

Πτυχιακή εργασία Βασιλικής Αργυροπούλου
Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα
Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

« ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ »

ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ
ΑΡ. ΜΗΤΡΩΟΥ : 5752

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Κος ΝΤΑΝΟΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

Αθήνα 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σελ. 4
---------------	--------

Κεφάλαιο 1^ο

1.1 Εννοιολογική προσέγγιση	
1.1.1 Τουρισμός.....	σελ. 6
1.1.2 Τουρίστας.....	σελ. 7
1.1.3 Τουριστικό προϊόν.....	σελ. 8
1.1.4 Τουριστική επιχείρηση.....	σελ. 9
1.1.5 Τουριστικά καταλύματα.....	σελ. 13
1.1.6 Τουριστικό πακέτο.....	σελ. 15
1.1.7 Tour operator.....	σελ. 16
1.1.8 Τουριστική αγορά.....	σελ. 19
1.1.9 Τουριστική οικονομία.....	σελ. 20
1.1.10 Τουριστικά κίνητρα.....	σελ. 22
1.2 Κατηγορίες τουρισμού.....	σελ. 26
1.3 Συνέπειες τουρισμού.....	σελ. 31

Κεφάλαιο 2^ο

2.1 Αγροτουρισμός.....	σελ. 40
2.2 Επαγγελματικός τουρισμός.....	σελ. 45
2.2.1 Συνεδριακός τουρισμός.....	σελ. 47
2.2.2 Τουρισμός εκθέσεων.....	σελ. 53
2.2.3 Τουρισμός κινήτρων.....	σελ. 57
2.3 Χρονομεριστικός τουρισμός.....	σελ. 60
2.4 Τουρισμός υγείας.....	σελ. 67
2.4.1 Ιαματικός τουρισμός.....	σελ. 70

2.4.2 Τουρισμός ευεξίας.....	σελ. 86
2.4.3 Θαλασσοθεραπεία.....	σελ. 92
2.5 Καλλιτεχνικός και πολιτιστικός τουρισμός	
2.5.1 Καλλιτεχνικός τουρισμός.....	σελ. 93
2.5.2 Πολιτιστικός τουρισμός.....	σελ. 94
2.6 Ορεινός τουρισμός.....	σελ. 99
2.7 Τουρισμός πόλης.....	σελ. 101
2.8 Θαλάσσιος τουρισμός.....	σελ. 106
2.9 Τουρισμός άθλησης.....	σελ. 113
2.9.1 Ορειβατικός τουρισμός.....	σελ. 115
2.9.2 Περιπατητικός τουρισμός.....	σελ. 117
2.9.3 Αντισφαίριση - Tennis.....	σελ. 126
2.9.4 Golf.....	σελ. 127
2.10 Χειμερινός τουρισμός.....	σελ. 131
2.10.1 Χιονοδρομικός τουρισμός.....	σελ. 133
2.10.2 Τουρισμός παραχείμασης.....	σελ. 145
2.10.3 Τουρισμός χειμερινών σπορ.....	σελ. 146
2.11 Τουρισμός περιπέτειας.....	σελ. 148
2.12 Θρησκευτικός τουρισμός.....	σελ. 157
2.13 Επιλεκτικός τουρισμός.....	σελ. 163
2.14 Κοσμοπολίτικος τουρισμός.....	σελ. 164
2.15 Κοινωνικός τουρισμός.....	σελ. 166
2.16 Λαϊκός τουρισμός.....	σελ. 168
2.17 Γαστρονομικός τουρισμός.....	σελ. 169
2.18 Κυνηγετικός τουρισμός.....	σελ. 176
2.19 Μορφωτικός και μαθησιακός τουρισμός.....	σελ. 177
2.20 Τουρισμός ΑΜΕΑ.....	σελ. 178
2.21 Τουρισμός τρίτης ηλικίας.....	σελ. 180

2.22 Οικογενειακός τουρισμός.....	σελ. 182
2.23 Τουρισμός νεονύμφων.....	σελ. 184
2.24 Τουρισμός παρένθετης μητέρας.....	σελ. 186
Βιβλιογραφία.....	σελ. 187
Ηλεκτρονικές πηγές.....	σελ. 189
Άλλες πηγές πληροφόρησης.....	σελ. 190

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος “τουρισμός” προέρχεται από την αγγλική λέξη “touring”, η οποία με τη σειρά της φαίνεται πως έχει καταγωγή από τη Γαλλία, και πιο συγκεκριμένα από τον όρο “tour”. Ωστόσο, πολλοί ειδικευμένοι επιστήμονες συμφωνούν με την άποψη που υποστηρίχθηκε έντονα στο συνέδριο της ASTA, το οποίο έλαβε χώρα στην Αθήνα το 1967, σύμφωνα με την οποία η ετυμολογική ανάλυση του όρου “tour” βασίζεται στην ελληνική λέξη “τόρνος”. Στα αρχαία ελληνικά ο όρος αυτός αναφέρεται στο διαβήτη, με τη μορφή ενός τεντωμένου νήματος, το οποίο στο ένα άκρο είναι σταθερό, ενώ στο άλλο υπάρχει μια βελόνη. (Τσενέμπη Ελβίνα, πτυχιακή εργ. «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην Κέρκυρα», σελ.4, Ηράκλειο, 2007).

Ως κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο, ο τουρισμός παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον καθώς έχει ποικίλες διαστάσεις, οι οποίες δεν αφορούν αποκλειστικά στον οικονομικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα, οι επιδράσεις του καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ψυχολογικών, κοινωνικών, οικολογικών και πολιτικών επιρροών, οι οποίες δεν παρουσιάζονται μόνο στον ίδιο τον ταξιδιώτη αλλά και στο ευρύτερο περιβάλλον του τόπου επίσκεψης.

Ωστόσο, και παρά τη γενικότερη επίδρασή του στην κοινωνία, ο όρος που φαίνεται να προσδιορίζει καλύτερα την ουσία του τουρισμού είναι αυτός που τον χαρακτηρίζει σαν “γιγαντιαία παγκόσμια επιχείρηση”, την οποία απαρτίζουν εκατοντάδες επιχειρήσεις. Ο τουρισμός είναι, πλέον, “παγκόσμιος θεσμός” και η οικονομική του σημασία έχει αναγνωριστεί από όλες τις οικονομικά αναπτυσσόμενες χώρες. Κυρίως μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, πολλές πολιτικές εξουσίες οδηγήθηκαν στη λήψη μέτρων για την ανάπτυξη του τουρισμού και τον αντιμετώπισαν ως ιδιαίτερο κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας από τον οποίο μπορεί να ωφεληθεί μια οικονομία σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Ο τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί έναν παράγοντα που αναπτύσσεται συνεχώς και με πολύ καλές προοπτικές, ο οποίος συνεισφέρει σημαντικά στην ευημερία της χώρας καθώς είναι και η

μεγαλύτερη εθνική βιομηχανία. Ο τουριστικός τομέας στη χώρα μας άρχισε ουσιαστικά να αναπτύσσεται στη δεκαετία του '50, στηριζόμενος σε πρότυπα μαζικού τουρισμού με πόλο έλξης το σύνθημα "ήλιος και θάλασσα". Βέβαια, αργότερα άρχισαν να διαφαίνονται τα πρώτα διαρθρωτικά προβλήματα καθώς και η αδυναμία πρόβλεψης μιας πολιτικής ικανής να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του διεθνούς περιβάλλοντος. Έτσι, κρίθηκε αναγκαίος ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας ορθότερης και μεθοδικότερης ανάπτυξης του τουρισμού προκειμένου να επιτευχθούν σημαντικά οικονομικά ωφέλη.

Εφόσον, λοιπόν, η ανάπτυξη του τουρισμού για την Ελλάδα αποτελεί στρατηγικό άξονα οικονομικής, κοινωνικής και περιφερειακής ανάπτυξης, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη υιοθέτησης μια ορθολογικής ολοκληρωμένης πολιτικής, με κριτήρια ενίσχυσης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που κατά τεκμήριο είναι ήπιες μορφές τουρισμού και δεν οδηγούν σε υπερσυγκέντρωση και υπερκορεσμό σε συγκεκριμένους χώρους προορισμού. Η τουριστική πολιτική οφείλει να προβεί σε ενέργειες συμβατές με τις απαιτήσεις της διεθνούς συγκυρίας και του ανταγωνισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1.1 Τουρισμός

Ο τουρισμός ως ένα φαινόμενο πολυδιάστατο και πολύπλοκο καθιστά δύσκολη τη διατύπωση ενός συγκεκριμένου ορισμού, ο οποίος να συνδέεται με τρόπο άμεσο με τις παραμέτρους της πραγματικής ζωής (περιβάλλον, οικονομία, κοινωνικοπολιτιστικά στοιχεία, κ.α.). Για τον λόγο αυτό, είναι απολύτως αποδεκτή η ύπαρξη περισσοτέρων του ενός διαφορετικών ορισμών, όπου κάθε ένας εξυπηρετεί και διαφορετικό σκοπό.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την Παγκόσμια Οργάνωση Τουρισμού (ΠΟΤ), ο τουρισμός θεωρείται μια δραστηριότητα που περιλαμβάνει κάθε είδους μετακινήσεις οι οποίες πραγματοποιούνται είτε διαμέσου διεθνών συνόρων (αλλοδαπός) είτε όχι (ημεδαπός), με διάρκεια πάνω από 24 ώρες και οι οποίες εφορμώνται από ποικίλα αίτια (εκτός των λόγων μετανάστευσης και τακτικής ημερήσιας απασχόλησης).

Ο ορισμός αυτός, αν και κατατοπιστικός, σίγουρα δεν διαφωτίζει όλες τις πτυχές του τουρισμού. Λαμβάνοντας υπ' όψιν το γεγονός ότι δεν πρόκειται για μια μενομωμένη δραστηριότητα, αλλά για ένα πλέγμα δραστηριοτήτων, γίνεται κατανοητή η επιτακτικότητα της περαιτέρω ανάλυσής του. Για το λόγο αυτόν, παρακάτω δίδονται λεπτομερώς τα πιο σημαντικά στοιχεία που τον προσδιορίζουν, η εκτενής κατηγοριοποίηση του τουρισμού και γίνεται αναφορά στις θετικές και αρνητικές συνέπειές του.

1.1.2 Τουρίστας

Ως τουρίστας, ορίζεται το άτομο που πραγματοποιεί μια μετακίνηση, για οποιονδήποτε λόγο (αποκλείονται λόγοι που έχουν ως αποκλειστικό στόχο το άμεσο χρηματικό όφελος), είτε από χώρα σε χώρα, είτε από πόλη σε πόλη, για διάστημα μεγαλύτερο του εικοσιτετραώρου (αν είναι μικρότερο του εικοσιτετραώρου δεν θεωρείται "τουρίστας" αλλά "εκδρομέας") και μικρότερο της μονιμότητας.

Ο παράγοντας "άνθρωπος" αποτελεί την ουσιαστική βάση της τουριστικής οικονομίας διότι οι ανάγκες του και οι επιθυμίες του είναι αυτές που καθορίζουν κατά κύριο λόγο τη λειτουργία και ανάπτυξη του τουριστικού τομέα. Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των ανθρώπων - τουριστών που επισκέπτεται μια χώρα, τόσο μεγαλύτερη είναι η προοπτική για αύξηση της παραγωγής τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, αλλά και της κατανάλωσης ή χρήσης τους αντίστοιχα. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί πως τουρίστες δεν είναι όλοι οι άνθρωποι που έχουν τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες, αλλά μόνο εκείνοι που θέλουν και μπορούν να τις ικανοποιήσουν.

1.1.3 Τουριστικό προϊόν

Το τουριστικό προϊόν είναι ένα σύνθετο καταναλωτικό προϊόν, στο οποίο συνεισφέρουν πολλοί κλάδοι υλικής και άυλης παραγωγής. Αποτελείται από φυσικά στοιχεία, υπηρεσίες και εγκαταστάσεις τα οποία διατίθενται για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες των τουριστών. Πιο συγκεκριμένα, στο τουριστικό προϊόν δεν περιλαμβάνονται μόνο τα καταλύματα και τα εισιτήρια, αλλά και όλα τα αγαθά και υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια αυτού (τρόφιμα, ποτά, μετακίνηση, ψυχαγωγία, αναμνηστικά, αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία, κ.α.). Υπάρχουν και ορισμένα αγαθά, όπως ο ήλιος, ο καθαρός αέρας, η θάλασσα, κ.α. που αν και παίζουν βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της τουριστικής συμπεριφοράς, δεν αποτελούν αντικείμενο μελέτης της τουριστικής οικονομίας. Αυτό συμβαίνει διότι η τουριστική οικονομία ασχολείται με τη μελέτη και την ανάλυση τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών που είναι αποτέλεσμα της παραγωγικής προσπάθειας των ανθρώπων και χρησιμοποιούνται για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών και επιθυμιών τους.

Ο **κύκλος ζωής** του τουριστικού προϊόντος περιλαμβάνει τα παρακάτω στάδια:

- Εμφάνιση του προϊόντος στην αγορά και προώθηση σε πιθανούς αγοραστές.
- Ανάπτυξη, αύξηση δηλαδή της ζήτησής του από την τουριστική αγορά.
- Ωριμότητα του προϊόντος, με την έννοια της μεγαλύτερης αποδοχής που μπορεί να έχει το προϊόν από τους καταναλωτές.
- Κορεσμός του προϊόντος. Αυτό σημαίνει πως το προϊόν έχει φτάσει στο μέγιστο σημείο πώλησης και οι αγοραστές έχουν αρχίσει να αναζητούν κάτι νέο.
- Παρακμή του προϊόντος, χάνοντας ολοένα και περισσότερο την προτίμηση των καταναλωτών.

1.1.4 Τουριστική επιχείρηση

Τουριστική επιχείρηση λέγεται η οικονομική μονάδα που δραστηριοποιείται στην παραγωγή, προώθηση και παροχή τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, αξιοποιώντας τους παραγωγικούς συντελεστές, για την κάλυψη των αναγκών των τουριστών και την επίτευξη του καλύτερου δυνατού οικονομικού αποτελέσματος που θα προκύψει από τη δραστηριότητά της. Στις τουριστικές επιχειρήσεις ένα ή περισσότερα άτομα παίρνουν αποφάσεις σχετικά με την παραγωγή τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών. Με τις αποφάσεις αυτές προσδιορίζεται τι τουριστικά αγαθά και υπηρεσίες θα παραχθούν εκ μέρους τους, σε τι ποσότητες, ποιότητες και ποικιλίες, με ποια παραγωγική διαδικασία, σε τι τιμή θα πουληθούν, σε ποιο μέρος θα εγκατασταθεί η τουριστική επιχείρηση και διάφορα άλλα προβλήματα μικρότερης σημασίας.

Άμεσος σκοπός της τουριστικής επιχείρησης είναι η επίτευξη όσο το δυνατόν υψηλότερου κέρδους. Και εφόσον μιλάμε για οικονομική επιχείρηση, κάτι τέτοιο είναι απόλυτα υγιές. Ωστόσο, στην πλειονότητα των επιχειρήσεων παρατηρείται το φαινόμενο της κερδοσκοπίας εις βάρος της ποιότητας των αγαθών και των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Αυτό, φαινομενικά, μπορεί να αυξάνει τα κέρδη, όμως η πραγματική ζημιά θα επιφέρει επιπτώσεις όχι μόνο άμεσα οικονομικές (ο τουρίστας παύει να χρησιμοποιεί προϊόντα και υπηρεσίες που δεν τον ικανοποιούν με αποτέλεσμα να μειωθούν τα κέρδη), αλλά και επιπτώσεις στο κύρος, την αξιοπιστία και, γενικότερα, στο βασικό κορμό της επιχείρησης της επιχείρησης, ο οποίος και αποτελεί την πρωταρχική σταθερή βάση του όλου οικοδομήματος (ο καταναλωτής κατακρίνει την κερδοσκοπική στάση της επιχείρησης, οι εργαζόμενοι αδιαφορούν και αφαιρούν το πάθος και την καλή διάθεση από τη δουλειά τους, γίνονται απλοί εκτελεστές της εργασίας τους και όχι δυναμικοί εργαζόμενοι με όρεξη και δημιουργικότητα, κ.α.). Επομένως, τα άτομα που διοικούν τις τουριστικές επιχειρήσεις θα πρέπει να έχουν κατά νου ότι ένα σαθρό υπόβαθρο οδηγεί, έστω και μακροχρόνια, σε όλεθρο. Η μεγιστοποίηση του κέρδους δεν επιτυγχάνεται επιβαρύνοντας αρνητικά παράγοντες-κλειδιά της επιχειρηματικής δραστηριότητας,

αλλά υιοθετώντας έξυπνες και πρωτότυπες ιδέες, κάνοντας σωστές επενδύσεις και αγορές, κ.α.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι τα **χαρακτηριστικά της τουριστικής επιχείρησης** είναι τα εξής:

- Έχει ως σκοπό την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών της υπάρχουσας τουριστικής αγοράς.
- Έχει συστηματοποιημένη δράση, δηλαδή ορθολογική εναρμόνιση των μέσων παραγωγής.
- Βασίζεται στις οικονομικές αρχές.
- Σαν οικονομική μονάδα επιδιώκει θετικό αποτέλεσμα.
- Αναλαμβάνει επιχειρηματικούς κινδύνους.
- Έχει αυτοτέλεια, δηλαδή λογίζεται ως νομικό πρόσωπο με δικά της περιουσιακά στοιχεία, έδρα, επωνυμία και ιδιαίτερη επιχειρηματική δράση.

Η **κατηγοριοποίηση των τουριστικών επιχειρήσεων** γίνεται με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

α) Το φορέα τους

- Ατομικές, με φορέα ένα φυσικό πρόσωπο.
- Εταιρικές, (ΟΕ, ΕΠΕ, ΑΕ), με φορέα περισσότερα του ενός φυσικού ή νομικού προσώπου ιδιωτικού ή δημοσίου τομέα.

β) Το αντικείμενο δράσης

- Παραγωγής τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών: Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν επιχειρήσεις όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια, βιομηχανίες παραγωγής ειδών ταξιδίου και ενθυμίων, κ.α., οι οποίες παράγουν τα τουριστικά αγαθά και υπηρεσίες για να καταναλωθούν από τους τουρίστες.
- Διάθεσης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών: Κύρια δράση των επιχειρήσεων αυτών είναι η εμπορία των τουριστικών αγαθών

και υπηρεσιών. Εδώ συναντάμε επιχειρήσεις όπως είναι τα τουριστικά γραφεία, γραφεία ενοικιάσεως αυτοκινήτων, κ.α.

γ) Την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών

- Επιχειρήσεις μεταφοράς: Είναι επιχειρήσεις κρατικές, ιδιωτικές ή μικτές που εξυπηρετούν τους τουρίστες με τα μεταφορικά μέσα που διαθέτουν. Οι ακτοπλοϊκές και αεροπορικές εταιρείες, τα λεωφορεία τουριστικών γραφείων, οι σιδηροδρομικοί οργανισμοί, κ.α. ανήκουν στην κατηγορία αυτή.

- Επιχειρήσεις διαμονής: Αντικείμενο των επιχειρήσεων αυτών είναι η κάλυψη της ανάγκης για στέγαση των ταξιδιωτών. Τα ξενοδοχεία, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, οι τουριστικές επαύλεις, τα camping, κ.α. χαρακτηρίζονται ως επιχειρήσεις διαμονής.

- Επιχειρήσεις εστίασης: Τα εστιατόρια, οι ταβέρνες, οι καντίνες, κ.α. που ικανοποιούν την ανάγκη διατροφής είναι επιχειρήσεις εστίασης.

- Επιχειρήσεις ψυχαγωγίας: Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει μια τεράστια γκάμα επιχειρήσεων που ικανοποιούν την ανάγκη για διασκέδαση και ψυχαγωγία των τουριστών. Τα κέντρα διασκέδασης, τα θέατρα, οι χώροι πολιτιστικών εκδηλώσεων, οι αρχαιολογικοί χώροι, είναι μόνο λίγες από αυτές.

- Επιχειρήσεις αποκατάστασης της υγείας: Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι επιχειρήσεις εκμετάλλευσης των ιαματικών πηγών και λουτρών.

- Επιχειρήσεις εξειδικευμένων υπηρεσιών: Οι επιχειρήσεις αυτές διαθέτουν εξειδικευμένο προσωπικό και τεχνική υποστήριξη και προσφέρουν υπηρεσίες όπως ξενάγηση, οδηγό σε καταδύσεις, κ.α.

δ) Το μέγεθος

- Μικρές τουριστικές επιχειρήσεις: Συνήθως οι επιχειρήσεις αυτές είναι ατομικές ή οικονομικές με μικρό κεφάλαιο και μικρό κύκλο εργασιών.

- Μεσαίες τουριστικές επιχειρήσεις: Στην κατηγορία αυτή ανήκουν, συνήθως, οι επιχειρήσεις με μέτριο κύκλο εργασιών, που απασχολούν μικρό αριθμό εργαζομένων και έχουν μορφή Ο.Ε., Ε.Ε. ή Ε.Π.Ε.

- Μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις: Εδώ συναντάμε, κατά κύριο λόγο, Α.Ε. με πολλά επενδυμένα κεφάλαια, μεγάλο αριθμό απασχολουμένων και μεγάλο κύκλο εργασιών.

- Πολύ μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις: Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει τις αλυσίδες μεγάλων τουριστικών επιχειρήσεων σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο.

ε) Την πολλαπλότητα της δράσης

- Απλής δράσης: Είναι οι επιχειρήσεις που έχουν ως αντικείμενο την ικανοποίηση μόνο μιας τουριστικής ανάγκης, όπως τα εστιατόρια, τη διατροφή.

- Πολλαπλής δράσης: Σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες επιχειρήσεις, οι επιχειρήσεις αυτής της κατηγορίας δραστηριοποιούνται για την ικανοποίηση περισσότερων τουριστικών αναγκών. Για παράδειγμα, ένα καλά οργανωμένο ξενοδοχείο μπορεί να ικανοποιεί και ανάγκες εστίασης, ψυχαγωγίας και άθλησης.

1.1.5 Τουριστικά καταλύματα

Τουριστικά καταλύματα είναι οι επιχειρήσεις υποδοχής και φιλοξενίας, οι οποίες προσφέρουν στους πελάτες υπηρεσίες διαμονής, καθώς και άλλες συναφείς προς τη διαμονή υπηρεσίες, όπως εστίαση, ψυχαγωγία, άθληση, κ.α.

Στην Ελλάδα τα τουριστικά καταλύματα διακρίνονται, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην απόφαση 530992/1987 του Γενικού Γραμματέα του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) με θέμα τις τεχνικές προδιαγραφές των τουριστικών εγκαταστάσεων (ΦΕΚ 557Β') στις ακόλουθες δύο μεγάλες κατηγορίες:

1. Κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα: Αυτά περιλαμβάνουν τους εξής τύπους καταλυμάτων:

- Ξενοδοχείο κλασικού τύπου: Προσφέρει δωμάτια ή επιπλωμένα διαμερίσματα για ενοικίαση σε μια περαστική πελατεία ή σε πελατεία παραμονής. Ο χρόνος παραμονής μπορεί να κυμαίνεται από μία ημέρα, μία εβδομάδα ή και μήνα. Βασική προϋπόθεση παραμένει ότι αυτός ο τύπος ενοικίασης δεν αντιπροσωπεύει μια συνηθισμένη κατοικία. Τα ξενοδοχεία μπορεί να περιλαμβάνουν και αίθουσες εστιατορίων.

- Ξενοδοχείο τύπου μοτέλ: Βρίσκεται εγκατεστημένο κατά μήκος των οδικών αξόνων, εκτός των αστικών συγκεντρώσεων. Ενοικιάζονται δωμάτια ή επιπλωμένα διαμερίσματα σε μια πελατεία την οποία, συνήθως, αποτελούν οι μετακινούμενοι με αυτοκίνητα, φορτηγά, κ.α.

- Ξενοδοχείο κλασικού τύπου και επιπλωμένων διαμερισμάτων: Συνήθως είναι επιπλωμένα και, συχνά, εξοπλισμένα δωμάτια, τα οποία προσφέρονται για διανυκτέρευση σε μια χαμηλή τιμή. Η διαχείρισή τους γίνεται από ιδιώτες, οι οποίοι συχνά κατοικούν στον ίδιο χώρο παραγωγής των τουριστικών υπηρεσιών. Ο οικογενειακός τους χαρακτήρας και η εποχική λειτουργία τους, δίνει τη δυνατότητα σε πληθυσμιακά στρώματα περιοχών υποδοχής που στερούνται άλλων οικονομικών πόρων να εξασφαλίζουν πρόσθετους οικονομικούς πόρους.

2. Μη κύρια ή συμπληρωματικά ξενοδοχειακά καταλύματα:

• Χώροι οργανωμένης κατασκήνωσης με ή χωρίς οικίσκους (camping): Αυτά υποδηλώνουν την παραμονή των ατόμων σε μια σκηνή ή σε ένα τροχόσπιτο, με τη σύμφωνη γνώμη του ιδιοκτήτη του εδάφους, δυνατότητα που απορρέει από την ενοικίαση της χρήσης γης. Η διαχείριση του camping μπορεί να εξασφαλίζεται από ιδιώτες, κοινότητες καθώς και μη κερδοσκοπικούς αλλά κοινωνικού χαρακτήρα οργανισμούς.

- Τουριστικές επιπλωμένες επαύλεις ή κατοικίες.
- Ενοικιαζόμενα δωμάτια σε συγκρότημα μέχρι 10 δωματίων.
- Ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια.

1.1.6 Τουριστικό πακέτο

Κατά μια υπεραπλουστευμένη έκφραση, τα άυλα τουριστικά προϊόντα που προσφέρονται συνδυασμένα χαρακτηρίζονται σαν τουριστικό πακέτο ή πακέτο περιήγησης που περιλαμβάνει στην απλούστερή του μορφή **πέντε βασικά στοιχεία**:

α) Τον τουριστικό προορισμό: έχει, συνήθως, συγκεντρωμένες πρώτες ύλες που δεν μπορούν να μεταφερθούν αλλού για την παραγωγή τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, όπως είναι για παράδειγμα τα φυσικά, κλιματολογικά και πολιτιστικά στοιχεία, που ταυτόχρονα αποτελούν και σημαντικότερα θέλγητρά του.

β) Το μεταφορικό μέσο: με αυτό πραγματοποιεί ο τουρίστας το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό της επιλογής του. Το συνηθέστερο μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιείται σήμερα για μικρές και μεγάλες αποστάσεις είναι το αεροπλάνο.

γ) Το κατάλυμα: είναι το μέρος όπου φιλοξενείται ο τουρίστας, τόσο στον τουριστικό προορισμό που επισκέπτεται, όσο και για τη διάρκεια της τουριστικής του μετακίνησης από τον τόπο της μόνιμης διαμονής του σε αυτόν, και αντίστροφα.

δ) Το πρόγευμα: είναι το είδος διατροφής που συμπεριλαμβάνεται κατά κανόνα όχι μόνο σε αυτά τα τουριστικά που παράγονται και προσφέρονται στην απλούστερή τους μορφή, αλλά και σε όλα γενικά τα τουριστικά πακέτα που παράγονται και προσφέρονται για την ικανοποίηση συγκεκριμένων τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών των αγοραστών τους.

ε) Το transfer: εξασφαλίζει την άνετη μεταφορά του τουρίστα από το σημείο άφιξής του (αεροδρόμιο, λιμάνι, κ.α.), στον τουριστικό προορισμό που επισκέπτεται, στο ξενοδοχείο ή σε οποιοδήποτε κατάλυμα διαμονής του, και αντίστροφα.

1.1.7 Tour operator

Οι Tour Operators είναι, κατά κύριο λόγο, μεγάλες επιχειρήσεις, οι οποίες λειτουργούν ως ο ενδιάμεσος μεταξύ της ζήτησης και της προσφοράς. Αναλαμβάνουν να φέρουν εις πέρας όλες τις απαραίτητες διαδικασίες οι οποίες απαιτούνται προκειμένου να πραγματοποιηθεί ένα ταξίδι. Στην πιο απλή μορφή, έχουμε να κάνουμε με κρατήσεις σε αεροπορικές εταιρείες και καταλύματα. Ωστόσο, ο τουρίστας μπορεί, κατόπιν συνεννοήσεως, να ζητήσει επιπλέον παροχές που αφορούν σε υπηρεσίες όπως ενοικίαση μεταφορικού μέσου, πραγματοποίηση κάποιας εκδρομής, επικοινωνία με συγκεκριμένο εστιατόριο για κράτηση τραπέζιου, κ.α.

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι οι Tour Operators αγοράζουν μια σειρά ποικίλων τουριστικών υπηρεσιών, τις οποίες τις συνδυάζουν σε ένα «πακέτο» και τις πουλούν άμεσα ή έμμεσα στους διάφορους χρήστες, δηλαδή στους τουρίστες. Γι' αυτόν το λόγο, μερικές φορές, χαρακτηρίζονται και ως χονδρέμποροι τουριστικών υπηρεσιών, χωρίς, ωστόσο, αυτό να είναι απολύτως σωστό. Όπως ήδη ειπώθηκε, αγοράζουν τουριστικές υπηρεσίες, που στη συνέχεια τις πουλούν «πακεταρισμένες» σε μικρές ποσότητες στην πελατεία τους αντί κάποιου επιθυμητού κέρδους. Παράλληλα, όμως, από τη σειρά των ποικίλων τουριστικών υπηρεσιών που αγοράζουν, ορισμένες ποσότητες τις πουλούν και μεμονωμένα.

Στην πρώτη περίπτωση, δηλαδή σε αυτή που «πακετάρουν» ποικίλες μεμονωμένες τουριστικές υπηρεσίες, λειτουργούν αναμφίβολα σαν παραγωγοί τουριστικού προϊόντος, άσχετα αν οι υπηρεσίες από τις οποίες αποτελείται αυτό χρησιμοποιήθηκαν όπως ακριβώς αγοράστηκαν, δηλαδή χωρίς καν να μεταποιηθούν. Στη δεύτερη περίπτωση, δηλαδή σε αυτή που μεταπουλούν μεμονωμένες τουριστικές υπηρεσίες, όπως ακριβώς τις αγοράζουν, λειτουργούν αναμφίβολα σαν χονδρέμποροι τουριστικών υπηρεσιών. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ειπωθεί ότι υπάρχουν ορισμένοι tour operators που πουλούν μεμονωμένες τουριστικές υπηρεσίες σε χαμηλές τιμές σε άτομα που επιθυμούν να φτιάξουν μόνοι τους τα τουριστικά τους πακέτα, όπως τα θέλουν. Σε αυτές τις

περιπτώσεις πουλούν μεμονωμένες τουριστικές υπηρεσίες λιανικά μεν, πλην όμως σε χαμηλές τιμές.

Οι Tour Operators διακρίνονται σε **δύο κατηγορίες**:

α) Σε Direct sellers, οι οποίοι κινούνται μόνο μέσω internet.

β) Σε παραδοσιακούς Tour Operators, οι οποίοι πουλάνε τα πακέτα τους μέσω τουριστικών γραφείων, μέσω της χώρας προέλευσης.

Υπάρχουν **τέσσερις βασικοί τύπου Tour Operators**:

α) Αυτοί που υπηρετούν τη μαζική αγορά. Τα τουριστικά πακέτα που πουλούν έχουν, κυρίως, ως προορισμούς δημοφιλή διεθνή θέρετρα, η δε μετακίνηση της πελατείας πραγματοποιείται είτε με ιδιόκτητα αεροπλάνα, είτε με ναυλωμένα αεροπλάνα, είτε με αεροπλάνα που πραγματοποιούν προγραμματισμένες πτήσεις.

β) Αυτοί που χαρακτηρίζονται σαν σπεσιαλίστες, οι οποίοι αν και είναι λιγότερο γνωστοί απ'ότι οι προηγούμενοι, αριθμητικά υπερέχουν σημαντικά από αυτούς. Διακρίνονται σε πέντε κατηγορίες:

- Σε αυτούς που προσφέρουν τουριστικά πακέτα που απευθύνονται σε μια συγκεκριμένη κατηγορία πελατείας, όπως για παράδειγμα νέους, εργένηδες, οικογενειάρχες, επαγγελματίες.

- Σε αυτούς που προσφέρουν τουριστικά πακέτα σε συγκεκριμένους προορισμούς, όπως για παράδειγμα Αγγλία, Γαλλία, Ελβετία, κ.α.

- Σε αυτούς που χρησιμοποιούν για τα τουριστικά τους πακέτα συγκεκριμένες μορφές καταλυμάτων, όπως για παράδειγμα παραθεριστικά χωριά, κέντρα διακοπών, κ.α.

- Σε αυτούς που χρησιμοποιούν συγκεκριμένα μεταφορικά μέσα για τα τουριστικά τους πακέτα, όπως πλοία, αεροπλάνα, πούλμαν.

- Σε αυτούς που προσφέρουν τουριστικά πακέτα ειδικών ενδιαφερόντων, όπως για παράδειγμα φωτογραφικό σαφάρι, ορειβάσια, καταδύσεις, κ.α.

γ) Αυτοί που υπηρετούν την ντόπια αγορά. Είναι εκείνοι των οποίων τα «τουριστικά πακέτα» περιλαμβάνουν προορισμούς που βρίσκονται στο εσωτερικό της χώρας που κατοικούν μόνιμα οι τουρίστες.

δ) Αυτοί που υπηρετούν ξένους τουρίστες. Είναι εκείνοι που είναι εγκατεστημένοι στους τουριστικούς προορισμούς και πωλούν τα πακέτα σε διάφορες χώρες και, κυρίως, σε αυτές από τις οποίες δέχονται μεγάλο αριθμό τουριστών.

1.1.8 Τουριστική αγορά

Ως τουριστική αγορά εννοείται ένα δίκτυο εμπορικών σχέσεων και συναλλαγών μεταξύ των πελατών-τουριστών και των προμηθευτών-πωλητών των τουριστικών προϊόντων. Η ζήτηση και η προσφορά αποτελούν τις δύο κύριες συνιστώσες της τουριστικής αγοράς.

Τα στοιχεία που συνιστούν την τουριστική αγορά είναι τα κάτωθι:

- Τα πρόσωπα (φυσικά και νομικά) που πωλούν ή αγοράζουν τα τουριστικά προϊόντα.
- Τα τουριστικά προϊόντα (υλικά και άυλα) που αποτελούν αντικείμενο αγοραπωλησίας.
- Ο τρόπος πραγματοποίησης αγοραπωλησιών των τουριστικών προϊόντων.
- Οι κανόνες που διέπουν τις συναλλαγές και αποτελούν ένα πλέγμα νομικών κανόνων και εθίμων που αναφέρονται στη ρύθμιση των διαδικασιών που ακολουθούνται.

1.1.9 Τουριστική οικονομία

Η τουριστική οικονομία είναι ένας δυναμικός και αυτοτελής κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, που μελετά τις οικονομικές σχέσεις που δημιουργούνται και αναπτύσσονται κατά τη διαδικασία παραγωγής, κατανάλωσης ή χρήσης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, που προορίζονται για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών των ανθρώπων, σε ορισμένο τουριστικό προορισμό και χρόνο. Σε παγκόσμια κλίμακα, ο τουρισμός είναι από τους μεγαλύτερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, ξεπερνώντας την αυτοκινητοβιομηχανία, τη σιδηροβιομηχανία, τα ηλεκτρονικά και τον αγροτικό τομέα. Για πολλές χώρες, ο τουρισμός αποτελεί το σημαντικότερο πόρο στις διεθνείς συναλλαγές, ενώ για άλλες είναι μεταξύ των τριών σπουδαιότερων κλάδων της οικονομίας.

Τρεις είναι, κυρίως, οι **σκοποί της τουριστικής οικονομίας**:

- Να μεγιστοποιήσει τα κέρδη των επιχειρήσεων, και κυρίως των τουριστικών που παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες στους τουρίστες.
- Να μεγιστοποιήσει ποσοτικά και ποιοτικά την ψυχολογική εμπειρία που αποκομίζουν οι τουρίστες στη χώρα υποδοχής.
- Να μεγιστοποιήσει τις πρωτογενείς και δευτερογενείς επιδράσεις των δαπανών που πραγματοποιούν οι τουρίστες σε μια κοινότητα, ένα δήμο, μια περιοχή, και γενικότερα στην ίδια τη χώρα που επισκέπτονται.

Η τουριστική οικονομία έχει ως χαρακτηριστικό γνώρισμα την πολυποικιλότητα αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρονται, με αποτέλεσμα να εμπλέκονται σε αυτήν πολλοί κλάδοι παραγωγής. Τους χωρίζουμε σε **δύο μεγάλες κατηγορίες**: στους άμεσα και έμμεσα εμπλεκόμενους.

Άμεσα εμπλεκόμενοι κλάδοι παραγωγής:

- Τουριστικά καταλύματα

- Μεταφορά
- Γραφεία διακίνησης τουριστών
- Κέντρα εστίασης (εστιατόρια, καφετέριες, κ.α.)
- Βιοτεχνίες τουριστικών ειδών
- Καταστήματα εμπορίας τουριστικών ειδών
- Κλάδος υγείας
- Τηλεπικοινωνίες

Έμμεσα εμπλεκόμενοι κλάδοι παραγωγής:

- Βιομηχανικοί κλάδοι σχετιζόμενοι με τους παραπάνω ως προς την προμήθεια με υλικά αγαθά που διακινούν (αυτοκίνητα, αναμνηστικά είδη, κ.α.)
- Υπηρεσίες στήριξης των παραπάνω κλάδων (οργανωτές εκδρομών, υπηρεσίες καθαριότητας, κ.α.)
- Υπηρεσίες οργανισμών που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη, την τουριστική εκπαίδευση, την εποπτεία καλής λειτουργίας του τομέα.

1.1.10 Τουριστικά κίνητρα

Ως τουριστικά κίνητρα χαρακτηρίζονται όλοι εκείνοι οι λόγοι (αντικειμενικοί και υποκειμενικοί) που επηρεάζουν έναν εν δυνάμει τουρίστα και τον οδηγούν σε μία συγκεκριμένη τουριστική απόφαση και συμπεριφορά. Αυτά καθορίζουν τη μορφή τουρισμού, τον τουριστικό προορισμό, τη διάρκεια του ταξιδιού, κ.α.

Αντικειμενικά αίτια:

- Αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος: Η απόκτηση εισοδήματος έχει ως πρωταρχικό στόχο την κάλυψη των βιοποριστικών αναγκών του ατόμου και, πιθανόν, και της οικογένειάς του. Εάν το εισόδημα δεν επαρκεί ή επαρκεί μόνο για την κάλυψη των απαραίτητων εξόδων, τότε όλο το ποσό ξοδεύεται για αυτόν τον σκοπό. Στην περίπτωση, όμως, που το εισόδημα υπερκαλύπτει τις βασικές ανάγκες τότε το άτομο στρέφεται και σε άλλα ενδιαφέροντα, όπως είναι ο τουρισμός.

- Εντυπωσιακή ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς: Παλαιότερα, τα μέσα μεταφοράς εκτός από χρονοβόρα είχαν και αρκετά υψηλό χρηματικό κόστος. Επιπλέον, δεν παρείχαν την απαραίτητη ασφάλεια στους επιβάτες, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο το ταξίδι ένα σχετικά επικίνδυνο γεγονός. Αντιθέτως, τα σημερινά μέσα (κυρίως το αεροπλάνο) χαρακτηρίζονται από ταχύτητα, ασφάλεια, χαμηλό κόστος μεταφοράς, ευελιξία στο πρόγραμμα πραγματοποίησης δρομολογίων και από έγκυρη πληροφόρηση σχετικά με τις ώρες αναχωρήσεων και αφίξεων.

- Βελτίωση των ωρών εργασίας: Η καθιέρωση του οκταώρου καθώς και ο καθορισμός συγκεκριμένων αδειών μέσα στο έτος για τους εργαζομένους, δίνουν τη δυνατότητα προγραμματισμού του χρόνου με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι εφικτή η πραγματοποίηση κάποιου ταξιδιού.

- Επικράτηση πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας: Η σταθερότητα αυτή αφορά τόσο στον τόπο καταγωγής του τουρίστα όσο και στον τόπο προορισμού του. Κανείς δεν ταξιδεύει προς περιοχές όπου επικρατούν οικονομικές και πολιτικές αναταραχές

ούτε εγκαταλείπει μια πατρίδα που βρίσκεται σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης προκειμένου να κάνει διακοπές. Η παγκόσμια ειρήνη ευνοεί την τουριστική δραστηριότητα και καθιστά τις περιοχές ελκυστικούς τόπους για αναψυχή.

- Αλματώδης ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων και διεθνοποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας: Όταν σε μια περιοχή αναπτύσσονται τουριστικές επιχειρήσεις ικανές να καλύψουν τις ανάγκες και επιθυμίες των τουριστών, τότε η περιοχή αποκτά πλεονέκτημα και γίνεται θελκτικός τόπος προορισμού. Με τον τουρισμό το άτομο επιδιώκει τη χαλάρωση και την αποσύνδεση από τη ρουτίνα της καθημερινότητας. Ωστόσο, η απόλαυση κάποιας "μικρής πολυτέλειας" αποτελεί πάντα κίνητρο, αν και όχι βασικό, για την πραγματοποίηση κάποιου ταξιδιού. Οι επιχειρήσεις αντιλαμβάνόμενες τις απαιτήσεις της αγοράς προσπαθούν να προσαρμοστούν όσο το δυνατόν καλύτερα στα νέα δεδομένα.

- Απλοποίηση των απαιτούμενων διατυπώσεων: Μέσω διακρατικών συμφωνιών ο τουρίστας μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να ταξιδεύει επιδεικνύοντας την αστυνομική του ταυτότητα χωρίς να είναι απαραίτητο το διαβατήριο, οι τουρίστες δεν είναι, πλέον, υποχρεωμένοι να φέρουν πιστοποιητικό υγείας ή εμβολιασμού, έχουν απλοποιηθεί οι αστυνομικές διατυπώσεις για τον έλεγχο των αποσκευών, κ.λ.π.

- Η δι'αλληλογραφίας επικοινωνία καταργήθηκε: Η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας ευνόησε τη χρήση σύγχρονων μεθόδων επικοινωνίας (τηλέγραφο, τηλέφωνο, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο) οι οποίες καθιστούν απλούστερη την τουριστική διαδικασία. Ο συντονισμός του ταξιδιού δεν είναι, πλέον, χρονοβόρος και υπάρχει ευελιξία ως προς την προσαρμογή του σε αναπάντεχες χωροχρονικές μεταβολές.

- Εξέλιξη των ΜΜΕ: Η εκρηκτική απελευθέρωση της πληροφορίας έχει ως αποτέλεσμα ο τουρίστας να συλλέγει πιο εύκολα τα στοιχεία που χρειάζεται για την οργάνωση ενός ταξιδιού. Τα στοιχεία αυτά δεν αφορούν μόνο στο οικονομικό κομμάτι αλλά περιλαμβάνουν και δεδομένα για πολιτιστικές εκδηλώσεις, προτάσεις για εναλλακτικό τουρισμό, αναφορές από εντυπώσεις

άλλων τουριστών που έχουν ήδη επισκεφτεί έναν συγκεκριμένο τόπο, κ.α.

- Φυσικά και κλιματολογικά: Πρόκειται για τα στοιχεία του περιβάλλοντος που συνθέτουν την ομορφιά ενός τοπίου και αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες. Όλο και περισσότερο ο άνθρωπος νοιώθει την ανάγκη να αποσυνδεθεί από τους ρυθμούς των μεγαλουπόλεων και να έρθει σε επαφή με το ήρεμο φυσικό περιβάλλον.

- Πολιτιστικά: Η πολιτιστική κληρονομιά μαγνητίζει το ενδιαφέρον και προσελκύει κατηγορίες τουριστών που δίνουν βάση στην πνευματικότητα και τη μόρφωση. Ειδικά η Ελλάδα, αποτελεί πόλο έλξης για εκατομμύρια τουριστών που είναι λάτρεις του ελληνικού πολιτισμού.

- Οικονομικά: Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας και η πίεση που ασκούν οι ταξιδιωτικοί πράκτορες για χαμηλότερες τιμές, έχουν οδηγήσει στην προσφορά αρκετά δελεαστικών τουριστικών πακέτων. Εκπτώσεις σε εισιτήρια, ειδικές τιμές για καταλύματα σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, κ.α. επιστρατεύονται προκειμένου να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των τουριστών.

Υποκειμενικά αίτια:

- Ψυχολογικά: στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι εσωτερικές παρορμήσεις των τουριστών που οφείλονται στην ψυχολογική ανάγκη της εναλλαγής, αναζητώντας κάτι το νέο, κάτι το διαφορετικό. Ο άνθρωπος βιώνοντας την καθημερινή ρουτίνα αποζητά ακόμα περισσότερο νέες εμπειρίες, στρεφόμενος έτσι στον τουρισμό. Ο νόμος της εναλλαγής επιβεβαιώνεται και αν παρατηρήσουμε ότι ελάχιστο είναι το ποσοστό αυτών που επισκέπτονται τον ίδιο τόπο, εκτός αν υπάρχουν ειδικοί συναισθηματικοί ή οικονομικοί λόγοι.

- Άνοδος βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου: καθώς το βιοτικό επίπεδο ανεβαίνει, οι άνθρωποι αποδεσμεύονται από τα βιοποριστικά προβλήματα και στρέφονται σε ενδιαφέροντα που αποτελούν πνευματική τροφή. Ο τουρισμός, ακόμα και αν δεν έχει

καθάρα επιμορφωτικά κίνητρα, πάντοτε ανοίγει τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου και ισχυροποιεί ακόμα περισσότερο την ανάγκη για συναισθηματική και πνευματική καλλιέργεια.

- Τάση για ανθρώπινη επικοινωνία: είναι γνωστό πως η οργάνωση της σημερινής κοινωνίας ενισχύει το "συνωστισμό" στα μεγάλα αστικά κέντρα με ταυτόχρονη αποξένωση των ανθρώπων. Όσο πιο πολύ οργανώνεται με τρόπο τυπικό μια κοινωνία, τόσο περισσότερο οι πολίτες της μοιάζουν με "στρατιωτάκια" που πραγματοποιούν εντολές. Τρανταχτό παράδειγμα είναι οι κάτοικοι αναπτυσσόμενων χωρών (Γερμανία, Νορβηγία, κ.α.) οι οποίοι προσπαθώντας να είναι απολύτως νομοταγείς και τυπικοί έχουν χάσει την ανθρώπινη απλότητα και ζεστασιά. Βέβαια, η ανάγκη για ανθρώπινη επικοινωνία είναι έμφυτη και, έτσι, όλοι αποζητούν την ικανοποίησή της. Γι'αυτό και οι ντόπιοι κάτοικοι με έντονο ταπεραμέντο και αναπτυσσόμενο το αίσθημα της φιλοξενίας ενισχύουν τον τουρισμό της περιοχής του.

1.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- Από άποψη ***φυσικών ορίων***:

1. Εγχώριος: αφορά τους κατοίκους μιας χώρας που ταξιδεύουν εντός των φυσικών ορίων αυτής.

2. Εισερχόμενος: αφορά τους αλλοδαπούς που ταξιδεύουν και διαμένουν στο εσωτερικό μιας χώρας.

3. Εξερχόμενος: αφορά τους μόνιμους κατοίκους μιας χώρας που ταξιδεύουν σε κάποια άλλη χώρα.

4. Εσωτερικός: καλύπτει τον εγχώριο και τον εισερχόμενο τουρισμό.

5. Εθνικός: καλύπτει τον εγχώριο και τον εξερχόμενο τουρισμό.

6. Διεθνής: καλύπτει τον εισερχόμενο και τον εξερχόμενο τουρισμό.

- Από άποψη ***οικονομικού αποτελέσματος***:

1. Ενεργητικός: χαρακτηρίζεται ο τουρισμός μιας χώρας όταν πραγματοποιείται εισροή συναλλάγματος (στην κατηγορία αυτή εντάσσεται ο εισερχόμενος τουρισμός).

2. Παθητικός: χαρακτηρίζεται ο τουρισμός μιας χώρας όταν πραγματοποιείται εκροή συναλλάγματος (στην κατηγορία αυτή εντάσσεται ο εξερχόμενος τουρισμός).

- Από άποψη ***τουριστικής δαπάνης***:

1. Λαϊκός: πραγματοποιείται από άτομα που ανήκουν σε οικονομικά ασθενέστερες τάξεις.

2. Μέσος: οι τουρίστες αυτής της κατηγορίας ανήκουν στη μεσαία κοινωνική τάξη.

3. Επιλεκτικός: αφορούν σε άτομα που είναι διατεθειμένα να αυξήσουν την τουριστική τους δαπάνη εάν τους παραχθούν υπηρεσίες που να ικανοποιούν εξειδικευμένες επιθυμίες τους.

4. Κοσμοπολίτικος: πραγματοποιείται από άτομα ικανά να δαπανήσουν μεγάλα χρηματικά ποσά.

• Από **πλευράς φύλου** των μετακινουμένων:

1. Ανδρών
2. Γυναικών
3. Μικτός

• Από άποψη **ηλικίας** των μετακινουμένων:

1. Νέων
2. Μέσης ηλικίας
3. Τρίτης ηλικίας

• Από πλευράς **μεταφορικών μέσων** που χρησιμοποιούνται:

1. Οδικός
2. Σιδηροδρομικός
3. Αεροπορικός
4. Ατμοπλοϊκός (θαλάσσιος)
5. Παραποτάμιος
6. Ποδηλατικός
7. Περιπατητικός
8. Ιπποτουρισμός
9. Μικτός

• Από άποψη **χρήσης ή όχι υπηρεσιών ταξιδιωτικού γραφείου ή "tour operator"**:

1. Πρακτορειακός
2. Μη πρακτορειακός

- Από άποψη **χρηματοδότησης** της διακίνησης:
  1. Αυτοχρηματοδοτούμενος (αυτόνομος)
  2. Κοινωνικός (χρηματοδοτούμενος από κοινωνικούς πόρους)

- Από άποψη **χρονικής διάρκειας**:
  1. Συνεχής: χαρακτηριστική διάκριση του συνεχούς τουρισμού είναι ότι διαρκεί όλο το χρόνο, που σημαίνει ότι οι δραστηριότητές του δεν επηρεάζονται από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν. Αντιπροσωπευτικότερες μορφές είναι ο συνεδριακός, ο τουρισμός εκθέσεων και ο μορφωτικός τουρισμός.
  2. Εποχιακός: χαρακτηριστική διάκριση του εποχιακού τουρισμού είναι ότι δεν διαρκεί όλο το χρόνο διότι οι δραστηριότητές του επηρεάζονται αποφασιστικά από τις κλιματολογικές συνθήκες και γι'αυτό αναστέλλονται προσωρινά για ένα χρονικό διάστημα κάθε έτος. Ο γενικός τουρισμός κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, ο τουρισμός παραχείμασης και ο τουρισμός χειμερινών σπορ αποτελούν τις πιο αντιπροσωπευτικές μορφές εποχιακού τουρισμού.

- Από πλευράς **αριθμού περιηγητών**:
  1. Μαζικός: χαρακτηρίζεται από την ομαδική συμμετοχή των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας.
  2. Ατομικός: ο ατομικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη ατομική οργάνωση και εκτέλεση του ταξιδιού.

- Από πλευράς **χρονικής διάρκειας**:
  1. Κύριες διακοπές που διαρκούν 15-30 ημέρες.
  2. Δεύτερες διακοπές που διαρκούν 5-15 ημέρες.
  3. Μικρές διακοπές που διαρκούν 1-4 ημέρες και, εκτός των άλλων, περιλαμβάνουν τις αποδράσεις του Σαββατοκύριακου καθώς και τα διάφορα εορταστικά "τριήμερα" και "τετράημερα".

• Από πλευράς **εποχής διακοπών:**

1. «Περίοδος αιχμής». Για τις χώρες του Βορείου ημισφαιρίου, η περίοδος αυτή περιλαμβάνει τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, ενώ για το Νότιο ημισφαίριο ως «περίοδος αιχμής» θεωρούνται οι μήνες Ιανουάριος και Φεβρουάριος.

2. «Ενδιάμεση περίοδος» Για τις Βόρειες χώρες, η περίοδος λίγο πριν και λίγο μετά την κορύφωση του καλοκαιριού (Μάιος, Ιούνιος, Σεπτέμβριος, Οκτώβριος) παρουσιάζει μία μέση τουριστική κίνηση. Στην αντίπερα όχθη, ο Νότος βρίσκεται στα αντίστοιχα τουριστικά επίπεδα το Νοέμβριο, Δεκέμβριο, Μάρτιο και τον Απρίλιο.

3. «Νεκρή περίοδος». Όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις, έτσι και εδώ υπάρχει σαφής διαχωρισμός σχετικά με τη χρονική περίοδο στην οποία αναφέρεται η «νεκρή περίοδος» για το Βόρειο και το Νότιο ημισφαίριο. Στην πρώτη περίπτωση, οι μήνες από το Νοέμβριο έως και τον Απρίλιο δεν παρουσιάζουν σχεδόν καθόλου τουριστική κίνηση. Αντιθέτως, για την περίπτωση του Νότου η «νεκρή περίοδος» καλύπτει τους μήνες από το Μάιο έως και τον Οκτώβριο.

• Από πλευράς **επιδιωκόμενου σκοπού:**

1. Αναψυχής: κίνητρο γι'αυτή τη μορφή τουρισμού είναι η ξεκούραση, η ψυχαγωγία, η διασκέδαση και γενικότερα η αναζήτηση ενός διαφορετικού τρόπου ζωής που απέχει κατά πολύ από τη ρουτίνα της καθημερινότητας.

2. Επαγγελματικός: στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται τα ταξίδια που πραγματοποιούνται για επαγγελματικούς και επιμορφωτικούς λόγους αλλά συνδυάζονται, ταυτόχρονα, και με διάφορες τουριστικές δραστηριότητες (τουρισμός σεμιναρίων, κινήτρων, εκθέσεων, κ.α.).

3. Υγείας: ο τουρισμός υγείας αποσκοπεί στη θεραπεία σωματικών ή ψυχικών παθήσεων, στην αναζωογόνηση και στη γενικότερη υγιεινή διαβίωση (ιαματικός τουρισμός, θαλασσοθεραπείας, τουρισμός ομορφιάς, κ.α.).

4. Αθλητικός: κίνητρο για τον τουρισμό άθλησης είναι η ενεργός συμμετοχή σε διάφορα αθλήματα ή η απλή παρακολούθηση κάποιων αθλητικών αγώνων (τουρισμός χειμερινών σπορ, τουρισμός καταδύσεων, κ.α.).

5. Θρησκευτικός: ο θρησκευτικός τουρισμός έχει ως βασικά κίνητρα τη συμμετοχή σε διάφορες θρησκευτικές εκδηλώσεις ή το προσκύνημα σε κάποιο ιερό τόπο λατρείας.

6. Φυσιολατρικός: η αγάπη για το φυσικό περιβάλλον οδηγεί πολλούς ανθρώπους στην οργάνωση ενός ταξιδιού που θα τους φέρει σε άμεση επαφή με τη φύση. Πολλές φορές επιλέγονται και δραστηριότητες οι οποίες δίνουν την ευκαιρία στον τουρίστα να γίνει μέρος της αυθεντικής ζωής της υπαίθρου (αγροτουρισμός, περιπατητικός τουρισμός, κ.α.), κ.τ.λ.

• Από πλευράς **τόπου προορισμού**:

1. Τουρισμός πόλεων
2. Τουρισμός υπαίθρου
3. Ορεινός τουρισμός
4. Παραθαλάσσιος τουρισμός
5. Παραλίμνιος τουρισμός

• Από άποψη **τουριστικών καταλυμάτων**:

1. Τουρισμός ξενοδοχείου
2. Τουρισμός πανδοχείου
3. Τουρισμός μπανγκαλόου και διαμερισμάτων
4. Τουρισμός camping
5. Τουρισμός δεύτερης κατοικίας
6. Τουρισμός σε οργανωμένα τουριστικά χωριά (clubs)
7. Τουρισμός ενοικιαζόμενων δωματίων
8. Τουρισμός σε γιότ ή κρουαζιερόπλοιο

1.3 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μέχρι πριν κάποια χρόνια, οι επιδράσεις του τουρισμού περιορίζονταν αποκλειστικά στις θετικές οικονομικές επιπτώσεις. Ωστόσο, η υπερανάπτυξή του επέφερε μεγάλες αλλαγές όχι μόνο στον οικονομικό αλλά και σε άλλους τομείς της ζωής. Η κοινωνία, ο πολιτισμός και το περιβάλλον επηρεάστηκαν έντονα από την τουριστική δραστηριότητα. Η επιρροή αυτή δεν είναι πάντα επωφελής καθώς υπάρχουν και αρκετές δυσμενείς επιπτώσεις προερχόμενες, κατά κύριο λόγο, από την απρογραμμάτιστη, μη ελεγχόμενη και βεβιασμένη τουριστική ανάπτυξη, ώστε να ικανοποιηθεί η απότομη αύξηση της ζήτησης και να επιτευχθεί το υψηλότερο δυνατό κέρδος.

ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Στον οικονομικό τομέα:

- Βελτίωση του εισοδήματος του ντόπιου πληθυσμού και άνοδος του βιοτικού του επιπέδου: Οι κάτοικοι των τουριστικών περιοχών συχνά συνδυάζουν την κύρια απασχόλησή τους με κάποιο τουριστικό επάγγελμα. Έτσι, είτε ξεκινούν τη δική τους επιχείρηση είτε εργάζονται ως εποχιακοί υπάλληλοι ενισχύοντας σημαντικά το εισόδημά τους και βελτιώνοντας το βιοτικό τους επίπεδο.

- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας: Για την κάλυψη της τουριστικής ζήτησης δημιουργούνται αρκετές νέες θέσεις εργασίας οι οποίες, αν και εποχιακού χαρακτήρα, συμβάλλουν αισθητά στη μείωση της ανεργίας και στην αντιμετώπιση της οικονομικής ανέχειας.

- Αύξηση των εσόδων του κράτους: Με τα δημοσιονομικά και συναλλαγματικά έσοδα καλύπτεται το χρόνιο έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών, κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

- Δικαιότερη κατανομή εισοδημάτων: Στον εισοδηματικό τομέα παρατηρείται όχι μόνο αύξηση των εσόδων αλλά και κατανομή

αυτών σε έναν ευρύ κύκλο εισοδηματικών τάξεων. Συνήθως το μεγαλύτερο μέρος από τα κέρδη των τουριστικών επιχειρήσεων επιστρέφει ξανά στην ντόπια αγορά. Επομένως, κάποιος μπορεί να έχει όχι μόνο άμεσα αλλά και έμμεσα οικονομικά οφέλη από τον τουρισμό.

- Ανάπτυξη υποδομής που μπορεί να συντελέσει στην αναζωογόνηση του τοπικού εμπορίου και της βιομηχανίας: Ο τουρισμός οδηγεί σε αύξηση της όλης οικονομικής δραστηριότητας καθώς γίνονται νέες επενδύσεις σε υλικοτεχνική υποδομή και ενισχύονται νέες βιομηχανικές και εμπορικές δραστηριότητες,

- Προώθηση παραγωγής τοπικών προϊόντων: Πολλές περιοχές που αποτελούν τουριστικούς προορισμούς, συγχρόνως, φημίζονται και για κάποια τοπικά προϊόντα τους (η Χίος για τη μαστίχα, η Σκόπελος για τα δαμάσκηνα, η Βυτίνα για το μέλι, κ.α.). Όταν μέσω του τουρισμού αυξάνεται η ζήτηση των προϊόντων αυτών, οι ντόπιοι βρίσκουν ένα κίνητρο ώστε, είτε να ασχοληθούν για πρώτη φορά με αυτά τα προϊόντα, είτε να εντατικοποιήσουν την ήδη υπάρχουσα παραγωγή τους.

Στον κοινωνικό τομέα:

- Ισοκατανομή του πληθυσμού: Με την ανάπτυξη του τουρισμού δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας με αποτέλεσμα να συγκρατείται ο τοπικός πληθυσμός και να αποφεύγεται η αστικοποίηση. Η επαγγελματική αποκατάσταση, κυρίως για τους νέους, αποτελεί σημαντικό κίνητρο για την παραμονή στον τόπο τους.

- Αναδιοργάνωση του επαγγελματικού πλαισίου και της κατάρτισης: Στις τουριστικές περιοχές δημιουργούνται νέα επαγγέλματα και η εκπαίδευση στρέφεται προς την προώθηση της τουριστικής παιδείας και την καλλιέργεια τουριστικής συνείδησης.

- Βελτίωση της κοινωνικής θέσης των γυναικών: Ο κλάδος του τουρισμού προσφέρει ίσες - αν όχι και περισσότερες - επαγγελματικές ευκαιρίες στις γυναίκες έναντι των ανδρών. Ειδικά στις αγροτικές περιοχές, όπου η θέση της γυναίκας είναι

υποβαθμισμένη, το μορφωτικό της επίπεδο χαμηλό και τα δικαιώματά της στο οικογενειακό εισόδημα σχεδόν ανύπρακτρα, η επαγγελματική απασχόληση στον τουρισμό αποτελεί μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για την κοινωνική αναγνώριση και καταξίωσή της.

- Βελτίωση της οργανωτικής διοικητικής δομής: Με την ανάπτυξη του τουρισμού οι ντόπιοι παράγοντες συσπειρώνονται και αναπτύσσονται τοπικές πρωτοβουλίες είτε από επαγγελματικούς φορείς είτε από τους ίδιους τους κατοίκους.

- Διεύρυνση κοινωνικών σχέσεων: Η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, κυρίως, των λιγότερο ευνοημένων περιοχών, αντιδρά κατά της απομόνωσης των ντόπιων κατοίκων. Η επαφή με τους τουρίστες διευρύνει τον κοινωνικό ορίζοντα και βελτιώνει το αίσθημα αυτοπεποίθησης των εμπλεκομένων.

- Ποιοτική αναβάθμιση των περιοχών: Για την προσέλκυση τουριστών δημιουργούνται έργα υποδομής και η περιοχή ακολουθεί έναν γενικότερο εκσυγχρονισμό. Έτσι, βελτιώνεται η συνολική εικόνα της και οι ντόπιοι μπορούν και οι ίδιοι να χρησιμοποιούν τις νέες υποδομές αναβαθμίζοντας το βιοτικό τους επίπεδο.

- Λήψη μέτρων κοινωνικής πρόνοιας: Με τη βελτίωση των δημοσιονομικών είναι δυνατόν να εφαρμοστεί ένα ευρύτερο πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής, το οποίο, συνήθως, περιλαμβάνει μέτρα για την περίθαλψη ασθενών, οικονομική και ψυχολογική υποστήριξη των αναξιοπαθούντων, κ.α.

Στον πολιτιστικό τομέα:

- Προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς: Η ύπαρξη πνευματικών και πολιτιστικών στοιχείων είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη του τουρισμού, κυρίως του πολιτιστικού. Έτσι, οι αρμόδιοι φορείς επικεντρώνονται σε ενέργειες για την προστασία, συντήρηση και αποκατάσταση μνημείων, έργων τέχνης, παραδοσιακών οικισμών, κ.α. Επίσης, αρκετά αναξιοποίητα πολιτιστικά δεδομένα αξιοποιούνται και αποτελούν μέρος του τουριστικού πακέτου.

- Ευαισθητοποίηση των πολιτών: Η αίσθηση της σπουδαιότητας ενός χώρου ή μνημείου δημιουργεί νέα δεδομένα για τους ντόπιους, οι οποίοι αισθάνονται υπερήφανοι για τον τόπο του και υπεύθυνοι για την προστασία και ανάδειξή του.

- Πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες: Οι περιοχές έντονου πολιτιστικού ενδιαφέροντος οργανώνουν και πραγματοποιούν δραστηριότητες που προάγουν τα πολιτιστικά στοιχεία του τόπου. Με αυτόν τον τρόπο, οι τουρίστες γίνονται κοινωνοί των διαχρονικών αξιών, ενώ οι ντόπιοι ενθαρρύνονται ώστε να διατηρούν τα παραδοσιακά ήθη και έθιμα.

- Αμοιβαία ανταλλαγή πολιτιστικών αξιών: Με τον τουρισμό έρχονται σε επαφή άτομα διαφορετικών πολιτισμών και η ανταλλαγή ορισμένων πολιτιστικών αξιών είναι αναπόφευκτη. Στο βαθμό που δεν μεταβάλλονται ουσιαστικά στοιχεία της κουλτούρας του κάθε λαού και αν γίνεται υιοθέτηση μόνο νέων θετικών προτύπων, τότε η αλληλοεπίδραση αυτή είναι πλήρως αποδεκτή.

- Εκμάθηση ξένων γλωσσών: Μία από τις κύριες απαιτήσεις του τουρισμού είναι η καλή γνώση ξένων γλωσσών. Όποιος ενδιαφέρεται να απασχοληθεί σε τουριστικές επιχειρήσεις, πρέπει να θέσει ως πρώτη προτεραιότητα αυτόν τον τομέα εκπαίδευσής του.

- Στροφή σε ξεχασμένα επαγγέλματα και τέχνες: Συχνά τα παραδοσιακά επαγγέλματα εγκαταλείπονται καθώς οι άνθρωποι προτιμούν να στραφούν σε εργασίες που έχουν άμεση σχέση με τη σύγχρονη κοινωνία. Καθώς, όμως, ορισμένα από αυτά λειτουργούν σαν πόλος έλξης για τους τουρίστες, παρατηρείται πως όλο και περισσότεροι ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με δραστηριότητες που τραβούν το ενδιαφέρον και το θαυμασμό των ξένων. Παραδοσιακές τέχνες και επαγγέλματα αυξάνουν το κοινωνικό status αυτών που τα ασκούν (π.χ. στη Στεμνίτσα Αρκαδίας μεγάλο ποσοστό των κατοίκων - και κυρίως των νέων - έχει αποφοιτήσει από την παραδοσιακή σχολή Αργυροχρυσόχοιας Στεμνίτσας).

- Διατήρηση της παραδοσιακής τοπικής αρχιτεκτονικής: Στις περιοχές που φημίζονται για την αρχιτεκτονική τους γίνεται ιδιαίτερη προσπάθεια ώστε τυχόν ανακαινίσεις ή ανοικοδομήσεις κτιρίων να

συνάδουν προς τη γενικότερη αρχιτεκτονική του τόπου (π.χ. οι εξωτερικοί τοίχοι πρέπει να είναι πέτρινοι, τα κουφώματα πρέπει να είναι ξύλινα ή αλουμινίου στο χρώμα του ξύλου, δεν επιτρέπονται κτίρια με περισσότερους από δύο ορόφους, κ.α.).

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Στον οικονομικό τομέα:

- Γενική αύξηση τιμών: Ο τουρισμός οδηγεί σε αύξηση εισοδημάτων αλλά, ταυτόχρονα, αυξάνονται οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών όπως, επίσης, και το κόστος στέγασης και αγοράς ή ενοικίασης γης.

- Παρατηρείται ανισοκατανομή εισοδήματος μεταξύ των κατοίκων τουριστικών και μη τουριστικών περιοχών. Ιδίως όταν οι περιοχές αυτές βρίσκονται πολύ κοντά οξύνεται η τοπική αντιπαλότητα και εξανεμίζεται κάθε πιθανότητα συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης.

- Εκμετάλλευση των ντόπιων επιχειρήσεων από ξένους επενδυτές: Όταν μια περιοχή εμφανίζει σημαντική τουριστική ανάπτυξη, τότε ξένοι επενδυτές επιδιώκουν να καρπωθούν τα ωφέλη παραγκωνίζοντας τους ντόπιους επιχειρηματίες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εξαγορά των τοπικών επιχειρήσεων ή τη δημιουργία μεγάλων τουριστικών μονάδων που θέτουν τις βάσεις για δημιουργία αθέμιτου ανταγωνισμού.

- Η απασχόληση είναι εποχιακή, επομένως, και η ανεργία είναι εποχιακή. Αν αναλογιστεί κανείς και το γεγονός ότι αρκετά άτομα εγκαταλείπουν δια παντός την κύρια απασχόλησή τους (κυρίως αγροτικές δραστηριότητες και παραδοσιακά επαγγέλματα) προκειμένου να εργάζονται αποκλειστικά στις τουριστικές επιχειρήσεις, είναι σαφές πως κατά τη διάρκεια της μη τουριστικής περιόδου ένα μεγάλο ποσοστό εργατικού δυναμικού μένει ανενεργό. Με τον τουρισμό, δηλαδή, το πρόβλημα της ανεργίας αντιμετωπίζεται μόνο προσωρινά.

- Εισαγωγή εργατικού δυναμικού: Οι τουρίστες είναι άτομα με υψηλές προσδοκίες και απαιτούν ιδιαίτερη μεταχείριση. Οι

επιχειρήσεις, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της ζήτησης, προσλαμβάνουν υπαλλήλους οι οποίοι διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα. Επειδή τα άτομα αυτά, ως επί το πλείστον, δεν προέρχονται από τον ντόπιο πληθυσμό είναι φυσικό να ζημιώνουν το ποσοστό ανεργίας των κατοίκων της περιοχής.

- Οικονομική εκμετάλλευση και κερδοσκοπία των ντόπιων έναντι των τουριστών: Δεν είναι σπάνιες οι φορές που οι επαγγελματίες αποσκοπούν αποκλειστικά στο άμεσο και υψηλό κέρδος και αντικαθιστούν τις μη κερδοσκοπικές σχέσεις, όπως είναι η φιλοξενία και η ανθρώπινη επαφή, με καθαρά κερδοσκοπικές.

- Υποβάθμιση της ποιότητας αγαθών και υπηρεσιών λόγω της αυξημένης ζήτησης: Οι επιχειρήσεις στοχεύουν στο εύκολο και γρήγορο κέρδος με αποτέλεσμα να ενδιαφέρονται μόνο για την επιφανειακή ικανοποίηση των επιθυμιών των τουριστών. Εστιάζουν περισσότερο στο να "τραβήξουν" πελάτες και όχι στο να τους "διατηρήσουν".

- Δημιουργείται ένα ιδιότυπο στρώμα επιχειρηματιών του τουρισμού με έντονα παρασιτικά χαρακτηριστικά. Αυτοί ασχολούνται, κατά κύριο λόγο, με την παροχή υπηρεσιών και μέσω των δραστηριοτήτων τους αποκομοίζουν τεράστια κέρδη εις βάρος τόσο των τουριστών όσο και των υπαλλήλων.

- Υπερβολικές οικονομικές προσδοκίες των χωρών υποδοχής: Οι τουριστικές χώρες στηρίζουν την οικονομική τους ευημερία στον τομέα του τουρισμού και τον βλέπουν ως μια ευκαιρία να ξεφύγουν από την οικονομική τους δυσανεξία.

Στον κοινωνικό τομέα:

- Μιμητισμός: Υιοθετούνται νέα ήθη και έθιμα, αξίες και συμπεριφορές που αντικαθιστούν τα γνήσια χαρακτηριστικά του ντόπιου πληθυσμού. Συνήθως, η τοπική κουλτούρα επηρεάζεται από τα πρότυπα "κακής συμπεριφοράς" των τουριστών και, έτσι, παρατηρούνται αλλοιώσεις σε αξίες όπως είναι η οικογένεια, ο αυτοσεβασμός και ο σεβασμός προς τους άλλους, η αλληλεγγύη, κ.α.

- Παρατηρείται αύξηση του αλκοολισμού, της χρήσης ναρκωτικών, των αφροδίσιων νοσημάτων, της εγκληματικότητας και απελευθέρωση των ηθών.

- Αδυναμία προσαρμογής: Οι τουρίστες δυσκολεύονται να εγκλιματιστούν σε ένα νέο περιβάλλον και οι ντόπιοι μπορεί να παρουσιάσουν συμπτώματα ξеноφοβίας και απόρριψης για τους ξένους.

- Βιομηχανοποίηση της εξυπηρέτησης του τουρίστα: Η παροχή υπηρεσιών είναι, πλέον, τυποποιημένη, ψυχρή, απρόσωπη και εντελώς αντίθετη από αυτή που επιθυμεί ο τουρίστας.

- Έλλειψη προσωπικής επικοινωνίας μεταξύ ντόπιων και τουριστών: Είναι γεγονός ότι οι τουρίστες έρχονται σε επαφή, κατά κύριο λόγο, με τα άτομα που απαρτίζουν το προσωπικό των τουριστικών επιχειρήσεων. Χάνεται, λοιπόν, η ευκαιρία που έχουν για πιο άμεση γνωριμία με τα ήθη, τα έθιμα και τον πολιτισμό ενός τόπου.

- Ο τουρισμός είναι μια μεταμφιεσμένη μορφή αποικιοκρατίας: Ο χαρακτηρισμός αυτός βασίζεται στο γεγονός ότι οι αλλοδαποί τουρίστες υπερισχύουν έναντι των εγχώριων τουριστών και των ντόπιων κατοίκων. Καταρχήν, τα τουριστικά πακέτα που τους προσφέρονται μέσω των μεγάλων ταξιδιωτικών πρακτορείων καλύπτουν περισσότερες παροχές με χαμηλότερο κόστος σε σχέση με αυτά των εγχώριων τουριστών. Έτσι, οι δεύτεροι αισθάνονται φανερά αδικημένοι. Δεύτερον, σε σχέση με τους ντόπιους, συνήθως ανήκουν σε υψηλότερη οικονομική τάξη και δεν υπάρχει σχέση ισοτιμίας. Ειδικά αν οι ντόπιοι εργάζονται στις τουριστικές επιχειρήσεις, τότε το αίσθημα κατωτερότητας ενισχύεται καθώς σε αυτό προστίθεται η αρνητική σχέση εξάρτησης μεταξύ υπαλλήλου και πελάτη.

Στον περιβαλλοντικό τομέα:

- Μόλυνση της ατμόσφαιρας από τα καυσαέρια των μέσων μεταφοράς και ηχορύπανση που προκαλείται από το συνωστισμό τουριστών, από τη λειτουργία πολλών κέντρων διασκέδασης, κ.α.

- Μόλυνση του εδάφους από απόρριψη απορριμμάτων εκτός των σηματοδοτημένων περιοχών (χωματερές).

- Αρνητική επίδραση στη χλωρίδα και την πανίδα, προερχόμενη από τις αποδασώσεις, εκχερσώσεις, πυρκαγιές και καταπατήσεις γης που έχουν ως σκοπό την εξασφάλιση επιπλέον χώρου για τις τουριστικές επιχειρήσεις. Με τον τρόπο αυτό, υποβαθμίζονται ή εξαφανίζονται διάφορες καλλιέργειες και εργοστάσια πρωτογενούς παραγωγής, συχνά, αντικαθίστανται από ξενοδοχειακές μονάδες.

- Τα υδάτινα οικοσυστήματα πλήττονται από την αλόγιστη κατανάλωση νερού και από την απόρριψη αποβλήτων στις περιπτώσεις που δεν διατίθεται βιολογικός καθαρισμός.

- Η θάλασσα, τα ποτάμια και οι λίμνες συχνά καταλήγουν να είναι ο τελικός προορισμός για τα απορρίμματα των ατόμων που επιδίδονται σε παράκτιο τουρισμό. Επιπλέον μόλυνση υπάρχει και από τα απορρίμματα διαφόρων πλεουμένων, από διαρροές καυσίμων, κ.α.

- Η κατασκευή, επέκταση και συντήρηση του οδικού δικτύου έχει άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στην ευρύτερη λειτουργία των οικοσυστημάτων. Συχνά συνεπάγεται την αποψίλωση μεγάλων δασικών εκτάσεων και τον κατακερματισμό του φυσικού χώρου.

Στο πολιτιστικό περιβάλλον:

- Έντονη πολιτιστική διάχυση: Η συνύπαρξη διαφόρων πολιτιστικών προτύπων δημιουργεί έναν νέο πολιτισμό με σωρεία πολιτιστικών, κοινωνικών, καταναλωτικών και ψυχολογικών προσμείξεων, έτσι ώστε σε λίγα χρόνια χάνονται παραδόσεις αιώνων.

- Υποβάθμιση της εθνικής γλώσσας: Κατά την επαφή με τους τουρίστες παρατηρείται η προσπάθεια επικοινωνίας μέσω μια κοινής γλώσσας, που περιλαμβάνει το πιο απλό λεξιλόγιο μιάς εκ των δύο ή και αμφοτέρων των γλωσσών. Στη διάρκεια της τουριστικής περιόδου εμφανίζεται ένα ιδιαίτερο γλωσσικό ιδίωμα που βλάπτει και αλλοιώνει τις μητρικές γλώσσες.

- Πραγματοποιούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις τουριστικού χαρακτήρα, οι οποίες επικεντρώνονται στην ικανοποίηση και τον εντυπωσιασμό των ξένων με αποτέλεσμα να ξεχνιέται το πραγματικό αρχικό νόημά τους.
- Προκαλούνται βλάβες και καταστροφές σε αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά κτίρια και μνημεία, όταν αυτά μετατρέπονται σε τουριστικά αξιοθέατα. Η μαζική και αδιάκοπη ροή επισκεπτών σε αυτούς τους χώρους προκαλεί ουσιώδεις αλλοιώσεις.
- Με την αυθαίρετη και χωρίς σχεδιασμό ανέγερση ακαλαίσθητων κτισμάτων και τουριστικών θερέτρων παραμορφώνεται το τοπίο.
- Σε αρκετούς οικισμούς, θέλοντας να τονιστεί το παραδοσιακό στοιχείο, γίνονται ορισμένες λανθασμένες ενέργειες οι οποίες αλλοιώνουν τη δόμηση και μετατρέπουν τους οικισμούς σε ψευδοπαραδοσιακούς.
- Υποβαθμίζεται η τοπική αρχιτεκτονική και εισάγονται ξενόφερτοι ρυθμοί δόμησης που παραβιάζουν την αρμονία μεταξύ φυσικού και δομούμενου περιβάλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο Αγροτουρισμός ως μορφή τουρισμού αναπτύσσεται στην ύπαιθρο (αποτελεί υποκατηγορία του υπαίθριου τουρισμού) και έχει ως βασικό γνώρισμα την προσπάθεια σύζευξης του πρωτογενή τομέα με τον τουρισμό, αποβλέποντας στο κοινό όφελος και των δύο τομέων. Στοχεύει στην αειφορική ανάπτυξη της υπαίθρου σε συνδυασμό με τις φιλοπεριβαλλοντικές-οικολογικές μεθόδους παραγωγής αγροτικών προϊόντων. Στην ιδανική του εφαρμογή, επιχειρεί να μεταφέρει τον κάτοικο της πόλης στο περιβάλλον και τις δραστηριότητες του παραδοσιακού χωριού και της αγροτικής ζωής και του δίνει τη δυνατότητα να βιώσει τις τοπικές συνθήκες και εμπειρίες. Έτσι, ο αγροτικός τουρισμός δεν είναι απλά μια δραστηριότητα που πραγματοποιείται και εξελίσσεται στον αγροτικό χώρο, αλλά μια δραστηριότητα που δένεται αρμονικά με την κύρια απασχόληση των κατοίκων των περιοχών αυτών, που ανήκουν στον πρωτογενή τομέα. Δρα συμπληρωματικά με αυτήν και δε δημιουργεί ανταγωνισμούς σε ό,τι αφορά στους φυσικούς πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό.

Στο παρελθόν, αυτή η μορφή τουρισμού δεν υπήρχε διότι η πλειονότητα των ανθρώπων ήταν ούτως ή άλλως εγκατεστημένη σε χωριά, οικισμούς ή μικρές πόλεις. Αργότερα, με το φαινόμενο της αστικοποίησης, άρχισε να αναπτύσσεται ο τουρισμός υπαίθρου και, κατ'επέκτασιν, και ο αγροτουρισμός. Επομένως, είναι ξεκάθαρο πως η απαρχή αυτής της μορφής τουρισμού συνδέεται άμεσα με την ανάγκη του ανθρώπου για επαφή με το φυσικό περιβάλλον. Η ηρεμία και η γαλήνη που απλόχερα μας προσφέρει η φύση, είναι στοιχεία ζωτικής σημασίας για την ψυχική μας ισορροπία. Επιπλέον, το αυξημένο ενδιαφέρον για θέματα σωματικής υγείας λειτουργεί ως μοχλός ενίσχυσης του αγροτουρισμού.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού είναι το γεγονός ότι δεν καλύπτει μόνο την ανάγκη για κλίνη και στέγη, αλλά πολύ περισσότερο στοχεύει στην αποκατάσταση της σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον. Από αυτό γίνεται σαφές ότι το φάσμα των τουριστικών παροχών δεν επικεντρώνεται αποκλειστικά στη διαμονή, αλλά περιλαμβάνει ένα πλήθος δραστηριοτήτων που αναδεικνύουν τον αγροτικό τρόπο ζωής, προωθούν τα τοπικά προϊόντα, κ.α. Επομένως, ο αγροτουρισμός δε δημιουργεί υποδομές με τη μορφή του μαζικού τουρισμού (ξενοδοχειακές μονάδες, εμπορικά κέντρα, κέντρα διασκέδασης, κ.α.) οι οποίες και δεν επικεντρώνονται στην επαφή με τον ντόπιο πληθυσμό, την κουλτούρα, τον πολιτισμό, τα ήθη και τη νοοτροπία των κατοίκων.

Εναλλακτικές δραστηριότητες στον αγροτουρισμό:

- Συμμετοχή σε αγροτικές δραστηριότητες εντός του κτήματος που περιλαμβάνει η αγροτουριστική μονάδα (μάζεμα ελιάς, τρύγος, κ.α.)
- Εκπαίδευση σε καλλιεργητικά και περιβαλλοντικά θέματα
- Εφαρμογή συγκεκριμένων μεθόδων αειφορικής διαχείρισης του αγροοικοσυστήματος (βιολογική γεωργία, βιοδυναμική καλλιέργεια, κ.α.)
- Περιβαλλοντική εκπαίδευση και περιήγηση σε βιότοπους και προστατευόμενες φυσικές περιοχές
- Δραστηριότητες στη φύση όπως κατάβαση ποταμών, διοργάνωση ομάδων πεζοπορίας, ιππασία, κ.α.
- Χώροι άθλησης
- Δραστηριότητες που αξιοποιούν τα πολιτιστικά, θρησκευτικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονικά, γαστρονομικά στοιχεία της περιοχής
- Επίσκεψη και ξενάγηση σε παλιά μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, οινοποιεία, εργαστήρια χειροτεχνίας, κ.α.
- Συμμετοχή σε πανηγύρια και τοπικές γιορτές

Πλεονεκτήματα αγροτουρισμού

- Ο τουρίστας έρχεται σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον, απολαμβάνει την ηρεμία και ταυτόχρονα αναπτύσσει αίσθημα οικολογικής ευθύνης σχετικά με τη χλωρίδα και την πανίδα του τόπου.
- Γίνεται γνωριμία με τον αγροτικό χώρο, τις αγροτικές ασχολίες και τα τοπικά προϊόντα. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, ο τουρίστας δεν είναι απλός θεατής αλλά συμμετέχει ενεργά σε αγροτικές δραστηριότητες νιώθοντας τη χαρά της γνώσης και της ανακάλυψης.
- Ο αγροτουρισμός βοηθά στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, των παραδοσιακών οικισμών, των τοπικών παραδόσεων, κ.α. Σε αρκετά μέρη, έχουν δημιουργηθεί μουσεία λαϊκής τέχνης στα οποία φυλάσσονται, όχι μόνο φορεσιές, έγγραφα, είδη οικιακής χρήσης, κ.α. αλλά και παραδοσιακά εργαλεία που χρησιμοποιούνταν στις χειρωνακτικές εργασίες. Συχνά, επίσης, γίνονται προσπάθειες από τους ντόπιους ώστε να μεταλαμπαδευτεί η γνώση του παραδοσιακού τρόπου εργασίας και παραγωγής των προϊόντων (π.χ. στο Βαλτεσινικό Αρκαδίας κάθε χρόνο στις 16 Αυγούστου λαμβάνει χώρα το παραδοσιακό αλώνισμα).
- Προβάλλονται τα τοπικά προϊόντα καθώς και τα είδη χειροτεχνίας και οικοτεχνίας. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί η συμβολή της γυναικείας πρωτοβουλίας που, ως γνωστόν, με τους τοπικούς γυναικείους συνεταιρισμούς δίνει σημαντικότερη ώθηση στο συγκεκριμένο τομέα.
- Ενεργοποιούνται οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και επέρχεται περιφερειακή ανάπτυξη, καθώς πραγματοποιούνται νέα έργα υποδομής.
- Παύει η απομόνωση και ο μαρasmus των αγροτικών περιοχών. Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, έχει ως αποτέλεσμα να συγκρατείται ο πληθυσμός στις περιοχές αυτές.
- Επέρχεται ανασυγκρότηση του τοπικού πληθυσμού και ιδιαίτερα των τάξεων που βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία.

Ανοίγονται νέες θέσεις εργασίας και οι νέοι έχουν τη δυνατότητα να προβούν σε ιδιαίτερα κερδοφόρα επιχειρηματικά άλματα.

Μειονεκτήματα αγροτουρισμού

- Συχνά, ξένοι επιχειρηματίες «εισβάλλουν» σε αναπτυσσόμενες αγροτικές περιοχές και εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται. Έτσι ο τοπικός πληθυσμός απομένει να απασχολείται με «ό,τι περισσεύει» από τις κερδοφόρες επιχειρηματικές δυνατότητες του τόπου.

- Η ενασχόληση με τις τουριστικές δραστηριότητες μπορεί να επιφέρει περιορισμό των αγροτικών ασχολιών. Οι νέοι είναι πιθανόν να προτιμήσουν μια επαγγελματική σταδιοδρομία στον τομέα του τουρισμού και να απαρνηθούν πλήρως την επαγγελματική οικογενειακή παράδοση.

- Όπως είπαμε παραπάνω, ο αγροτουρισμός βοηθά στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ωστόσο, η επιρροή που ασκεί ο πολιτισμός των τουριστών στις τοπικές παραδόσεις είναι αναπόφευκτη.

Οι αγροτουρίστες είναι, συνήθως, άτομα μεγάλης ηλικίας που ακολουθούν τη φόρμουλα των 3φ (φύση, φιλία, φιλοξενία) και απορρίπτουν αυτήν των 3S (sun, sea, sand) του μαζικού τουρισμού. Το οικονομικό και μορφωτικό τους επίπεδο είναι υψηλό, ενώ οι ίδιοι είναι άτομα χαμηλών τόνων, οικολογικών πεπαιθώσεων, ευαίσθητοποιημένα στα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα. Επίσης, συχνά η τουριστική τους δραστηριότητα συνδυάζεται και με κάποιο hobby, όπως είναι η παρατήρηση πουλιών, η συλλογή λουλουδιών, η βοτανολογία, κ.α. Οι τουρίστες αυτοί είναι, κατά βάση, εσωτερικοί, οι οποίοι επιλέγουν ως προορισμό κάποιον τόπο κοντινό στον τόπο διαμονής τους.

Ελληνική πραγματικότητα

Αν και η Ελλάδα είναι μια χώρα με πλούσιο φυσικό περιβάλλον και έντονο το στοιχείο της αγροτικής ζωής, εντούτοις, ο

αγροτουρισμός είναι ελάχιστα διαδεδομένος σε σύγκριση με άλλες χώρες. Αυτό οφείλεται, κυρίως, στο γεγονός ότι η τουριστική πολιτική επικεντρώνεται στις απαιτήσεις των συμβατικών μορφών τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, η τουριστική βιομηχανία εστιάζει το ενδιαφέρον της σε περιοχές με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, κυρίως παράκτιες, οι οποίες αποτελούν πόλο έλξης τουριστών όχι τόσο λόγω των φυσικών πλεονεκτημάτων τους, αλλά, κυρίως, λόγω της προώθησής τους ως "οι πιο in καλοκαιρινοί προορισμοί". Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι περιοχές αυτές να αναπτύσσονται απότομα και πολλές φορές να μην δύνανται να ανταποκριθούν επαρκώς στη ζήτηση. Και φυσικά, όλα αυτά συμβαίνουν εις βάρος άλλων περιοχών, πιο ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, στις οποίες θα μπορούσαν να ανθίσουν και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Καθώς το πρόβλημα εντεινόταν, έγινε προσπάθεια για αποκατάσταση της ισορροπίας, μέσω της ενίσχυσης του αγροτουρισμού. Η πολιτεία, ως όφειλε, προχώρησε στη λήψη των κατάλληλων μέτρων. Πιο συγκεκριμένα, σε πρώτο στάδιο εφαρμόστηκε το πρόγραμμα με τον τίτλο "αγροτουρισμός και αγροτοβιοτεχνία", το οποίο έγινε αποδεκτό και υιοθετήθηκε από την ΕΕ (κανον.2328/91), εντός των πλαισίων χάραξης μιας κοινής πολιτικής που να συνδυάζει τον αγροτικό με τον τουριστικό τομέα. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού έγινε αισθητή κατά τη δεκαετία του 1980 στα πλαίσια της γενικότερης τουριστικής ανάπτυξης, με τη θέσπιση από την Ε.Ε. των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων, οπότε και δημιουργήθηκε η δυνατότητα ανάπτυξης μέσω οικονομικών ενισχύσεων. Το 1983 ο ΕΟΤ συνέστησε ένα διυπηρεσιακό όργανο για τη μελέτη αυτής της μορφής και μετά καθόρισε το θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης, το οποίο ξεκίνησε το 1984 στην Πέτρα της Λέσβου. Τότε ιδρύθηκε και ο πρώτος αγροτουριστικός συνεταιρισμός. Έκτοτε, η δυναμική και ενεργός δράση των γυναικών κάθε τόπου οδήγησε στην ίδρυση δεκάδων Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών (Πέτρας Λέσβου, Μαστιχοχωρίων Χίου, Ζαγοράς Πηλίου, Γλώσσας Σκοπέλου, Ψαράδων Φλώρινας, κ.α.).

2.2 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ως επαγγελματικά ταξίδια ορίζονται αυτά που πραγματοποιούνται από επαγγελματίες και εξυπηρετούν κάποιον επαγγελματικό σκοπό. Όταν, μάλιστα, τα άτομα εκτός από τις επαγγελματικές αναπτύσσουν και τουριστικές δραστηριότητες, τότε έχουμε το φαινόμενο του επαγγελματικού τουρισμού. Στο σημείο αυτό πρέπει να καταστεί σαφές το ότι σε αυτή την κατηγορία τουρισμού δεν περιλαμβάνονται τα ταξίδια και οι εκδομές επαγγελματιών, τα οποία δεν σχετίζονται με το επάγγελμά τους. Επίσης, δεν εντάσσονται ούτε τα ταξίδια τα οποία αποτελούν απαραίτητο στοιχείο της φύσης ενός επαγγέλματος (π.χ. πωλητές, εμπειρογνώμονες, αντιπρόσωποι, κ.α.).

Ο επαγγελματικός τουρισμός, αν και εντάσσεται στον κατάλογο των νεότερων μορφών τουρισμού, έχει ήδη καταφέρει να κατακτήσει, περίπου το 40% της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς. Έκανε την εμφάνισή του στις ΗΠΑ τη δεκαετία του '60 και διαδόθηκε τάχιστα σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες.

Χαρακτηριστικά μετακινούμενων τουριστικών ομάδων:

α. Υψηλός βαθμός συνοχής και ομοιογένειας, καθώς τα άτομα έχουν κοινά ενδιαφέροντα.

β. Υπάρχει η δυνατότητα να πραγματοποιήσουν ξανά την ίδια μετακίνηση, είτε ως επαγγελματίες είτε ως τουρίστες αναψυχής.

γ. Η επιλογή του προορισμού και του καταλύματος είναι έγκαιρη, γεγονός που διευκολύνει τη διαδικασία κρατήσεων.

δ. Η τουριστική δαπάνη είναι υψηλή.

ε. Η κοινωνικοοικονομική θέση των συμμετεχόντων μπορεί να λειτουργήσει ως σημαντικός διαφημιστικός μοχλός.

Τον επαγγελματικό τουρισμό τον χωρίζουμε σε τρεις υποκατηγορίες, ανάλογα με το σκοπό χάριν του οποίου

πραγματοποιείται ένα επαγγελματικό ταξίδι. Πρώτον, έχουμε το συνεδριακό τουρισμό ο οποίος αναφέρεται στα ταξίδια κατά τη διάρκεια των οποίων ο επαγγελματίας συμμετέχει σε ένα συνέδριο. Δεύτερον, όταν οι επαγγελματίες ταξιδεύουν με σκοπό να συμμετάσχουν σε μια έκθεση, έχουμε την περίπτωση του τουρισμού εκθέσεων. Τέλος, ο τουρισμός κινήτρων λειτουργεί ως μέσο ανταμοιβής για τον επαγγελματία και ως κίνητρο για την περαιτέρω καλή του απόδοση.

2.2.1 Συνεδριακός τουρισμός

Ο συνεδριακός τουρισμός περιλαμβάνει όλων των ειδών τις εκδηλώσεις, που βρίσκονται υπό την αιγίδα κάποιου διοργανωτή, ανεξαρτήτως αριθμού συμμετεχόντων σε αυτές καθώς και επιπέδου που πραγματοποιούνται (εθνικό, διεθνές, περιφερειακό, τοπικό). Οι συνέδροι, οι οποίοι, συνήθως, έχουν την ίδια επαγγελματική ιδιότητα, ενημερώνονται, ανταλλάσσουν απόψεις, συζητούν και παίρνουν αποφάσεις για θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Σε ώρες εκτός συνεδριών έχουν τουριστικές δραστηριότητες, οπότε ο συνεδριακός τουρισμός συνδυάζεται και με άλλες μορφές τουρισμού, όπως είναι ο τουρισμός πόλης, ο μορφωτικός, κ.α.

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες του συνεδριακού τουρισμού είναι οι εξής:

- Σύεδροι – τουρίστες (ανάλογα με τον τύπο του συνεδρίου είναι επιχειρηματίες, στελέχη, επιστήμονες)
- Τόπος συνεδρίου (συνεδριακός προορισμός)
- Χώρος συνεδρίου (συνεδριακά κέντρα)
- Σκοπός συνεδρίου (σκοπός ενός συνεδρίου είναι η εξασφάλιση επαγγελματικού κέρδους μέσω της επίδειξης ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, μέσω της παρουσίασης νέων εξελίξεων της επιστήμης και της τεχνολογίας, μέσω επιστημονικών ανακοινώσεων και κοινοποίησης νέων γνώσεων, κ.α. Επιπροσθέτως, αρκετά συχνά πραγματοποιούνται συνέδρια με σκοπό τη δημοσιότητα και την ενίσχυση των δημοσίων σχέσεων, την είσοδο σε συγκεκριμένη αγορά, την προσέλκυση νέων πελατών, τη γνωριμία με νέους και παλαιούς συνεργάτες, κ.α.)
- Τουριστική επένδυση του συνεδρίου (οι υπηρεσίες που προσφέρονται στους συνέδρους)
- Η διοίκηση του συνεδρίου (οι φορείς που έχουν αναλάβει την οργάνωση, διαχείριση, υποστήριξη, κ.α.)

Η διάκριση των συνεδρίων σε κατηγορίες γίνεται ως εξής:

- Με βάση το αντικείμενο (επαγγελματικά, επιστημονικά, πολιτιστικά, πολιτικά, κοινωνικά, κ.α.)
- Με βάση τη συχνότητα (σταθερά ή ημερίδες που τελούνται σε συνδυασμό με εκθέσεις, και μη σταθερά, περιοδικά και μη περιοδικά, όσα δηλαδή δεν παρουσιάζουν ούτε περιοδικότητα ούτε σταθερότητα).
- Με βάση τη χρονική τους διάρκεια (ημερήσια, ολιγοήμερα).
- Με βάση το γεωγραφικό τους χαρακτήρα (τοπικής, περιφερειακής, εθνικής και διεθνούς εμβέλειας).
- Με βάση τον αριθμό των συμμετεχόντων (ολιγομελή, πολυάριθμα).

Η επιλογή του χρόνου και του τόπου διεξαγωγής των συνεδρίων γίνεται βάσει ορισμένων προϋποθέσεων οι οποίες πρέπει να πληρούνται.

Αναφορικά με το χρόνο, αυτή γίνεται με βασικό γνώμονα την προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού συμμετεχόντων και χρησιμοποιώντας το συνδυασμό κλιματολογικών συνθηκών και επαγγελματικής απασχόλησης των υποψηφίων (συνήθως το Σεπτέμβριο και το Μάιο λαμβάνουν χώρα τα περισσότερα συνέδρια, σε αντίθεση με τον Ιανουάριο που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη μείωση).

Η επιλογή του τόπου δεν έχει να κάνει αποκλειστικά και μόνο με την ύπαρξη συνεδριακού κέντρου αλλά καλύπτει ένα ευρύ φάσμα τουριστικών απαιτήσεων που πρέπει να ικανοποιηθούν. Ξεκινώντας, λοιπόν, από την ύπαρξη σύγχρονης συνεδριακής υλικοτεχνικής υποδομής παρατηρούμε ότι εξίσου σημαντικοί είναι και παράγοντες όπως το ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον (κλίμα, φύση, πολιτιστικά στοιχεία, κ.α.), η ύπαρξη προσωπικού κατάλληλου για την εξυπηρέτηση των συνέδρων-τουριστών και η εύκολη πρόσβαση, τόσο στον προορισμό όσο και στο συνεδριακό κέντρο.

Οι συνέπειες του συνεδριακού τουρισμού είναι, σαφέστατα, θετικές και επιδρούν όχι μόνο βραχυχρόνια αλλά και μακροχρόνια. Πιο συγκεκριμένα, εκτός από την άμεση εισροή συναλλάγματος και τις νέες θέσεις εργασίας, αναδεικνύεται ο προορισμός γενικότερα και προβάλλεται διεθνώς. Έτσι, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για επαναλαμβανόμενες διεξαγωγές συνεδρίων αλλά και για νέες επισκέψεις των συνέδρων. Έπειτα, οι υψηλού επιπέδου τουρίστες όχι μόνο πραγματοποιούν σημαντική τουριστική δαπάνη αλλά επηρεάζουν θετικά και τον κοινωνικό ιστό του τόπου διεξαγωγής του συνεδρίου. Τέλος, ο τουρισμός συνεδρίων επιτρέπει τη διασπορά της τουριστικής κίνησης σε ευρύτερα χρονικά και γεωγραφικά πλαίσια.

Ελληνική πραγματικότητα

Η πληροφόρηση για το συνεδριακό τουρισμό στην Ελλάδα είναι ελλιπής και αποσπασματική σε βαθμό ακόμη μεγαλύτερο απ'ότι αυτό συμβαίνει διεθνώς. Αυτό είναι εν μέρει αποτέλεσμα των εγγενών δυσχερειών συλλογής αξιόπιστης πληροφόρησης για το φαινόμενο. Οφείλεται, όμως, και στην εξαιρετικά περιορισμένη προσπάθεια συλλογής πληροφόρησης, εξαιτίας και της μικρής σημασίας που έχει ως τώρα αποδοθεί στον κλάδο. Ωστόσο, μια γενικότερη εικόνα είναι εύκολο να δοθεί.

Παρά τα προβλήματα και τις αδυναμίες στην αποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων, τα έργα και οι λοιπές παρεμβάσεις που εντάσσονται στα διαδοχικά Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, εξοπλίζουν σιγά σιγά τη χώρα με σύγχρονη υποδομή και βελτιώνουν αποφασιστικά την εικόνα της από την άποψη αυτή. Παράλληλα με όλα τα άλλα οφέλη από την ενίσχυση της υποδομής, με τον τρόπο αυτό ικανοποιείται σταδιακά η πιο βασική, από την πλευρά του δημοσίου, προϋπόθεση για την ικανοποιητική εξυπηρέτηση των αναγκών των συνεδριακών επισκεπτών και την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού.

Σημασία, βέβαια, εκτός από τη φυσική ύπαρξη της υποδομής έχει και ο τρόπος λειτουργίας των κλάδων που παρέχουν τις σχετικές υπηρεσίες. Και από την άποψη αυτή, οι ελλείψεις ιδιαίτερα

στις νησιωτικές περιοχές, όπου συγκεντρώνεται πολύ σημαντικό και αυξανόμενο τμήμα της συνεδριακής υποδομής, φαίνεται να είναι σχετικά μεγαλύτερες. Τα προβλήματα και οι αδυναμίες φαίνεται να είναι εντονότερα στον τομέα των μεταφορών, ιδιαίτερα στις περιόδους ύφεσης της γενικής τουριστικής κίνησης, στις οποίες συγκεντρώνεται και το μεγαλύτερο τμήμα της συνεδριακής κίνησης.

Σε αντιδιαστολή με τη δημιουργία υποδομής, από την άποψη άλλων θεμάτων που προσδιορίζουν τη συνολικότερη εικόνα της χώρας, όπως η εύρυθμη λειτουργία του κράτους, η ποιότητα της παιδείας, η επιχειρηματική και επαγγελματική συνέπεια, κ.α., η πρόοδος είναι πολύ βραδύτερη. Πολλοί από τους αλλοδαπούς επισκέπτες με τα σχετικά υψηλά εισοδήματα, είναι φυσικό να χρησιμοποιούν ως μέτρο σύγκρισης την αντίστοιχη εικόνα από τις χώρες προέλευσής τους. Έτσι, καθώς παρατηρούν τις συνθήκες και τις συμπεριφορές στη χώρα μας οδηγούνται σε όχι ευμενή συμπεράσματα για την εικόνα της Ελλάδας. Απομένουν πάρα πολλά να γίνουν, πριν εξαλειφθούν όλα εκείνα τα στοιχεία και τα χαρακτηριστικά που οδηγούν σε αυτά τα συμπεράσματα.

Για να γίνει κατανοητό το επίπεδο του ανταγωνισμού στον κλάδο του συνεδριακού τουρισμού, αρκεί να σκεφτούμε ότι η Ελλάδα αυτή τη στιγμή καταλαμβάνει μόλις το 0,8% από την πίτα αυτή, με στόχο να αγγίξει το 2-2,5% της παγκόσμιας αγοράς. Από τα στοιχεία της ICCA προκύπτει ότι ο συνεδριακός τουρισμός στην Ελλάδα αναπτύσσεται με ρυθμό 5% ετησίως.

Πρέπει, τέλος, να αναφέρουμε ότι η χώρα μας βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση σε σχέση με άλλους συνεδριακά αναπτυσσομένους προορισμούς διότι πρόκειται για έναν ήδη αναγνωρισμένο προορισμό διακοπών και αναψυχής, με αποτέλεσμα να υπάρχει άφθονο προϊόν που ικανοποιεί το “pleasure” κομμάτι του συνεδριακού τουρισμού. Πρέπει, όμως, να κάνουμε σημαντικά βήματα προκειμένου να ικανοποιήσουμε και το κομμάτι “business”.

Ορισμένα σημαντικά συνεδριακά κέντρα της Ελλάδας:

1. Πολεμικό Μουσείο : Το συνεδριακό κέντρο του Μουσείου αποτελείται από αμφιθέατρο, φουαγιέ, αίθουσα εκπαιδεύσεως και αίρθιο χώρο.

2. Κέντρο Δημόκριτος : Το συνεδριακό κέντρο του ΕΚΕΦΕ "Δημόκριτος" αποτελείται από ένα σύμπλεγμα αιθουσών, αμφιθεάτρων και εντευκτηρίων. Στο κεντρικό αμφιθέατρο βρίσκονται 418 πλήρως εξοπλισμένα συνεδριακά καθίσματα. Επίσης, στα Ινστιτούτα που υπάγονται στο κέντρο "Δημόκριτος" υπάρχουν και μικρότερες αίθουσες (Ινστιτούτο Φυσικοχημείας/αιθ.80 ατόμων, Ινστιτούτο Πληροφορικής & Τηλεπικοινωνιών/αιθ.40 ατόμων, Ινστιτούτο Ραδιοϊσοτόπων & Ραδιοδιαγνωστικών Προϊόντων και Πυρηνικής Τεχνολογίας & Ακτινοπροστασίας/αιθ.25 ατόμων, Ινστιτούτο Επιστήμης Υλικών/αμφιθ.80 ατόμων). (www.demokritos.gr)

3. Μέγαρο Μουσικής : Το Μέγαρο Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο Αθηνών έχει συνολική χωρητικότητα 6.000 συνέδρων, ανάλογα με τη διάταξη. Οι κύριες συνεδριακές αίθουσες είναι τα αμφιθέατρα Χρήστος Λαμπράκης (1.960 σύνεδροι), Αλεξάνδρα Τριάντη (1.500 σύνεδροι), Νίκος Σκαλκώτας (380 σύνεδροι), Δημήτρης Μητρόπουλος (450 σύνεδροι) και η Αίθουσα Banquet (650 σύνεδροι). (www.hapco.gr)

4. Ευγενίδιο Ίδρυμα : Το κεντρικό Αμφιθέατρο του Ιδρύματος έχει χωρητικότητα 400 ατόμων και συνολική έκταση 300τ.μ. Άλλες συνεδριακές αίθουσες είναι η "Αίθουσα Διαλέξεων" (120 σύνεδροι), η "Αίθουσα Συμβουλίων" (40 σύνεδροι), κ.α. (www.eugenfound.edu.gr).

5. Ζάππειο Μέγαρο, Συνεδριακό και Εκθεσιακό Κέντρο : Οι συνεδριακές αίθουσες είναι πλήρως εξοπλισμένες, διαθέτουν μεταφραστικούς θαλάμους, εγκαταστάσεις για προβολή video, κ.α. και η χωρητικότητά τους φτάνει τους 120 συνέδρους. (www.zappeion.gr)

6. Ολυμπιακό Συνεδριακό Κέντρο Αρχαίας Ολυμπίας : Στο σημείο όπου βρίσκεται το Παλαιό Μουσείο της Ολυμπίας, είχε κατασκευαστεί από την εταιρεία "Σιδηρόδρομοι Πειραιώς Αθηνών

Πελοποννήσου" το ιστορικό ξενοδοχείο ΣΠΑΠ, λόγω της νέας σιδηροδρομικής γραμμής που έφτασε στην Ολυμπία. Σήμερα, το ανακαινισμένο ξενοδοχείο ΣΠΑΠ λειτουργεί ως συνεδριακό και εκθεσιακό κέντρο με χωρητικότητα 170 ατόμων. (www.odysseus.culture.gr)

7. ΕΒΕΑ : Το Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών διαθέτει την αίθουσα συνεδριάσεων "ΕΡΜΗΣ", έναν χώρο 550τ.μ. κατάλληλο για συναντήσεις διεθνούς εμβέλειας. (www.ebea.gr)

8. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών : Το ΕΙΕ διαθέτει ένα κεντρικό αμφιθέατρο 280 θέσεων, με την ονομασία "Λεωνίδα Ζέρβας". Ωστόσο, υπάρχουν και δύο επιπλέον χώροι, συνολικής χωρητικότητας 90 ατόμων, προκειμένου να εξυπηρετηθούν παράλληλες εκδηλώσεις. (www.eie.gr)

9. Πολιτιστικό Κέντρο «Ελληνικός Κόσμος» : Το συγκεκριμένο πολιτιστικό κέντρο διαθέτει διάφορους χώρους, από τους οποίους ο επονομαζόμενος ως "Θέατρον" αποτελεί ένα υπεσύγχρονο συνεδριακό και πολιτιστικό κέντρο (www.pireos254.gr).

10. Συνεδριακό Κέντρο ΔΕΘ : Στη Θεσσαλονίκη έχουν κατασκευαστεί δύο διεθνή συνεδριακά κέντρα και μια αίθουσα συνεδριάσεων. Τα κέντρα "Ιωάννης Βελλίδης" και "Νικόλαος Γερμανός", αποτελούνται από μικρότερες αίθουσες το καθένα, συνολικής χωρητικότητας 2.100 ατόμων και 720 ατόμων αντιστοίχως. Η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων "Αιμίλιος Ριαδής" έχει χωρητικότητα 380 ατόμων (www.helexpo.gr).

11. Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών : Η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών διαθέτει αίθουσα συνεδριάσεων χωρητικότητας 400 ατόμων (www.tha.gr).

12. Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών : Το συνεδριακό κέντρο περιλαμβάνει πέντε κύριες αίθουσες συσκέψεων. Πιο συγκεκριμένα, μιλάμε για το αμφιθέατρο "Κωνσταντίνος Γ.Καραμανλής" χωρητικότητας 250 ατόμων, για την αίθουσα "Διόνυσος" δυναμικότητας έως 100 ατόμων, για την αίθουσα "Σικελιανού" που εξυπηρετεί έως 40 άτομα (ανάλογα με τη διάταξη), για την αίθουσα Εκθέσεων που μετατρέπεται σε αίθουσα Συσκέψεων (μέχρι 60 άτομα), και, τέλος, έχουμε τη Βιβλιοθήκη όπου

ο χώρος μετατρέπεται σε αίθουσα Συσκέψεων και εξυπηρετεί έως 30 άτομα (www.eccd.gr).

2.2.2 Τουρισμός εκθέσεων

Ο τουρισμός εκθέσεων είναι μια μορφή τουρισμού που παρουσιάζει ολοένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη. Σε αυτήν υπάγονται κάθε είδους εκθέσεις, οι επισκέπτες των οποίων πέραν της επαγγελματικής τους ενημέρωσης, επιδίδονται και σε διάφορες τουριστικές δραστηριότητες. Αυτό σημαίνει ότι άτομα χαρακτηρίζονται ως τουρίστες εκθέσεων μόνο εάν έχουν εγκαταλείψει το μόνιμο τόπο διαμονής τους και έχουν μεταβεί σε κάποιον άλλο προορισμό χάριν της έκθεσης. Οι εκθέσεις λαμβάνουν χώρα, συνήθως, σε μεγάλα αστικά κέντρα ή στην περιφέρειά τους, ώστε να είναι εύκολα προσβάσιμες. Για την ανάπτυξη του εκθεσιακού τουρισμού είναι απαραίτητη η ύπαρξη της κατάλληλης υποδομής, δηλαδή, πρωτίστως, η δημιουργία σύγχρονων εκθεσιακών χώρων κατάλληλα εξοπλισμένων. Αυτοί οι χώροι μπορεί να είναι κατασκευές αποκλειστικά για εκθέσεις, αίθουσες ξενοδοχείων, υπαίθριοι χώροι, μουσεία, κ.α. Έπειτα, και η περιοχή όπου πραγματοποιείται η έκθεση πρέπει να διαθέτει καταλύματα, χώρους εστίασης, κ.α.

Παράγοντες που προσδιορίζουν την έκθεση:

α) Εκθέματα: τα εκθέματα είναι τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που εκτίθενται.

β) Εκθέτες: είναι τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που εκθέτουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες.

γ) Εκθεσιακός χώρος: είναι ο χώρος που λαμβάνει χώρα μια έκθεση.

δ) Επισκέπτες: ως επισκέπτες χαρακτηρίζονται τα άτομα που πηγαίνουν στην έκθεση με σκοπό την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών ή την απλή ενημέρωση.

Διάκριση εκθέσεων:

α) Ανάλογα με το σκοπό που εξυπηρετεί:

- Εμπορικές εκθέσεις, όταν ο σκοπός είναι η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων.
- Πολιτιστικές εκθέσεις, όταν ο σκοπός είναι η προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Εκθέσεις, όταν ο σκοπός είναι η προβολή της τέχνης.
- Επετειακές εκθέσεις, όταν εορτάζεται με αυτές κάποια ειδική επέτειος.
- Εκθέσεις γοήτρου-κύρους για τον εντυπωσιασμό, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού.

β) Ανάλογα με το περιεχόμενο:

- Γενικές εκθέσεις με εκθέματα γενικού ενδιαφέροντος
- Ειδικές εκθέσεις που αφορούν συγκεκριμένους τομείς της τέχνης, της τεχνολογίας, της επιστήμης ή της οικονομίας.

γ) Ανάλογα με το χρόνο λειτουργίας τους:

- Διαρκείς, που λειτουργούν συνεχώς.
- Περιοδικές, που λειτουργούν κατά τακτά χρονικά διαστήματα.

δ) Ανάλογα με την ευρύτητα του γεωγραφικού χώρου προέλευσης των συμμετεχόντων:

- Τοπικές
- Εθνικές
- Διεθνείς

ε) Ανάλογα με το χώρο που λαμβάνουν χώρα:

- Εκθέσεις που λειτουργούν σε ειδικά εκθεσιακά κέντρα.
- Εκθέσεις σε ειδικούς υπαίθριους χώρους.
- Εκθέσεις σε ξενοδοχεία, κ.α.
- Μικτές εκθέσεις, όπου ένα μέρος τους είναι υπαίθριο ενώ το υπόλοιπο στεγάζεται.

Σκοπός των εκθέσεων:

α) Η παρουσίαση και προβολή προϊόντων και υπηρεσιών ώστε να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών.

β) Η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων μεταξύ εκθετών και επισκεπτών.

γ) Η ενίσχυση παράλληλων δραστηριοτήτων που έχουν σχετικό με τα εκθέματα αντικείμενο.

δ) Η προβολή της χώρας που πραγματοποιεί την έκθεση.

ε) Η προβολή των χωρών που συμμετέχουν ως εκθέτες και η μεταξύ τους συνεργασία σε τομείς όπως ο τουρισμός, ο πολιτισμός, κ.α.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του εκθεσιακού τουρισμού, σχεδόν, ταυτίζονται με αυτά του συνεδριακού. Ο τουρισμός εκθέσεων αποτελεί μια μορφή του επαγγελματικού τουρισμού και τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι παρόμοια ή συμπίπτουν με τα χαρακτηριστικά του συνεδριακού τουρισμού. Χαρακτηρίζεται από αντιεποχικότητα, οι διοργανωτές είναι και στις δύο περιπτώσεις επαγγελματίες, οι φορείς διοίκησης είναι οι ίδιοι, κ.α.

Ελληνική πραγματικότητα

Οι ελληνικές εκθέσεις αποτελούν θεσμό για τους επαγγελματίες και το κοινό. Διοργανώσεις με διεθνή χαρακτήρα εστιάζουν στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών των επαγγελματιών και την προβολή όλων των νέων τάσεων και εξελίξεων.

Εκθέσεις:

- PHILOXENIA: Διεθνής Έκθεση Τουρισμού
- HOTELIA: Έκθεση Ξενοδοχειακού και Επαγγελματικού Εξοπλισμού
- Greek Tourism Expo: Διεθνής Έκθεση Τουρισμού
- HO.RE.CA.: Τροφοδοσίας και Εξοπλισμού Ξενοδοχείων & Μαζικής Εστίασης
- ΤΕΧΝΗΜΑ
- ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ
- CLIMATHERM ENERGY, κ.α.

Γνωστά εκθεσιακά κέντρα:

- Εκθεσιακός χώρος διεθνούς έκθεσης Θεσσαλονίκης
- Εκθεσιακό κέντρο Helexpo Θεσ/κης
- Εκθεσιακό κέντρο Ι.Βελλίδης
- Ζάππειο Μέγαρο
- Χώροι εθνικών σταδίων (Ειρήνης και Φιλίας, Ολυμπιακό, κ.α.)
- Εκθεσιακός χώρος του οργανισμού λιμένος Πειραιώς
- Εκθεσιακό και συνεδριακό κέντρο Αθηνών στο Μαρούσι
- Ευρωπαϊκό κέντρο εκθέσεων και προβολής στην εθνική οδό Αθηνών-Λαμίας
- Linea Expo Center στο Ν.Φάληρο
- Μεσογειακό κέντρο εκθέσεων στην Παιανία, κ.α.

2.2.3 Τουρισμός κινήτρων

Στη σημερινή εποχή, ο τουρισμός έχει καθιερωθεί ως αγαθό πρώτης ανάγκης και αποτελεί ένα απαραίτητο συμπλήρωμα της κοινωνικής ζωής. Είναι για τα άτομα, δείγμα κοινωνικής καταξίωσης και επαγγελματικής επιτυχίας. Παρά την καθιέρωσή του όμως αυτή, εξακολουθεί να παραμένει ακριβός και δυσπρόσιτος στους εργαζομένους μεσαίου οικονομικού επιπέδου.

Οι σύγχρονοι managers, λοιπόν, στην προσπάθειά τους να ανακαλύψουν μεθόδους βελτίωσης της παραγωγικότητας στην εργασία, υιοθέτησαν και την παροχή δωρεάν ταξιδιών ως μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Έτσι, στον κατάλογο των επαγγελματικών κινήτρων (προαγωγή, χρηματικά κίνητρα, υλικές παροχές, ηθική επιβράβευση, κ.α.) προστέθηκε ακόμα ένα: το τουριστικό κίνητρο.

Ο τουρισμός κινήτρων, επομένως, είναι μια σχετικά νέα μορφή τουριστικής δραστηριότητας και περιλαμβάνει τα δωρεάν ταξίδια που προσφέρονται από τις επιχειρήσεις και τις εταιρείες στα στελέχη τους. Τα ταξίδια αυτά άλλοτε λειτουργούν ως επιβράβευση για την εξαιρετική απόδοση στην εργασία, και άλλοτε ως κίνητρο αύξησης της παραγωγικότητας των εργαζομένων.

Η επιχείρηση ή η εταιρεία ορίζει μια διαδικασία και έναν στόχο, που η επίτευξή του οδηγεί στην κατάκτηση του επάθλου, δηλαδή του ταξιδιού.

Οι **προϋποθέσεις** που πρέπει να καλύπτονται προκειμένου η διαδικασία αυτή να είναι δίκαιη και αποδοτική είναι οι εξής:

- Πρέπει να διευκρινιστεί το προαιρετικό της συμμετοχής. Οι απαιτήσεις θα είναι υψηλές και οι εργαζόμενοι δεν είναι υποχρεωμένοι να υποβάλουν τον εαυτό τους σε μια διαδικασία που θα τους απογοητεύσει. Πρέπει ο στόχος να είναι πρόκληση και όχι απαίτηση.
- Οι κανόνες, οι αντικειμενικοί σκοποί και στόχοι του συναγωνισμού, καθώς, και ο τρόπος μέτρησης του βαθμού

επίτευξης πρέπει να καθορίζονται επακριβώς ώστε να αποφεύγονται παρερμηνείες και ασάφειες.

- Η διάρκεια του συναγωνισμού να είναι μικρή, ώστε η πνευματική κόπωση να μην υποβαθμίσει τα θετικά αποτελέσματα που αναμένονται από το συναγωνισμό (αύξηση παραγωγικότητας, δημιουργικότητα, κ.α.).

- Οι στόχοι που αναμένεται να επιτευχθούν πρέπει να είναι πραγματοποιήσιμοι.

Ένα ταξίδι, για να λειτουργήσει ως κίνητρο ή ως επιβράβευση, πρέπει να έχει ορισμένα χαρακτηριστικά, ικανά να επιβεβαιώσουν το χαρακτηρισμό του ως «δώρου σπουδαιότητας» που απευθύνεται σε ένα, εξίσου, σπουδαίο στέλεχος. Πιο συγκεκριμένα, ο προορισμός πρέπει να ξεχωρίζει από τους συνηθισμένους και να μην δίνει έμφαση στις πολυσύχναστες μεγαλουπόλεις. Ένας εξωτικός τόπος που συνδυάζει την ηρεμία με την άνεση και την πολυτέλεια, αποτελεί πάντοτε τη σωστότερη επιλογή. Σχετικά με τη μετακίνηση, ο τουρίστας πρέπει, οπωσδήποτε, να ταξιδεύει σε διακεκριμένες θέσεις επιβατών και όχι στην οικονομική κατηγορία. Κάτι τέτοιο θα έπληττε την αυτοπεποίθησή του και θα μείωνε τη σημασία του ταξιδιού. Έπειτα, τα καταλύματα διαμονής θα πρέπει να παρέχουν άριστες υπηρεσίες και να διαθέτουν επιπρόσθετους χώρους ψυχαγωγίας και αναψυχής (πισίνα, γυμναστήριο, εστιατόριο, κ.α.). Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, ο τουρίστας θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα συμμετοχής σε δραστηριότητες, περιήγησης σε μέρη με πολιτιστική αξία, κ.α.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, γίνεται κατανοητό ότι η όλη ατμόσφαιρα του ταξιδιού θα πρέπει να τιμά το συμμετέχοντα και να ενισχύει την πεποίθηση ότι πρόκειται για ένα ξεχωριστό στέλεχος. Το ταξίδι κινήτρων θα πρέπει να διαφέρει εντελώς από τα συνηθισμένα ταξίδια διακοπών και να είναι ένα ταξίδι πολυτέλειας, που ο εργαζόμενος από μόνος του δεν θα μπορούσε να πραγματοποιήσει.

Τα οφέλη του τουρισμού κινήτρων είναι εμφανή τόσο στην τουριστική οικονομία όσο και στην ίδια την επιχείρηση ή την εταιρεία. Αναφορικά με τις γενικές επιδράσεις στον τουρισμό, αξίζει να

σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη μορφή αποτελεί τουρισμό μεγάλης οικονομικής απόδοσης διότι οι συμμετέχοντες, υπό άλλες συνθήκες, πιθανόν να μην πραγματοποιούσαν ένα τέτοιο ταξίδι. Επιπλέον, απαλλαγμένοι από τα βασικά έξοδα ενός ταξιδιού (μεταφορά, διαμονή, διατροφή) τείνουν να δαπανούν αρκετά χρήματα σε αγαθά και υπηρεσίες που καλύπτουν όχι και τόσο βασικές ανάγκες. Έτσι, ενισχύεται σημαντικά η οικονομία του ταξιδιωτικού προορισμού και, επιπλέον, δίδεται λύση στο πρόβλημα της εποχικότητας, διότι τα ταξίδια κινήτρων, συνήθως, πραγματοποιούνται εκτός περιόδου τουριστικής αιχμής. Τέλος, υπάρχει μία συνεχής τουριστική ροή που δεν ακολουθεί τη γενική τάση της οικονομίας σε περιόδους ύφεσης.

Σημαντικά, βέβαια, είναι τα οφέλη και για την ίδια την επιχείρηση. Αυξάνεται η παραγωγικότητα καθώς ενισχύεται το αίσθημα της δίκαιης αντιμετώπισης εκ μέρους της επιχείρησης ή της εταιρείας. Οι εργαζόμενοι είναι διατεθειμένοι να αναλάβουν μια δύσκολη και απαιτητική εργασία όταν αυτή δεν εκφράζεται ως απαίτηση του εργοδότη, αλλά ως πρόκληση για τους ίδιους. Έπειτα, η αναπτέρωση του ηθικού των υπαλλήλων επηρεάζει θετικά το γενικότερο κλίμα που επικρατεί στον εργασιακό χώρο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η παροχή ενός δωρεάν ταξιδιού να μην επιδρά μόνο στο άτομο που επάξια το κέρδισε, αλλά να βελτιώνει τη συνολική απόδοση. Το ταξίδι γίνεται το πρώτο θέμα συζήτησης μεταξύ των εργαζομένων και όλοι υποσυνείδητα προσπαθούν να βελτιωθούν προκειμένου να επιβεβαιώσουν στον εαυτό τους ότι έχουν όλα τα προσόντα που απαιτούνται προκειμένου, την επόμενη φορά, να κερδίσουν. Τέλος, αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι η προσφορά ενός ταξιδιού κινήτρων αλλάζει και τη στάση των εργαζομένων απέναντι στην επιχείρηση. Η τυπική σχέση εργοδότη – εργαζομένου παύει να υπάρχει, διότι ο εργαζόμενος νιώθει πως εργάζεται σε ένα φιλικό και δίκαιο περιβάλλον. Θέλει να προσφέρει περισσότερα, όχι μόνο για να λάβει κάποια ανταμοιβή, αλλά και επειδή νιώθει ηθικά υπόχρεος.

2.3 ΧΡΟΝΟΜΕΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Χρονομεριστική μίσθωση, γνωστή διεθνώς με την ονομασία Time Sharing, είναι η διαδικασία κατοχής και χρήσης ενός συγκεκριμένου καταλύματος, για ορισμένη χρονική περίοδο κατά έτος και για ορισμένα χρόνια, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και όρους που καθορίζονται νομοθετικά (www.efropolis.gr). Σύμφωνα με τη χρονομεριστική σύμβαση, ο εκμισθωτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να παραχωρεί κατά έτος στο μισθωτή, κατά τη διάρκεια της σύμβασης, τη χρήση κατάλληλου τουριστικού καταλύματος και να παρέχει σε αυτόν συναφείς υπηρεσίες. Ο μισθωτής, από την άλλη, οφείλει να καταβάλει το σύμφωνηθέν μίσθωμα. Συνεπώς, με το χρονομερισμό έναντι ανάλογου τμήματος, ένα κατάλυμα κατανέμεται σε χρόνο ανάμεσα σε ένα ή περισσότερα άτομα, με την έννοια ότι καθένα από αυτά αποκτά το δικαίωμα χρήσης (η ακριβής φύση του δικαιώματος ποικίλλει ανάλογα με τη σύμβαση) του ακινήτου για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

Επειδή, όπως είναι φυσικό, η ιδέα του να ταξιδεύει κάποιος στον ίδιο τόπο κάθε χρόνο μπορεί να λειτουργήσει ως αντικίνητρο για το χρονομεριστικό τουρισμό, δίνεται η δυνατότητα ανταλλαγής του δικαιώματος χρήσης που έχει αγοράσει κάποιος με παρόμοιο δικαίωμα χρήσης άλλου αγοραστή. Ο τουρίστας, δηλαδή, έχει την ευκαιρία να επιλέγει κάθε φορά και διαφορετικό προορισμό εφόσον βρει το αντίστοιχο δικαίωμα. Η ανταλλαγή αυτή γίνεται μέσω ειδικών εταιριών ανταλλαγών μεριδίων χρονομεριστικής μίσθωσης, που ιδρύθηκαν σε όλο τον κόσμο γι' αυτό το λόγο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο τουρίστας μπορεί όχι μόνο να ανταλλάξει το χρονομεριστικό δικαίωμα, αλλά και να προβεί σε πώληση ή ενοικίαση, ακόμα και σε κληροδότησή του.

Η εισαγωγή του συστήματος της χρονομεριστικής μίσθωσης επέφερε τα εξής **θετικά αποτελέσματα**, κυρίως για τις τουριστικές επιχειρήσεις:

- Τα τουριστικά καταλύματα επιτυγχάνουν μια ικανοποιητική απόδοση κεφαλαίου, καθώς δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από τους

ταξιδιωτικούς πράκτορες, οι οποίοι πιέζουν συνεχώς για χαμηλότερες τιμές.

- Εξασφαλίζεται πληρότητα 100% όλο το χρόνο.
- Αποφεύγεται ο κίνδυνος ακυρώσεων.
- Το τουριστικό ρεύμα είναι σταθερό, ανεξαρτήτων συγκυριών.
- Επιμηκύνεται η τουριστική περίοδος και αμβλύνεται η εποχικότητα.
- Υψηλή κατά κεφαλήν δαπάνη των τουριστών της χρονομεριστικής μίσθωσης, καθώς προέρχονται από την μεσαία και υψηλή οικονομική τάξη.

Όπως γίνεται κατανοητό, ο χρονομεριστικός τουρισμός μειώνει την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια και δίνει μία αίσθηση σταθερότητας, που βοηθάει πολύ στον επιχειρηματικό προγραμματισμό. Οι επιχειρηματίες έχοντας ένα ετήσιο σταθερό εισόδημα, είναι πιο εύκολο να προχωρήσουν σε νέες επενδύσεις, να τολμήσουν κάποιες καινοτομίες, κ.α. Αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά του χρονομεριστικού τουρισμού πρέπει να παρακινήσουν τους ενδιαφερόμενους να δημιουργήσουν μονάδες που να λειτουργούν με το προαναφερθέν καθεστώς, οι οποίες να βρίσκονται όχι μόνο σε ανεπτυγμένες, αλλά και σε μη ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές. Σε τόπους παράκτιους αλλά και ορεινούς. Με αυτόν τον τρόπο θα δοθεί ώθηση σε πολλές μορφές εναλλακτικού τουρισμού (ορεινός, αγροτουρισμός, κ.α.), θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και η διάρκεια της απασχόλησης θα επεκταθεί πέραν της βραχυχρόνιας θερινής περιόδου.

Από την άλλη μεριά, το τουριστικό αυτό προϊόν διαθέτει, αποδεδειγμένα, ορισμένα **μελανά σημεία**. Τα βασικότερα συνοψίζονται ως εξής:

- Προκαλείται δυσαρέσκεια στους καταναλωτές λόγω της επιθετικής πολιτικής προώθησης αυτού του προϊόντος.
- Η νομική εφαρμογή της ιδιόρρυθμης αυτής σύμβασης δημιουργεί σύγχυση. Ως εκ τούτου, οι κάτοχοι των χρονομεριδίων,

συχνά παρασυρόμενοι από απατηλή ή ελλιπή ενημέρωση σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του προϊόντος, δεσμεύονται με συμβατικούς όρους που δεν έχουν σαφώς κατανοήσει και επιβαρύνονται, τελικά, με οικονομικά βάρη που δεν είχαν προϋπολογίσει. Χαρακτηριστική περίπτωση του τελευταίου συνιστά η υπέρογκη αύξηση του κόστους συντήρησης των καταλυμάτων timesharing με την πάροδο του χρόνου και τις αυξημένες φθορές λόγω υπερβολικής χρήσης.

RDO και RCI. Ο ρόλος τους στο Χρονομεριστικό τουρισμό.

Ο οργανισμός RDO (Resort Development Organisation) είναι ο εμπορικός σύλλογος επιχειρήσεων χρονομεριστικής μίσθωσης ή ιδιοκτησίας διακοπών σε όλη την Ευρώπη, ο οποίος συμπεριλαμβάνει διάφορα είδη χρήσης, συμπεριλαμβανομένων των χρονομεριδίων (timeshare), των μεριδίων (fractional interests), των club τουριστικών προορισμών, κ.α. τα οποία όλα έχουν ως στόχο να παρέχουν στους παραθεριστές ποιοτικά καταλύματα διακοπών μέσω διαφόρων μορφών χρήσης. Τα μέλη του RDO αποτελούνται από κατασκευαστικές εταιρείες συγκροτημάτων, εταιρείες ανταλλαγής, θεματοφύλακες, εταιρείες διαχείρισης, εταιρείες μεταπώλησης και παρόχους χρηματοδότησης.

Ο οργανισμός RDO ακολουθεί μια δραστική πολιτική για τους καταναλωτές, η οποία τους επιτρέπει να απευθύνουν τα παράπονά τους ή να εκφράζουν γενικά ερωτήματα σχετικά με τα μέλη του RDO. Ο οργανισμός παρέχει αυτή την υπηρεσία στους καταναλωτές δωρεάν.

Οι καταναλωτές μπορούν να βασίζονται στον RDO ως αμερόληπτο και δίκαιο φορέα. Ο RDO έχει πλήρη εξουσία να αποφασίζει επί των παραπόνων των καταναλωτών που υποβάλλονται κατά των εμπορικών μελών του. Αν και ο RDO θα μεσολαβήσει ανάμεσα στα μέλη του και στους ιδιοκτήτες χρονομεριδίων που υποβάλλουν παράπονα, δεν μπορεί και δεν θα επιβάλλει νομικές κυρώσεις στα μέλη του για λογαριασμό των ιδιοκτητών.

Ο οργανισμός RDO συνεργάζεται με κυβερνήσεις και ενώσεις καταναλωτών ανά την Ευρώπη για να διασφαλίσει ότι τα

συμφέροντα του κλάδου και των ιδιοκτητών χρονομεριδίων διαφυλάσσονται, όταν θεσπίζονται νέοι νόμοι. Μία από τις βασικές προτεραιότητές του είναι να βοηθήσει στην προστασία των ιδιοκτητών, οι οποίοι γίνονται στόχος απατεώνων που λειτουργούν στα όρια νομιμότητας του κλάδου. Αποτέλεσμα του έργου του RDO σε συνεργασία με τις αρχές είναι η παύση της εμπορικής λειτουργίας πάνω από 100 ανέντιμων εταιρειών εκμετάλλευσης από το 2005.

Η RCI είναι ο κορυφαίος παγκόσμιος πάροχος καινοτομικών προϊόντων και υπηρεσιών στον κλάδο ταξιδιών και αναψυχής παγκοσμίως. Ιδρύθηκε το 1974 ως πάροχος υπηρεσιών ανταλλαγής διακοπών για τους ιδιοκτήτες χρονομεριδίων των Η.Π.Α. Ο βασικός τομέας των δραστηριοτήτων της είναι οι υπηρεσίες ανταλλαγής διακοπών. Η RCI παρέχει στην κοινότητά της που αριθμεί 3,7 εκατομμύρια μέλη-ιδιοκτήτες χρονομεριδίων παγκοσμίως ένα ευρύ φάσμα εμπειριών ποιοτικών διακοπών σε περισσότερα από 4.000 συγκροτήματα σε 100 χώρες. Η RCI ανήκει στον όμιλο Wyndham Worldwide Group, μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες στον κλάδο φιλοξενίας σε έξι ηπείρους. (www.rci.com)

Ελληνική πραγματικότητα

Ακολουθώντας την ανάπτυξη που παρουσίαζε το τουριστικό αυτό προϊόν στην Ευρώπη, οι Έλληνες επιχειρηματίες άρχισαν να ενδιαφέρονται για το timesharing ήδη από το 1982, οπότε και ξεκίνησε η συζήτηση για την υιοθέτηση σχετικού νομικού πλαισίου από δημόσιους φορείς. Συνεπώς, το 1986 εκδόθηκε ο νόμος 1652/86 περί «σύμβασης χρονομεριστικής μίσθωσης και ρύθμιση συναφών θεμάτων».

Ουσιαστικότερο έναυσμα, λοιπόν, σε σχέση με την καθιέρωση του προϊόντος αυτού εμφανίστηκε μετά τα μέσα της εν λόγω δεκαετίας. Συγκεκριμένα, το 1985 σε πειραματικό στάδιο η ευρέως γνωστή τουριστική επιχείρηση «Πόρτο Ύδρα», στην Πελοπόννησο, ξεκίνησε την προώθηση των εγκαταστάσεών της πουλώντας χρονομερίδια, κυρίως, σε Βρετανούς τουρίστες.

Στη συνέχεια, η επέκταση του φαινομένου στην ελληνική επικράτεια βοηθήθηκε σημαντικά το 1989 από την παρουσία στη

χώρα των δύο σημαντικών εταιρειών ανταλλαγής, της RCI και της II (σήμερα δεν έχει έδρα στην Ελλάδα). Σύμφωνα δε με τα στοιχεία της πρώτης, από το 1990 έως το 1995, σημειώθηκε μια δραστική ενίσχυση της χρονομεριστικής μίσθωσης στον ελληνικό χώρο, όπου εκκινώντας το 1990 με 9 επιχειρήσεις, ύστερα από πέντε χρόνια η ελληνική αγορά αριθμούσε 32 ξενοδοχειακά καταλύματα timesharing και 9.125 ιδιοκτήτες χρονομεριδίων. Αυτή θεωρείται και η πιο επιτυχημένη περίοδος για το θεσμό αυτό στην ελληνική αγορά.

Κατά το 2005 εκτιμάται ότι τα εγχώρια καταλύματα χρονομεριστικής μίσθωσης ήταν 43, ενώ οι ιδιοκτήτες (στην πλειοψηφία τους Έλληνες) ανέρχονταν στους 23.000. Από τους ξένους ιδιοκτήτες στη χώρα μας, η κυρίαρχη εθνικότητα αναδεικνυόταν η Αγγλία, ενώ ακολουθούσαν με μικρότερα ποσοστά η Σουηδία, η Γαλλία και η Γερμανία. Σύμφωνα με την ελληνική RCI, πραγματοποιήθηκαν από τους προαναφερόμενους ιδιοκτήτες 7.329 ανταλλαγές το 2002, το 62% των οποίων αφορούσε διαφορετικό κατάλυμα εντός της χώρας, και το υπόλοιπο 38% εκτός. Όλα τα παραπάνω, υποδεικνύουν ότι μέσα σε μια δεκαετία, η χρονομεριστική μίσθωση εξακολουθούσε να κάνει μικρά αλλά σταθερά βήματα στη χώρα μας, χωρίς, όμως, να αναφαίνεται ουσιαστική διαφοροποίηση στο μοντέλο διακοπών που προάγει η Ελλάδα. Τούτο καθίσταται εμφανές, διότι οι ξένοι ιδιοκτήτες προέρχονται από εθνικότητες που ήταν πάντα δημοφιλείς στην ελληνική τουριστική βιομηχανία.

Στη σημερινή εποχή, οι αριθμοί της χρονομεριστικής μίσθωσης στην Ελλάδα καταδεικνύουν χαμηλή ανάπτυξη του θεσμού, ειδικά στην περίπτωση που αυτοί συσχετιστούν με τους άμεσους ανταγωνιστές μας στην Ευρώπη. Στη χώρα μας, υπάρχουν ελάχιστα καταλύματα timesharing συγκριτικά με τους ανταγωνιστές μας και από αυτά μόνο το 15% ανήκει σε ξένους ενοίκους. Το υπόλοιπο 85% των προσφερομένων εγχώριων χρονομεριδίων εξακολουθεί να κατέχεται από Έλληνες.

Παρακάτω παρατίθεται λίστα με τα διαθέσιμα χρονομεριστικά καταλύματα της χώρας μας.

- Aeolos Beach Club – Κέρκυρα

- Agios Nikolaos Bay – Ηγουμενίτσα
- Anezina Village – Πάρος
- Candia Park Village – Κρήτη
- Clara Hotel – Λέσβος
- Classical Vacation Club at Kos Imperial – Κως
- Classical Vacation Club at The Marine Palace Suites – Κρήτη
- Corfu Residence – Κέρκυρα
- Creta Residence – Κρήτη
- Creta Suites – Κρήτη
- Daphne Holiday Club – Χαλκιδική
- Elounda Gulf Villas – Λασιίθι Κρήτη
- Golden Coast Holiday Club – Μαραθώνας
- Govino Bay – Κέρκυρα
- Grand Leoniki – Κρήτη
- Iria Mare Holiday Club – Ναύπλιο
- King Odysseu's Village – Αιτωλοακαρνανία
- Laokasti Villas – Σαντορίνη
- Leoniki Residence – Κρήτη
- Mirabello Village – Κρήτη
- Nostos suites – Σκιάθος
- Nostos Suites Mandatory Halfboard – Σκιάθος
- Nostos Village – Σκιάθος
- Pefkos Village Holiday Club – Ρόδος
- Pilio Holiday Club – Πήλιο
- Plaza Spa Apartments – Κρήτη
- Porto Heli Resort – Πόρτο Χέλι Αργολίδα

- Porto Rio Hotel – Πάτρα
- Rigas Hotel – Σκόπελος
- Royal Minoan at Villea Village – Κρήτη
- San Stefano II – Πήλιο
- Santorini Villas – Σαντορίνη
- Skopelos Holidays Hotel & Spa – Σκόπελος
- Sun Beach Holiday Club – Ρόδος
- Sun Beach Hotel – Ρόδος
- Sunshine Rhodes – Ρόδος
- The Village Holiday Club – Κρήτη
- Tradewinds Greece – Λευκάδα
- Villa Olympia – Γαλαξίδι
- Village Heights Golf Resort – Κρήτη
- Villea Village – Κρήτη

2.4 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ

Ο τουρισμός υγείας αποτελεί μια από τις κυριότερες μορφές τουρισμού, τα δε πρόσωπα που επιδίδονται σε αυτόν αποσκοπούν, κατά κύριο λόγο, στην αποκατάσταση της υγείας του με διάφορες μεθόδους (σύγχρονες ή φυσικές), την πρόληψη ασθενειών ή και τη βελτίωση της ψυχοσωματικής υγείας.

Πιο συγκεκριμένα, οι άνθρωποι που καταφεύγουν στον τουρισμό υγείας είναι άτομα, κυρίως, της τρίτης ηλικίας που έχουν προβλήματα υγείας ή που θέλουν να ζουν υγιεινά. Έτσι, κατά τη διάρκεια των διακοπών τους προσπαθούν να συνδυάζουν τις τουριστικές τους δραστηριότητες με αυτές που ενισχύουν τη σωματική τους υγεία.

Βέβαια, ο τουρισμός υγείας απευθύνεται και σε άτομα μικρότερης ηλικίας καθώς, όπως θα δούμε και παρακάτω, δεν αφορά μόνο σε θέματα σωματικής αποκατάστασης, αλλά εστιάζει και στη διατήρηση της σωματικής υγείας και ομορφιάς.

Οι **παράγοντες που προσδιορίζουν τον τουρισμό υγείας** είναι οι εξής:

- Οι τουρίστες-ασθενείς που πιστεύουν στη θεραπεία με τη βοήθεια του φυσικού περιβάλλοντος.
- Η φύση που διαθέτει τις φυσικές πηγές των θερμομεταλλικών νερών.
- Η υγεία και η υγιεινή που αποτελούν τα κυριότερα κίνητρα αυτής της μορφής τουρισμού.
- Η επιστήμη με τη βοήθεια της οποίας οι γιατροί όλων των ειδικοτήτων, οι φυσιοθεραπευτές, κ.α. προσφέρουν τις υπηρεσίες τους προκειμένου να διατηρηθεί, να βελτιωθεί ή να αποκατασταθεί η υγεία των τουριστών.
- Η τεχνολογία, η οποία μέσω των ιατρικών μηχανημάτων, των φαρμακευτικών παρασκευασμάτων, του ιατρικού εξοπλισμού,

κ.α. αποτελεί παράγοντα ύψιστης σημασίας για την επιτυχή και ολοκληρωμένη εφαρμογή των διαφόρων ιατρικών μεθόδων.

- Ο τουρισμός γενικότερα, ο οποίος πέραν της απαραίτητης διατροφής και διαμονής, προσφέρει στους τουρίστες μια πληθώρα υπηρεσιών.

Ο τουρισμός υγείας περιλαμβάνει τους παρακάτω **τομείς**:

- Το τμήμα της θεραπείας, το οποίο έχει ως βάση ιατρικές μεθόδους που βασίζονται στη χρήση των ουσιών, όπως εξέρχονται από τη γή, τη θάλασσα και τον αέρα (θερμαλισμός, κλιματοθεραπεία, σπηλαιοθεραπεία). Ο θεραπευτικός τουρισμός, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό παρουσιάζει ολοένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη. Οι άνθρωποι που έχουν πειστεί για την αποτελεσματικότητα των φυσικών θεραπευτικών μεθόδων αναζητούν τα μέρη εκείνα όπου εφαρμόζονται οι μέθοδοι αυτές προς αποκατάσταση και βελτίωση της υγείας τους.

- Το τμήμα που αποσκοπεί στην αναζωογόνηση και τη συντήρηση της σωματικής και ψυχικής κατάστασης του ατόμου. Η παρακολούθηση γίνεται είτε με ιατρικές μεθόδους, είτε με μεθόδους παράλληλες του ιατρικού επαγγέλματος (θαλασσοθεραπεία, φυτοθεραπεία, κ.α.).

Τα προγράμματα στα οποία συμμετέχουν είναι, κυρίως, προγράμματα υγιεινής διαβίωσης, υγιεινής διατροφής, ενεργητικής άθλησης, ψυχικής ισορροπίας, κ.α. Πιο συγκεκριμένα μπορούμε να διακρίνουμε τον τουρισμό υγείας στις εξής κατηγορίες:

- Φυσιοθεραπείας: Όπως μαρτυρά και η ονομασία, στη φυσιοθεραπεία επιτυγχάνεται η αποκατάσταση της υγείας με τη χρήση φυσικών μεθόδων που άπτονται στο γνωστικό πλαίσιο της εναλλακτικής ιατρικής. Απευθύνεται κυρίως σε άτομα που αποφεύγουν την πολυκοσμία και τα μέρη όπου η εξυπηρέτηση, λόγω της αυξημένης ζήτησης, χάνει την ποιότητά της. Έξάλλου, τα άτομα αυτά, συνήθως, αναζητούν ειδικές υπηρεσίες και τόπους με ήπιες καιρικές συνθήκες ακόμα και το χειμώνα.

- Υγιεινής διαβίωσης: Τα προγράμματα υγιεινής διαβίωσης απευθύνονται σε όλα τα άτομα, ανεξάρτητα από την κατάσταση της σωματικής και ψυχικής τους υγείας. Περιλαμβάνουν έναν κατάλογο με "κανόνες" που πρέπει να ακολουθούνται ώστε ο τουρίστας να εναρμονιστεί με τους φυσικούς βιορυθμούς του. Αυτοί οι "κανόνες" αφορούν στην υγιεινή διατροφή, την τακτική άθληση, τις μεθόδους καταστολής του άγχους, κ.α.
- Ομορφιάς και ευεξίας: Ακολουθούνται προγράμματα ομορφιάς, αισθητικής, τοπικού ή ολικού πάχους, σύσφιξης μυών, περιποίησης προσώπου, κ.α.
- Ιαματικός τουρισμός - Θερμαλισμός: Αποτελείται από τις δραστηριότητες του ιαματικού τουρισμού στο σύνολό τους, σε συνδυασμό με τις γενικότερες δραστηριότητες αναψυχής στις οποίες επιδίδονται και άτομα που δεν παρουσιάζουν προβλήματα υγείας. Περιλαμβάνει και την ενεργειακή αξιοποίηση των θερμομεταλλικών νερών και τη γενικότερη χρήση της γεωθερμικής ενέργειας και των μεταλλικών νερών.

2.4.1 Ιαματικός τουρισμός

Ο τουρισμός υγείας είχε κάνει την εμφάνισή του ήδη από τα αρχαία χρόνια με τη μορφή του ιαματικού τουρισμού, ο οποίος περιλαμβάνει ένα ταξίδι σε τουριστικούς προορισμούς στους οποίους υπάρχουν ιαματικές πηγές. Σκοπός είναι η χρήση των ιαματικών νερών που, συνήθως, είναι θερμομεταλλικά και έχουν θεραπευτικές ιδιότητες.

Προβλήματα του Ιαματικού τουρισμού

- Αμφισβήτηση της θεραπευτικής ικανότητας των ιαματικών νερών: Αρκετοί άνθρωποι αρνούνται να αποδεχθούν το γεγονός ότι η ίδια η φύση αποτελεί μια πανίσχυρη φαρμακευτική αποθήκη. Έτσι, είναι αρνητικοί στο να εναποθέσουν τις ελπίδες τους για θεραπεία σε ο,τιδήποτε δεν αποτελεί ιατρικό μηχανήμα ή εργαστηριακό παρασκεύασμα.

- Επικινδυνότητα της ραδιενέργειας που δέχονται εργαζόμενοι και λουόμενοι. Βέβαια, είναι σωστό να αναφέρουμε ότι από μετρήσεις που γίνονται, η ραδιενέργεια των ιαματικών πηγών είναι μέσα στα επιτρεπτά όρια, ενώ λαμβάνονται και μέτρα ακτινοπροστασίας.

- Κίνδυνος παραγκώνισης του παραδοσιακού ιαματικού τουρισμού λόγω των εξελίξεων στον τουρισμό υγείας καθώς και υποβάθμισης της κτιριακής υποδομής των ιαματικών πηγών από τα εκσυγχρονισμένα κέντρα υγείας. Το πρόβλημα αυτό, θεωρείται από πολλούς ως το στάδιο εξέλιξης του παραδοσιακού ιαματικού τουρισμού σε μια πιο σύγχρονη μορφή όπου η εφαρμογή εξελιγμένων μεθόδων της εναλλακτικής και ορθόδοξης ιατρικής θα προσφέρει υπηρεσίες απόλυτα ολοκληρωμένες και χωρίς ασάφειες. Επιπλέον, οι εγκαταστάσεις που θα δημιουργηθούν θα καταστήσουν τον τουρισμό υγείας ακόμα πιο ελκυστικό.

Φορείς του Ιαματικού τουρισμού

Στην Ελλάδα, ο ΕΟΤ και οι ΟΤΑ είναι οι δύο βασικοί φορείς διαχείρισης του Ιαματικού τουρισμού. Ο ΕΟΤ έχει την ευθύνη και τον έλεγχο των ιαματικών πηγών που παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον, και είναι ο φορέας που δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την πολιτική που ακολουθείται για τον ιαματικό τουρισμό. Οι ΟΤΑ προκειμένου να προστατευτούν και να αξιοποιηθούν οι ιαματικοί φυσικοί πόροι, ίδρυσαν το 1983 το Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδος με αρχικά μέλη τους δήμους Θεσσαλονίκης (ήταν και η έδρα του ΣΔΙΠΕ), Λαγκαδά, Λουτρών Αιδηψού, Καμμένων Βούρλων, Αλεξανδρούπολης, Νιγρίτας, Ζαχάρως, Υπάτης και τις κοινότητες Νέας Απολλωνίας, Ξινού Νερού, Αδάμαντα Μήλου, Πλατυστόμου, Σουρωτής, Αγκίστρου, Τρύφου, και Λουτρών Υπάτης. Ο ΣΔΙΠΕ έχει τη διαχείριση 53 ιαματικών πηγών και στοχεύει στην απόκτηση και των υπόλοιπων πηγών. Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι στην Ελλάδα καμία ιαματική πηγή δεν ανήκει σε ιδιώτη. Ωστόσο, υπάρχουν ιδιωτικά κέντρα τουρισμού υγείας και θαλασσοθεραπείας που παρέχουν αντίστοιχα προϊόντα και υπηρεσίες.

Από νομοθετική άποψη, η ΕΕ είναι αυτή που καθορίζει το νομοθετικό πλαίσιο του ιαματικού τουρισμού, το οποίο στοχεύει σε μια πολιτική ανάπτυξης, γενικότερα, του τουρισμού υγείας. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί και η συμβολή της Διεύθυνσης Υδάτινων Πόρων (Υπουργείο Βιομηχανίας, Έρευνας και Τεχνολογίας) που μέσω διαφόρων προγραμμάτων ενισχύει την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού, καθώς και της ΕΤΒΑ που βοηθά στην κατασκευή πάρκων υγείας μέσω επενδυτικών προγραμμάτων.

Μορφές υδροθεραπείας

- Εσωτερική: περιλαμβάνει την υδροποσία (πόση ιαματικών νερών), εισπνοθεραπεία (εισπνοή των αερίων ή των σταγονιδίων των μεταλλικών νερών) τις πλύσεις (στομαχικές, ρινικές, γυναικολογικές) και τις ενέσεις.

- Υδροποσία: συνίσταται στην πόση καθορισμένης ποσότητας ιαματικού νερού απευθείας από το περιβάλλον όπου βρίσκεται η

πηγή. Οι μέθοδοι που ακολουθούνται ποικίλουν, οπότε υπάρχουν περιπτώσεις που η δόση του ιαματικού νερού είναι πολύ μικρή, καθώς και άλλες που η απαραίτητη κατανάλωση μπορεί να φτάσει και το 1 λίτρο. Κατά κανόνα η υδροποσία γίνεται με άδειο στομάχι. Στις εγκαταστάσεις των πηγών διατίθενται ειδικά γρασαρισμένα ποτήρια, αν και για λόγους υγιεινής, οι περισσότεροι τουρίστες έχουν το δικό τους σκεύος.

- Εισπνοές: Η τεχνική της εισπνοθεραπείας βασίζεται στα αέρια που προκύπτουν από τη μετατροπή του ιαματικού νερού σε μικροσταγονίδια, καθώς αυτά ψεκάζονται με ειδικές συσκευές.

- Ενέσεις: Η μέθοδος αυτή, αν και είναι αρκετά αποτελεσματική, εφαρμόζεται αρκετά σπάνια και σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Οι ενέσεις γίνονται στον υποδόριο ιστό, απευθείας στη φλέβα ή περιαρθρωτικά.

- Εξωτερική: περιλαμβάνει τη λουτροθεραπεία, τις καταιωνήσεις (το σώμα δέχεται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και με την κατάλληλη πίεση το ιαματικό νερό. Οι καταιωνήσεις μπορεί να είναι θερμές, υπέρθερμες, χλιαρές ή ψυχρές), την υδροκινησιοθεραπεία (καθώς το σώμα βρίσκεται μέσα στο νερό, ο ασθενής εκτός από τη λουτροθεραπεία προχωρά και σε μεθόδους κινησιοθεραπείας), την πηλοθεραπεία (πραγματοποιείται με την εφαρμογή ώριμου θεραπευτικού πηλού, στα σημεία του σώματος που ασθενούν) και τις υδρομαλάξεις (ενώ το σώμα βρίσκεται μέσα στο νερό, του ασκείται πίεση . Η θερμοκρασία του νερού, σε αυτή την περίπτωση είναι περίπου 35°C).

- Λουτροθεραπεία: Το ιαματικό λουτρό γίνεται με την πλήρη ή μερική βύθιση του σώματος σε λουτήρα (ατομικό), σε μπανιέρα ή σε πισίνα, και η μέση διάρκειά του είναι 20 λεπτά. Η θερμοκρασία του νερού μπορεί να παρουσιάσει μεγάλη διακύμανση και, έτσι, το μπάνιο μπορεί να είναι κρύο, χλιαρό, έως και καυτό. Τα ιαματικά λουτρά, κατά κανόνα, πραγματοποιούνται το πρωί με άδειο στομάχι, έχουν διάρκεια 15 ημερών (ένα κάθε μέρα) και μετά το πέρας κάθε μπάνιου ο ασθενής είναι καλό να αναπαύεται, πολύ καλά σκεπασμένος, για περίπου μισή ώρα.

Τα φυσικά σπηλαια

Στα πλαίσια των εναλλακτικών μορφών θεραπείας, μελετούνται και οι θεραπευτικές ιδιότητες των φυσικών σπηλαίων. Ο διαχωρισμός τους γίνεται σε δύο κατηγορίες: σε υγρές και ξηρές σπηλιές.

Στις σπηλιές που χαρακτηρίζονται ως υγρές, υπάρχει έντονο το φαινόμενο των υδρατμών ως αποτέλεσμα των θερμών πηγών. Η θερμοκρασία ξεκινάει από τους 30οC και σε ορισμένα σημεία φτάνει και τους 42οC. Στις ξηρές σπηλιές, αντιθέτως, η θερμοκρασία είναι αρκετά πιο υψηλή (50-70οC). Η σπηλαιοθεραπεία έχει δράση καθαρά αποτοξινωτική, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της καταστροφής των υπολειμμάτων του μεταβολισμού.

Η σπηλαιοθεραπεία συνίσταται να γίνεται τις πρωινές ώρες και πριν ο ασθενής καταναλώσει φαγητό ή ποτό. Επίσης, για να είναι πιο εύκολη η προσαρμογή του ασθενούς στις υψηλές θερμοκρασίες, η είσοδος και η έξοδος του από τη σπηλιά γίνονται σταδιακά με δεκάλεπτες ενδιάμεσες στάσεις. Στο τέλος της θεραπείας, ο ασθενής απολαμβάνει ένα ζεστό μπάνιο και μασάζ σε όλο το σώμα.

Ιαματικές πηγές

Κατηγοριοποίηση των ιαματικών πηγών

• Σύμφωνα με το μέγεθός τους και τη χωροταξική τους διάταξη, διακρίνονται σε:

1. Λουτροπόλεις. Ως λουτροπόλεις χαρακτηρίζονται οι χώροι οργανωμένης λουτροθεραπείας, οι οποίοι είναι ενταγμένοι είτε στα μεγάλα, είτε στα μικρά αστικά κέντρα. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα, ως λουτροπόλεις θεωρούνται το Λουτράκι, η Κορινθία, τα Καμένα Βούρλα, η Αιδηψός, τα Μέθανα, η Πρέβεζα και η Ικαρία.

2. Λουτρικά πολυλειτουργικά κέντρα. Τα κέντρα αυτά είναι χώροι με εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας και αναψυχής που λειτουργούν αυτόνομα προς τους κοντινούς οικισμούς. Στην Ελλάδα

μερικά από τα πιο γνωστά είναι στο Λουτράκι Αριδαίας και στη Θέρμη Λέσβου .

3. Πολυλειτουργικά συγκροτήματα θεραπευτικού τουρισμού. Είναι χώροι με οργανωμένες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας και αναψυχής που έχουν άνετη σχέση με το οικιστικό δίκτυο της περιοχής και λειτουργούν ανεξάρτητα από αυτό. Σε αυτά τα συγκροτήματα μέσα, αναπτύσσεται αποκλειστικά ο θεραπευτικός τουρισμός (Θερμοπόδες Φθιώτιδας).

4. Λουτρικοί σταθμοί. Οι λουτρικοί σταθμοί είναι οι χώροι οι οποίοι διαθέτουν εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας σε μικρούς περιφερειακούς οικισμούς τοπικής εμβέλειας, με δραστηριότητες ειδικού θεραπευτικού τουρισμού.

• Σύμφωνα με τη θερμοκρασία των υδάτων, διακρίνονται σε :

1. Ψυχρές : Τα νερά τους δεν ξεπερνούν σε θερμοκρασία τους 20 βαθμούς Κελσίου και χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο για πόση και εμφιάλωση.

2. Υπόθερμες : Συνήθως, είναι πηγές που έχουν θερμοκρασία 20-40 βαθμούς Κελσίου, ενώ είναι χλωρονατριούχες πηγές αλκαλικών γαίων.

3. Μεσόθερμες : Η θερμοκρασία των νερών τους κυμαίνεται από 35 μέχρι 50 βαθμούς Κελσίου.

4. Υπέρθερμες : Σε αυτή την κατηγορία πηγών τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία άνω των 50 βαθμών Κελσίου

5. Θερμές/υπέρθερμες πηγές αερίων.

• Σύμφωνα με τη χημική σύσταση των υδάτων: Η κατηγοριοποίηση αυτή αφορά στην ηλεκτρική αγωγιμότητα των υδάτων, στην ποσότητα και το είδος των αλάτων που είναι διαλυμένα στο νερό, στα αέρια αλλά και στα ιχνοστοιχεία του ύδατος..

•Επιπλέον διακρίσεις: Οι ιαματικές πηγές μπορούν να κατηγοριοποιηθούν και ανάλογα με τον τρόπο που δημιουργήθηκαν και ανέβηκαν προς τα πάνω τα γεωθερμικά ρευστά.

Ο αριθμός των ιαματικών πηγών που βρίσκονται στον ελλαδικό χώρο είναι πολύ μεγάλος, χωρίς ωστόσο να μπορεί να καθοριστεί επακριβώς. Το σίγουρο είναι ότι, ύστερα από μια σειρά χημικών αναλύσεων που έγιναν στο νερό 142 πηγών, οι επιστήμονες οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι 76 από αυτές διαθέτουν όντως ιαματικό νερό και ανακηρύχθηκαν και επίσημα ως "ιαματικές". Οι πενήντα τρεις από τις ανακηρυγμένες ως ιαματικές πηγές είναι τοπικής σημασίας και ανήκουν στους ΟΤΑ και στο ΣΥΔΚΙΠΕ. Ωστόσο, μόνο οι τριάντα έξι λειτουργούν συνεχώς. Οι υπόλοιπες ιαματικές πηγές είναι τουριστικής σημασίας, δηλαδή υπεύθυνος για τη λειτουργία τους είναι ο ΕΟΤ και λειτουργούν με ποικίλους τρόπους. Πιο συγκεκριμένα, η πηγή Σουρωτής Δήμου Βασιλικών, η πηγή Νιγρίτας Σερρών και η πηγή Ξινού Νερού στη Φλώρινα είναι αναγνωρισμένες πηγές ποσιθεραπείας και το νερό τους εμφιαλώνεται. Από την άλλη, υπάρχουν και οι πηγές που χρησιμοποιούνται για ιαματικά λουτρά. Εδώ συγκαταλέγονται τα Λουτρά Αιδηψού, η πηγή της Υπάτης που βρίσκεται λίγο έξω από τη Λαμία, η πηγή Ελευθερών Καβάλας, τα λουτρά Πλατυστόμου σε απόσταση 30χλμ. από τη Λαμία, οι πηγές Θερμών Νιγρίτας Σερρών, τα λουτρά Θερμοπυλών που βρίσκονται στην ομώνυμη περιοχή, οι πηγές στα Μέθανα Αττικής, οι πηγές στην Κύθνο, τα ιαματικά λουτρά Καϊάφα στη Ζαχάρω Ηλείας, οι πηγές στο Λουτράκι Κορινθίας και στην Κυλλήνη. Οι υπόλοιπες από τις 23 πηγές τουριστικής σημασίας είτε είναι εκμεταλλεύσιμες από ιδιώτες (Καμμένα Βούρλα, Βουλιαγμένης), είτε από τους αντίστοιχους δήμους (Ικαρία, Λαγκαδά και Σμόκοβο) είτε υπολειτουργούν. (www.thermalsprings.gr)

Οργανωμένες Ιαματικές πηγές:

Λουτρά Αιδηψού: Στα ιαματικά Λουτρά της Αιδηψού (Βόρεια Εύβοια) βρίσκει κανείς πάνω από ογδόντα ιαματικές πηγές με θερμοκρασία υδάτων από 28οC έως και 86οC. Οι πηγές αυτές

έχουν ιστορία πολλών χιλιάδων χρόνων και οι θεραπευτικές τους ιδιότητες έχουν γίνει παγκοσμίως γνωστές. Τα υδροθεραπευτήρια που έχουν τεθεί σε λειτουργία βρίσκονται σε διάφορες ξενοδοχειακές μονάδες. Ωστόσο, ο ΕΟΤ έχει δημιουργήσει το δικό του υπερσύγχρονο υδροθεραπευτήριο που είναι και ένα από τα μεγαλύτερα της Ελλάδας. Πέρα των κανονικών λουτήρων, σε αυτό υπάρχουν και λουτήρες για πιο εξειδικευμένες θεραπείες, για σκοτσέζικο ντους και λουτήρες για τα άκρα. Επίσης, εάν κάποιος ενδιαφέρεται για πιο οικονομικές λύσεις, μπορεί να χρησιμοποιήσει την ανοιχτή πισίνα για τη θεραπεία του.

Πριν από έναν αιώνα περίπου, χτίστηκε το πρώτο ξενοδοχειακό συγκρότημα της περιοχής, με την ονομασία "Θέρμαι Σύλλα", το οποίο για πολλά χρόνια βρισκόταν σε φάση παρακμής. Ωστόσο, οι καινούριοι ιδιοκτήτες το ανακαίνισαν, διατηρώντας την εξωτερική του μορφή, με αποτέλεσμα να το μετατρέψουν σε ένα υπέροχο συγκρότημα για υδροθεραπεία και αναζωογόνηση (www.evia-guide.gr).

Στις ιαματικές πηγές Αιδηψού, καταφεύγουν άτομα για την αντιμετώπιση διαφόρων ασθενειών, όπως είναι οι δερματοπάθειες, οι αρθροπάθειες, οι νεφρολιθιάσεις, τα εκζέματα, κ.α.

Αιτωλοακαρνανία – Τρύφοι: Η υδροθειούχος πηγή της Τρύφου βρίσκεται σε μια μαγευτική τοποθεσία και το νερό της χρησιμοποιείται και για ποσιθεραπεία και για λουτροθεραπεία. Οι ασθένειες που μπορούν να αντιμετωπιστούν είναι πάρα πολλές, όπως οι γαστρίτιδες, τα δερματικά νοσήματα, οι διαταραχές μεταβολισμού του ουρικού οξέος, κ.α. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια του έτους, σε συγκεκριμένες φάσεις, αναβλύζει ένα βαθύ κόκκινο υγρό το οποίο χρησιμοποιείται αποκλειστικά για δερματοπάθειες (www.agriniopress.gr).

Απολλωνία: Οι ιαματικές πηγές της Νέας Απολλωνίας βρίσκονται στον οικισμό Λουτρά Απολλωνίας, στη Λίμνη Βόλβη, σε απόσταση 50χλμ από τη Θεσσαλονίκη. Το νερό τους είναι υπέρθερμο (49οC-57οC) και ολιγομεταλλικό. Ορισμένες από τις ασθένειες που μπορούν να αντιμετωπιστούν είναι το αυχενικό σύνδρομο, οι ρευματισμοί, οι παθήσεις του κινητικού συστήματος,

οι ισχιαλγίες, οι ιγμορίτιδες, το αλλεργικό άσθμα, οι δερματολογικές παθήσεις, οι γυναικολογικές παθήσεις, κ.α.

Τα τελευταία δέκα χρόνια, τα Λουτρά Απολλωνίας έχουν παρουσιάσει μεγάλη ανάπτυξη με τη δημιουργία σύγχρονων ξενοδοχειακών μονάδων. Η λουτρόπολη του Δήμου Βόλβης καταλαμβάνει μια έκταση 120στρ. στην οποία μπορεί κανείς να βρει piscine πισίνα που εξυπηρετεί έως έξι άτομα, ομαδική πισίνα των τριάντα ατόμων, ατμόλουτρο, υδρομασάζ, σάουνα και, φυσικά, ατομικούς λουτήρες (www.apollonia-spa.gr).

Ψωρονέρια: Κοντά στο χωριό Δαμάστα στη Φθιώτιδα, βρίσκονται οι γνωστές πηγές Καλλιδρόμου ή "Ψωρονέρια". Η θερμοκρασία του νερού είναι, περίπου, στους 33οC και θεραπεύει δερματοπάθειες, ρευματικά, αρθρίτιδες και ορθοπεδικές παθήσεις (www.vita.gr).

Έβρος – Τραϊνούπολη: Τα ιαματικά λουτρά της Τραϊνούπολης χτίστηκαν το 1962 και σήμερα τη διαχείρισή τους έχει η Τουριστική Ιαματική Επιχείρηση του δήμου Αλεξανδρούπολης. Η πηγή είναι υπέρθερμη (52οC, αλλά στη λουτρόπολη η θερμοκρασία του είναι περίπου 37οC), υποτονική και ασθενώς ραδιενεργή. Ενδείκνυται για παθήσεις όπως είναι οι αλλεργικές δερματοπάθειες, οι φλεγμονές του αναπνευστικού συστήματος, οι γυναικολογικές παθήσεις, οι χρόνιες ρευματοπάθειες, οι παθήσεις των ουροφόρων οδών νεφρών-ήπατος-χολής, κ.α. (www.thermalsprings.gr).

Ζάκυνθος: Σε απόσταση, περίπου, 23χλμ από την πόλη της Ζακύνθου, στη ΒΑ πλευρά του νησιού, βρίσκεται η μοναδική παραλία της περιοχής με ιαματικά νερά. Μιλάμε για την παραλία Ξύγγια στην οποία καταφεύγουν πολλοί ασθενείς που πάσχουν από αρθρίτιδες και δερματικές παθήσεις (www.gozakynthos.gr).

Θέρμη: Λίγο έξω από την πόλη της Θεσσαλονίκης, βρίσκονται οι θειούχες ιαματικές πηγές της Θέρμης. Παλαιότερα εκεί υπήρχαν ξενοδοχειακές μονάδες και εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας, όμως σήμερα έχουν εγκαταλειφθεί. Τα νερά των πηγών είναι κατάλληλα για παθήσεις αγγείων, για ρευματοπάθειες, κ.α. (www.thessalonikiartsandculture.gr).

Θερμοπύλες: Μόλις 15χλμ. από τη Λαμία βρίσκονται οι Θερμοπύλες με τις ομώνυμες ιαματικές πηγές. Η κρατική μέριμνα άρχισε να δείχνει έμπρακτο ενδιαφέρον και να οργανώνει τις πηγές το 1935. Το νερό των πηγών έχει θερμοκρασία 40οC και είναι ιδανικό για θεραπεία γυναικολογικών παθήσεων, ρευματικών και παθήσεων των περιφερειακών νεύρων (www.lamia.gr).

Ικαρία: Οι ιαματικές πηγές της Ικαρίας είναι από τις πιο σημαντικές πηγές της Ελλάδας και, παγκοσμίως, ανήκουν στις πιο ραδιενεργές. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν διάσπαρτες στο νησί υπέρθερμες ραδιενεργές πηγές που παρουσιάζουν διαφορές ως προς τη θερμοκρασία του νερού και την εκπεμπόμενη ραδιενέργεια. Έχουμε, λοιπόν, τις πηγές Θερμό, Χλιό-Θερμό, Ασκληπιού, Σπηλαίου, Κράτσα, Απόλλωνος, Παμφίλη, Αρτέμιδος, Αγίας Κυριακής, και Αθάνατο Νερό. Οι παθήσεις που θεραπεύονται είναι οι δερματικές, οι διαταραχές του αναπνευστικού συστήματος, η ουρική αρθρίτιδα, οι γυναικολογικές παθήσεις, οι χρόνιοι ρευματισμοί, κ.α. Τέλος, από την πηγή Αθάνατο Νερό, το νερό που αναβλύζει είναι διουρητικό και βοηθάει στον καθαρισμό των νεφρών και της κύστης από την άμμο και τους λίθους (www.nikaria.gr).

Ιωάννινα – Καβάσιλα: Το ιαματικό νερό της πηγής Καβαλισών (15χλμ. από την Κόνιτσα), όταν χρησιμοποιείται για λουτροθεραπεία, είναι κατάλληλο για ρευματοπάθειες, ορθοπεδικές και γυναικολογικές παθήσεις. Στην εισπνοθεραπεία βοηθάει στις βρογχίτιδες, τη ρινίτιδα, τα χρόνια πνευμονικά εμφυσήματα, κ.α. Τέλος, με την ποσιθεραπεία αντιμετωπίζονται παθήσεις της χολής, του ύπατος, του πεπτικού συστήματος και των νεφρών. Τέλος, είναι γνωστά και τα αμόλουτρα που βρίσκονται στην Κόνιτσα, στην περιοχή του Αμαράντου σε υψόμετρο 1260 μέτρων (www.konitsa.gr).

Καρδίτσα – Σμόκοβο: Τριάντα πέντε χιλιόμετρα ΝΔ της Καρδίτσας, σε υψόμετρο 450 μέτρων, βρίσκονται τα Λουτρά Σμοκόβου. Η μέση θερμοκρασία του νερού, για πάνω από τριακόσια χρόνια, κυμαίνεται στους 40οC. Οι παθήσεις που θεραπεύει είναι οι παθήσεις του πεπτικού συστήματος, του αναπνευστικού, οι γυναικολογικές παθήσεις, οι ρευματοπάθειες, κ.α. Το νερό της

πηγής καταλήγει σε μια ειδική δεξαμενή συγκέντρωσης, απ'όπου μεταφέρεται στο θεραπευτήριο (www.inlarissa.gr).

Καϊάφας: Οι ιαματικές πηγές του Καϊάφα είναι δύο. Η πηγή των Ανιγρίδων Νυμφών και η πηγή του Γερανίου. Βρίσκονται στη νότια πλευρά του νομού Ηλείας, στη λίμνη Καϊάφα. Τα λουτρά ξεκίνησαν να λειτουργούν συστηματικά το 1907, ωστόσο αρκετά χρόνια τα εκμεταλλεύονταν ιδιώτες. Από τη δεκαετία του '60 έως το 1999 ο έλεγχός τους περιήλθε στα χέρια του ΕΟΤ. Από την επόμενη χρονιά μέχρι και σήμερα τα διαχειρίζεται πλήρως η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ.

Οι θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών αυτών νερών αφορούν σε παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος, σε δερματικές παθήσεις και σε γυναικολογικές. (www.thermalsprings.gr)

Καμένα Βούρλα: Οι ιαματικές πηγές των Καμένων Βούρλων βρίσκονται στους πρόποδες του βουνού Κνήμις. Η θερμοκρασία τους είναι περίπου στους 35οC και βοηθούν στη θεραπεία παθήσεων όπως είναι οι ρευματισμοί, τα γυναικολογικά προβλήματα, οι δερματικές παθήσεις, κ.α. Τα ιαματικά νερά καταλήγουν στα υδροθεραπευτήρια "Ασκληπιός" και "Ιπποκράτης", όπου η θεραπευτικές τους ιδιότητες ενισχύονται από τους ευκάλυπτους που έχουν φυτευτεί στον περιβάλλοντα χώρο. (www.studiosoropanis.gr).

Καστοριά – Αμμουδάρα: Τα ιαματικά λουτρά Αμμουδάρας βρίσκονται κοντά στο Άργος Ορεστικό και τον ποταμό Αλιάκμονα. Τα νερά τους είναι κατάλληλα για ρευματοπάθειες και παθήσεις των άκρων (www.ammoudara.blogspot.com).

Κιλκίς – Πικρολίμνη: Πολύ κοντά στη Θεσσαλονίκη, στην περιοχή Ξυλοκερατιά του Κιλκίς, βρίσκονται τα ιαματικά λουτρά της Πικρολίμνης, που αποτελούν και το πρώτο οργανωμένο κέντρο υδροθεραπείας και πηλοθεραπείας στα Βαλκάνια. Ο ιαματικός πηλός και το θεραπευτικό νερό θεραπεύουν πολλές παθήσεις, όπως είναι οι ισχυαλγίες, οι δερματοπάθειες, οι σαλπινγίτιδες, οι παθήσεις σπονδυλοαρθρίτιδας, κ.α. (www.pikrolimnisp.gr).

Κυλλήνη: Οι ιαματικές πηγές του Κάστρου Κυλλήνης αναβλύζουν στο νομό Ηλείας, στη ΒΔ πλευρά της Πελοποννήσου και απέχουν μόλις έξι χιλιόμετρα από την ομώνυμη περιοχή. Για πολλούς αιώνες οι πηγές παρέμεναν ανεκμετάλλευτες, όμως το 1890 παραχωρήθηκαν στο Σιδηρόδρομο Πειραιώς - Αθηνών - Πελοποννήσου. Έτσι, κατασκευάστηκαν οι απαραίτητες εγκαταστάσεις, οι οποίες ωστόσο καταστράφηκαν κατά την επέλαση των Γερμανών. Το 1951 ο ΕΟΤ πήρε τις πηγές υπό την εποπτεία και τον έλεγχο του με αποτέλεσμα να ανοικοδομηθούν τα λουτρά, να κατασκευαστούν συγκροτήματα διαμονής, κ.α.

Τα ιαματικά νερά των πηγών της Κυλλήνης χρησιμοποιούνται σε διάφορες μεθόδους θεραπείας (υδροθεραπεία, ρινόπλυση, εισπνοθεραπεία, λασποθεραπεία, ποσιθεραπεία). Οι ασθένειες που θεραπεύονται είναι οι δερματοπάθειες, οι ρευματισμοί, η κυστίτιδα, οι αναιμίες, οι σπειρώσεις, η φυματίωση στο 1ο ή 2ο στάδιο, οι αιμορροΐδες, οι παθήσεις του νευρικού συστήματος, οι παθήσεις των αγγείων, και πολλές άλλες ακόμα. (www.andravidakillini.gr).

Κως: Μεταξύ των νησιών που ανήκουν στο σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων, η Κως είναι το μοναδικό που διαθέτει ιαματικές πηγές. Μάλιστα δεν είναι ενός είδους αλλά χωρίζονται σε ψυχρές, θερμές και υπόθερμες. Το καταπληκτικό είναι ότι καμία από αυτές δεν λειτουργεί οργανωμένα, οπότε ο καθένας μπορεί να τις επισκεφτεί οποιαδήποτε στιγμή θελήσει.

Μία από τις σημαντικότερες πηγές είναι του Αγίου Φωκά, γνωστή και ως Εμπρός Θέρμες, η θερμοκρασία της οποίας αγγίζει τους 47οC. Καταπολεμά, κυρίως, τα γυναικολογικά προβλήματα, τις ρευματικές παθήσεις και την αρθρίτιδα. Άλλη πηγή είναι της Αγίας Ειρήνης, ή αλλιώς Πίσω Θέρμες, που αγγίζει τους 45οC και βοηθάει αρκετά στις παθήσεις των νεφρών. Μία τρίτη πηγή είναι το Κοκκινόνερο με αρκετά χαμηλότερη θερμοκρασία (22,5οC), που απαλύνει τις παθήσεις του εντέρου και τη δυσπεψία. Τέλος, υπάρχει και η πηγή των Βολκάνων, το λασπώδες νερό της οποίας είναι απολύτως κατάλληλο για πηλοθεραπεία (www.aegeanislands.gr).

Λήμνος – Θέρμα, Μύρινα: Τα ιαματικά λουτρά των Θέρμων ανήκουν στη Δημοτική Κοινότητα Μύρινας και στην Τοπική Κοινότητα Κορνού. Λειτουργούν από αρχαιότατων χρόνων για την

αποκατάσταση της υγείας των κατοίκων. Η θερμοκρασία του ιαματικού νερού φτάνει τους 44°C και θεραπεύει δερματικές παθήσεις, τις λοιμώξεις των νεφρών, κ.α. Χρησιμοποιείται και στη λουτροθεραπεία και στην ποσιθεραπεία. Τέλος, στο νησί υπάρχουν και ιαματικά λασπόλουτρα, κατάλληλα για θεραπευτική πηλοθεραπεία (www.limnosgreece.gr).

Λουτρά Ηραίας: Οι ιαματικές πηγές της Ηραίας είναι γνωστές από αρχαιότατων χρόνων λόγω της υψηλής ποιότητας του νερού τους, που βοηθούν στην καταπολέμηση των γυναικολογικών παθήσεων, της οστεοπόρωσης, της αρθρίτιδας, των ρευματισμών, κ.α. Στην περιοχή της Ηραίας υπάρχει και ένα σύγχρονο υδροθεραπευτήριο, τη διαχείριση του οποίου έχει ο Δήμος. Η λειτουργία του δεν είναι συνεχής, καθώς ανοίγει στα μέσα Ιουνίου και ολοκληρώνει τις εργασίες του τεσσερις μήνες αργότερα. Σχετικά με τις υπηρεσίες διαμονής, είναι δυνατόν να εξυπηρετηθούν εκατοντάδες ασθενείς. Επιπλέον, στο θεραπευτήριο υπάρχουν είκοσι πολυτελείς καμπίνες με τον αντίστοιχο αριθμό μπανιερών (arcadia.ceid.upatras.gr).

Λουτράκι: Το Λουτράκι εικάζεται πως είναι η αρχαιότερη λουτρόπολη της Ελλάδας. Οι ασθένειες που θεραπεύουν τα ιαματικά νερά είναι η υπέρταση, η ηπατική ανεπάρκεια, η χρόνια δυσκοιλιότητα, ο διαβήτης, η πνευμονοφρίτιδα, η δυσκοπία, η αρτηριοσκλήρωση, η νεφρολιθίαση, και πολλές άλλες.

Το σημερινό υδροθεραπευτήριο των λουτρών κατασκευάστηκε το 1934 και ο εσωτερικός του χώρος είναι διακοσμημένος με εντυπωσιακά ψηφιδωτά. Αποτελεί, πλέον, θεσμό η διεξαγωγή του Μεσογειακού Συνεδρίου Ιαματικής Ιατρικής να λαμβάνει χώρα στο Λουτράκι (www.loutraki-agioitheodoroi.gr).

Μέθανα: Τα πρώτα χρόνια της οργανωμένης χρήσης των πηγών των Μεθάνων για ιαματικούς σκοπούς (περίπου το 1900), οι ασθενείς εισέρχονταν απευθείας στους λάκκους όπου έρεε το ιαματικό νερό. Λίγα χρόνια αργότερα κατασκευάστηκαν δώδεκα ατομικές δεξαμενές και δύο ομαδικές. Επίσης, κτίστηκαν και δύο κτίρια λουτρών με μαρμάρινους λουτήρες. Έπειτα, ιδρύθηκε και το υδροθεραπευτήριο.

Όπως σχεδόν όλες οι ιαματικές πηγές, έτσι και αυτή των Μεθάνων θεραπεύει ένα πλήθος παθήσεων, όπως είναι οι νευρώσεις, οι δερματοπάθειες, τα γυναικολογικά προβλήματα, η δυσκοπάθεια, οι παθήσεις του αναπνευστικού, η αρθρίτιδες, κ.α. (<https://troizinia.info>).

Ιαματικές πηγές Εφταλούς: Στη Μυτιλήνη, πολύ κοντά στη Μήθυμνα, βρίσκεται η περιοχή Εφταλού, στην οποία αναβλύζουν οι γνωστές πηγές Εφταλούς. Το νερό αγγίζει τους 46,5οC και θεωρείται κατάλληλο για γυναικολογικές και δερματικές παθήσεις, για ρευματισμούς, για υπέρταση, για οσφυαλγία, για αρθρίτιδες, για νευραλγία, κ.α. (www.molivoswineendine.com).

Ξάνθη – Ποταμιά: Στην ΕΟ Ξάνθης - Κομοτηνής, κοντά στη λίμνη Βιστωνίδα, βρίσκονται τα λουτρά Ποταμιάς - Ν.Κεσσάνης. Οι πηγές απ'όπου αναβλύζει το νερό, είναι αλκαλικές και υπέρθερμες, με θερμοκρασία που αγγίζει τους 65οC. Το ιαματικό νερό χρησιμοποιείται όχι μόνο για λουτρά, αλλά και για ποσιθεραπεία και εισπνοθεραπεία. Επομένως, η χημική σύσταση του νερού θεραπεύει ένα πλήθος παθήσεων. Τέτοιες παθήσεις είναι οι νευραλγίες, οι εκφυλιστικές εκβάσεις τραυμάτων, οι χρόνιες ρευματοπάθειες, οι γαστρίτιδες, η ηπατική ανεπάρκεια, οι κολίτιδες, οι υποτροφικές φλογώσεις των αναπνευστικών οδών, κ.α. (www.avdera.gr).

Πλατύστομο: Οι δύο ιαματικές πηγές του Πλατυστόμου βρίσκονται σχεδόν δίπλα στο ομώνυμο χωριό, στο όρος Όρθη. Η μία είναι υδροθειούχα και ψυχρή (25°C) και ενδείκνυται για ποσιθεραπεία, ενώ η άλλη είναι θερμή (33,5°C) αλκαλική θειοπηγή και προσφέρεται για λουτροθεραπεία. Οι παθήσεις που αντιμετωπίζονται είναι η παχυσαρκία, οι ρευματοπάθειες, οι αρθρίτιδες, οι ισχιαλγίες, η χολολιθίαση, οι σπονδυλοαρθρίτιδες, η μικρή υπατική ανεπάρκεια, οι παθήσεις του ουροποιητικού και γαστρεντερικού συστήματος, κ.α. (www.dimosmakrakomis.gov.gr)

Πόζαρ: Οι πηγές των Λουτρών Πόζαρ αναβλύζουν στους πρόποδες του όρους Καϊμακτσαλάν και η θερμοκρασία των υδάτων τους παραμένει σταθερή στους 37οC καθ'όλη τη διάρκεια του έτους. Αυτό οφείλεται στο θερμό ποταμό που περνάει από την εκεί περιοχή. Η διαδικασία δημιουργίας των ιαματικών πηγών στηρίζεται

στο βρόχινο νερό, το οποίο εισέρχεται σε πολύ μεγάλο βάθος στο έδαφος, αυξάνει την θερμοκρασία του και καθώς ανεβαίνει πιο ψηλά εμπλουτίζεται με τα θεραπευτικά συστατικά. Οι θεραπευτικές ιδιότητες των νερών αυτών αφορούν σε παθήσεις του αναπνευστικού και του κυκλοφορικού συστήματος, σε δερματοπάθειες, γυναικολογικές παθήσεις και ρευματοπάθειες (www.protothema.gr).

Σέρρες – Σιδηρόκαστρο: Τα ιαματικά λουτρά Σιδηροκάστρου είναι από τα πολυτελέστερα της χώρας μας και οι θεραπευτικές τους ιδιότητες, πραγματικά, εντυπωσιακές. Ειδικά στις παθήσεις των άκρων, παρουσιάζουν τεράστια ποσοστά πλήρους θεραπευτικής αποκατάστασης. Για το λόγο αυτόν, πολλοί αθλητές και χορευτές επιλέγουν την υδροθεραπεία στο Σιδηρόκαστρο.

Η Δημοτική Επιχείρηση Λουτρών έχει προβεί σε ανακαίνιση και εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού. Βέβαια, το πιο σημαντικό από όλα είναι το γεγονός ότι έχει δείξει ιδιαίτερη ευαισθησία απέναντι στα άτομα με ειδικές ανάγκες, και για το λόγο αυτόν ο χώρος διαθέτει ειδικές ράμμες, τροχήλατα μηχανήματα και ανυψωτικά ώστε οι ασθενείς να μετακινούνται με ευκολία και ασφάλεια στο λουτήρα, το ντους και στο κρεβάτι (www.serrelib.gr).

Σουρωτή: Η πηγή της Σουρωτής βρίσκεται στη Βόρεια Ελλάδα, σε απόσταση 27χλμ. από τη Θεσσαλονίκη. Το νερό της χαρακτηρίζεται ως ψυχρό (16οC) και οξυανθρακικό και χρησιμοποιείται στην ποσιθεραπεία, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι παθήσεις του γαστρεντερικού συστήματος, η σιδηροπενική αναιμία και οι νεφρολιθιάσεις. Τέλος, με τη λουτροθεραπεία καταστέλλονται οι ήπιες αποφρακτικές αγγειοπάθειες και η ήπια υπέρταση (www.thermalsprings.gr).

Φθιώτιδα – Υπάτη: Η πηγή της Υπάτης βρίσκεται μόλις έντεκα χιλιόμετρα μακριά από το Λιανοκλάδι Φθιώτιδας, σε ένα καταπράσινο σημείο της πεδιάδας. Το ιαματικό νερό αναβλύζεται σε θερμοκρασία 33,5οC και είναι κατάλληλο για τις ημικρανίες, την υπέρταση, τις ταχυκαρδίες και τις αρρυθμίες, τις δερματικές παθήσεις, τις παραλύσεις και ατροφίες μυών, κ.α. (www.loutraypatis.gr).

Ο πλήρης ονομαστικός κατάλογος των ιαματικών λουτρών της Ελλάδας έχει ως εξής:

Λουτρά Τραϊανούπολης, Ν. Έβρου, Θέρμες-Ν. Ξάνθης, Λουτρά Ελεύθερων-Ν. Καβάλας, Νιγρίτα-Ν. Σερρών, Σιδηρόκαστρο-Ν. Σερρών, Λαγκαδάς-Ν. Θεσσαλονίκης, Νέα Απολλωνία-Ν. Θεσσαλονίκης, Θέρμη-Ν. Θεσσαλονίκης, Αγ. Παρασκευή-Ν. Χαλκιδικής, Πικρολίμνη-Ν. Κιλκίς, Λουτρά Αριδαίας-Ν. Εδέσσης, Καρίτσα, Ν. Λαρίσης, Λουτρά Καϊτσης-Ν. Καρδίτσας, Λουτρά Σμοκόβου-Ν. Καρδίτσας, Πυρσόγιαννη-Ν. Ιωαννίνων, Λουτρά Καβασίων-Ν. Ιωαννίνων, Καμμένα Βούρλα-Ν. Φθιώτιδας, Θερμοπύλες-Ν. Φθιώτιδας, Λουτρά Υπάτης-Ν. Φθιώτιδας, Πλατυστόμιο-Ν. Φθιώτιδας, Αιδηψός-Ν. Εύβοιας, Κύμη-Ν. Εύβοιας, Λουτρά Γιαλτρών-Ν. Εύβοιας, Βουλιαγμένη-Ν. Αττικής, Αίγινα-Ν. Αττικής, Κυλλήνη-Ν. Ηλείας, Καϊάφας-Ν. Ηλείας, Λουτρά Υρμίνης-Ν. Αχαΐας, Λουτράκι-Ν. Κορινθίας, Μέθανα-Ν. Αργολίδας, Βόνιτσα-Ν. Αιτ/νίας, Λουτρά Αγ. Παρασκευής-Ν. Αιτ/νίας, Θερμό-Ν. Αιτ/νίας, Θερμά Σαμοθράκης, Ν. Έβρου, Άνδρος-Ν. Κυκλάδων, Κύθνος-Ν. Κυκλάδων, Κίμωλος, Ν. Κυκλάδων, Σαντορίνη-Ν. Κυκλάδων, Καλλιθέα Ρόδου-Ν. Δωδεκανήσου, Κως-Ν. Δωδεκανήσου, Νίσυρος-Ν. Δωδεκανήσου, Ικαρία-Ν. Σάμου, Αγιάσματα Χίου-Ν. Χίου, Παλαιοχώρι-Ν. Λέσβου, Πολύχνιτος-Ν. Λέσβου, Σκάλα-Ν. Λέσβου, Ευφαλού-Ν. Λέσβου, Λουτρά Θέρμης-Ν. Λέσβου, Βλυχάδια Καλύμνου-Ν. Δωδεκανήσου, Θερμών Παρανεστίου-Ν. Δράμας, Κρηνίδων-Ν. Καβάλας, Γενησσαίας-Ν. Ξάνθης, Αγκίστρου-Ν. Σερρών, Λουτροχωρίου Σκύδρας-Ν. Πέλλας, Αμμουδαράς-Ν. Καστοριάς, Αγραπιδιάς-Ν. Φλώρινας, Κιβωτού-Ν. Γρεβενών, Αμάραντου-Ν. Ιωαννίνων, Πρεβέζης-Ν. Πρέβεζας, Κόκκινου Νερού-Ν. Λάρισας, Αγ. Βαρβάρου. Ν. Αιτωλοακαρνανίας, Σουλαντά-Ν. Καρδίτσας, Λουτρών Ωραίας Ελένης-Ν. Κορινθίας, Κόλπου Γέρας-Ν. Λέσβου, Αγ. Ιωάννου Λισβορίου-Ν. Λέσβου, Θερμών Λήμνου-Ν. Λέσβου, Αγιάσου-Ν. Λέσβου, Αδάμαντος Μήλου-Ν. Κυκλάδων.

Η γεωγραφική κατανομή των πηγών δεν είναι τυχαία, καθώς συνδέεται είτε με τεκτονικά γεγονότα, όπως για παράδειγμα στις περιπτώσεις των πηγών του Καϊάφα, της Κυλλήνης και του Λαγκαδά, είτε με ηφαιστειακές δραστηριότητες, όπως για

παράδειγμα στις περιπτώσεις των πηγών των Μεθάνων, της Μήλου, της Λέσβου, της Σαμοθράκης και της Λήμνου.

Κλείνοντας το κεφάλαιο με τις ιαματικές πηγές, αξίζει να σημειώσουμε ότι η γεωγραφική κατανομή των περισσοτέρων, έχει άμεση σχέση με τα διάφορα τεκτονικά συμβάντα και δεν είναι τυχαία.

2.4.2 Τουρισμός ευεξίας

Ο Τουρισμός Ευεξίας θεωρείται ο πλέον ταχύτατα αναπτυσσόμενος τομέας του τουρισμού υγείας. Απευθύνεται σε επισκέπτες που επιθυμούν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με υπηρεσίες πρόληψης, διατήρησης ή βελτίωσης της υγείας τους μέσω προγραμμάτων ολικής αναζωογόνησης και χαλάρωσης σε σωματικό, πνευματικό και συναισθηματικό επίπεδο.

Τα τελευταία χρόνια, ο σύγχρονος άνθρωπος έχει πλέον συνειδητοποιήσει ότι η επιβάρυνση του περιβάλλοντος, το άγχος, ο σύγχρονος τρόπος ζωής, κ.α. αποτελούν ενοχοποιητικούς παράγοντες για τις περισσότερες ασθένειες και το πρόωρο γήρας, στρέφοντάς τον σταδιακά προς φυσικές μεθόδους θεραπείας, περιορίζοντας παράλληλα και τη χρήση φαρμάκων. Επιστημονικά, έχει πλέον αποδειχθεί, ότι τα προϊόντα τουρισμού Ευεξίας αποτελούν προάσπιση για καλή υγεία με σημαντική συμβολή στην προληπτική ιατρική.

Τα πρώτα χρόνια της εμφάνισής του, ο κλάδος αυτός απευθυνόταν, κυρίως, σε πελάτες υψηλής οικονομικής επιφάνειας. Ωστόσο, με το πέρασμα των χρόνων βλέπουμε να ευρύνεται το target group στο οποίο απευθύνεται. Πλέον, ο τουρισμός Ευεξίας απευθύνεται και στο μέσο καταναλωτή, λόγω της παροχής υπηρεσιών διαμονής και ευεξίας σε πολύ χαμηλότερο κόστος. Πλήθος υπερπολυτελών κέντρων υγείας έχουν αναπτυχθεί σε όλη της Ελλάδα που διαθέτουν τον κατάλληλο εξοπλισμό, ειδικευμένους γιατρούς, κλινικές, κέντρα θεραπείας, ελεγχόμενη δίαιτα, αθλητικά κέντρα, κ.α. συνδυάζοντας έντεχνα ιατρικές υπηρεσίες ήπιας μορφής με αναψυχή, προσφέροντας ένα συνολικό πακέτο υπηρεσιών υγείας και τουρισμού.

Κέντρα τουρισμού ευεξίας (Spa)

Στο Βέλγιο υπάρχει μια πόλη, κατάλληλη για παραθερισμό, η οποία ονομάζεται Spa. Το όνομα αυτό βρίσκει την ετυμολογία του στη λέξη "espa" που αντιστοιχεί στη λέξη πηγή. Χάριν, λοιπόν, της

πόλης αυτής καθιερώθηκε και ο διεθνής όρος "spa" για τα κέντρα ευεξίας. Η πόλη Spa έγινε γνωστή για τις θαυματουργές ιαματικές πηγές της, οι οποίες από το 15ο αιώνα και έπειτα, προσέλκυαν τα πιο επιφανή πρόσωπα (αξιωματούχους, βασιλειάδες, κ.α.). Τα spas, ουσιαστικά, ξεκίνησαν να αναπτύσσονται σε περιοχές με θερμές πηγές, χιλιάδες χρόνια πριν.

Ο ακριβής ορισμός για τα κέντρα αναζωογόνησης δίνεται από την Πολιτεία με το νόμο 3498/2006 ως εξής: «Κέντρα αναζωογόνησης (spa), είναι ειδικές εγκαταστάσεις με κατάλληλη υποδομή και εξοπλισμό στις οποίες γίνεται χρήση: ή ιαματικών φυσικών πόρων ή θερμαινόμενου θαλασσινού νερού ή θερμού φυσικού νερού με προσθήκες ιαματικών φυσικών πόρων ή ζεστού φυσικού νερού με την προσθήκη πηλών, βοτάνων, φυτών, αρωμάτων, ηφαιστειακής ή χαλαζιακής άμμου, φωτός, θερμότητας, μασάζ, ατμόλουτρων διαφόρων τύπων, με σκοπό την παροχή υπηρεσιών αναζωογόνησης, ευεξίας και αισθητικής του σώματος». (www.firesecurity.gr/Pdf/3498.pdf)

Η διεθνής Ομοσπονδία SPA (International Spa Association), θέλοντας να συμβάλει ως προς το να μπει μια τάξη στο χάος που επικρατεί στο τομέα αυτό, έχει προτείνει έξι κύριες κατηγορίες επιχειρήσεων spa, προσδιορίζοντας παράλληλα και το είδος των υπηρεσιών που αυτές οι επιχειρήσεις προσφέρουν.

1. Club Spa

Είναι κέντρα που έχουν ως πρωταρχικό σκοπό την βελτίωση της φυσικής κατάστασης, συνδυάζοντας προγράμματα άθλησης με υπηρεσίες spa. Τα κέντρα αυτής της μορφής αποτελούν την σύγχρονη εξέλιξη των κέντρων άθλησης.

2. Day Spa / City Spa

Είναι κέντρα που προσφέρουν μια σειρά διευρυμένων υπηρεσιών spa σε συνδυασμό με αισθητικές φροντίδες ή φροντίδες καλλωπισμού. Εδώ ο πελάτης μπορεί να ακολουθήσει όποια θεραπεία ή μέθοδο χαλάρωσης επιθυμεί για μερικές ώρες την ημέρα ή και ολόκληρη την ημέρα, αλλά δεν υπάρχει δυνατότητα διανυκτέρευσης. Τα κέντρα αυτής της μορφής αποτελούν την

σύγχρονη εξέλιξη των ινστιτούτων αισθητικής και σε ένα σημαντικό βαθμό και των κομμωτηρίων.

3. Destination Spa, (spa προορισμού)

Είναι κέντρα που πρωταρχικό σκοπό έχουν να βοηθήσουν τον επισκέπτη να αναπτύξει υγιεινές συνήθειες. Τα προγράμματα αυτής της μορφής κέντρων spas, προδιαθέτουν παραμονή του επισκέπτη για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (κατά μέσον όρο μια βδομάδα). Στην διάρκεια της παραμονής ο επισκέπτης θα συμμετέχει σε ειδικά σχεδιασμένο πρόγραμμα που συνδυάζει υπηρεσίες spa, διαλογισμό, φυσικές αθλητικές δραστηριότητες, εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν σαν βάση την ευεξία και το «ευ ζείν», υγιεινή διατροφή, καλλυντική περιποίηση καθώς και μια ποικιλία άλλων υπαίθριων δραστηριοτήτων.

4. Medical Spa

Είναι κέντρα που λειτουργούν με την άδεια και την ευθύνη ενός γιατρού. Αυτή η μορφή spa (που διαφοροποιείται αισθητά από τους άλλους τύπους), συνδυάζει την ιατρική θεραπεία, την κοσμητική ιατρική, τις υπηρεσίες ευεξίας, καθώς και εναλλακτικές συμπληρωματικές θεραπείες.

5. Mineral springs Spa

Είναι μονάδες ή κέντρα spa που είναι εγκαταστημένα κοντά σε ιαματική φυσική πηγή και προσφέρουν υπηρεσίες που έχουν σαν κύρια βάση τα νερά της πηγής και τα συστατικά τους.

6. Resort / Hotel Spa

Είναι κέντρα εγκατεστημένα σε τουριστική περιοχή ή εντός ενός ξενοδοχείου και παρέχουν υπηρεσίες spa, βελτίωση της εμφάνισης καθώς και εξειδικευμένη διατροφή. Σε πολλές των περιπτώσεων, ένα spa αυτού του είδους, λειτουργεί και σαν Day spa για την τοπική πελατεία. Τα κέντρα αυτού του είδους συνδυάζουν και μια σειρά άλλες δραστηριότητες παράλληλες με τις υπηρεσίες spa.

Ξενοδοχεία – Spa

- ALDEMAR ROYAL MARE THALASSO - Χερσόνησος
- ALDEMAR ROYAL OLYMPIAN SPA & THALASSO, Πελοπόννησος
- BLUE PALACE – Ελούντα
- CANDIA MARIS - Ηράκλειο
- CLUB MED MARE NOSTRUM – Ακτή της Βραυρώνας
- GRECOTEL KOS IMPERIAL THALASSO - Κως
- GRECOTEL DAPHNILA BAY THALASSO – Κέρκυρα
- IMPERIAL MYCONIAN- Μύκονος
- PERLE RESORT HOTEL – Ακρωτήρι Χανίων
- RODIAN AMATHUS BEACH HOTEL - Ρόδος
- ΓΑΛΗΝΗ – Καμένα Βούρλα

Κέντρα φυσιοθεραπείας και City Spa

- ALDEMAR ROYAL MARE THALASSO Κρήτη (Λιμένας Χερσονήσου), <http://www.aldemarthalasso-spa.com>
- ELIA HOTEL AND SPA Χανιά, <http://www.elia-crete.com.gr>
- ELITE SPA Αθήνα (Κολωνάκι), <http://www.elite-spa.gr>
- KATERINA DAY SPA Ρόδος, <http://www.katerinadayspa.gr>
- LAPRAIRIE SPA Αθήνα (Κηφισιά), <http://www.laprairieluxtreat.gr>
- LASER DAY SPA Κεφαλλονιά, <http://www.laserdayspa.com>
- LITTLE LUXURY DAY SPA Κρήτη, <http://www.littleluxurydayspa.gr>
- MEDIFIT SPA Αθήνα (Νέα Σμύρνη) <http://www.medifit.gr>
- METAMORPHOSIS DAY SPA Θεσ/νίκη, (Καλαμαριά) <http://www.m-spa.gr>
- SALUS PER AQUA Αθήνα (Φιλοθέη) <http://www.salusperacqua.gr>

- SPIRIT DAY SPA Αθήνα (Περιστέρι) <http://www.spiritdayspa.gr>
- ΛΙΜΝΗ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ Ανατολική Αττική (Βουλιαγμένη)
<http://www.limnivouliagmeni.gr>
- BEAUTY AND CARE Αθήνα (Παλαιό Φάληρο)
<http://www.external.gr/agerasie>
- DRS Αθήνα (Αμπελόκηποι) <http://www.drs.gr>
- PHYSIOCORPUS Αθήνα (Νέο Ηράκλειο)
<http://www.physiocorpus.gr>
- VIOKINISI Αθήνα (Νέο Ηράκλειο) <http://www.viokinisi.gr>
- ΒΙΟΣΤΗΡΙΞΗ Αθήνα (Παλαιό Φάληρο) <http://www.biostirixi.gr>
- ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΦΥΣΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ
Αγρίνιο <http://www.geocities.com/physikotherapie>
- ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ Αθήνα (Κουκάκι) <http://www.epistrofi.com>
- ΚΕΝΤΡΟ ΑΠΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΥΣΤΡΑΣ
(Μαγούλα) <http://www.kap.gr/>

Fish Spa

Τα τελευταία χρόνια, μια νέα μορφή SPA έχει αναπτυχθεί. Αυτό είναι το λεγόμενο "fish spa". Το ψάρι "Garra Rufa" είναι ένα μικρό ψαράκι που έρχεται από την πόλη Kangal της Τουρκίας και χρησιμοποιείται για να φροντίσει τα άκρα των πελατών του spa.

Η διαδικασία είναι πολύ απλή. Βάζοντας τα πόδια ή τα χέρια σε ειδικές γυάλες, τα ψαράκια αρχίζουν να πιπιλίζουν το δέρμα προσφέροντας πλήρη απολέπιση, αφαιρούν τα νεκρά κύτταρα και παράλληλα με τη διαθάνολη, το ένζυμο που εκκρίνουν, συμβάλλουν στην ανάπλαση του δέρματος. Ουσιαστικά, πρόκειται για ιχθυοθεραπεία. Τα ψαράκια καθαρίζουν τα πόδια από τα νεκρά κύτταρα, τρώνε τις σκληρύνσεις και αφήνουν μια απαλή υφή στο πόδι.

Τα ψάρια πηγαίνουν σε συγκεκριμένα σημεία βελονισμού τα οποία βοηθούν στην κυκλοφορία του αίματος. Βοηθούν, δε, και σε δερματοπάθειες όπως η ψωρίαση και το έκζεμα ή οι μυκητιάσεις.

Σε ό,τι αφορά την ασφάλεια και την υγιεινή των επισκεπτών που σκέφτονται ότι στην ίδια γυάλα κάνουν την θεραπεία πολλοί άνθρωποι καθημερινά και μπορεί να έχει κάποιες συνέπειες αυτό στην υγεία, οι ειδικοί υπογραμμίζουν πως υπάρχει απόλυτη ασφάλεια αφού το νερό ανανεώνεται συνεχώς. Υπάρχουν τέσσερα διαφορετικά φίλτρα σε κάθε γυάλα, το νερό ανανεώνεται κάθε 15 λεπτά, περνάει από ακτινοβολία UV και δεν υπάρχει περίπτωση να κολλήσει κάποιος κάτι. Τα ψάρια δεν μεταδίδουν καμία ασθένεια γιατί δεν έχουν δόντια και αν τυχόν υπάρχει πληγή, βάζουμε ένα ειδικό τραυμαπλάστ στο πόδι και το ψάρι δεν έχει επαφή με την πληγή.

Η διάρκεια της θεραπείας είναι κανονικά η μισή ώρα. Ωστόσο υπάρχει η δυνατότητα του ενός τετάρτου της ώρας. Το τέταρτο κοστίζει κατά μέσο όρο 10 ευρώ και το μισάωρο 15 ευρώ. Στα μελλοντικά σχέδια των « Fish Spa» είναι η θεραπεία και στο υπόλοιπο σώμα.

Στην Ελλάδα ορισμένα fish spa είναι τα εξής: Athens Fish Spa Massage & Hammam (<http://www.athensfishspa.com>), Dr. Fish Spa Rethymno (fb: DR.FISH SPA RETHYMNO), Fresh Feet Fish Spa Κάτω Δαράτσο, Κρήτη (fb: Fresh Feet Fish Spa), Doctor Fish Athens στην Πλάκα (fb: Doctor Fish Athens – Foot Therapy & Day Spa), κ.α.

2.4.3 Θαλασσοθεραπεία

Στην κατηγορία του τουρισμού υγείας εντάσσεται και η θαλασσοθεραπεία. Αν και η ονομασία της μας οδηγεί στη σκέψη ότι πρόκειται για μέθοδο αποκατάστασης της υγείας με τη βοήθεια της θάλασσας, εντούτοις, αξίζει να αναφερθεί ότι βασικός της σκοπός δεν είναι η θεραπεία αλλά η αναζωογόνηση, η βελτίωση της εξωτερικής εμφάνισης και η αποτοξίνωση. Αφορά στη χρήση του θαλασσινού νερού και των παραγώγων της θάλασσας που παρουσιάζουν θεραπευτικές ιδιότητες, όπως είναι τα φύκια, η λάσπη της θάλασσας και διάφορα άλλα προϊόντα που προέρχονται από αυτήν. Η θαλασσοθεραπεία δεν γίνεται απευθείας στο φυσικό περιβάλλον, αλλά σε ειδικά κέντρα (spa) που εκτός των υπηρεσιών υγείας και ευεξίας, μπορούν να προσφέρουν και υπηρεσίες διαμονής και σίτισης. Οι πρώτοι που ανακάλυψαν και χρησιμοποίησαν την θάλασσα ως θεραπεία ήταν οι Έλληνες. Τα ιστορικά συγγράμματα αναφέρουν την θαλασσοθεραπεία ως μέθοδο για την αντιμετώπιση ασθενειών, από την εποχή του Ηροδότου και του Ευρυπίδη. Παρά το γεγονός βέβαια ότι την ανακάλυψαν οι αρχαίοι μας πρόγονοι, το πρώτο κέντρο θαλασσοθεραπείας άνοιξε το 1899 στη Γαλλία.

Φύκια και θαλάσσια ιζήματα: Τα φύκια, όπως και το θαλάσσιο νερό στο οποίο ζουν και αναπτύσσονται, περιέχουν σε αφθονία τα πολύτιμα για το σώμα μας θεραπευτικά στοιχεία που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Υπάρχουν πάνω από 20.000 ποικιλίες και είδη φυκιών στους ωκεανούς και τις θάλασσες όλου του κόσμου τα οποία συλλέγονται, αποξηραίνονται και μέσα από ειδικές διαδικασίες μετατρέπονται σε μορφή λεπτής πούδρας προκειμένου να χρησιμοποιηθούν μέσα σε προϊόντα περιποίησης προσώπου ή σώματος, ακόμη και σε βιταμίνες. Όλα αυτά τα είδη φυκιών έχουν χωριστεί σε ειδικές κατηγορίες ανάλογα με τις ξεχωριστές ιαματικές ιδιότητες του καθενός και τα συγκεκριμένα οφέλη που χαρίζουν στον άνθρωπο.

2.5 ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.5.1 Καλλιτεχνικός τουρισμός

Ως καλλιτεχνικός τουρισμός ορίζεται η μορφή αυτή τουρισμού, κατά την οποία βασικό κίνητρο για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού είναι κάποιο καλλιτεχνικό γεγονός. Κυρίως αφορά σε συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις, κ.α.

Οι τουρίστες αυτής της κατηγορίας είναι, συνήθως, άτομα νεαρής ηλικίας που επιλέγουν ταξίδια μικρής διάρκειας (έως 3 ημέρες). Συνήθως οι ταξιδιωτικοί πράκτορες δεν ασχολούνται με αυτό το είδος τουρισμού διότι το τουριστικό πακέτο είναι αρκετά λιτό και είναι δύσκολο να εμπλουτιστεί με υπηρεσίες όπως εκδρομές, ξεναγήσεις, κ.α.

Ελληνική πραγματικότητα

Μια νέα ομάδα από τη Θεσσαλονίκη επιχειρεί να προσθέσει ένα νέο είδος στον τουριστικό χάρτη της χώρας. Ο καλλιτεχνικός τουρισμός ξεκινά τα πρώτα του οργανωμένα βήματα στη χώρα μας, μεταφέροντας στα ελληνικά δεδομένα μια ιδέα που αναπτύσσεται, με επιτυχία, εδώ και χρόνια στο εξωτερικό.

Οι διοργανωτές της «Art on the Road», της πρώτης εταιρείας καλλιτεχνικού τουρισμού στην Ελλάδα, προσφέρουν οικονομικές ευκαιρίες ταξιδιών, με αφορμή κάποιο δημοφιλές ή πρωτότυπο καλλιτεχνικό γεγονός. (www.facebook.com/ArtOnTheRoadprod)

2.5.2 Πολιτιστικός τουρισμός

Ως πολιτιστικός τουρισμός χαρακτηρίζεται το ταξίδι εκείνο του οποίου το βασικό κίνητρο είναι το πολιτιστικό ενδιαφέρον. Αυτό το ενδιαφέρον καλύπτει μια ευρεία γκάμα πολιτιστικών στοιχείων και γεγονότων, όπως είναι τα φεστιβάλ, τα μνημεία, τα θεατρικά δρώμενα, η μελέτη του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος, κ.α.

Στόχος του πολιτιστικού τουρισμού είναι η ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και των αρχαιολογικών, ιστορικών και αρχιτεκτονικών μνημείων, καθώς και η ουσιαστική γνωριμία και επαφή του επισκέπτη με τον πολιτισμό και τον πραγματικό τρόπο ζωής της χώρας που επισκέπτεται. Αποτελεί μια βιωματική δραστηριότητα που επιτρέπει στους τουρίστες να έρθουν σε επαφή με τον κοινωνικό ιστό, την κληρονομιά και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των τόπων υποδοχής συμβάλλοντας έτσι στην εκπαίδευση, την καλλιέργειά τους αλλά και στη διασκέδασή τους.

Τα συστατικά στοιχεία από τα οποία αποτελείται ο πολιτιστικός τουρισμός, κατηγοριοποιούνται ως εξής : αρχαιολογικοί χώροι και τοποθεσίες, αρχαιολογικά μνημεία/μουσεία, λαογραφικά μουσεία, ιστορικές βιβλιοθήκες, θρησκευτικές τοποθεσίες, αρχιτεκτονικά μνημεία των επιμέρους περιοχών (παραδοσιακοί οικισμοί, κατακόμβες, πύργοι, κάστρα, φρούρια, ομάδες κτιρίων τα οποία λόγω αρχιτεκτονικής ομοιογένειας ή θέσης έχουν παγκόσμια αξία), μνημεία διασωζόμενου φυσικού και τεχνητού κάλλους (σπήλαια, φράγματα, κτιριακά συγκροτήματα), πινακοθήκες και τα κάθε μορφής μουσεία ανάδειξης της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, φεστιβάλ και πολιτιστικές εκδηλώσεις, αθλητικές εκδηλώσεις και συναντήσεις, τα τοπία είτε έργα του ανθρώπου είτε συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσης καθώς και εκτάσεις περιλαμβανομένων και των αρχαιολογικών χώρων οι οποίες έχουν παγκόσμια αξία από άποψη ιστορική αισθητική εθνολογική και ανθρωπολογική.

Ελληνική πραγματικότητα

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με τεράστια πολιτιστική κληρονομιά, η οποία έχει γίνει αντικείμενο θαυμασμού παγκοσμίως. Χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια προσέλκυσης, κάθε χρόνο αμέτρητοι τουρίστες καταφθάνουν στη χώρα μας για να θαυμάσουν από κοντά τα μνημεία και τον πολιτισμό της.

Η αρχιτεκτονική των κτιρίων, τα μοναδικά μουσεία, οι αρχαιολογικοί χώροι, οι οικισμοί με τα διατηρητέα κτίρια, κ.α. αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία της πολιτιστικής ταυτότητας της Ελλάδας. Τα τελευταία χρόνια το κράτος έχει μεριμνήσει ώστε να διατηρηθεί αλλά και να αναδειχθεί η αρχιτεκτονική κληρονομιά. Πιο συγκεκριμένα, αρκετά κτίρια έχουν συντηρηθεί και χρησιμοποιούνται ως μουσεία, δημόσιες υπηρεσίες, κ.α. Έτσι, δίνεται η ευκαιρία στον τουρίστα να αντικρίσει άρτια τα οικοδομήματα αυτά, και να μεταφερθεί, έστω και νοερά, στην εποχή της αρχαίας Ελλάδας.

Αρχαιολογικοί χώροι:

Οι σπουδαίοι αρχαιολογικοί χώροι της ελληνικής επικράτειας έχουν αναγνωριστεί ως κοιτίδες της ανθρωπότητας, και στον κατάλογό τους περιλαμβάνονται θέατρα, βουλευτήρια, μεγάλοι ναοί, δημόσιες αγορές, κ.α., που αποτυπώνουν μια ιστορία που υπερβαίνει τα 5.000 χρόνια.

Ένας από τους πλέον εμβληματικούς αρχαιολογικούς χώρους είναι αυτός της Αθήνας. Ο Παρθενώνας, αποτελεί το μνημείο της φωτεινότερης περιόδου που γνώρισε η ανθρώπινη ιστορία, του χρυσού αθηναϊκού αιώνα. Οι ενοποιημένοι αρχαιολογικοί χώροι γύρω από την Ακρόπολη, η Αγορά και ο Άρειος Πάγος, οι Λόφοι και οι Δήμοι της αρχαίας Αθήνας, ο Κεραμεικός, η Βιβλιοθήκη του Αδριανού, η ρωμαϊκή αγορά, το Ολυμπείο, η Πύλη του Αδριανού, το Καλλιμάρμαρο, αποτελούν μια ενότητα τεράστιας πολιτιστικής αξίας.

Στη Μακεδονία ξεχωρίζει ο σπουδαίος αρχαιολογικός χώρος της Βεργίνας καθώς και το Δίον, ο πανάρχαιος τόπος λατρείας του

Διός. Η πόλη των αρχαίων Φιλίππων, επίσης, αποτέλεσε σπουδαίο κέντρο πολιτισμού. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές έφεραν στο φως σημαντικά μνημεία. Η Ακρόπολη των Φιλίππων, το Θέατρο, η Αγορά, οι σπουδαίες παλαιοβυζαντινές εκκλησίες, το Οκτάγωνο, η παλαίστρα, εκτείνονται σε έναν τεράστιο χώρο κάτω από τη σκιά του Παγγαίου όρους. Σε πολύ μικρή απόσταση βρίσκεται η περίφημη Ορθόπετρα, η οποία στέκει αινιγματική στον κάμπο των Κρηνίδων. Εικάζεται πως πρόκειται για προϊστορική κατασκευή, την οποία κατόπιν χάραξε με λατινικούς χαρακτήρες ο αξιωματούχος Vibius Quartus. Πολύ κοντά στην Ορθόπετρα βρίσκεται ο προϊστορικός οικισμός του Ντίκιλι Τας, ένας από τους σημαντικότερους των Βαλκανίων.

Οι Δελφοί, στην καρδιά του Παρνασσού, στη Στερεά Ελλάδα, θεωρήθηκαν από τον αρχαίο κόσμο ως ο ομφαλός της γης, κέντρο του σύμπαντος. Στο σημείο όπου βρίσκεται το μαντείο των Δελφών, το σπουδαιότερο της αρχαιότητας, υπήρχε προϊστορικό ιερό αφιερωμένο στη Γαία, τη Μεγάλη Μητέρα.

Η Επίδαυρος με το εξαίσιο θέατρο και το σπουδαίο Ασκληπιείο, οι ξακουστές Μυκήνες και η Τίρυνθα καθώς και οι αρχαιολογικοί χώροι της Αρχαίας Μεσσήνης και του Μυστρά, είναι από τα λαμπρότερα στολίδια της Πελοποννήσου.

Στην Ολυμπία χτυπάει η καρδιά των Ολυμπιακών Αγώνων. Στο σπουδαιότερο ιερό της Ολυμπίας βρισκόταν το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Δία, το οποίο ήταν καταγεγραμμένο ως ένα από τα 7 θαύματα του κόσμου. Η περιοχή κατοικείται, τουλάχιστον, από την 3η χιλιετία π.Χ. Το σύμπλεγμα των κτιρίων που ήρθαν στο φως από τις ανασκαφές είναι εντυπωσιακό: ο δωρικός ναός του Διός, το Φιλίππειο, το στάδιο και το γυμνάσιο δίνουν μια ζωντανή εικόνα της κλασικής Ελλάδας.

Η Κρήτη έχει πολλούς αρχαιολογικούς χώρους. Ο Μινωικός πολιτισμός υπήρξε από τους πλέον σημαντικούς του αρχαίου κόσμου. Οι ανασκαφές στη Φαιστό, την Κνωσό, το Παλαίκαστρο της Σητείας και αλλού, έφεραν στο φως σπουδαία μνημεία, αλλά κυρίως ανέδειξαν έναν πολιτισμό τόσο φωτεινό και προσηλωμένο στις απλές, καθημερινές χαρές, που φαντάζει αξεπέραστος.

Μουσεία:

Στην Ελλάδα λειτουργούν πάνω από διακόσια μουσεία, τα οποία είτε ανήκουν στο κράτος είτε βρίσκονται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού. Επίσης, στη χώρα μας υπάρχουν και εκατόν επτά ιδιωτικά μουσεία. Ο επισκέπτης των μουσείων αυτών έχει τη δυνατότητα να θαυμάσει μοναδικά ευρήματα, αποδεικτικά στοιχεία της αξεπέραστης ελληνικής τέχνης και επιστήμης.

Κατηγοριοποίηση των ελληνικών μουσείων και των συλλογών:

- Αρχαιολογικά μουσεία
- Βυζαντινά μουσεία
- Λαογραφικά και ιστορικά μουσεία
- Μουσεία πολιτισμών
- Μουσεία τέχνης
- Μουσεία φυσικής ιστορίας
- Μουσεία τεχνολογίας
- Πολεμικά και ναυτικά μουσεία

Κάστρα:

Η ανάγκη φρούρησης και άμυνας των οικισμών οδήγησε στην κατασκευή οχυρώσεων, ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους. Ακροπόλεις (όρος χρησιμοποιούμενος για τους προϊστορικούς και αρχαίους χρόνους) ή κάστρα (όρος χρησιμοποιούμενος για τους μεσαιωνικούς και νεώτερους χρόνους) κατασκευάζονταν ανάλογα με τις απαιτήσεις και τα ιστορικά δεδομένα κάθε εποχής. Συνολικά υπάρχουν περισσότερα από 800 Μεσαιωνικά και Νεότερα κάστρα, φρούρια και πύργοι, διασκορπισμένα σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου: Το κάστρο της Ρόδου ουσιαστικά πρόκειται για ολόκληρη μεσαιωνική πόλη περιβαλλόμενη από τείχη και είναι ένα από τα πιο καλοδιατηρημένα

και πιο ιστορικά κάστρα του κόσμου. Η σημερινή του μορφή οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στους Ιωαννίτες ιππότες ή, αλλιώς, τους ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη που κατείχαν το νησί από το 1309 έως το 1522.

Κάστρο της Μονεμβασιάς: Η Μονεμβασιά είναι χτισμένη πάνω σε βράχο με μοναδική πρόσβαση από τη στεριά μια στενή λωρίδα γης από την οποία πήρε και το όνομά της. Η φυσική της τοποθεσία την είχε καταστήσει ιδανικό καταφύγιο κατά τις επιδρομές των βαρβάρων. Ιδρύθηκε στα χρόνια του αυτοκράτορα Μαυρικού, το 583, όταν οι κάτοικοι των γύρω περιοχών έψαχναν να βρουν καταφύγιο από τις επιδρομές των Αβάρων και των Σλάβων.

Μπούρτζι: Μικρό νησί μπροστά στο λιμάνι του Ναυπλίου καλυμμένο πλήρως από ένα παλιό ενετικό κάστρο, στο οποίο οφείλει και το όνομά του. Αρχικά ονομαζόταν από τους ναυτικούς νησάκι του Αγίου Θεοδώρου. Το 1473 οι Ενετοί το οχύρωσαν με πύργο, όπου τοποθέτησαν πολυβόλα. Από τότε ονομάστηκε Καστέλλι ή Μπούρτζι και αργότερα Πασσάζ – πέραςμα. Από το 1930 ο χώρος του Μπούρτζι μετατράπηκε σε ξενοδοχείο, που λειτουργούσε έως το 1970 και φιλοξένησε πολλές προσωπικότητες στην πρώτη περίοδο της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας.

Λευκός Πύργος: Ο Λευκός Πύργος, το μνημείο – σύμβολο της Θεσσαλονίκης, στο παρελθόν αποτελούσε το νοτιοανατολικό πύργο της οχύρωσής της. Στην αρχή ονομαζόταν Πύργος του Λέοντος, όπως αναφέρει επιγραφή του 1535-1536. Τον 18ο αιώνα αναφέρεται ως «Φρούριο της Καλαμαριάς», ενώ τον 19ο αιώνα ως «Πύργος των Γενισάρων» και «Πύργος τους Αίματος». Τα δύο τελευταία ονόματα οφείλονται στο γεγονός ότι ήταν φυλακή βαρυποινιτών και η όψη του βαφόταν με αίμα από τις συχνές εκτελέσεις των φυλακισμένων από τους Γενίσαρους. Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή – και μάλλον πιο σωστή – «Πύργος του Αίματος» ονομάστηκε για τις σφαγές των ίδιων των Γενίσαρων εκεί.

Εκτός από τους αρχαιολογικούς χώρους, τους πύργους, τα κάστρα, κ.α. το ενδιαφέρον των τουριστών προσελκύουν και άλλα οικοδομήματα τα οποία κάλυπταν τις καθημερινές ανάγκες των πολιτών. Τέτοια είναι οι υδρόμυλοι, τα γεφύρια, οι ανεμόμυλοι, κ.α.

2.6 ΟΡΕΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Στον ορεινό τουρισμό περιλαμβάνονται όλες εκείνες οι δραστηριότητες αναψυχής οι οποίες λαμβάνουν χώρα αποκλειστικά σε ορεινές περιοχές. Δεν έχει χρονικούς περιορισμούς εκδήλωσης και γι' αυτό δεν πρέπει να τον συγχέουμε με το χειμερινό τουρισμό. Συνήθως, ο ορεινός τουρισμός συνδυάζεται και με άλλες μορφές, όπως με τον ορειβατικό, τον περιπατητικό, τον οικολογικό, κ.α.

Καθώς στον ορισμό του ορεινού τουρισμού αναφέρεται ο χαρακτηρισμός "ορεινές περιοχές", οφείλουμε να διευκρινίσουμε ποιες περιοχές χαρακτηρίζονται έτσι:

- Λοφώδεις: χαρακτηριστικό των περιοχών αυτών είναι οι χαμηλοί και προσπελάσιμοι λόφοι (όλο το χρόνο), το ύψος των οποίων ξεκινά από τα 300 δεν ξεπερνά τα 500 μέτρα.

- Ημιορεινές και μέσες ορεινές: στις περιοχές αυτές υπάρχουν βουνά με ύψος όχι μεγαλύτερο των 1500 μέτρων. Τα βουνά αυτά δεν έχουν απότομες πλαγιές και είναι προσπελάσιμα όλο το χρόνο (εκτός από το χειμώνα οπότε και η χιονόπτωση μπορεί να έχει κάνει την περιοχή δύσβατη).

- Ορεινές: το ύψος των βουνών που καλύπτουν τις ορεινές περιοχές ξεπερνά τα 1500 μέτρα. Επιπλέον, οι περιοχές αυτές είναι βατές μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες.

Ελληνική πραγματικότητα

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι αρχίζουν να αποκτούν τη συνήθεια των διακοπών στις ορεινές περιοχές της χώρας. Εάν αυτή η επιθυμία για ορεινό τουρισμό συνδυαστεί και με την αντίστοιχη προσφορά από την πλευρά των επιχειρηματιών και της πολιτείας, τότε θα είναι πολλά τα θετικά αποτελέσματα για τη τουριστική οικονομία. Καταρχήν, οι ορεινές περιοχές που, σε σχέση με τις παράκτιες, υστερούν ως προς την τουριστική κινητικότητα, θα αναδειχθούν και θα προσελκύσουν τουρίστες που δεν θα αποτελούν τμήμα μόνο της κατηγορίας

ατόμων που επισκέπτεται έναν τόπο καθαρά για λόγους καταγωγής. Έπειτα, θα διευρυνθεί ο εργασιακός τομέας, καθώς θα δοθεί η ευκαιρία στον ντόπιο πληθυσμό να ασχοληθεί με νέα επαγγέλματα και όχι, αποκλειστικά, με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Οι γυναίκες, επίσης, θα μπορέσουν και αυτές να μπουν ενεργά στον εργασιακό χώρο και να ενισχύσουν το προσωπικό και οικογενειακό εισόδημα.

Εν κατακλείδι, η ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού θα συμβάλει θετικά σε πολλούς τομείς και, γι'αυτό πρέπει να δοθεί η δέουσα σημασία εκ μέρους της πολιτείας. Οι νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες θα πρέπει να ενισχύονται οικονομικά, το κράτος οφείλει να δίνει έμφαση στην κατασκευή χρησιμων δημοσίων έργων (γέφυρες σε σημεία δρόμων που περνάνε ρέματα, προστατευτικά κιγκλιδώματα, κ.α.), και όλα αυτά, βέβαια, πάντα υπό το πνεύμα της ανάδειξης και προστασίας του φυσικού κάλλους του τόπου, και όχι υπό το πνεύμα της αισχής κερδοσκοπίας.

2.7 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΟΛΗΣ

Στον τουρισμό πόλης περιλαμβάνονται τα ταξίδια εκείνα που έχουν ως προορισμό κάποια πόλη. Ο τουρισμός πόλης πραγματοποιείται, τόσο από άτομα ανώτερης μορφωτικής και εισοδηματικής στάθμης, όσο και από άτομα χαμηλότερου μορφωτικού και κοινωνικού επιπέδου. Η διαφορά είναι ότι στην πρώτη περίπτωση το τουριστικό ταξίδι γίνεται, κατά κύριο λόγο, για μορφωτικούς ή επαγγελματικούς λόγους, ενώ στη δεύτερη περίπτωση οι τουρίστες ενδιαφέρονται περισσότερο για τη νυχτερινή ζωή, τα ψώνια, τη διασκέδαση.

Κατ' αντιστοιχία, και η υποδομή που απαιτείται παρουσιάζει κάποιες διαφοροποιήσεις. Τα άτομα που ανήκουν στην ανώτερη στάθμη επιζητούν πολιτιστικούς και καλλιτεχνικούς χώρους, αρχαιολογικά μνημεία, μουσεία, θέατρα, κ.α. Αν δε, το ταξίδι έχει και επαγγελματικό σκοπό, τότε απαραίτητοι είναι και οι χώροι όπου θα είναι εφικτή η πραγματοποίηση κάποιας σοβαρής επαγγελματικής συνάντησης ή συζήτησης. Στην άλλη περίπτωση, οι τουρίστες εστιάζουν σε χώρους διασκέδασης – κατά προτίμηση πολυσύχναστους – καθώς και σε εμπορικά καταστήματα. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ενδιαφέρονται να ζήσουν έντονη ζωή χωρίς να ξοδέψουν πολύτιμο χρόνο σε επιμορφωτικές εκδρομές και επισκέψεις. Βέβαια, υπάρχει και η ενδιάμεση περίπτωση τουριστών που θέλει να συνδυάσει τη διασκέδαση και τη γνώση. Οι τουρίστες αυτοί καταμερίζουν έτσι το χρόνο τους, ώστε να γευτούν ένα συνδυασμό εφηβικού και ώριμου τουρισμού.

Ελληνική πραγματικότητα

Η Ελλάδα είναι η ιδανική χώρα για τουρισμό πόλεων. Κάθε ελληνική πόλη έχει το δικό της ιδιαίτερο χρώμα και τον εντελώς δικό της αστικό χαρακτήρα. Ακόμα και πόλεις που απέχουν ελάχιστα μεταξύ τους, έχουν να επιδείξουν τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά και χαρίσματα. Η μακραίωνη ιστορία κάθε πόλης, οι τοπικές παραδόσεις, τα μνημεία, οι εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στη διάρκεια του έτους, τα εντελώς ξεχωριστά έθιμα,

δημιουργούν έναν αστικό πολιτισμό πλούσιο σε αποχρώσεις. Ο τουρισμός πόλης δεν πρέπει να συγχέεται αποκλειστικά και μόνο με τον τουρισμό στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη, γι'αυτό παρακάτω παρατίθενται ορισμένα παραδείγματα πόλεων που μπορούν εξίσου να μαγέψουν έναν ταξιδιώτη.

Τρίπολη

Είναι η πρωτεύουσα του νομού Αρκαδίας, χτισμένη στο κέντρο του οροπεδίου, που περιστοιχίζεται από τους ορεινούς όγκους του Αρτεμισίου, του Παρθενίου και του Μαινάλου. Η Τρίπολη ιδρύθηκε στις αρχές του 14ου αιώνα και μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα λεγόταν Τριπολιτσά (Ντροπολιτσά). Πολλοί κατακτητές άφησαν τα ίχνη τους, όπως οι Ενετοί και οι Τούρκοι. Πρώην πρωτεύουσα του Μοριά, η Τρίπολη γνώρισε μεγάλη ακμή την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Απέχει 165χλμ. από την Αθήνα. (www.arcadiaspot.gr)

Περίπατος στην πόλη:

- Στην κεντρική πλατεία Άρεως, με το Δικαστικό Μέγαρο και το άγαλμα του Θ.Κολοκοτρώνη. Στη βάση του μνημείου φυλάσσονται τα οστά του.
- Στο μητροπολιτικό ναού του Αγίου Βασιλείου, στην ομώνυμη πλατεία.
- Στο Μαλλιαροπούλειο Ίδρυμα.
- Στο σπίτι όπου γεννήθηκε ο ποιητής Κώστας Καρυωτάκης, στο κέντρο της πόλης.
- Στη Ματζούνειο Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, με 20.000 τόμους.
- Στο Πολεμικό Μουσείο.
- Στο Αρχαιολογικό Μουσείο, σε κτίριο του Ερν.Τσίλερ που παλιά στέγαζε το παναρκαδικό νοσοκομείο. Περιλαμβάνει ευρήματα από τη γύρω περιοχή, που καλύπτουν την περίοδο από τους Μυκηναϊκούς χρόνους ως τον 2ο αιώνα μ.Χ.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις:

- «Πολιτιστικό Καλοκαίρι», με διάφορες εκδηλώσεις στο πλαίσιο του φεστιβάλ.
- Γιορτή για την απελευθέρωση της πόλης από τους Τούρκους, στις 23 Σεπτεμβρίου.
- Θρησκευτική εορτή των Νεομαρτύρων Δημητρίου και Παύλου με λιτανεία, στις 22 Μαΐου.
- Εμπορικό πανηγύρι στο πάρκο της Παλαιάς Επισκοπής Τεγέας, στις 14-20 Αυγούστου.

Καβάλα

Η ιστορία της πόλης και της περιοχής φτάνει, σύμφωνα με τα ευρήματα, στην προϊστορική εποχή. Τον αρχικό πυρήνα της αποτελεί η συνοικία της Παναγίας που κατοικείται σχεδόν αδιάκοπα από τον 7ο π.Χ. αιώνα. Στη μικρή οχυρή χερσόνησο κλείστηκε η πόλη για 2.500 χρόνια. Στις αρχές του 16ου αιώνα επεκτάθηκε έξω από αυτήν διατηρώντας τα όρια μέχρι το 1870. Από το 1928 άρχισε να παίρνει τη σημερινή της μορφή. (www.kavala.gov.gr)

Περιήγηση στην παλιά πόλη:

Τα σημαντικότερα αξιοθέατα είναι το κάστρο και η ακρόπολη, το Ιμαρέτ και ο παλιός φάρος στο τέρμα της Θεοδώρου Πουλίδου, κάτω από τον οποίο υπάρχουν τα βράχια της Παναγίας. Κομβικό σημείο στην παλιά πόλη είναι η πλατεία του Μωχάμετ Άλι. Στο κέντρο υψώνεται το άγαλμά του, ανάμεσα στο κονάκι του και στην εκκλησία της Παναγίας. Η τελευταία κτίστηκε μετά το 1965 πάνω στην παλαιότερη μεταβυζαντινή τρίκλιτη βασιλική. Στην οδό Μωχάμετ Άλι υπάρχει το τζαμί του Χουσεΐν Μπέη ή της Μουσικής.

Περιήγηση στη σύγχρονη πόλη:

Η Καβάλα αποπνέει μια αύρα ιδιαίτερη που οφείλεται στο πρόσφατο παρελθόν της: τα νεοκλασικά κτίρια που έχουν απομείνει και οι μεγάλες καπναποθήκες διατηρούν την ανάμνηση μιας ακμαίας μεγαλοαστικής και αστικής τάξης. Στην αλλοτινή «Μέκκα

του καπνού» όπως ονομαζόταν η Καβάλα εργάστηκαν χιλιάδες καπνεργάτες.

Επίκεντρο της καθημερινής ζωής είναι η πλατεία Ελευθερίας. Το πιο πολύβουο σημείο είναι ο πεζόδρομος της Μεγάλου Αλεξάνδρου, με τα πολυάριθμα μαγαζιά και την καπναποθήκη που έγινε εμπορικό κέντρο, όπως και η εμπορική οδός Ομονοίας. Κοντά στην πλατεία Ελευθερίας υπάρχει η παλιά γειτονιά του Αγίου Νικολάου. Εκεί βρίσκεται και η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, που ήταν παλιό τζαμί. Εξωτερικά υπάρχει ψηφιδωτή παράσταση και πίσω της ένα μνημείο και υπολείμματα από βάση κίονα: σύμφωνα με την παράδοση επάνω του υπάρχει αποτύπωμα από το πρώτο πάτημα του Αποστόλου Παύλου στη Μακεδονία.

Σημαντικά κτίρια:

- Το Μέγαρο Τόκου (1879). Κατοικία του καπνοκόπτη Δημ.Τόκου, όπου στεγάστηκε το προξενείο της Ιταλίας. Έχει τα μορφολογικά πρότυπα του οθωμανικού νεοκλασικισμού και μπαρόκ, αλλά διατηρεί και στοιχεία της τοπικής παράδοσης.
- Η Δημοτική Καπναποθήκη (γύρω στο 1900). Συνδυάζει οθωμανικό νεοκλασικισμό και μπαρόκ, με πλήθος γλυπτών στοιχείων και αναγλύφων.
- Η Μεγάλη Λέσχη (1910). Θαυμάσιο δείγμα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, με νεομπαρόκ στοιχεία. Από το 1985 λειτουργεί ως Δημοτική Βιβλιοθήκη και χώρος πολλαπλών εκδηλώσεων.
- Το μουσείο Καπνού. Εξαιρετικά ενδιαφέρον μουσείο με θεματικές ενότητες που καταγράφουν τη σύγχρονη διαδρομή του καπνού στην πόλη. Η συλλογή περιλαμβάνει εργαλεία καλλιέργειας καπνού, μηχανήματα εμπορικής επεξεργασίας του, φωτογραφικό υλικό, σπάνια ντοκουμέντα.
- Το Δημαρχείο (1890), κατοικία του Ούγγρου καπνέμπορα Pierre Herzog.

Πρέβεζα

Πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού, χτισμένη στην είσοδο του Αμβρακικού Κόλπου. Βρίσκεται στη θέση της αρχαίας Βερενίκης, την οποία ίδρυσε ο βασιλιάς της Ηπείρου, Πύρρος, το 290 π.Χ., για να τιμήσει την πεθερά του, Βερενίκη. Η πόλη δημιουργήθηκε περί τα τέλη του 11ου αιώνα, μετά την ερήμωση της Νικόπολης. Στην ιστορία της γνώρισε πολλούς κατακτητές, μέχρι την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος το 1912. (www.preveza.gr)

Περίπατος στην πόλη:

- Στα τρία κάστρα: του Αγίου Ανδρέα (18ου αι.), του Αγίου Γεωργίου (1807) και του Παντοκράτορα (1807).
- Στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Χαραλάμπους, με τον πύργο του ρολογιού.
- Στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας, στο Νεοχώρι.
- Στο Μουσείο Ναυμαχίας Ακτίου.
- Στη Δημοτική Βιβλιοθήκη. Διαθέτει 20.600 τόμους βιβλίων και 600 σπάνια βιβλία, εκδόσεις του 18ου και 19ου αιώνα.
- Στο γραφικό παραλιακό πεζόδρομο.
- Στο ιστορικό κέντρο της πόλης με τα πλακόστρωτα σοκάκια.
- Στον ανεμόμυλο, στη θέση «Φάρος».
- Στα ιαματικά λουτρά.
- Στον υγρότοπο του Αμβρακικού, ανάμεσα στις εκβολές των ποταμών Λούρου και Άραχθου, έναν από τους σημαντικότερους της Ευρώπης, που προστατεύεται από τη Σύμβαση Ραμσάρ.

2.8 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο θαλάσσιος τουρισμός περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που σχετίζονται με το θαλάσσιο χώρο. Συνήθως αυτές έχουν να κάνουν με θαλάσσιες περιηγήσεις, κρουαζιέρες και ναυαθλητικές δραστηριότητες. Καθώς η Ελλάδα αποτελεί κορυφαίο τουριστικό προορισμό, κατ'έξοχήν για τις αξεπέραστου καλλους παραλίες της και για τις κλιματολογικές της συνθήκες, εύκολα καταλαβαίνει κανείς γιατί αυτή η μορφή τουρισμού έχει κατακτήσει μία από τις υψηλότερες θέσεις από άποψη δυναμικής.

Κατηγορίες θαλάσσιου τουρισμού:

α) **Θαλάσσια περιήγηση**: Η θαλάσσια περιήγηση μπορεί να είναι είτε τύπου yachting είτε τύπου κρουαζιέρας. Πιο συγκεκριμένα, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ότι η διεθνής τάση ευνοεί ιδιαίτερα την ανάπτυξη του πρώτου τύπου. Η απόκτηση ή η ενοικίαση πολυτελών θαλαμηγών, ιστιοφόρων, ταχύπλων ή σκαφών αναψυχής, προσδίδει στον ιδιοκτήτη ή τον ενοικιαστή τους το κύρος που παλαιότερα προσέδιδε η αγορά ενός πολυτελούς αυτοκινήτου ή μιας πανάκριβης κατοικίας. Το yachting είναι η απτή απόδειξη της οικονομικής ευημερίας και χρησιμοποιείται, ολοένα και περισσότερο, από τα ανώτερα οικονομικά στρώματα ως μέσο ανάδειξης του πλούτου τους (ενώ η μέση ημερήσια δαπάνη ενός τουρίστα στην Ελλάδα είναι 75 δολάρια, οι τουρίστες yachting δαπανούν περίπου 120 δολάρια ανά ημέρα παραμονής ανά άτομο). Στη δεύτερη περίπτωση θαλάσσιου τουρισμού, η μείωση των τιμών στις κρουαζιέρες και η βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών, ενισχύει αυτή τη μορφή τουρισμού και στα μεσαία ή χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Ο τουρίστας απολαμβάνει ένα ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν (διαμονή, διατροφή, ψυχαγωγία, διασκέδαση) έναντι ενός αποδεκτού χρηματικού αντιτίμου.

Ελληνική πραγματικότητα

Η Ελλάδα αποτελεί έναν ειδυλλιακό χώρο ικανό να ικανοποιήσει και τον πιο απαιτητικό τουρίστα θαλάσσιας περιήγησης. Αυτή η μορφή τουρισμού επιφέρει πολλά θετικά

αποτελέσματα στην οικονομία καθόσον εισάγει σημαντικό τουριστικό συνάλλαγμα από τους ναύλους των θαλαμηγών, προσφέρει μεγάλο αριθμό θέσεων εργασίας και μορφών απασχόλησης, δραστηριοποιεί τον κλάδο της ναυπηγικής, ενισχύει την τουριστική ανάπτυξη απομονωμένων νησιών, κ.α.

Οι ημεδαποί και αλλοδαποί τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν υπηρεσίες υψηλού επιπέδου στις - περίπου - είκοσι οργανωμένες μαρίνες που λειτουργούν στη χώρα μας. Μάλιστα, το πρόγραμμα "Γαλάζιες Σημαίες της Ευρώπης" έχει βραβεύσει πολλές από αυτές, γεγονός που προσδίδει κύρος και αξιοπιστία, προσελκύοντας έτσι περισσότερους πελάτες.

Βέβαια, πρέπει να τονίσουμε ότι αρκετές από τις μαρίνες που λειτουργούν στη χώρα μας δεν διοικούνται από το κράτος, αλλά από εταιρείες θαλάσσιου τουρισμού. Επιπλέον, υπάρχουν και μαρίνες που έχουν αποκρατικοποιηθεί και αποτελούν ιδιοκτησία των μεγάλων εταιρειών (Ιόνιο και Αιγαίο Πέλαγος, κ.α.).

β) **Τουρισμός παραλίας**: Είναι η πιο συνηθισμένη μορφή θαλάσσιου τουρισμού, καθώς συνδυάζει την απόλαυση και το αρκετά χαμηλό οικονομικό κόστος. Ο τουρίστας συνήθως διαμένει σε παράκτιες περιοχές ή κοντά σε αυτές, ώστε να έχει άμεση και εύκολη πρόσβαση στη θάλασσα. Εκεί ασχολείται με το κολύμπι, το ψάρεμα, τα παιχνίδια παραλίας ή μπορεί, απλώς, να γεύεται οπτικά το φυσικό τοπίο. Η πλειονότητα των τουριστών θεωρεί απαραίτητη την ύπαρξη υποδομής, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει κάποια καφετέρια ή εστιατόριο, ξαπλώστρες και ομπρέλες, κ.α. , ωστόσο, υπάρχει και μια μειοψηφία που προτιμά το αγνό φυσικό τοπίο και αποφεύγει τις παραλίες-θύματα του πολιτισμού.

Ελληνική πραγματικότητα

Αναμφισβήτητα, η Ελλάδα βρίσκεται στο βάθρο των νικητών σε ότι αφορά στο φυσικό κάλλος των ακτών της. Ιδιαίτερες παραλίες που μπορούν να ικανοποιήσουν και τον πιο απαιτητικό ταξιδιώτη.

γ) **Τουρισμός θαλάσσιων σπορ**: Για να χαρακτηριστεί μια παραλία ως «καλά οργανωμένη» πρέπει να παρέχει στους τουρίστες τη

δυνατότητα ενασχόλησης με κάποια θαλάσσια αθλήματα. Ξεκινώντας από το κανό, το θαλάσσιο σκι και το ποδήλατο θαλάσσης – που είναι και τα ευρέως γνωστά – στον κατάλογο των θαλάσσιων αθλημάτων μπορούν να προστεθούν και άλλα, όπως το αλεξίπτωτο, οι καταδύσεις, τα ελκούμενα σωσίβια, η ιστιοπλοΐα, το beach volley, κ.α. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που χαρακτηρίζει αυτή τη μορφή τουρισμού είναι ο συνδυασμός άθλησης και ψυχαγωγίας. Οι τουρίστες αυτού του είδους δεν είναι απαραίτητο να είναι έμπειροι αθλητές, καθώς είναι πιθανόν να δοκιμάζουν και για πρώτη φορά ένα σπορ. Παρακάτω θα αναλύσουμε ορισμένα από τα πιο γνωστά θαλάσσια αθλήματα:

1. Καταδύσεις: Τα καθαρά νερά και ο πλούτων των ελληνικών θαλασσών προσελκύουν κάθε χρόνο, ολοένα και περισσότερους λάτρεις της υποβρύχιας εξερεύνησης. Η ελεύθερη κατάδυση μόνο με μάσκα δεν απαγορεύεται πουθενά. Ωστόσο, σε μέρη με υποθαλάσσιες αρχαιότητες απαγορεύεται η χρήση φιαλών οξυγόνου.

Ελληνική πραγματικότητα

Αν και η χώρα μας διαθέτει περίπου τρεις χιλιάδες νησιά και αρκετά χιλιόμετρα ακτογραμμής, εντούτοις δεν αποτελεί δημοφιλή καταδυτικό προορισμό. Ένας από τους βασικούς λόγους είναι ότι δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές, με αποτέλεσμα οι παρεχόμενες υπηρεσίες ποιοτικά να μην υπερέχουν έναντι των άλλων χωρών. Έπειτα, δεν έχει γίνει εντατική προσπάθεια εκ μέρους της κρατικής και ιδιωτικής πρωτοβουλίας ώστε να προωθηθεί επαρκώς ο καταδυτικός τουρισμός. Η Ελλάδα είναι γνωστή για τη θάλασσα και τον ήλιο, όμως πρέπει να δοθεί έμφαση και στις εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες.

Έτσι, αν και η Ελλάδα εύκολα θα μπορούσε να αποτελέσει καταδυτικό πόλο έλξης, βρίσκεται ακόμα σε εμβρυακό στάδιο στον τομέα αυτό. Εξάλλου, ο τουρισμός καταδύσεων άρχισε να εμφανίζεται στη χώρα μας μόλις τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90 και μέχρι τώρα δεν έχει αναπτυχθεί τόσο όσο του επιτρέπουν οι δυνατότητές του.

Τα πιο πολλά καταδυτικά κέντρα βρίσκονται στην Κρήτη, την Κέρκυρα, την Αθήνα και τον Πειραιά. Ωστόσο, σχεδόν, σε όλη την Ελλάδα υπάρχουν «υποβρύχια στέκια». Ξεκινώντας από την πρωτεύουσα, στη Βουλιαγμένη, στα νότια παράλια της Αττικής, υπάρχει η περίφημη ομώνυμη λίμνη, προορισμός που αγαπούν ιδιαίτερα οι δύτες. Έπειτα, στο Πόρτο Ράφτη (λειτουργεί καταδυτικός σύλλογος), τα νερά αποτελούν μια ασφαλή πρώτη γνωριμία με τον κόσμο του βυθού, μιας και δεν είναι ιδιαίτερα βαθιά. Στην περιοχή της λεγόμενης Ερωτοσπηλιάς, υπάρχει η δυνατότητα κατάδυσης από την ξηρά.

Η νότια Εύβοια έχει θαυμάσιους πέτρινους βυθούς και αποτελεί αγαπημένο τόπο για ερασιτέχνες ψαράδες.

Στα Χανιά της Κρήτης λειτουργεί καταδυτικό κέντρο πολύ υψηλών προδιαγραφών. Τα νερά αποκτούν μεγάλο ενδιαφέρον στον Καλαθά και την Παλαιοχώρα, στα νοτιοδυτικά της Κρήτης. Ο Αποκόρωνας Χανίων, η Χώρα Σφακίων, ο Πλατανιάς στη δυτική Κρήτη, ο Κίσσαμος και η Γραμβούσα ακόμα δυτικότερα προσφέρονται για αξέχαστες καταδυτικές εμπειρίες.

Οι βόρειες Σποράδες αποτελούν τον παράδεισο των καταδυτών. Στις Κυκλάδες, ιδιαίτερα σαγηνευτικές είναι οι καταδύσεις στη Σέριφο, τη Μήλο (έξω από τον κόλπο του Αδάμαντα), την Κίμωλο (στη νότια πλευρά) και τη Σίφνο. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η Σαντορίνη, που διαθέτει έναν πραγματικά εκπληκτικό βυθό. Η ηφαιστιογενής καταγωγή του νησιού προσδίδει στο υποθαλάσσιο τοπίο απίστευτη γοητεία.

Το Ιόνιο πέλαγος φημίζεται για τις υποθαλάσσιες διαδρομές του. Τα μεγάλα νησιά – η Κέρκυρα, η Ζάκυνθος, η Κεφαλλονιά, η Λευκάδα – αλλά και μικρότερα, όπως ο Καστός, το Αρκούδι, η Άτοκος αποτελούν αγαπημένους καταδυτικούς προορισμούς. Το Ιόνιο έχει, επίσης, μεγάλους πληθυσμούς ψαριών, λόγω του θαλάσσιου πάρκου.

Τα παραπάνω είναι μόνο λίγα από τα υπέροχα καταδυτικά κέντρα της χώρας μας. Βέβαια, όχι μόνο η νησιωτική, αλλά και η ηπειρωτική Ελλάδα έχει να επιδείξει θαλάσσιο πλούτο. Ωστόσο,

χάριν συντομίας, δεν θα αναφερθούμε σε επιπλέον καταδυτικούς προορισμούς.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί, πως τα δύο πρώτα «Καταδυτικά Πάρκα» (Ενάλιοι Επισκέψιμοι Αρχαιολογικοί Χώροι) στην Ελλάδα, πρόκειται να λειτουργήσουν έως το προσεχές καλοκαίρι, εμπλουτίζοντας έτσι σημαντικά τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στη χώρα με ένα προϊόν που διεθνώς αναπτύσσεται ολοένα και περισσότερο. Και τα δύο βρίσκονται στην περιοχή της Πύλου, στη νοτιοδυτική Μεσσηνία, και ειδικότερα στη νησίδα Σαπιέντζα, απέναντι από τη Μεθώνη, και στον κόλπο του Ναυαρίνου.

Στην Σαπιέντζα, η υποθαλάσσια ζωή παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον, με τους μεγάλους πληθυσμούς πολύχρωμων ψαριών και τα εντυπωσιακά λιβάδια ποσειδωνίας. Αξίζει να σημειωθεί πως, όλα αυτά, βρίσκονται σε βάθος μόλις 8-10 μέτρα, με αποτέλεσμα να είναι ορατά ακόμα και με τη χρήση απλής μάσκας.

Λίγο βορειότερα, στον κόλπο του Ναυαρίνου, ο επισκέπτης θα μπορεί να περιηγηθεί σε ναυάγια του 19ου αιώνα και ανάμεσά τους τριών οθωμανικών πλοίων, που βυθίστηκαν κατά τη διάρκεια της ομώνυμης ναυμαχίας το 1827. Το ενδιαφέρον των καταδυτών αναμένεται να προσελκύσει και το σύγχρονο ναυάγιο (1980) του δεξαμενόπλοιου «Irene Serenade», που βρίσκεται σε βάθος 50μ., αλλά το κατάστρωμά του σε βάθος 25μ., και λόγω του μήκους του (282μ.), αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο επισκέψιμο ναυάγιο στον κόσμο.

Σημειώνεται, τέλος, ότι σε προχωρημένο στάδιο βρίσκεται το σχέδιο για τη δημιουργία του μεγαλύτερου καταδυτικού πάρκου στην Ευρώπη, το οποίο θα καλύπτει την περιοχή από τη νησιωτικό σύμπλεγμα των Σποράδων ως το δυτικό Παγασητικό κόλπο, στη Μαγνησία.

2. Θαλάσσιο σκι: Το θαλάσσιο σκι πρωτοεμφανίστηκε στην Αμερική από μια ομάδα νέων, περίπου το 1900. Έκτοτε το ενδιαφέρον για αυτό το άθλημα άρχισε να εξαπλώνεται σε όλον τον κόσμο. Στη χώρα μας, το πρώτο τμήμα για θαλάσσιο σκι ιδρύθηκε το 1957 από το Ν.Ο. Βουλιαγμένης. Μόλις έξι χρόνια αργότερα ιδρύθηκε και η Ελληνική Ομοσπονδία θαλάσσιου σκι.

3. Ιστιοπλοΐα: Η ιστιοπλοΐα σήμερα, είναι ένα από τα πιο διαδεδομένα αθλήματα και ο αριθμός των ατόμων που ασχολούνται με αυτήν (είτε επαγγελματικά είτε ερασιτεχνικά) είναι πολύ μεγάλος.

4. Ιστιοσανίδα (windsurfing): Το θετικό αυτού του αθλήματος είναι το γεγονός ότι το μόνο που απαιτείται ως προϋπόθεση για την άσκησή του είναι η σωστή τεχνική. Απευθύνεται και στα δύο φύλα και σε όλες τις ηλικίες. Για τα αρχικά επίπεδα, μάλιστα, δεν απαιτείται και ιδιαίτερη δύναμη. Πέρα από την ψυχαγωγία, ως επαγγελματικό sport καθιερώθηκε το 1985.

Ελληνική πραγματικότητα

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που προσφέρεται για άθληση με ιστιοσανίδα, κυρίως, λόγω του μεσογειακού της κλίματος. Πλέον, όλο και περισσότερα άτομα το επιλέγουν ως τρόπο άθλησης και ξεκινώντας από αρχαριακό επίπεδο, συχνά καταλήγουν να ασχολούνται και επαγγελματικά με το windsurfing. Είναι χαρακτηριστικό το φαινόμενο που παρατηρείται, καθώς τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι αγώνες και πρωταθλήματα λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα.

Εάν κάποιο άτομο ενδιαφέρεται να ασχοληθεί με την ιστιοσανίδα, αλλά θέλει να πάει σε μια κατάλληλα οργανωμένη παραλία, σίγουρα έχει πάρα πολλές επιλογές. Στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής μπορεί να αθληθεί στη Βάρκιζα, στο Μαραθώνα, στο Λαύριο, στην Ανάβυσσο, κ.α. Αν μιλάμε για κάποιο νησί, η Πάρος, η Νάξος, η Μύκονος, η Σαντορίνη, η Ίος, η Κάρπαθος, η Κως και αρκετά άλλα νησιά διαθέτουν κατάλληλα οργανωμένες παραλίες για το άθλημα. Βέβαια, και στην υπόλοιπη Ελλάδα υπάρχουν περιοχές που διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή. Η Πάτρα, η Ζαχάρω, η Χαλκιδική, είναι μόνο λίγες από αυτές.

Ο θαλάσσιος τουρισμός αν και είναι από τις πιο ισχυρές μορφές τουρισμού για την ενίσχυση της οικονομίας, επιφέρει και αρκετές αρνητικές συνέπειες, κυρίως στο περιβάλλον. Οι κρατικοί φορείς έχουν θεσπίσει αυστηρές απαγορευτικές διατάξεις σχετικά με τη ρύπανση της θάλασσας από κάθε είδους απόβλητα, λύματα και απορρίμματα, οι οποίες, ωστόσο, παρακάμπτονται αρκετά

συχνά. Η ανεπαρκής αστυνόμευση έχει ως αποτέλεσμα να δρουν ανενόχλητοι όσοι σχετίζονται με το θαλάσσιο τουρισμού. Μολύνονται τα ύδατα, αναπτύσσονται ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις που δεν εναρμονίζονται με την αρχιτεκτονική του τοπίου, η υπερσυγκέντρωση δραστηριοτήτων σε μια παραλία προκαλεί δυσαρέσκεια στους λουομένους, οι ακτές γίνονται σκουπιδοτόποι, κ.α.

Παρόλες τις συνέπειες, ο θαλάσσιος τουρισμός συνεχίζει να κατέχει μία από τις ισχυρότερες θέσεις στην τουριστική οικονομία. Η πολιτεία οφείλει να τον ενισχύσει με έργα υποδομής (κατασκευή σύγχρονων οργανομένων μαρίνων), να εκσυγχρονίσει το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για μεγαλύτερη προστασία στη μορφή αυτή του τουρισμού από την έντονη αλλοδαπή ανταγωνιστική δραστηριότητα, να καθιερώσει αυστηρές κυρώσεις για την παράνομη ναύλωση, να αναπτύξει ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα marketing, ώστε να προωθηθεί σωστά ο θαλάσσιος τουρισμός, κ.α.

2.9 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΑΘΛΗΣΗΣ

Ο τουρισμός άθλησης συνδέεται με όλες τις μορφές ενεργητικής και παθητικής συμμετοχής σε αθλητικές εκδηλώσεις. Η συμμετοχή αυτή, μπορεί να είναι τυχαία ή οργανωμένη, μπορεί να πραγματοποιείται για επιχειρηματικούς σκοπούς ή και για άλλους λόγους.

Ο τουρισμός άθλησης έχει αποκτήσει αρκετούς υποστηρικτές, με αποτέλεσμα η ανάπτυξή του να είναι θεαμακή. Ωστόσο, οι μετέχοντες στη βιομηχανία τουρισμού αντιλαμβάνονται πως υπάρχουν ακόμα πολλές δυνατότητες στη συγκεκριμένη μορφή τουρισμού και πως οι εύστοχες επενδύσεις δύνανται να επιφέρουν σημαντικότερα οικονομικά οφέλη.

Ο αθλητικός τουρισμός χωρίζεται στις εξής κατηγορίες:

1. Τουρισμός για προπόνηση των επαγγελματικών αθλητικών ομάδων

Αρκετά συχνά, όταν αναμένεται κάποιο σπουδαίο αθλητικό γεγονός, οι ομάδες ταξιδεύουν στο μέρος που θα λάβει χώρα ο αγώνας. Αυτό συνήθως, γίνεται για να προπονηθούν και ταυτόχρονα να προσαρμοστούν στις συνθήκες που επικρατούν στο μέρος εκείνο (υψηλές ή χαμηλές θερμοκρασίες, διαφορά στην ατμοσφαιρική πίεση λόγω υψομέτρου, κ.α.). Στο ταξίδι αυτό συμμετέχουν όχι μόνο οι αθλητές, αλλά όλοι οι παράγοντες της ομάδας.

2. Παρακολούθηση των αθλητικών γεγονότων

Είναι αρκετά συχνό φαινόμενο οι φίλαθλοι να συνδυάζουν την τουριστική τους δραστηριότητα με την παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων.

3. Ενεργός συμμετοχή σε αθλητικά γεγονότα

Η διάκριση αυτή αναφέρεται σε αθλητικά γεγονότα πιο μικρής έκτασης, όπου δεν υπάρχουν περιορισμοί στη συμμετοχή. Μιλάμε, δηλαδή, για μαραθώνιους, για τοπικούς αγώνες, κ.α.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν μικρότερης έκτασης αθλητικά γεγονότα, όπως οι μαραθώνιοι πόλεων, τα τοπικά αθλητικά τουρνουά, τα διάφορα ράλι, οι πολυήμερες εκδηλώσεις υπαίθριων δραστηριοτήτων, οι δρόμοι προσανατολισμού στα δάση, όπου η συμμετοχή είναι συνήθως ανοιχτή και μαζική, κ.α.

4. Δραστηριότητες υπαίθρου

Η κατηγορία αυτή αναφέρεται στους τουρίστες οι οποίοι κατά τη διάρκεια των διακοπών τους επιδίδονται σε διάφορα σπορ, περισσότερο ως hobby και όχι για επαγγελματικούς λόγους. Είναι οι «ερασιτέχνες αθλητές», οι οποίοι συνήθως πηγαίνουν σε φυσικές περιοχές για ορειβασία, σκι, κ.α.

5. Άθληση-ψυχαγωγία ξενοδοχείων

Οι μεγάλες – κυρίως – ξενοδοχειακές μονάδες θέλοντας να εμπλουτίσουν τον κατάλογο των παρεχόμενων υπηρεσιών τους, διοργανώνουν διάφορες δραστηριότητες άθλησης και ψυχαγωγίας. Σε αυτές μπορούν να λαμβάνουν μέρος οι πελάτες τους, κάτι που σίγουρα έχει θετικά αποτελέσματα για τη γενική εικόνα της ξενοδοχειακής μονάδας.

2.9.1 Ορειβατικός τουρισμός

Ο ορειβατικός τουρισμός σχετίζεται με τις διάφορες μεθόδους διάσχισης των βουνών. Πιο συγκεκριμένα, μιλάμε για την απλή πεζοπορία μέσα σε φαράγγια, σε μονοπάτια, κ.α., μιλάμε για την αναρρίχηση ή ακόμα και για την απλή ανάβαση ή κατάβαση ενός όρους.

Το χαρακτηριστικό αυτής της μορφής τουρισμού είναι ότι απαιτείται καλή ψυχική και φυσική κατάσταση, καθώς και γνώσεις σχετικές με την ορειβασία. Επιπλέον, απαραίτητος είναι ο εξοπλισμός ο οποίος θα διευκολύνει τη διαδικασία (ειδικά μπαστούνια, κ.α.), θα ικανοποιεί βασικές ανάγκες (νερό, φαγητό) και θα προστατεύει σε περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης (κουτί πρώτων βοηθειών, μαχαίρι, φακός, κ.α.). Ο πιο ασφαλής τρόπος είναι η ορειβασία να πραγματοποιείται συνοδεία κάποιου έμπειρου οδηγού, ο οποίος, εκτός των άλλων, θα γνωρίζει και τον τόπο και τους πιθανούς κινδύνους που κρύβει. Σε περίπτωση ασυνόδευτης ορειβασίας, οι τουρίστες θα πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με λεπτομερείς χάρτες της τοποθεσίας και να έχουν ενημερωθεί αναλυτικά για τις καιρικές συνθήκες που αναμένονται. Είναι προτιμότερο αυτό το είδος τουρισμού να πραγματοποιείται σε περιόδους ήπιων κλιματολογικών συνθηκών ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος πολύ υψηλής θερμοκρασίας, έντονων βροχοπτώσεων, κ.α.

Η βασική υποδομή που απαιτείται, περιορίζεται στα ορειβατικά μονοπάτια και στα καταλύματα-καταφύγια. Στην πρώτη περίπτωση, μιλάμε για μονοπάτια που χαράσσονται και χρησιμοποιούνται για πεζοπορία. Υπεύθυνοι για τη συντήρησή τους αλλά και για την ύπαρξη επαρκούς οροσήμανσης είναι η Ε.Ο.Ο.Α., οι κατά τόπους δασικές αρχές και οι φορείς που έχουν αναλάβει τη διαχείριση των καταφυγίων. Ωστόσο, η ελλιπής και μη αποδοτική συμμετοχή των φορέων αυτών έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη έντονης ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Κάτοικοι επαρχιακών περιοχών και απομακρυσμένων χωριών, δημιουργούν μικρές εθελοντικές ομάδες και ανοίγουν μόνοι τους τα μονοπάτια, αναλαμβάνουν τη συντήρησή τους, κ.α. Εδώ αξίζει να σημειωθεί και η συμβολή των

γηραιότερων κατοίκων, οι οποίοι γνωρίζουν και επιδεικνύουν τα παραδοσιακά μονοπάτια που χρόνια πριν χρησιμοποιούσαν οι κτηνοτρόφοι. Αυτά τα χορταριασμένα δρομάκια ξαναζωντανεύουν στο όνομα του τουρισμού. Στη δεύτερη περίπτωση, μιλάμε για καταλύματα που χρησιμοποιούνται για τη διανυκτέρευση των ορειβατών που ασχολούνται με τον αλπινισμό. Τα καταφύγια, αντιθέτως, εξυπηρετούν την πεζοπορία, την ορειβασία και την αναρρίχηση. Είναι, συνήθως, λιτά πέτρινα κτίρια που δένουν με το περιβάλλον. Χτίζονται, κυρίως, στην άκρη του δάσους ή σε κάποιο στρατηγικό διάσελο πάνω στην πορεία προς την κορυφή.

2.9.2 Περιπατητικός τουρισμός-πεζοπορία

Ως περιπατητικός τουρισμός ορίζεται η πραγματοποίηση τουριστικών δραστηριοτήτων που αφορούν στη διενέργεια πεζοπορικών εκδρομών διαμέσου περιοχών αξιόλογης αισθητικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αξίας. Πιο αναλυτικά, οι επισκέπτες που ανήκουν σ' αυτό το είδος τουρισμού, πραγματοποιούν πεζοπορικές διαδρομές μέσα στο φυσικό περιβάλλον με σκοπό να απολαύσουν τον πλούτο και τα αξιοθέατα της φύσης και να ανακαλύψουν ό,τι βρίσκεται κρυμμένο εκεί, π.χ. κάποιο ξωκλήσι ή μοναστήρι, λιθόκτιστες βρύσες και πηγές, πέτρινα γεφύρια, ερείπια αρχαίων ή και νεότερων οικισμών, πύργους και πολλά άλλα, μαθαίνοντας για την ιστορία και την εξέλιξη του τόπου και του οικοσυστήματος, ταυτόχρονα πάντα με τη σωματική τους εξάσκηση.

Η πεζοπορία, λόγω του ότι αποτελεί φυσική δραστηριότητα του ανθρώπινου οργανισμού, είναι εύκολη και προσιτή σε όλους. Αυτή η ήπια σωματική άθληση πραγματοποιείται σε βατές, λοφώδεις και ημιορεινές περιοχές, πάντα μέσω μονοπατιών. Αν θελαμε να κατηγοριοποιήσουμε την πεζοπορία, θα τη χωρίζαμε στις παρακάτω **τέσσερις μορφές**.

α. Απλή πεζοπορία: Η απλή πεζοπορία πραγματοποιείται σε μέρη που δεν έχουν μεγάλη κλίση. Η διαδρομή είναι το λιγότερο πέντε χιλιόμετρα (περίπου 2 ώρες) και τα άτομα δεν φέρουν βαρύ ή εξειδικευμένο εξοπλισμό.

β. Ορεινή πεζοπορία: Σε αντίθεση με την απλή πεζοπορία, η ορεινή πραγματοποιείται αποκλειστικά σε βουνά, το υψόμετρο των οποίων κατά βάση υπερβαίνει τα 500μέτρα, και διαρκεί περίπου έξι με οκτώ ώρες. Εξάλλου, το σύνηθες είναι οι πεζοπόροι να διανύουν τουλάχιστον δεκαπέντε με είκοσι χιλιόμετρα. Ο εξοπλισμός που φέρουν πρέπει να είναι κατάλληλος.

γ. Trekking: Πολυήμερη πεζοπορία σε ορεινό ή ημιορεινό πεδίο με διανυκτέρευση σ' αυτό και, άρα, με περισσότερο εξοπλισμό.

δ. Hiking: Πεζοπορία που διαρκεί κάποιες ώρες, συνήθως κοντά στη μισή μέρα.

Ελληνική πραγματικότητα

Ευρωπαϊκά Μονοπάτια στον ελλαδικό χώρο

Τα Ε4 και Ε6 είναι δύο Ευρωπαϊκά μονοπάτια που φτάνουν στην Ελλάδα. Τα Ε φτάσανε στη χώρα μας με προτροπή της διεθνούς Ομοσπονδίας γύρω στο 1990. Ως φορέας ανάπτυξης τους ανέλαβε η Ε.Ο.Ο.Α. (Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβάσις Αναρρίχησης), η οποία ανέθεσε το έργο στον Τάσο Ρήγα, ο οποίος με τη βοήθεια των τοπικών ορειβατικών συλλόγων ολοκλήρωσε την τελική χάραξη τους ενώ, συγχρόνως, άρχισαν έργα βελτίωσης των μονοπατιών και σηματοδότησής τους. Σε αντίθεση με τις Ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες χρησιμοποίησαν ήδη υφιστάμενα δίκτυα μονοπατιών, στην Ελλάδα το έργο δημιουργήθηκε από το μηδέν.

Το τεράστιο αυτό έργο των 2.200χλμ. ολοκληρώθηκε επιτυχώς μέσα στα επόμενα χρόνια. Για τη σηματοδότηση χρησιμοποιήθηκαν στύλοι με σήμανση και πινακίδες, μικρές τετράγωνες πινακίδες και βάψιμο. Τα χρώματα των ευρωπαϊκών μονοπατιών είναι το κίτρινο και το μαύρο.

Τα προβλήματα που υπήρξαν μπορούμε να τα εντοπίσουμε στα προβλήματα σχεδιασμού αλλά και στα προβλήματα που ανέκυψαν μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του. Στο σχεδιασμό, κατ'αρχάς, πρέπει να ληφθεί υπ'όψιν ότι στην Ελλάδα δεν υπήρχαν μονοπάτια και μάλιστα σηματοδοτημένα. Αποτέλεσμα αυτού, δεν ήταν δυνατόν λόγω κόστους αλλά και χρόνου ν'αξιοποιηθούν μόνο μονοπάτια, από τα οποία πάρα πολλά ήταν αδιάβατα, αλλά αναγκαστικά χρησιμοποιήθηκαν και χωματόδρομοι και άσφαλτοι. Ενδεικτικά, στο τμήμα της Πελοποννήσου το Ε4 σε σύνολο 306χλμ. το 36% είναι σε μονοπάτια, το 34% σε χωματόδρομους και το 30% σε ασφάλτους.

Η σημαντική συμμετοχή των δρόμων σε ένα τέτοιο έργο αποδυνάμωσε το σύνολό του και παρέσυρε σε μια αρνητική εικόνα

το σύνολο της προσπάθειας, μην λαμβάνοντας υπ'όψιν ότι στην Πελοπόννησο π.χ. το 36% του έργου, δηλαδή 110χλμ., είναι μονοπάτια που περνούν από πολύ γραφικά και όμορφα σημεία της Πελοποννήσου.

Η Ομοσπονδία που ως φορέας ανέλαβε το έργο, δεν εξέδωσε ποτέ σημαντικά βοηθήματα. Δύο μικρά βιβλιαράκια που εκδοθήκανε για το τμήμα της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου, ήταν αρκετά ελλιπή.

Τα επόμενα χρόνια υπήρξαν ακόμα περισσότερο καταστροφικά για τα μονοπάτια αυτά. Οι κάτοικοι των χωριών, ανενημέρωτοι για το έργο αυτό, κατέστρεφαν τα πινακίδια και, συνήθως, τα πυροβολούσαν βρίσκοντας ιδανικούς στόχους για να δοκιμάσουν τις σκοπευτικές ικανότητές τους.

Τη δεκαετία του 1990, με χρηματοδότηση της Ε.Ε., ανοίχθηκαν χιλιάδες χλμ. χωματόδρομων σε όλους τους ορεινούς όγκους, δημιουργώντας σοβαρές καταστροφές στο φυσικό περιβάλλον, ενώ συγχρόνως καταστρέψανε σε πολλά σημεία τη σηματοδότηση αλλά και τα ίδια τα μονοπάτια.

α. Μονοπάτι E4 (-GR): Το μονοπάτι E4 δίνει τη δυνατότητα στον πεζοπόρο να έρθει σε επαφή με όλα τα στοιχεία που απαρτίζουν το ελληνικό φυσικό περιβάλλον, καθώς η διαδρομή διασχίζει κάθετα τον ελλαδικό χώρο. Ξεκινώντας από τα Πυρηναία Όρη, περνάει στην Ελλάδα και από το βόρειο τμήμα της χώρας περνάει στο κεντρικό και έπειτα φτάνει στο Γύθειο, στη Νότια Ελλάδα. Όμως, η διαδρομή δεν σταματάει εκεί. Το μονοπάτι E4 ολοκληρώνει τη διαδρομή του στο νησί της Κρήτης. Η πιο κατάλληλη περίοδος για τη διαδρομή αυτή, είναι από μέσα Μαΐου ως αρχές Οκτώβρη, ώστε ο πεζοπόρος να μην έρθει αντιμέτωπος με έντονες χιονοπτώσεις και χαμηλές θερμοκρασίες.

Το τμήμα της Μακεδονίας: Μετά τη Φλώρινα, περνά από το Βίτσι και τα χωριά Νυμφαίο και Ξινό Νερό, και από εκεί στο Αμύνταιο. Περνά από την κορυφή του Βέρμιου (1.800μ.), και από τα Τρία Πηγάδια φτάνει στην Παναγία Σουμελά, ανεβαίνει στα Πιέρια και από εκεί στο Λιτόχωρο, για να ακολουθήσει τον Ενιππέα προς

τις πηγές του και να σκαρφαλώσει στην κορυφή Σκολιό (2.911μ.) του Ολύμπου.

Το τμήμα της Θεσσαλίας και των Αγράφων: Από τον Όλυμπο κατεβαίνει στο χωριό Κοκκινοπηλός, συναντά το Λιβάδι και το Σαραντάπορο, περνά από την Ελασσόνα και ανεβαίνει στα Καμβούνια. Κατόπιν περνά από τη Δεσκάτη και από το Φλαμπουρέσι, φτάνει στο Καστράκι και τα Μετέωρα. Στη συνέχεια, περνά από τη Γλυκομηλιά, την Ελάτη και τα Στουρναρέϊκα, ανεβαίνει την Γκρόπα, τον Αχλαδιά και φτάνει στην Αργιθέα. Ανεβαίνει την Καράβα, και περνώντας από το Βλάσι, το Πετρίλο, την Κουστέσα, τα Βραγγιανά, τα Άγραφα, τη Βαρβαριάδα, το Κερασοχώρι και τη Βίνιανη, φτάνει στο Καρπενήσι.

Το τμήμα της Στερεάς Ελλάδας: Από το Καρπενήσι κατευθύνεται στο Κρίκελο και στη Γραμμένη Οξυά για να σκαρφαλώσει στη συνέχεια στα Βαρδούσια περνώντας από τα χωριά Αρτοτίνα και Κάτω Μουσουνίτσα. Από εδώ, στρίβει για τους Δελφούς περνώντας από τα χωριά Στρώμη και Καλοσκοπή.

Το τμήμα της Πελοποννήσου: Μετά τους Δελφούς, το μονοπάτι περνά το Αίγιο, το Διακοφτό και, διασχίζοντας το φαράγγι του Βουραϊκού, φτάνει στα Καλάβρυτα και ανεβαίνει το Χελμό. Αφού περάσει τα χωριά Πλατηνέρο και Λυκούρια, συναντά τα νερά του Λάδωνα και καταλήγει στη Βυτίνα και το Μαίναλο (1.600μ.). Από εδώ, κατεβαίνει στο χωριό Κάψια και, αφήνοντας πίσω την Τρίπολη, μετά τα Βέστενα και τις Καρυές, φτάνει στη Σπάρτη και το Μυστρά, για να σκαρφαλώσει, εν συνεχεία, στον Ταΰγετο και μετά την Καστανιά να καταλήξει στο Γύθειο.

Το τμήμα της Κρήτης: Από το Καστέλι Χανίων κατευθύνεται στην Παλαιοχώρα και, κατόπιν, στη Σούγια. Από εδώ, διακλαδίζεται σε δύο κομμάτια. Το Νότιο και το Βόρειο. Το Νότιο περνά από την Αγία Ρουμέλη και συνεχίζει στη χώρα Σφακίων και στο Φραγκοκάστελλο, διασχίζει το νομό Ρεθύμνου περνώντας από το Αρκάδι, και αφού περάσει από Ανώγεια, Ζάρο, Αρχάνες, καταλήγει στο Ζάκρο, στο ανατολικότερο άκρο του νησιού. Το Βόρειο είναι αλπικό και από τη Σούγια ανεβαίνει στον Ομαλό, συνεχίζει στα Λευκά Όρη και καταλήγει στον Ψηλορείτη. Το μονοπάτι αυτό επισημαίνεται επί του εδάφους με ενδεικτικές πινακίδες και γίνεται

βατό με διευθετήσεις ή διανοίξεις ορισμένων τμημάτων του, από τους ορειβατικούς συλλόγους των περιοχών από τις οποίες διέρχεται. Οι ορειβατικοί σύλλογοι προσφέρουν, επίσης, τα ορειβατικά καταφύγια στους περιπατητές, όπως και στοιχεία πληροφόρησης για τα μονοπάτια, τις υπάρχουσες δυσκολίες, τις καιρικές συνθήκες, κ.α.

β. Μονοπάτι Ε6: Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι μεγάλων διαδρομών Ε6, ξεκινάει από τη Φιλανδία και, διασχίζοντας Δανία – Γερμανία – Τσεχία – Αυστρία – Σλοβενία, από το λιμάνι της Ριέκας φθάνει στην Ελλάδα. Το συνολικό μήκος του είναι περίπου 5.200χλμ., μ ενώ το ελληνικό τμήμα του 1.000χλμ. περίπου. Το κομμάτι που βρίσκεται στον ελλαδικό χώρο χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο αρχίζει από τις Πρέσπες και καταλήγει στην Ηγουμενίτσα, με μια διαδρομή που περνά από την περιοχή της Καστοριάς, των Ιωαννίνων και της Δωδώνης. Στη συνέχεια, το επόμενο κομμάτι έχει ως αφετηρία τη Φλώρινα και καταλήγει στην Αλεξανδρούπολη. Η διαδρομή αυτή περιλαμβάνει ένα μονοπάτι που διασχίζει τη Μακεδονία κατά μήκος των συνόρων της χώρας μας.

Εθνικά μονοπάτια μεγάλων αποστάσεων

Τα Εθνικά μονοπάτια μεγάλων αποστάσεων σχεδιάστηκαν παράλληλα με τα Ευρωπαϊκά μονοπάτια και σκοπός τους ήταν να αποτελέσουν παρακάμψεις και νέες διαδρομές στα Ε4 και Ε6. Εκτός από το 31 της Πελοποννήσου, όλα τα υπόλοιπα συνδέονται με τα Ευρωπαϊκά.

Τα Εθνικά μονοπάτια είναι διαδρομές μήκους από 40 έως 150χλμ., και τα 8 εθνικά μονοπάτια έχουν μήκος 700χλμ. περίπου.

Στη Βόρεια Ελλάδα και τη Θεσσαλία, η αρίθμηση ξεκινά από το 0.

01. Από το βουνό Περιστέρι όπου περνά το Ε6, στο χωριό Γαρδίκι Τρικάλων. Μήκος διαδρομής 40χλμ. Το μικρό σε μήκος αυτό μονοπάτι διασχίζει τον επιβλητικό ορεινό όγκο των Τζουμέρκων.

02. Από τις κορυφές του Ολύμπου όπου περνά το Ε4, στο χωριό Ζαγορά Πηλίου. Μήκος διαδρομής 130χλμ. Το 02 διασχίζει

τους ορεινούς όγκους του Κάτω Ολύμπου, του Κισσάβου, του Μαυροβουνίου και μέρος του Πηλίου.

03. Από το Νεστόριο Καστοριάς όπου περνά το Ε4, στα Ιωάννινα. Μήκος διαδρομής 140χλμ. περίπου. Ένα από τα πιο όμορφα εθνικά μονοπάτια, καθώς μεγάλο τμήμα του διασχίζει τους ορεινούς όγκους Μιτσικέλι, Γκαμήλα και Σμόλικα.

04. Από το Χορτιάτη Θεσ/νίκης στους Τοξότες της Δράμας (δεν έχει ολοκληρωθεί).

Στη Στερεά Ελλάδα η αρίθμηση ξεκινά από το 20.

22. Από την Πάρνηθα, στο χωριό Επτάλοφο του Παρνασσού όπου συναντά το Ε4 (δεν έχει ολοκληρωθεί). Μήκος 180χλμ. περίπου. Στη διαδρομή του το 22 περνά από τους ορεινούς όγκους του Κιθαιρώνα, του Ελικώνα και της Κίρφης. Το 22 περνά μερικά τμήματα πολύ όμορφα, ιδιαίτερα στον Παρνασσό.

Στην Πελοπόννησο η αρίθμηση ξεκινά από το 30.

31. Από την Πάτρα στην Αρχαία Ολυμπία. Μήκος διαδρομής 100χλμ. Μια πολύ ωραία διαδρομή που περνά τον Ερύμανθο, το βουνό της Λάμπειας και το βουνό της Φαλόης, καταλήγοντας στην Αρχαία Ολυμπία. Μια διαδρομή με πολλές απρόσμενες και ενδιαφέρουσες εναλλαγές.

32. Από τη Βυτίνα Αρκαδίας όπου περνά το Ε4, στην Καρδαμύλη Μεσσηνίας. Μήκος διαδρομής 150χλμ. Το 32 αφού περάσει το Μαίναλο και το φαράγγι του Λούσιου, φτάνει στον Ταΰγετο που τον διασχίζει κατά μήκος. Αφού συναντήσει το Ε4 στο καταφύγιο του Ταΰγέτου, το αφήνει και διασχίζοντας τη χαράδρα του Βυρού καταλήγει στην Καρδαμύλη.

33. Από το Άγιο Πέτρο Κυνουρίας όπου περνά το Ε4, στη Μονεμβασιά και από εκεί στο ακρωτήριο του Μαλέα. Μήκος διαδρομής 120χλμ. περίπου. Το 33 περνά από τον Πάρνωνα και φθάνει στη Μονεμβασιά. Το τμήμα μετά τη Μονεμβασιά ακολουθούσε ασφάλτους, αλλά σύντομα πρόκειται να επαναχαραχθεί και, συνδεδεμένο με ένα τοπικό δίκτυο μονοπατιών, να φθάσει στο φάρο του Μαλέα.

Η σηματοδότηση των εθνικών μονοπατιών γίνεται με χρώματα και με μικρές πινακίδες. Τα χρώματα που χρησιμοποιούνται είναι το κόκκινο και το άσπρο.

Τα εθνικά μονοπάτια είχαν την ίδια μοίρα με τα ευρωπαϊκά, καθώς για τη συντήρησή τους δεν έχει προβλεφθεί καμία χρηματική επιχορήγηση.

Μονοπάτι Mainalon Trail

Το Mainalon Trail είναι μια μεγάλη ορεινή πεζοπορία που διατρέχει το φαράγγι του Λούσιου ποταμού, τα δυτικά ανάγλυφα του Μαινάλου, την κοιλάδα Μυλάοντα ποταμού και τα ΝΑ Γορτυνιακά βουνά. Η διαδρομή αναπτύσσεται σε μήκος 75χλμ. και περνά από τους οικισμούς Στεμνίτσα, Δημητσάνα, Ζυγοβίστι, Ελάτη, Βυτίνα, Νυμφασία, Μαγούλιανα, Βαλτεσινίκο, Λαγκάδια, ενεργοποιώντας ολόκληρη την τουριστική υποδομή και τις υπηρεσίες της Γορτυνίας. Διέρχεται από όλα τα ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία της ζώνης που διασχίζει, και διασυνδέεται με ένα ατελείωτο παράπλευρο δίκτυο μονοπατιών, προσφέροντας έτσι μια μοναδική ευκαιρία ανάπτυξης, τόσο της πεζοπορίας της Γορτυνίας, όσο και της ίδιας της Γορτυνίας.

Τόσο ο σχεδιασμός και η οργάνωση της διαδρομής, όσο και η γενικότερη υποδομή που την πλαισιώνει, ακολουθούν τα πρότυπα που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Πεζοπορίας (ERA), που συγκεντρώνει 33 εθνικές ομοσπονδίες ευρωπαϊκών κρατών και απευθύνεται σε 3.000.000 μέλη. Αφού αξιολογήθηκε με βάση 41 μετρητικά, ποιοτικά και τεχνικά κριτήρια, το Mainalon Trail έλαβε πιστοποιητικό επάρκειας ως ένα από τα Μονοπάτια Κορυφαίας Ποιότητας (Leading Quality Trails-Best of Europe) και προτείνεται, πλέον, από την ERA στους ευρωπαίους πεζοπόρους ως μια συνεκτική, ενδιαφέρουσα και ασφαλής ορεινή περιπέτεια. Το Mainalon Trail είναι το 9ο ευρωπαϊκό μονοπάτι που παίρνει αυτήν τη σημαντική κατοχύρωση ποιότητας και ασφάλειας.

Η διαδρομή βασίζεται σε τμήματα του δικτύου μονοπατιών που σχεδίασε και σηματοδότησε ο Σύλλογος Αρκάδων Ορειβατών και Οικολόγων (Σ.Α.Ο.Ο.), τα οποία οργανώθηκαν σε μια σειριακή

δομή και σηματοδοτήθηκαν συστηματικά από μια μεγάλη ομάδα εθελοντών την Ανατολικής Γορτυνίας και τη συμμετοχή του Σ.Α.Ο.Ο.

Το Mainalon Trail εντάχθηκε στο βραβευμένο πρόγραμμα «Μονοπάτια Πολιτισμού» της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού. Το πρόγραμμα στοχεύει να δώσει νέα ζωή σε μονοπάτια φυσικού κάλλους και ιστορικής σημασίας σ'ολόκληρη τη χώρα, τονώνοντας έτσι τις τοπικές κοινότητες με ένα σημαντικό παράγοντα αειφόρου ανάπτυξης, τον περιπατητικό τουρισμό.

Με τη χορηγία του Ιδρύματος Α.Γ.Λεβέντη, η ΕΛΛΕΤ ανέλαβε την καταγραφή, μελέτη και υλοποίηση της δίγλωσσης σηματοδότησης των διαδρομών, που σχεδιάστηκε ειδικά για το Mainalon Trail, ώστε να παρέχεται κάθε χρήσιμη πληροφορία στον πεζοπόρο. Τη χαρτογράφηση της περιοχής, την κατασκευή των web και mobile εφαρμογών, καθώς και το ειδικό λογισμικό σχεδίασης των πινακίδων προσανατολισμού ανέλαβε η AnaDigit. Όλη η προσπάθεια χρηματοδοτήθηκε από τοπικά ιδρύματα, φορείς και χορηγούς, και στηρίχθηκε από το Δήμο Γορτυνίας και την Περιφέρεια Πελοποννήσου. (www.visitgreece.gr)

Άλλα σημεία πεζοπορίας:

- Ευρυτανία: Άγραφα, Χελιδόνα, Καλιακούδα, Κρέντης
- Καστοριά: Καταρράκτες
- Τζουμέρκα: Καλαρρύτες
- Πελοπόννησος: Φαράγγι Λούσιου, Ταΰγετος, Χελμός
- Κρήτη: Φαράγγι Σαμαριάς, Φαράγγι Αγ. Ειρήνης, νότια παράλια, Λευκά Όρη, Ψηλορείτης, Λασιθιώτικα Όρη
- Κυκλάδες
- Ιθάκη
- Ζαγοροχώρια - Φαράγγι Βίκου, Βοϊδομάτης, Βραδέτο, Όρος Γκαμήλα, Δρακόλιμνη
- Γρεβενά: Βάλια Κάλντα, Ορλιακας, Λίμνες Φλέγγας

- Κέρκυρα: Λίμνη Κορισίων
- Χελμός
- Καλάβρυτα: Φαράγγι Βουραϊκού
- Ορεινή Πέλλα: Καιμακτσαλάν, Τζένα Πίνοβο
- Ξάνθη: Καταρράκτης Λειβαδίτη, Στενά Νέστου, Κούλα, Γυφτόκαστρο

2.9.3 Αντισφαίριση – Tennis

Η αντισφαίριση πρωτοεμφανίστηκε ως άθλημα στην Ελλάδα το 1896 (Πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες). Εκείνη, μάλιστα, τη χρονιά η συμμετοχή αυτή συνέβαλε σε ένα δυναμικό ξεκίνημα του αθλήματος αυτού. Από τότε, και κατά τη διάρκεια των 120 ετών της σύγχρονης ιστορίας του ελληνικού αθλητισμού η αντισφαίριση είναι συνεχώς παρούσα και αποκτά ολοένα και περισσότερους λάτρεις. Σε αυτό βοηθάει σημαντικά και το κλίμα της Ελλάδας, καθώς και οι υποδομές που έχουν δημιουργηθεί. Εκτός των γηπέδων που έχουν κατασκευαστεί από τους διάφορους συλλόγους αντισφαίρισης, παρατηρούμε πως και αρκετές ξενοδοχειακές μονάδες επενδύουν στην κατασκευή γήπεδων tennis προκειμένου να προσθέσουν "bonus" στις παρεχόμενες υπηρεσίες τους.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένα tennis club της Ελλάδας:

- Forty Love, Κορωπί
- Αστέρης Βουλιαγμένης, μέσα στο δάσος του Αστέρη
- Καβούρι Tennis Club, Μεγάλο Καβούρι-Βουλιαγμένη
- Politia Tennis Club, Πολιτεία
- Salonika Country Club, Θεσσαλονίκη
- Athlisi Tennis Club, Δαλαμανάρα-Ναύπλιο
(www.tennisnews.gr)

2.9.4 Golf

Το πρώτο γήπεδο golf κατασκευάστηκε το 1962 στη Γλυφάδα από τον ΕΟΤ. Η ζήτησή του προερχόταν, κυρίως, από κατοίκους της περιοχής καθώς και από Αμερικανούς και Ιάπωνες επιχειρηματίες. Αργότερα, το 1973 κατασκευάστηκε και στη Ρόδο το golf της Αφάντου. Πλέον, στην Ελλάδα λειτουργούν πέντε γήπεδα διεθνών προδιαγραφών (18 οπών) και ένα των 9 οπών. Αυτά είναι τα εξής:

1. Golf Γλυφάδας «Κ. Καραμανλής»: Πρόκειται για ένα γήπεδο αγωνιστικό, 18 οπών par 72, διεθνών προδιαγραφών, που σηματοδοτεί καθημερινή συμμετοχή στην Ελληνική και διεθνή δημιουργία θεσμικών διοργανώσεων, αγώνων, καθώς και στη δημιουργία συνειδήσεων και αξιών του golf. Είναι εύκολα προσβάσιμο από το κέντρο της πόλης (12χλμ.) με αυτοκίνητο, λεωφορείο και τραμ. Οι εγκαταστάσεις του Golf Γλυφάδας, έκτασης 530 περίπου στρεμμάτων, περιλαμβάνουν: το κεντρικό γήπεδο του golf, γήπεδα προπονήσεων, Ακαδημία golf για νέους αθλητές, κατάστημα αγοράς και ενοικίασης εξοπλισμού, δύο γήπεδα tennis, εστιατόριο, μπαρ, χώρους δεξιώσεων, αποδυτήρια, parking και άλλες βοηθητικές εγκαταστάσεις. (www.glyfadagolf.gr)

2. Golf Αφάντου: Το γήπεδο βρίσκεται στον Κόλπο Αφάντου, στο νησί της Ρόδου που εξυπηρετείται από τακτικές και charter αεροπορικές πτήσεις από όλη την Ευρώπη. Το γήπεδο 18 οπών, par 73, σχεδιάστηκε από τον Donald Herradine και άνοιξε το Μάιο του 1973. Είναι ανοικτό όλο το χρόνο και οι υπηρεσίες που παρέχει περιλαμβάνουν ένα club house με κατάστημα ειδών golf (για πώληση ή ενοικίαση), κυλικείο, αποδυτήρια ανδρών και γυναικών, practice range και practice green. (www.afandougolfcourse.com)

3. Golf Κέρκυρας: Το γήπεδο golf Κέρκυρας είναι ένα 18 οπών, par 72, και βρίσκεται στην κοιλάδα Ρόπα στο κέντρο του νησιού. Οι πράσινοι λόφοι και το μεθυστικό τοπίο το έχουν κάνει δίκαια να χαρακτηριστεί ως ένα από τα πιο όμορφα γήπεδα golf της Ευρώπης. Άνοιξε το 1973 και σχεδιάστηκε από τον Donald Harradine. Ο Όμιλος Golf Κέρκυρας φιλοξενείται στις εγκαταστάσεις

του γηπέδου και λειτουργεί ακαδημία για παιδιά από 8 έως 18 ετών. Οι υπηρεσίες περιλαμβάνουν ένα club house φτιαγμένο από τοπική πέτρα και το οποίο έχει ως χαρακτηριστικό το μπαρ, το εστιατόριο, τα αποδυτήρια και κατάστημα με είδη golf. Υπάρχει driving range και practice green. (<https://corfugolfclub.com>)

4. Golf Πόρτο Καρράς: Το Πόρτο Καρράς Grand Resort βρίσκεται στη Χερσόνησο της Χαλκιδικής, 75χλμ. νότια της πόλης της Θεσσαλονίκης στη Βόρεια Ελλάδα. Είναι ένα γήπεδο 18 οπών, par 71 και διαθέτει ένα ολοκαίνουριο club house, practice range, practice green και κατάστημα ειδών golf. Το γήπεδο καλύπτει 77 εκτάρια και σχεδιάστηκε από τους Cornish και William Robinson ως γήπεδο 9 οπών. Ξανασχεδιάστηκε το 2003 από τον Roy Machary και άνοιξε ως γήπεδο 18 οπών. (www.portokarras.com)

5. Golf The Dunes Course στη Μεσσηνία: Το εντυπωσιακό γήπεδο The Dunes Course, που λειτουργεί από το Μάιο του 2010, αποτελεί το πρώτο signature γήπεδο golf στην Ελλάδα και σχεδιάστηκε από τον Bernhard Langer, πρώην πρωταθλητή US Masters και αρχηγό της ομάδας Ryder Cup, σε συνεργασία με την European Golf Design. Το 18 οπών γήπεδο εκτείνεται σε ένα ποικιλόμορφο τοπίο με εκπληκτική θέα στον ποταμό Σέλλα και τη θάλασσα του Ιονίου. Μέρος του γηπέδου περνάει μέσα από τα ελαιόδεντρα και το δάσος, ενώ οι παίκτες μπορούν να απολαύσουν το παιχνίδι κοντά στις όχθες του ποταμού. (www.costanavarinogolf.com)

6. Golf Elounda: Το Porto Elounda Golf Course βρίσκεται στο Porto Elounda Golf & Spa Resort, στην ανατολική ακτή της Κρήτης. Ανάμεσα σε μια λοφοπλαγιά, το γήπεδο των 9 οπών, par 3, με φόντο το βουνό, συνδυάζεται αρμονικά με το περιβάλλον, προσφέροντας εντυπωσιακή θέα στον κόλπο του Μιραμπέλο. Το γήπεδο άνοιξε το 1996 και σχεδιάστηκε από τον Chris Pittman. Το club house βρίσκεται εν μέσω μιας πλατείας Κρητικού χωριού και περιλαμβάνει κατάστημα με είδη golf, καθώς και ακαδημία golf. (www.portoelounda.com)

Θετικές συνέπειες του τουρισμού golf

- Οι παίκτες έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, είναι οικονομικά ευκατάστατοι και έχουν ανεπτυγμένη οικολογική συνείδηση.
- Οι παίκτες μετακινούνται αρκετά συχνά με αποτέλεσμα, ιδίως οι κάτοικοι των βορείων χωρών, να μετακινούνται προς το νότο.
- Τα πρωταθλήματα διεξάγονται από Σεπτέμβριο μέχρι Μάιο, με αποτέλεσμα να διευρύνεται η τουριστική περίοδος.

Αρνητικές συνέπειες του τουρισμού golf

- Η κατασκευή και συντήρηση ενός γηπέδου golf βλάπτουν σε μεγάλο βαθμό το φυσικό περιβάλλον. Πωλούνται γεωργικές περιοχές, αποχαρακτηρίζονται δάση και αρχαιολογικοί χώροι, αποψιλώνονται μεγάλες εκτάσεις. Επιπλέον, για τη συντήρηση ενός γηπέδου απαιτείται τεράστια κατανάλωση νερού. Πιο συγκεκριμένα, ετησίως χρειάζονται 1.000.000 κυβικά νερού ανά δέκα στρέμματα σε συνθήκες μεσογειακές. Οι φίλοι του golf λένε ότι τα γήπεδα μπορούν να ποτίζονται μέχρι 80% από θαλασσινό νερό ή από τα λύματα των τουριστικών εγκαταστάσεων και δήμων.
- Το γενετικά τροποποιημένο γρασίδι χρειάζεται συντήρηση με λιπάσματα, μυκητοκτόνα και μπορεί να μολύνει καλλιέργειες έως και 20χλμ.

Ελληνική πραγματικότητα

Αν και ο τουρισμός golf θα μπορούσε να τονώσει αρκετά την τουριστική οικονομία, εντούτοις, παρατηρείται κάπου είδους αδράνεια εκ μέρους της ιδιωτικής και δημόσιας πρωτοβουλίας. Αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Από την πλευρά τους κράτους, η έλλειψη γνώσεων, η έλλειψη μακρόπνοης πολιτικής και η έλλειψη συνεργασίας των αρμόδιων φορέων και η έλλειψη τόλμης για επενδυτική περιπέτεια που δεν είναι επικοινωνιακά αποδεκτή, οδηγούν την εκάστοτε κυβέρνηση στο να υιοθετεί μια παθητική

στάση απέναντι σε αυτή την προοπτική. Από την άλλη πλευρά, και η ιδιωτική πρωτοβουλία διστάζει, κυρίως, επειδή δεν έχει την απαιτούμενη κρατική υποστήριξη. Σοβαρό εμπόδιο είναι η ανάγκη για ιδιοκτησία μεγάλης έκτασης γης. Μια ολοκληρωμένη υποδομή απαιτεί όχι μόνο την κατασκευή γηπέδου, αλλά και επίπροσθετων χώρων ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες των παικτών. Αυτοί οι χώροι μπορεί να είναι ξενοδοχειακές μονάδες, καταστήματα με αθλητικά είδη, χώροι εστίασης, κ.α. που φυσικά πρέπει να βρίσκονται πολύ κοντά στον αθλητικό χώρο. Η κατασκευή, λοιπόν, ενός γηπέδου που να καλύπτει αξιοπρεπώς τις ανάγκες των παικτών και των φιλάθλων, αποτελεί μια πολυδάπανη επένδυση που μόνο με επενδυτικά κίνητρα εκ μέρους της πολιτείας θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί.

2.10 ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ως χειμερινός χαρακτηρίζεται ο τουρισμός που πραγματοποιείται όταν στον τουριστικό προορισμό επικρατεί χειμώνας. Σε μεγάλο ποσοστό αποτελεί τουρισμό επαγγελματικό ή αναψυχής, και όχι τουρισμό διακοπών, λόγω της χρονικής περιόδου που συμβαίνει (χρονικά δεν συμπίπτει με την άδεια καλοκαιριού). Ο χειμερινός τουρισμός αποτελεί τη γενικότερη κατηγορία, στην οποία εντάσσονται ο χιονοδρομικός τουρισμός, ο τουρισμός παραχείμασης και ο τουρισμός χειμερινών σπορ.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο χειμερινός τουρισμός είναι κυρίως η έλλειψη της κατάλληλης υποδομής, οι οδικές συνδέσεις και το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό. Λόγω των έντονων καιρικών συνθηκών που επικρατούν κατά την περίοδο που πραγματοποιείται η τουριστική δραστηριότητα, η δημόσια και ιδιωτική πρωτοβουλία οφείλουν να στρέψουν την προσοχή τους σε λύσεις ώστε να εξασφαλίζεται η ασφάλεια των τουριστών.

Ο χειμερινός τουρισμός μπορεί να ενισχύει την οικονομία των ορεινών, κυρίως, περιοχών αλλά παρουσιάζει και αρκετά μειονεκτήματα. Πιο συγκεκριμένα, η ταχύτατη ανάπτυξη των χιονοδρομικών κέντρων, η ανεξέλεγκτη κατασκευή καταλυμάτων, κ.α., αποτελεί διαρκή απειλή για το περιβάλλον. Η εκτεταμένη αποψίλωση των δασών, η διάνοιξη δρόμων, η κατασκευή καταλυμάτων και εγκαταστάσεων, καταστρέφουν τη φύση και παραμορφώνουν το φυσικό κάλλος. Αναφορικά με τα χιονοδρομικά κέντρα, υπάρχουν δύο πολύ αρνητικές συνέπειες. Καταρχάς, το "στρώσιμο" της πίστας απαιτεί τη χρήση μηχανημάτων τα οποία ασκούν υπερβολική πίεση στο χιόνι, με αποτέλεσμα να καταστρέφεται η χλωρίδα με άμεσες συνέπειες και στην πανίδα της περιοχής. Έπειτα, όταν οι καιρικές συνθήκες δεν ευνοούν την εμφάνιση έντονης χιονόπτωσης, οι υπεύθυνοι καταφεύγουν στη χρήση "χινοκανονιών" για τη δημιουργία τεχνητού χιονιού. Ωστόσο, οι τεράστιες ποσότητες νερού που καταναλώνονται σε μια τέτοια διαδικασία οδηγούν κατασπατάληση των φυσικών πόρων.

Ελληνική πραγματικότητα

Έχοντας επικρατήσει η άποψη ότι η Ελλάδα είναι χώρα θαλασσινή, ο χειμερινός τουρισμός δεν προβάλλεται επαρκώς, και ειδικά στο εξωτερικό. Αρκεί κανείς να αναλογιστεί τα εδαφικά και κλιματολογικά χαρακτηριστικά της χώρας και θα αντιληφθεί τις δυνατότητες που υπάρχουν σε αυτήν τη μορφή τουρισμού. Η Ελλάδα είναι χώρα, κυρίως, ηπειρωτική και οι χειμώνες είναι πιο ήπιοι σε σχέση με άλλα μέρη. Αυτό σε συνδυασμό με το φυσικό κάλλος και την πολιτιστική κληρονομιά θα μπορούσε να προσελκύσει ένα μεγάλο κομμάτι της διεθνούς τουριστικής αγοράς.

2.10.1 Χιονοδρομικός τουρισμός

Όταν οι τουρίστες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους δραστηριοποιούνται, κατά κύριο λόγο, στις χιονοδρομίες, τότε αναφερόμαστε στην εναλλακτική μορφή τουρισμού που ονομάζεται "χιονοδρομικός τουρισμός". Αυτή η μορφή λαμβάνει χώρα στα χιονοδρομικά κέντρα και έχει ως κύριο χαρακτηριστικό ότι προσελκύει τουρίστες, κατά κύριο λόγο, υψηλής εισοδηματικής στάθμης.

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, τόσο η χιονοδρομία όσο και το σκι έχουν παρουσιάσει πρωτοφανή ανάπτυξη. Ωστόσο, δεν είναι μόνο οι Έλληνες, αλλά και οι ξένοι που δηλώνουν λάτρεις του αθλήματος και προτιμούν τη χώρα μας και τα σύγχρονα χιονοδρομικά κέντρα.

Δημοφιλή χιονοδρομικά κέντρα:

1. Παρνασσός (χιονοδρομικό κέντρο Παρνασσού, Κελλάρια, Φτερόλακκα, Γεροντόβραχος).

Τα χιονοδρομικά κέντρα του Παρνασσού είναι άριστα οργανωμένα και εξοπλισμένα και με πολλές δυνατότητες για ενδιαφέρουσες καταβάσεις εκτός πίστας. Το χιονοδρομικό κέντρο στα Κελλάρια και τη Φτερόλακκα είναι το μεγαλύτερο και δημοφιλέστερο της χώρας μας. Εκτός από αυτά τα δύο γνωστά χιονοδρομικά, λειτουργεί ένα ακόμα στη βορειοανατολική πλευρά του Γεροντόβραχου.

Εγκαταστάσεις: Στο Κέντρο, που βρίσκεται σε υψόμετρο 1600 έως 2300 μέτρων, λειτουργούν μια τηλεκαμπίνα, 6 εναέριοι και 7 συρόμενοι αναβατήρες με 20 πίστες, συνολικού μήκους 14 χιλιομέτρων. Το Χιονοδρομικό Κέντρο διαθέτει parking, χώρους υποδοχής, ελικοδρόμιο, εστιατόριο, καφετέρια, μπαρ, πρώτες βοήθειες, οδική βοήθεια και τμήμα baby sitting. Το Χιονοδρομικό Κέντρο Παρνασσού διαθέτει δικά του εκχιονιστικά μηχανήματα και

φροντίζει οι δρόμοι που το συνδέουν με τα γύρω χωριά να είναι πάντα καθαροί.

Οι περιοχές Κελλάρια και Φτερόλακα βρίσκονται σε υψόμετρο 1.750 μ. - 1.950 μ. και διαθέτουν 16 πίστες καταβάσεων από 600 μ. έως 4 χλμ. με υψομετρικές διαφορές 150 μ. έως 650 μ. διαθέτει ακόμη δρόμο αντοχής 1 - 5 χλμ. Οι αναβατήρες που εξυπηρετούν το κοινό είναι: μία τηλεκαμπίνα, τέσσερις 3θέσιοι εναέριοι, ένας 2θέσιος εναέριος και 7 συρόμενοι.

Η περιοχή Γεροντόβραχος είναι σε υψόμετρο 1.800 μ. - 2.390 μ. με 4 πίστε καταβάσεων και 3 συρόμενους αναβατήρες. Στο Χιονοδρομικό Κέντρο λειτουργούν σχολές σκι και snowboard, καταστήματα ενοικίασης και πώλησης ειδών σκι και μπουτίκ ειδών ένδυσης. Στο Γεροντόβραχο λειτουργούν, σχολή εκμαθήσεως σκι, παιδική χαρά (80 x 50μ.), ενοικιάσεις σκι, μπότες, snowboard και λειτουργεί σαλέ φαγητού. (www.parnassos-ski.gr)

2. 3 – 5 Πηγάδια (χιονοδρομικό κέντρο 3-5 Πηγάδια)

Στο όρος Βέρμιο, στο δυτικό μέρος και σε υψόμετρο από 1430μ έως 2005μ, βρίσκεται το γνωστό χιονοδρομικό κέντρο “3-5 πηγάδια”. Η απόστασή του από τη Νάουσα είναι, μόλις, 17χλμ. Οι χιονοδρομικές πίστες κάθε βαθμού δυσκολίας, ικανοποιούν τις απαιτήσεις για αθλητική αλλά και τουριστική χιονοδρομία. Με το σύστημα τεχνητής χιόνωσης, το μοναδικό στην Ελλάδα, εξασφαλίζεται άριστη ποιότητα χιονιού σ' όλη τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου. (www.3-5pigadia.gr)

3. Πήλιο (χιονοδρομικό κέντρο Πηλίου, Αγριόλευκες)

Το Χιονοδρομικό Κέντρο Πηλίου δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία του Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Βόλου, και βρίσκεται στο Νομό Μαγνησίας, στην κορυφή «Αγριόλευκες» του όρους Πήλιο. Σήμερα στο Χιονοδρομικό Κέντρο Πηλίου λειτουργούν 5 Αναβατήρες συνολικής δυναμικότητας 2000 ατόμων/ώρα, πίστες συνολικού μήκους 7,5 χλμ. (2,5 χλμ. Σκι καταβάσεων και 5 χλμ. Σκι περιπατητικό) και καταφύγιο δυναμικότητας 80 ατόμων. Επίσης, υπάρχουν 3 χώροι στάθμευσης συνολικής χωρητικότητας 350 αυτοκινήτων. (www.pelionski.gr)

4. Σέλι (χιονοδρομικό κέντρο Σελίου)

Το Εθνικό Χιονοδρομικό Κέντρο Σελίου βρίσκεται στη Νοτιοδυτική πλευρά του Βερμίου σε υψόμετρο 1520 μέτρων και 1900 μέτρα είναι η κορυφή. Αποτελεί το πρώτο οργανωμένο Χιονοδρομικό Κέντρο της Ελλάδας. Ιδρύθηκε το 1934, (1^ο Πανελλήνιοι αγώνες), ενώ το 1955 τοποθετείται ο πρώτος αναβατήρας (εναέρια καρέκλα μήκους 750μ). (www.seli-ski.gr)

5. Φαλακρό (χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρού)

Το Χιονοδρομικό Κέντρο του Φαλακρού βρίσκεται στις πλαγιές του Φαλακρού Όρους του νομού Δράμας σε υψόμετρο 1720μ., στην περιοχή Άγιο Πνεύμα. Είναι το βορειότερο χιονοδρομικό κέντρο της χώρας, με πλεονέκτημα να έχει τη μακρύτερη χιονοδρομική περίοδο. Είναι αρκετά οργανωμένο, με εγκαταστάσεις που συνεχώς εκσυγχρονίζονται και αναπτύσσονται. Διαθέτει 16 πίστες όλων των βαθμών δυσκολίας και 8 αναβατήρες. Λειτουργεί και η τετραθέσια αποσυμπλεκόμενη καρέκλα μήκους 1500μ., η δεύτερη στην Ελλάδα και η μεγαλύτερη σε μήκος. Στο Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού λειτουργούν, επίσης, σχολές σκι, καταστήματα με τον απαραίτητο εξοπλισμό, 3 σαλέ για φαγητό και ύπνο. (www.falakro.gr)

6. Καϊμακτσαλάν

Το Χιονοδρομικό Κέντρο Καϊμακτσαλάν είναι το κέντρο με το μεγαλύτερο υψόμετρο στην Ελλάδα. Θεωρείται ως «η Αράχωβα του Βορρά» λόγω των παραδοσιακών, γραφικών οικισμών που υπάρχουν στην περιοχή και συγκεντρώνουν όλη την κοσμική βόρεια Ελλάδα. Το κέντρο διαθέτει κατάστημα ενοικίασης εξοπλισμού, δύο σχολές ski και snowboard, ενοικιάσεις snowmobile, ενοικιαζόμενα δωμάτια πολυτελείας, εστιατόριο, καφέ, bar, snowbar σε υψόμετρο 2.069m, καθώς και πολλές δυνατότητες υπαίθριων δραστηριοτήτων. Η εγκατάσταση τεχνητής χιόνωσης προσφέρει κάλυψη με τεχνητό χιόνι των πιστών του αναβατήρα "ΜΕΤΕΡΙΖΙ" και των πιστών όπου βρίσκονται οι σχολές σκι και οι αναβατήρες των αρχαρίων μπροστά από το σαλέ του χιονοδρομικού κέντρου. Επίσης καλύπτεται η πίστα πρόσβασης από το τέλος του

συρόμενου αναβατήρα "ΜΕΤΕΡΙΖΙ" προς την αφετηρία του εναέριου διαθέσιμου αναβατήρα. (www.kaimaktsalan.gr)

7. Καλάβρυτα

Το Χιονοδρομικό Κέντρο Καλαβρύτων βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του Χελμού και σε υψόμετρο 1700μ. (Ξερόκαμπος) έως 2.340μ. (Νεραϊδόραχη). Βρίσκεται σε απόσταση λίγο μικρότερη των 15χλμ. από τα Καλάβρυτα, ενώ από την Αθήνα απέχει περίπου 200χλμ. Λειτουργεί από το 1988 και διαθέτει: 7 αναβατήρες, 12 πίστες, άνετους χώρους στάθμευσης, καφετέριες, εστιατόρια, κατάστημα πώλησης και ενοικίασης εξοπλισμού σκι, σχολή σκι και σταθμό Α' Βοηθειών. Επιπλέον, στις εγκαταστάσεις υπάρχουν ειδικές πίστες για moguls ski και snowboard, διαδρομές cross country ski και το μοναδικό πάρκο snow tubes. Στο χώρο του χιονοδρομικού στην κορυφή Νεραϊδοράχη και σε υψόμετρο 2340 μ. εγκαταστάθηκε και λειτουργεί το υπερσύγχρονο τηλεσκόπιο Αρίσταρχος (προς τιμή του αρχαίου Έλληνα αστρονόμου Αρίσταρχου), του αστεροσκοπείου Αθηνών με διάμετρο 2,3 μ., το μεγαλύτερο στα Βαλκάνια και τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου. Το τηλεσκόπιο μπορεί και παρατηρεί αντικείμενα σε απόσταση 5 δις ετών φωτός. (www.kalavrita-ski.gr)

8. Καρπενήσι

Σε απόσταση 12χλμ. από το Καρπενήσι, σ'ένα οροπέδιο του Βελουχίου, βρίσκεται το Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου.. Δημιουργήθηκε σε υψόμετρο 1840 μέτρων το 1974 και από τότε διαρκώς βελτιώνεται. Έχει δέκα πίστες οι οποίες διαφέρουν ως προς το επίπεδο δυσκολίας τους και με τους επτά αναβατήρες που υπάρχουν στο χώρο μπορούν να εξυπηρετηθούν έως και 5.150 άτομα την ώρα. Για τους ερασιτέχνες του αθλήματος λειτουργεί και ειδική σχολή σκι καθώς και καταστήματα απ'όπου μπορούν να προμηθευτούν τον απαραίτητο εξοπλισμό (αγορά ή ενοικίαση). Επίσης, λειτουργούν Σαλέ φιλοξενίας 100 ατόμων, εστιατόριο, καφετέρια, μπαρ και πρώτες βοήθειες στις πίστες. Από τους αναβατήρες έχεις υπέροχη θέα προς την πόλη, τα βουνά της περιοχής, αλλά και όλης της Κεντρικής Ελλάδας. Κοντά στο

χιονοδρομικό κέντρο σε υψόμετρο 1840 μ. υπάρχει το ορειβατικό καταφύγιο "Τάκης Φλέγκας" που ανήκει στην Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίχησης. Προσφέρει θαυμάσια θέα σε ένα πραγματικό αλπικό τοπίο. Απέχει από το Καρπενήσι 12 χιλιόμετρα και μπορεί να φιλοξενήσει 30 άτομα. (www.velouxi.gr)

9. Περτούλι (χιονοδρομικό κέντρο Περτουλίου)

Σαράντα χιλιόμετρα από την πόλη των Τρικάλων και, μόλις, είκοσι χιλιόμετρα από την Πύλη, βρίσκεται το Χιονοδρομικό Κέντρο Περτουλίου. Το χιονοδρομικό κέντρο αποτελείται από τρεις πίστες και τρεις αναβατήρες. Μία πίστα κόκκινη μήκους 1.500 μ, μία μπλε μήκους 400μ και μία πράσινη εκπαιδευτική μήκους 80 μ. Υπάρχει ένας εναέριος διθέσιος αναβατήρας μήκους 1.170 μ, ένας συρόμενος μήκους 350 μ. και ένα μπίμπι λίφτ μήκους 60 μ. Ο εναέριος αναβατήρας λειτουργεί και για περιήγηση. Ακόμη υπάρχουν και δύο μηχανήματα επίστρωσης χιονιού (ρατράκ). Για όσους δεν έχουν εξοπλισμό του σκι, υπάρχουν τέσσερα καταστήματα ενοικιάσεως. Υπάρχουν δύο σαλέ, ένα στην βάση και ένα μικρό στην κορυφή του χιονοδρομικού. Κατά τη διάρκεια λειτουργίας του χιονοδρομικού διεξάγονται βραδιές νυχτερινού σκι. Υπάρχει μεγάλος και άνετος χώρος παρκινγκ στη βάση του χιονοδρομικού και η πρόσβαση είναι ασφαλής και άνετη χωρίς τη χρήση αντιολισθητικών αλυσίδων. (www.xionodromika.gr)

10. Βασιλίτσα (χιονοδρομικό κέντρο Βασιλίτσας)

Σαράντα δύο χιλιόμετρα από την πόλη των Γρεβενών, στη ΒΔ πλευρά του νομού, στο υπέροχο φυσικό περιβάλλον της Πίνδου, έχει δημιουργηθεί το Εθνικό Χιονοδρομικό Κέντρο Βασιλίτσας. Σε αυτό λειτουργούν 2 συρόμενοι αναβατήρες και ένας για αρχαίους στην θέση Μπαλντούμα. Οι αναβατήρες αυτοί οι πρώτος με το όνομα Μιγδάνης μήκους 800 μ. σε υψόμετρο 1810 - 2034 μ. και ο δεύτερος με το όνομα Τυμφαία μήκους 980 μ. σε υψόμετρο 1774 - 2040 δίνουν νέες προοπτικές και δυνατότητες στο χιονοδρομικό κέντρο ανεβάζοντας την δυναμικότητα του και κατατάσσοντάς το στα πρώτα στη Βόρεια Ελλάδα. Όλοι οι αναβατήρες εξυπηρετούν

πίστες διαφόρων δυσκολιών και κλίσεων συνολικού μήκους 22 χλμ., που δεν έχουν δεχθεί εξωτερικές παρεμβάσεις, έχουν διατηρήσει την φυσική ομορφιά και αποτελούν το μεγάλο πλεονέκτημα της Βασιλίτσας. Δύο πίστες του κέντρου έχουν χαρακτηριστεί από την F.I.S Ολυμπιακών προδιαγραφών.

Η ανανέωση και η επέκταση των εγκαταστάσεων σε πίστες και αναβατήρες είναι ο συνεχής σκοπός των υπευθύνων του Εθνικού Χιονοδρομικού Κέντρου Βασιλίτσας. Στην δυναμικότητα του είναι 14 πίστες, μέτριας και μεγάλης δυσκολίας, οι οποίες εξυπηρετούνται από 6 αναβατήρες (2 εναέριους και 4 συρόμενους).

Για τους φανατικούς του νυκτερινού σκι υπάρχει πίστα που φωτίζεται. Στις εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού περιλαμβάνεται, σαλέ για καφέ και ποτό και ξενώνας για την διαμονή των φανατικών του σκι.

Στο διάσελο Βασιλίτσας σε υψόμετρο 1800 μ. Λειτουργεί ορεινό καταφύγιο του Χιονοδρομικού Ορειβατικού Συλλόγου Γρεβενών, δυναμικότητας 30 ατόμων. Στις δυνατότητες του καταφυγίου περιλαμβάνονται 2 τζάκια, κεντρική θέρμανση και οργανωμένη κουζίνα. Η ύδρευση γίνεται από δεξαμενή. Ένα ακόμη καταφύγιο λειτουργεί στο διάσελο Βασιλίτσας και αυτό του Χ.Ο.Σ. Γρεβενών, δυναμικότητας 50 ατόμων με κεντρική θέρμανση και οργανωμένη κουζίνα. (www.vasilitsa.com)

11. Ελατοχώρι

Το χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου βρίσκεται στη θέση «Παπα - χωράφι », στα όρια των νομών Πιερίας – Ημαθίας - Κοζάνης, στο ιδιόκτητο δάσος Ελατοχωρίου, σε υψόμετρο βάσης 1400μ. και κορυφής (πρώτο Lift) 1700 μ., στη θέση «Λιθαρίστρα», με προοπτική να φτάσει στη θέση «Θωμά Ράχη», σε υψόμετρο 2054 μ. Απέχει 36 χιλιόμετρα από την πόλη της Κατερίνης και 8 χιλιόμετρα από το Ελατοχώρι.

Διαθέτει ένα διθέσιο εναέριο αναβατήρα μήκους 1287 μέτρων, με δυνατότητα εξυπηρέτησης 1200 ατόμων ανά ώρα, ένα baby lift μήκους 130 μέτρων, με δυνατότητα εξυπηρέτησης 600 ατόμων ανά

ώρα. Λειτουργεί μία κεντρική πίστα μήκους 1500 μέτρων, χαρακτηρισμένη «κόκκινη», μία περιφερειακή πίστα μήκους 2000 μέτρων με μέση κλίση 15%, χαρακτηρισμένη «πράσινη» και μία πίστα αρχαρίων μήκους 250 μέτρων, χαρακτηρισμένη «πράσινη». Διαθέτει επίσης κατάστημα ενοικίασης σκι, snowboard, ειδών ένδυσης και εξοπλισμού.

Στο χιονοδρομικό κέντρο Ελατοχωρίου λειτουργεί καινούργιο σαλέ, με όλες τις ανέσεις και το κυριότερο πλήρως ενταγμένο στο περιβάλλον. Θα βρείτε καταστήματα πώλησης και ενοικίασης εξοπλισμού και ειδών χιονοδρομίας, σχολές Χιονοδρομίας, ιατρείο για πρώτες βοήθειες με μόνιμο γιατρό σε καθημερινή βάση, κατά την διάρκεια λειτουργίας του Χιονοδρομικού Κέντρου. Για το αυτοκίνητό σας δεν θα συναντήσετε πρόβλημα αφού το χιονοδρομικό διαθέτει επαρκείς χώρους στάθμευσης. Το χιονοδρομικό κέντρο διαθέτει και τα απαραίτητα μηχανήματα για την συντήρηση των πιστών, φροντίζοντας πάντα για την ασφάλεια, την άνεση και την εξυπηρέτησή σας. (www.elatohori-ski.gr)

12. Λαϊλιάς

Μέσα σε δάσος από οξιές και πεύκα, σε υψόμετρο 1600μ. βρίσκεται το χιονοδρομικό κέντρο τον Λαϊλιά, δημιούργημα του Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου (ΕΟΣ) Σερρών. Απέχει από την πόλη των Σερρών είκοσι επτά (27) χιλ. και ο δρόμος που το συνδέει με την πόλη είναι ασφαλτοστρωμένος και εκχιονίζεται καθημερινά, στις περιόδους των χιονοπτώσεων.

Διαθέτει μια βασική χιονοδρομική πίστα συνολικού μήκους χιλίων (1000) μ. και πλάτους 60 μ. η οποία εξυπηρετείται από ένα συρόμενο χιονοδρομικό αναβατήρα, μήκους 850 μ, που μπορεί να μεταφέρει επτακόσια (700) άτομα την ώρα. Τελευταία, έγινε επέκταση του αναβατήρα αυτού κατά άλλα 200 μ, ώστε να φθάνει μέχρι την κορυφή τον βουνού (υψόμετρο 1850 μ.). Υπάρχει ένας ακόμη μικρός συρόμενος αναβατήρας, μήκους 200 μ για αρχάριους.

Στην αφετηρία της πίστας γίνονται ενοικιάσεις σύνεργων του σκι για τους μη οργανωμένους ερασιτέχνες. Για τους αρχάριους λειτουργούν στο χιονοδρομικό κέντρο ιδιωτικές Σχολές εκμάθησης

της τεχνικής του σκι, στην οποία διδάσκουν έμπειροι καθηγητές. Με φωτισμό που έχει τοποθετηθεί στην πίστα, προσφέρεται και για νυκτερινό σκι. Η θέα των σκιέρ, στη φωτιζόμενη πίστα, μέσα στο δάσος οξιάς και έλατου, είναι φαντασμαγορική. Στο τέρμα της χιονοδρομικής πίστας υπάρχει και λειτουργεί ένα ωραιότατο σύγχρονο χιονοδρομικό περίπτερο "ΣΑΛΕ", με εστιατόριο, αναψυκτήριο και κοιτώνες, που διαθέτει κεντρική θέρμανση. Χαρακτηρίζεται από πολύ καλή χιόνωση, που διαρκεί 3 1/2 με 4 μήνες (τέλος Νοεμβρίου με μέσα Μαρτίου), η οποία σε συνδυασμό με την πολύ καλή κατάσταση των πιστών και την κατάφυτη περιοχή στην οποία βρίσκονται, δημιουργεί άριστες προϋποθέσεις προσέλκυσης του κόσμου, ενισχυόμενου αυτού και από την εύκολη πρόσβαση, λόγω του πολύ καλού, βατού και σύντομου οδικού δικτύου. (www.xionodromika.gr)

13. Μαίναλο

Στην Πελοπόννησο, στο βουνό Μαίναλο, έχει δημιουργηθεί το ομώνυμο Χιονοδρομικό Κέντρο. Βρίσκεται στην περιοχή Οστρακίνα και η χιλιομετρική απόστασή του από την Αθήνα είναι 162 χλμ. ενώ από την Τρίπολη, μόλις 30 χλμ. Αποτελεί το πιο κοντινό χιονοδρομικό κέντρο στην Αθήνα. Παράλληλα έχει ήδη δημιουργηθεί ένα πάρκο για μηχανάκια ATV.s (γουρούνες - snowmobiles). Το ειδικά διαμορφωμένο αυτό πάρκο βρίσκεται στην είσοδο του χιονοδρομικού κέντρου, πριν από το χώρο στάθμευσης των οχημάτων (parking) και αποτελεί πόλο έλξης ιδιαίτερα των επισκεπτών οποίοι ασχολούνται με τα μηχανοκίνητα σπόρ (αυτοκίνητα - μοτοσικλέτες)

Το χιονοδρομικό κέντρο διαθέτει Snowboard park , πίστα για Snow tubes , και αναμένεται στο άμεσο μέλλον να κατασκευαστεί και η πρώτη πλαστική πίστα για σκι, καθώς και ένα Snow bar στην πίστα Ερατώ σε ύψος 1600 μέτρων, ανάμεσα σε συστάδες ελάτων το οποίο έχει πανοραμική θέα. (www.mainaloski.gr)

14. Μέτσοβο (χιονοδρομικό κέντρο Μετσόβου, Πολιτσιές, Προφήτης Ηλίας)

Το Μέτσοβο αν και δεν είναι ιδιαίτερα γνωστό στους φίλους του σκι και δεν συγκαταλέγεται σε όλους τουριστικούς οδηγούς ως ένα από τα πολλά ελληνικά χιονοδρομικά κέντρα, είναι ένα από τα ομορφότερα, με άγριο ορεινό τοπίο και απαιτητικές πίστες. Μεγάλο του πλεονέκτημά είναι ότι βρίσκεται πολύ κοντά στην κωμόπολη του Μετσόβου. Η πρόσβαση τους χειμερινούς μήνες είναι δύσκολη αλλά με την συνεχή φροντίδα των εκχιονιστικών μηχανημάτων, ο δρόμος της "Κατάρας" παραμένει σχεδόν πάντα ανοικτός. Οι επιλογές για διαμονή και φαγητό είναι αρκετές, κυρίως στο Μέτσοβο και τα γύρω χωριά. Υπάρχουν ακόμη καταστήματα ενοικίασης του απαραίτητου εξοπλισμού.

Το χιονοδρομικό κέντρο διαθέτει τρεις αναβατήρες και 6 πίστες, με ποικιλία διαδρομών και δυσκολίας. Στην αφετηρία του χιονοδρομικού βρίσκονται πέντε ξύλινοι οικίσκοι στους οποίους κάθε επισκέπτης μπορεί να βρει τον απαραίτητο εξοπλισμό ski και snowboard, καθώς επίσης να πραγματοποιήσει και διαδρομές στο οροπέδιο ή γύρω από την τεχνητή λίμνη Πηγών Αώου, με snowmobile και ομαδικές εκδρομές με το snow truck. Στο χιονοδρομικό κέντρο λειτουργεί εστιατόριο, καφέ-μπαρ καθ όλη την διάρκεια του έτους.

Στις εγκαταστάσεις του θα βρείτε πίστα με συνθετικό τάπητα (πίστα Πολιτσώρα 1), η οποία λειτουργεί όλο το χρόνο, καθώς και πίστα χιονοτουβίθρων (tubing), η οποία και αυτή είναι σε θέση να λειτουργεί όλο το χρόνο αφού είναι κατασκευασμένη με συνθετικό τάπητα. Το χιονοδρομικό διαθέτει 2 χιονοστρωτήρες και ένα εκχιονιστικό. (www.xionodromika.gr)

15. Μέτσοβο (χιονοδρομικό κέντρο Μετσόβου, Καρακόλι)

Βρίσκεται στην τοποθεσία Καρακόλι, μόλις 1,5 km από το Μέτσοβο. Διαθέτει 3 πίστες συνολικού μήκους περίπου 2,2 km και ένα μονοθέσιο εναέριο χιονοδρομικό αναβατήρα. Στην αφετηρία λειτουργεί καφετέρια –σνακ μπαρ.

Η πρόσβαση στο χιονοδρομικό κέντρο είναι πολύ εύκολη και χωρίς δυσκολίες αφού βρίσκεται δίπλα από την ΕΟ Ιωαννίνων - Τρικάλων. Η διαδρομή από όποια πλευρά και αν πηγαίνετε προς το χιονοδρομικό έχει αρκετές στροφές αλλά θα αποζημιωθείτε από το ανεπανάληπτο τοπίο και την μοναδική θέα των ορεινών όγκων της περιοχής. Αποστάσεις: Ιωάννινα - Μέτσοβο: 50 χλμ. Αθήνα - Μέτσοβο: 420 χλμ. (Αθήνα, Λαμία, Καρδίτσα, Τρίκαλα, Καλαμπάκα, Μέτσοβο) Θεσσαλονίκη - Μέτσοβο: 230 χλμ (Θεσσαλονίκη, Εγνατία, Κοζάνη, Γρεβενά –Μέτσοβο).

Στις εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού με θέα τις πίστες και το βουνό, λειτουργεί σαλέ, που εκτός των αναγκών που καλύπτει για εστίαση και αναψυχή, θα βρείτε και χώρο ενοικίασης εξοπλισμού ειδών σκι, καθώς και σχολή σκι. Ακόμη στο χώρο του χιονοδρομικού κέντρου Βίγλας, θα βρείτε το Καταφύγιο του Συλλόγου Ορειβατών Χιονοδρόμων Φλώρινας που εκτός της φιλοξενίας προσφέρει και υπηρεσίες εστιατορίου. (www.xionodromika.gr)

16. Πισοδέρι

Στη συμβολή των οροσειρών του Βαρνούντα του Βερνίου 19 χλμ δυτικά από την πόλη της Φλώρινας και σε υψόμετρο 1600-1900μ. σχηματίζεται αυχέννας, όπου είναι η διάβαση Βίγλας – Πισοδερίου. Στην θαυμάσια αυτή τοποθεσία, μέσα σε ένα υπέροχο δάσος από οξιές, βρίσκεται ένα από τα καλύτερα χιονοδρομικά κέντρα της Ελλάδας.

Οι εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού κέντρου Βίγλας μπορούν να προσφέρουν στον επισκέπτη και να καλύψουν ακόμη και τους πιο απαιτητικούς. Υπάρχουν 10 πίστες ολυμπιακών προδιαγραφών ώστε να μπορούν να εξυπηρετήσουν όλες τις κατηγορίες skier και snowboarder.

Στο χιονοδρομικό κέντρο υπάρχουν 5 αναβατήρες, 3 συρόμενοι και 2 εναέριοι ώστε να εξυπηρετούν μεγάλο αριθμό επισκεπτών. Η πανοραμική θέα της Πρέσπας από τις κορυφές των πιστών είναι μαγευτική, γιατί συνδυάζεται με τη θεά των γύρω χιονισμένων βουνοκορφών. (www.ski.gr)

Κανόνες ασφαλείας στα χιονοδρομικά κέντρα

Το σκι όπως όλα τα αθλήματα, έχει τους δικούς του κανόνες ασφαλείας. Η Ε.Ο.Χ. (Ελληνική Ομοσπονδία Χιονοδρομίας) που έχει την ευθύνη για την ανάπτυξη και καλλιέργεια του αθλήματος σε όλη τη χώρα, σύμφωνα με το καταστατικό της και το Νόμο 2725/99, καλείται από τη διεύθυνση του Χιονοδρομικού Κέντρου να υποδείξει τη χάραξη και τον τρόπο σήμανσης. Ανά δύο χρόνια, η Ε.Ο.Χ. καλείται να εκδώσει την ειδική βεβαίωση για την ασφαλή λειτουργία της πίστας. Οι χιονοδρόμοι και οι εκπαιδευτές οφείλουν από την πλευρά τους να γνωρίζουν και να σέβονται τους κανονισμούς της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κατάβασης (F.I.S.).

Στρωμένη πίστα: Οι στρωμένες πίστες χαρακτηρίζονται ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας σε μπλε, πράσινες, κόκκινες και μαύρες. Πάνω στις πατημένες πίστες ισχύει το δίκαιο ασφαλείας, το οποίο είναι θεσμοθετημένο από τη νομοθεσία κάθε κράτους, το οποίο λέει ότι οι πίστες δεν πρέπει να είναι χαραγμένες σε ζώνες με κίνδυνο χιονοστιβάδων. Πρέπει να χαρακτηρίζονται «ανοιχτές» ή «κλειστές» αναλόγως κάθε ημέρα. Επίσης, δεν πρέπει να υπάρχουν ειδικοί αντικειμενικοί κίνδυνοι και αφύσικα εμπόδια στις πίστες, όχι μόνο καθ' όλο το μήκος τους αλλά και στις παραπλήσιες περιοχές. Η υπηρεσία διάσωσης πρέπει να επαγρυπνεί συνεχώς κατά τη διάρκεια της μέρας από το άνοιγμα έως το κλείσιμο της πίστας. Και τέλος, ο χιονοδρόμος έχει το δικαίωμα να απολαύσει την ίδια ασφάλεια ακόμα και σε περίπτωση που για κάποιο λόγο το κέντρο ανοίξει μία πίστα που δεν είναι στρωμένη.

Χιονοδρομική διαδρομή: Μια χιονοδρομική διαδρομή δεν πρέπει να σηματοδοτείται σε μία κατεύθυνση ή περιοχή με αφύσικους κινδύνους για το χιονοδρόμο και η σηματοδότηση πρέπει να επαναλαμβάνεται μέχρι το τέλος της κατάβασης. Οι κίνδυνοι χιονοστιβάδων θα πρέπει να αναφέρονται σε κάποιο εμφανές σημείο του Χιονοδρομικού κέντρου, καθώς επίσης και στον χώρο εκκίνησης των αναβατήρων και σκι λίφτ, που οδηγούν στην αφετηρία των διαδρομών. Ακόμη, οι διαδρομές θα πρέπει να είναι περιφραγμένες με μπάρες ή δίχτυα. Αν και οι διαδρομές δεν διαφοροποιούνται ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας που παρουσιάζουν, οι δυσκολίες που ξεπερνούν τις δυνατότητες ενός

μέσου χιονοδρόμου πρέπει να αναφέρονται στα ενημερωτικά φυλλάδια του χιονοδρομικού κέντρου. Η διαδρομή που έχει χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα δύσκολη διατρέχεται με αποκλειστική ευθύνη του χιονοδρόμου που τη χρησιμοποιεί ή του δασκάλου-προπονητή του.

2.10.2 Τουρισμός Παραχείμασης

Ο τουρισμός παραχείμασης πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια του χειμώνα από άτομα που δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις ακραίες καιρικές συνθήκες του τόπου διαμονής τους. Για το λόγο αυτόν, επιλέγουν περιοχές με ηπιότερο κλίμα και ασκούν την τουριστική τους ικανότητα για μικρό ή μεγαλύτερο διάστημα. Είναι κυρίως άτομα τρίτης ηλικίας που λόγω συνταξιοδότησης έχουν τη χρονική ευχέρεια να πραγματοποιήσουν ένα τέτοιο ταξίδι. Η παραμονή είναι συνήθως μακράς διάρκειας (τουλάχιστον 4 εβδομάδες). Οι τουρίστες αυτού του είδους παρουσιάζουν ιδιαίτερες απαιτήσεις λόγω ηλικίας, κατάστασης υγείας, οικονομικής στενότητας, κ.α. Η ανάπτυξη του τουρισμού παραχείμασης εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, κυρίως όμως από την αρτιότητα των τουριστικών πακέτων και την τιμή διάθεσής τους.

Στη χώρα μας τέτοιες περιοχές είναι η Κρήτη, η Ρόδος και οι νότιες περιοχές της Πελοποννήσου, αλλά αυτή η μορφή τουρισμού είναι ανύπαρκτη.

2.10.3 Τουρισμός χειμερινών σπορ

Ο τουρισμός χειμερινών σπορ απευθύνεται τόσο σε άτομα που είναι λάτρεις των αθλημάτων, όσο και σε άτομα που δοκιμάζουν από απλή περιέργεια αυτό το είδος τουρισμού. Περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που διεξάγονται στη διάρκεια του χειμώνα και κύριο χαρακτηριστικό του είναι ότι εκδηλώνεται σε ορισμένο γεωγραφικό χώρο (κυρίως ορεινές περιοχές) και πάντα σε συνδυασμό με συγκεκριμένες κλιματολογικές συνθήκες.

Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού απαιτεί άρτια υποδομή, δηλαδή οργανωμένα χιονοδρομικά κέντρα, πίστες πάγου για έλκηθρα, πίστες σκι για αρχάριους και προχωρημένους, τουριστικά καταλύματα όλων των κατηγοριών, κ.α. Και αυτό, όχι μόνο για την ικανοποίηση των αναγκών και επιθυμιών των τουριστών, αλλά πολύ περισσότερο για τη σωματική τους ασφάλεια.

Σε αυτό το σημείο, είναι σκόπιμο να εστιάσουμε στη σημασία της σωματικής ασφάλειας των τουριστών, ακριβώς λόγω των ιδιαίτερων κλιματολογικών συνθηκών που επικρατούν όταν εκδηλώνεται ο τουρισμός χειμερινών σπορ. Καταρχήν, η πολιτεία οφείλει να μεριμνά για την ασφαλή μετακίνηση στο οδικό δίκτυο με διαρκείς ελέγχους για επικίνδυνα σημεία λόγω χιονιού ή πάγου. Επιπλέον, είναι απαραίτητη η θέσπιση αυστηρών κανόνων ασφαλείας, οι οποίοι θα πρέπει να εφαρμόζονται σε όλα τα κέντρα χειμερινών σπορ. Σχετικά με την υποδομή, προτεραιότητα πρέπει να δίνεται στον εκσυγχρονισμό του μηχανολογικού εξοπλισμού, στη σωστή συντήρηση των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού, στην κατασκευή ελικοδρομίου για περιπτώσεις εκτάκτου ανάγκης και στην ύπαρξη κέντρου πρώτων βοηθειών. Ζωτικής σημασίας, επίσης, είναι η εξασφάλιση αρτίως εκπαιδευμένου προσωπικού, το οποίο θα προσφέρει επαρκή ενημέρωση και την απαραίτητη εκπαίδευση στους τουρίστες.

Τα ανωτέρω, αναφέρονται στην εξασφάλιση μιας ασφαλούς τουριστικής περιόδου, και παίζουν βασικό ρόλο στην επιλογή ενός τουριστικού χειμερινού προορισμού. Επιπλέον χαρακτηριστικά που περισσότερο έχουν να κάνουν με την ικανοποίηση επιθυμιών είναι

η ύπαρξη χώρων ψυχαγωγίας και διασκέδασης, χώρων εστίασης, εγκαταστάσεων τουρισμού υγείας (σάουνα, υδρομασάζ, κ.α.), καταστημάτων πώλησης ή ενοικίασης ειδών χειμερινού αθλητισμού, η οργάνωση αθλητικών αγώνων και ειδικών happenings, κ.α.

2.11 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ

Ο τουρισμός περιπέτειας αποτελεί μια μορφή τουρισμού που έχει ως χαρακτηριστικό γνώρισμα την «αύξηση της ανδρεναλίνης». Πιο συγκεκριμένα, ο τουρίστας κατά τη διάρκεια των διακοπών του ασχολείται με δραστηριότητες που εμπριέχουν έντονα το στοιχείο του κινδύνου και του ρίσκου. Το γεγονός ότι διεθνώς σημειώνει αύξηση οφείλεται στην ανάγκη του σύγχρονου ανθρώπου για αποφόρτιση από το στρες και την ανία της ρουτίνας. Είναι μια αντίσταση στις συνήθειες της καθημερινότητας. Κυρίως οι νέοι είναι αυτοί που κλίνουν περισσότερο προς τον τουρισμό περιπέτειας, καθώς η ενέργεια και η ένταση της ηλικίας είναι δύσκολο να εκτονωθεί μέσα στα πλαίσια του σημερινού τρόπου ζωής (σπίτι – δουλειά – καφετέρια – τηλεόραση).

Οι δραστηριότητες που αφορούν σε αυτή τη μορφή τουρισμού εξελίσσονται σε εξωτερικούς χώρους και διακρίνονται σε ακραίες και ήπιας περιπέτειας. Στην πρώτη περίπτωση, οι δραστηριότητες εμπριέχουν έναν σημαντικό βαθμό κινδύνου, γι' αυτό οι τουρίστες θα πρέπει να διαθέτουν εμπειρία και να είναι ανάλογα προετοιμασμένοι, ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις (αναρρίχηση, κατάβαση απότομων βράχων, κ.α.). Στη δεύτερη περίπτωση, οι δραστηριότητες χαρακτηρίζονται από περιορισμένο βαθμό επικινδυνότητας, χαμηλότερο επίπεδο απαιτούμενης φυσικής κατάστασης, οπότε και οι τουρίστες είναι πιο ασφαλείς κατά την εκτέλεσή τους.

Οι κυριότερες **δραστηριότητες του τουρισμού περιπέτειας** (ακραίας και ήπιας μορφής) είναι οι ακόλουθες:

- Δραστηριότητες που αφορούν στην προσπέλαση και την εξερεύνηση δύσβατων περιοχών: οι τουρίστες επιλέγουν, κυρίως, μεγάλα δάση, δύσβατα βουνά, κ.α.

- Δραστηριότητες που αφορούν σε ασκήσεις επιβίωσης και σε ασκήσεις εξάσκησης στον προσανατολισμό: οι τουρίστες εκπαιδεύονται έτσι ώστε να είναι ικανοί να επιβιώσουν σε ακραίες συνθήκες.

- Jeep safari: Αφορά σε off road διαδρομές μέσα από κακοτράχαλα και δύσβατα περάσματα. Στην Ελλάδα, ένας ιδανικός τόπος για εξερεύνηση είναι τα Γρεβενά. Είναι χτισμένα σε υψόμετρο 534μ., στο Βόρειο τμήμα της Πίνδου, με παραδοσιακούς ξενώνες και εξαιρετική ντόπια κουζίνα. Ξεκινώντας από τα Γρεβενά, ο τουρίστας περνάει μέσα από κατάφυτες πλαγιές με μαύρα πεύκα και συναντάει παραδοσιακά χωριά. Καθώς ανεβαίνει το βουνό της Βασιλίτσας, το τοπίο αγριεύει. Δύσβατοι χωματοδρόμοι, μεγάλη χιονόπτωση και λάσπη, συνιστούν μιας πρώτης τάξεως πρόκληση για τους λάτρεις της τετρακίνησης. Το σκηνικό είναι ειδιλλιακό, με μοναστάρια, πετρόχτιστα γεφύρια, ρυάκια, λίμνες, μικρούς καταρράκτες και άγρια ζώα. Τα περάσματα εδώ, στις κοιλάδες και στα υψίπεδα που εκτείνονται ανάμεσα στις βουνοκορφές, μετρούν αιώνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το μαμούθ που έχει βρεθεί στο δάσος του βουνού της Βασιλίτσας και έχει εμπνεύσει και το σήμα του χιονοδρομικού κέντρου. Μετά από μια δυνατή διαδρομή, ο τουρίστας απολαμβάνει τη θέα από την κορυφή της Βασιλίτσας: η εντυπωσιακή πλαγιά της πίστας και το βουνό στεφανωμένο με σύννεφα που κόβουν την ανάσα.

- River trekking: Είναι η πεζοπορία στις όχθες και, σε ορισμένα σημεία, μέσα στα ποτάμια. Οι πεζοπορίες αυτές πραγματοποιούνται τους καλοκαιρινούς μήνες. Οι μοναδικές προϋποθέσεις είναι η ψυχική και σωματική υγεία και η γνώση κολύμβησης. Στην Ελλάδα, River Trekking πραγματοποιείται σε διάφορες περιοχές, όπως:

α) **Στη Νέδα**: στα σύνορα Ηλείας και Μεσσηνίας κρύβεται ο παράδεισος της Νέδας, ο μοναδικός ποταμός της Ελλάδας με γυναικείο όνομα. Η διάσχιση εξελίσσεται στο ομορφότερο τμήμα του κατάφυτου φαραγγιού, περνώντας μέσα από φυσικές πισίνες, στενά τοιχώματα, υπόγειες σπηλιές και εντυπωσιακούς καταρράκτες.

β) **Στις όχθες του Κρικελοπόταμου**: Το φαράγγι Πάντα Βρέχει είναι μία από τις πιο εντυπωσιακές περιοχές της Ευρυτανίας, που καταλήγει σε μια περιοχή όπου, κυριολεκτικά, πάντα βρέχει. Η ομάδα trekking για να φτάσει στο σημείο με τους καταρράκτες περνάει με jeep το βουνό της Καλιακούδας και φτάνει στο ποτάμι,

όπου ξεκινάει την πεζοπορία στις όχθες και μέσα στον Κρικελοπόταμο.

- Kayak ποταμού, monoraft, hotdog: Το kayak ποταμού είναι μικρότερο και λιγότερο σταθερό, αλλά πιο ευέλικτο από το τουριστικό (kayak θαλάσσης). Είναι, επίσης, πιο ανθεκτικό στην κατασκευή του για να αντέχει τα χτυπήματα στην κοίτη του ποταμού. Το 1931, ένας άνδρας με το όνομα Adolf Anderle έγινε ο πρώτος άνθρωπος που κατέβηκε με kayak το φαράγγι Salzachofen. Αυτό μπορεί να ήταν η γέννηση του σύγχρονου kayak. Τότε, βέβαια, το σπορ είχε περισσότερο το χαρακτήρα της εξερεύνησης. Σήμερα τα ποτάμια έχουν σχεδόν εξερευνηθεί και ο χαρακτήρας του σπορ είναι, κυρίως, ψυχαγωγικός.

Το monoraft είναι η κατάβαση ποταμού με μονοθέσιο φουσκωτό σκάφος και το hotdog είναι κατάβαση ποταμού με διθέσιο φουσκωτό σκάφος. Και στις δύο περιπτώσεις ο επαγγελματίας οδηγός ποταμού συνοδεύει 5-6 βάρκες στην προκαθορισμένη διαδρομή στο ποτάμι. Για να συμμετέχει κάποιος σε καταβάσεις πρέπει να ξεκινήσει από ποτάμια πρώτου-δευτέρου βαθμού δυσκολίας και να προχωρήσει στη συνέχεια σε ποτάμια μεγαλύτερου βαθμού δυσκολίας.

Στην Ελλάδα υπάρχουν πάνω από τριάντα ποταμοί που μπορεί κάποιος να κάνει canoe-kayak και monoraft-hotdog. Τα επίπεδα δυσκολίας διαφέρουν από ποταμό σε ποταμό, όμως συνολικά τα ελληνικά ποτάμια δεν χαρακτηρίζονται από εξαιρετική δυσκολία. Σχετικά με τις διαδρομές κανόε-καγιάκ, η δυσκολότερη βρίσκεται στον ποταμό Αώο, από τη Βωβούσα στο ανατολικό Ζαγόρι μέχρι το πέτρινο γεφύρι της Κόνιτσας, μια διαδρομή 48 χιλιομέτρων. Δύσκολος θεωρείται και ο ποταμός Ερύμανθος. Άλλα, εξίσου ξεχωριστά ποτάμια κατάλληλα για καγιάκ είναι: Λούσιος-Αλφειός, Αχελώος, Ταυρωπός, Τρικεριώτης, Ασπροπόταμος, Αλιάκμονας, Μυλεοπόταμος, Πηνειός, Βοϊδομάτης, Αγγίτης, Νεστόριος, Καλαρρύτερος, Άραχθος, Εύηνος.

- Rafting: Το rafting είναι ομαδικό σπορ κατάβασης ποταμού με φουσκωτή βάρκα. Το πλήρωμα αποτελείται από έναν

επαγγελματία οδηγό ποταμού και από 6-12 κωπηλάτες, ανάλογα με το μέγεθος της βάρκας το οποίο καθορίζεται από το βαθμό δυσκολίας του ποταμού και την ποσότητα των νερών του. Ο έμπειρος οδηγός που βρίσκεται στη βάρκα καθοδηγεί το πλήρωμα και του δίνει τις ανάλογες εντολές για να κωπηλατεί ανάλογα, ώστε να αποφεύγονται τα φυσικά εμπόδια που συναντώνται κατά τη διάρκεια της κατάβασης. Σύμφωνα με άρθρο του <http://www.in2life.gr>, οι πεντε καλύτεροι προορισμοί για rafting στην Ελλάδα είναι οι εξής:

1. **Ταυρωπός (Ευρυτανία)** – βαθμός δυσκολίας 2 – Εταιρεία: Trekking. Ο ποταμός είναι ιδανικός για όσους κάνουν rafting πρώτη φορά, αλλά και για προχωρημένους. Το τοπίο είναι καταπράσινο, η κατάβαση προβλέπεται διασκεδαστική, αλλά η έκπληξη έρχεται στο τέλος, όταν η ομάδα καλείται να κατέβει από τις βάρκες και να περπατήσει μέχρι τον εντυπωσιακό καταρράκτη της Βίνιανης. Σύμφωνα με την Trekking Hellas, η κατάβαση γίνεται στο τμήμα του ποταμού από τη γέφυρα Γαβρενίτη μέχρι τη βάση του Παρκίου. Η διαδρομή περνά από το παλιό πέτρινο γεφύρι της Βίνιανης και έχει μήκος περίπου 10χλμ. Η διάρκεια της κατάβασης είναι δύο ώρες.

2. **Εύηνος (Ορεινή Ναυπακτία)** – βαθμός δυσκολίας 2 – Εταιρεία: Alpine Club. Ο ποταμός Εύηνος πηγάζει από τα Βαρδούσια και εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο. Είναι ένας, κατά κανόνα, ήρεμος ποταμός, με έντονη βλάστηση, και αποτελεί ιδανική τοποθεσία για όσους είναι άπειροι στο rafting, καθώς, λόγω του φράγματος που ολοκληρώθηκε εκεί το 1995, η στάθμη του χαμήλωσε ακόμα περισσότερο. Το σημείο συνάντησης για το rafting είναι στην περιοχή Χάνι Μπανιά. Από εκεί, με λεωφορείο της εταιρείας, η ομάδα μεταφέρεται για περίπου είκοσι λεπτά, στο σημείο του ποταμού από όπου θα ξεκινήσει η συναρπαστική κατάβαση ανάμεσα στις πράσινες βουνοπλαγιές, ενώ η διαδρομή ολοκληρώνεται πάλι στο Χάνι Μπανιά. Η διαδρομή έχει μήκος περίπου 10χλμ. και η κατάβαση διαρκεί περί τις 2 ώρες.

3. **Λούσιος – Αλφειός (Αρκαδία)** – βαθμός δυσκολίας 3 – Εταιρεία: Περιπέτεια. Ο ποταμός Λούσιος είναι ένας από τους εντυπωσιακότερους ποταμούς στην Ελλάδα, ιδανικός για rafters με μία σχετική εμπειρία στο άθλημα. Η υδάτινη διαδρομή εκεί,

βρίσκεται εξ ολοκλήρου μέσα στο στενό φαράγγι που αγκαλιάζει τον ποταμό, με αποτέλεσμα η βλάστηση να οργιάζει και σε πολλά σημεία να δημιουργεί τούνελ, κάτω από τα οποία περνά η βάρκα. Κατά τη διάρκεια της πλεύσης συναντά κανείς τοξωτά γεφύρια, πηγές να εμφανίζονται γάργαρας μέσα από τους βράχους και εντυπωσιακά περάσματα, τα οποία δείχνουν να μην έχουν τέλος. Το μήκος της διαδρομής είναι περίπου 8χλμ. και ο χρόνος πλεύσης περίπου 2 ώρες.

4. Άραχθος (Τζουμέρκα) – βαθμός δυσκολίας 2-3 – Εταιρεία: No Limits. Ο ποταμός Άραχθος θεωρείται ιδανικός ποταμός για rafting, καθώς προσφέρει ήρεμες αλλά και συναρπαστικές διαδρομές κατά μήκος του. Για τους λιγότερο έμπειρους συνιστάται η Γ' διαδρομή του Αράχθου, με το πανέμορφο τοπίο και το άγριο επιβλητικό φαράγγι. Οι πιο έμπειροι, ωστόσο, μπορούν να δοκιμάσουν τις αντοχές τους στη Β' διαδρομή, η οποία περιλαμβάνει 17χλμ. κατάβασης, επίσης μέσα στο φαράγγι, με συνεχόμενα και γρήγορα περάσματα, αλλά και μαγευτικές εικόνες από εντυπωσιακούς καταρράκτες. Αν επιλέξετε τη διαδρομή Γ', η διάρκεια κατάβασης είναι 1-1,5 ώρα, ενώ υπολογίστε το διπλάσιο χρόνο για τη διαδρομή Β'.

5. Βοϊδομάτας (Ζαγόρι) – βαθμός δυσκολίας 1-2 – Εταιρεία: Alpine Zone. Πρόκειται για έναν από τους πιο καθαρούς ποταμούς της Ευρώπης, σύμφωνα τουλάχιστον με τους ταξιδιωτικούς οδηγούς και τους έμπειρους rafters, ο οποίος περιβάλλεται από ένα τοπίο εκπληκτικής φυσικής ομορφιάς, μέσα στον εθνικό δρυμό Βίκου-Αωού. Η κατάβαση είναι ιδανική για αρχάριους, καθώς ο ποταμός είναι ήρεμος και η διαδρομή δεν εμφανίζει ιδιαίτερες δυσκολίες. Η δράση ξεκινά από τη Γέφυρα Αρίστης, στην οποία οι συμμετέχοντες μεταφέρονται με ειδικά πούλμαν, και καταλήγει στη Γέφυρα Κλειδωνιάς, ενώ η διαδρομή διαρκεί περί τη 1,5 ώρα.

- Ιππασία: Λίγο πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μια ομάδα ανωτέρων αξιωματικών και κάποιοι πολίτες που είχαν ιδιαίτερη αγάπη στα άλογα, ίδρυσαν στο Χολαργό Αττικής τον Ελληνικό Ιππικό Όμιλο. Αυτό ήταν και το πρώτο βήμα της ιππασίας στο χώρο του αθλητισμού. Αργότερα, μετά τον πόλεμο, ο Ιππικός Όμιλος

μεταφέρθηκε στον Παράδεισο Αμαρουσίου. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα, άρχισε να προσελκύει το ενδιαφέρον αρκετών Αθηναίων που πληρούσαν τις προϋποθέσεις για να ασχοληθούν με το άθλημα.

Στις μέρες μας, το άθλημα της ιππασίας έχει σημειώσει πολύ σημαντική ανάπτυξη, ειδικά στις νεαρότερες ηλικίες. Αρκεί μόνο να αναφερθεί ότι, ήδη, στη χώρα μας έχουν ιδρυθεί πάνω από πενήντα ιππικοί όμιλοι, η συντριπτική πλειψηφία των οποίων είναι αναγνωρισμένη από την Ελληνική Ομοσπονδία Ιππασίας. Στο σύνολό τους, οι αθλητές της ιππασίας αγγίζουν τους 2.500χιλ. και τα άλογα που παίρνουν μέρος σε αγώνες φτάνουν τα 1.000. Βέβαια, κάποιος μπορεί να ασχοληθεί με την ιππασία και ερασιτεχνικά, χωρίς να είναι υποχρεωμένος να λάβει μέρος σε αγώνες. Εξάλλου υπάρχουν αρκετά ιππικά κέντρα με ειδικά διαμορφωμένους χώρους τα οποία απευθύνονται σε έμπειρους αλλά και σε αρχάριους αναβάτες. Εκεί, οι ειδικά εκπαιδευμένοι δάσκαλοι παραδίδουν μαθήματα όπου ο ενδιαφερόμενος μαθαίνει τους βασικούς κανόνες ιππασίας, εφαρμόζοντάς τους και στην πράξη.

Ορισμένοι ιππικοί όμιλοι και κέντρα ιππασίας με έδρα περιοχές εκτός Αθηνών που προσφέρονται και για τουρισμό είναι οι εξής: Ιππικός Όμιλος στα Άνω Δολιανά Κυνουρίας, Κέντρο Ιππασίας Πήγασος Χανίων, Hersonissos Horseriding Λιμένας Χερσονήσου, Ιππικός Όμιλος Κω, Ιππικός Όμιλος Κάδμος Ρόδος, Ιππικός Όμιλος Ναυπακτίας και Δωρίδας, κ.α.

- Mountain bike: Η ορεινή ποδηλασία είναι το άθλημα στο οποίο ο αθλητής-αναβάτης οδηγεί ένα ποδήλατο σε εκτός δρόμου διαδρομές, συχνά πάνω σε ανώμαλο έδαφος, χρησιμοποιώντας ειδικά σχεδιασμένα ποδήλατα. Η ορεινή ποδηλασία μπορεί γενικά να χωριστεί σε πολλαπλές κατηγορίες με κυριότερες τις Διαδρομές αντοχής (Cross country), Κατάβαση (Downhill), Μαραθώνιο και Τετραπλό 4Χ. Στην Ελλάδα, έχει ιδρυθεί η Ελληνική Ένωση Ορεινής Ποδηλασίας (Ε.Ε.Ο.Π.), που είναι ένας μη κερδοσκοπικός σύλλογος, με στόχο τη διάδοση και την προώθηση της ορεινής ποδηλασίας, καθώς και τη διάνοιξη και συντήρηση αειφόρων ποδηλατικών μονοπατιών, με σημείο αναφοράς τον ποδηλάτη, το

σεβασμό στο περιβάλλον και τη φύση. Επίσης, σε όλη την Ελλάδα λειτουργούν Ποδηλατικοί Σύλλογοι όπου μπορεί ο ενδιαφερόμενος να απευθυνθεί (Π.Ο. Λουτρακίου, Π.Ο. Θεσσαλονίκης, Π.Ο. Κατερίνης, Π.Ο. Δαίδαλος Δράμας, Π.Ο. Μαχητής Σερρών, Π.Ο. Πατρών, Π.Ο. Κέρκυρας, Ποδηλατικός Γυμναστικός Σύλλογος Λάρισας, κ.α.)

- Αναρρίχηση: Αναρρίχηση είναι η προώθηση σε κάθετη ή κεκλιμένη σκληρή επιφάνεια με καλοκαιρινές συνθήκες (με χειμερινές χαρακτηρίζεται αλπινισμός), και στην οποία το άτομο θέτει σε εφαρμογή ειδικές αναρριχητικές τεχνικές οι οποίες παρουσιάζουν διακύμανση ως προς το βαθμό δυσκολίας τους. Απαραίτητη προϋπόθεση για την αναρρίχηση είναι και η χρήση βοηθητικών οργάνων. Τα αναρριχητικά υλικά χρησιμοποιούνται μόνο για ασφάλεια και όχι για στήριξη.

Στην Ελλάδα υπάρχουν περιοχές όπου μπορεί κανείς να κάνει ελεύθερη αναρρίχηση, αλλά και σχολές τεχνητής αναρρίχησης.

Πίστες αναρρίχησης:

1. ΟΑΚΑ indoor climbing, Αθήνα
2. Αναρριχητική Πίστα ΛΟΧ Καβάλας
3. Rockaway Climbing Gym, Αθήνα
4. Boulderopista, Αθήνα
5. Redpoint Athens Climbing Center, Αθήνα
6. Workout Hall, Αθήνα
7. Πίστα αναρρίχησης ΡΧΡ, Θεσσαλονίκη
8. Αναρριχητική Πίστα ΕΟΣ Αχαρνών, Αθήνα
9. Αναρριχητική Πίστα Πόθιας, Κάλυμνος
10. Αναρριχητική Πίστα ΕΟΣ Σερρών
11. Extreme Gym, Θεσσαλονίκη
12. Αναρριχητική Πίστα ΕΟΣ Κομοτηνής
13. Πίστα αναρρίχησης ΕΟΣ Αλμυρού, Βόλος

14. Αναρριχητική Πίστα ΕΟΣ Ξάνθης
15. Αναρριχητική Πίστα Ορειβατικού Αιγινίου
16. Αναρριχητική Πίστα The Wall, Αθήνα
17. Αναρριχητική Πίστα ΕΟΣ Βόλου
18. Ορειβατική Αναρριχητική Λέσχη Θεσσαλονίκης

• Αλεξίπτωτο πλαγιάς και Αιωροπτερισμός: Το αλεξίπτωτο πλαγιάς, γνωστό και ως paragente, είναι ένα άθλημα που απευθύνεται σε άτομα που πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Η πολύ καλή φυσική κατάσταση, η παρατηρητικότητα, η πνευματική οξυδέρκεια, είναι ορισμένες από αυτές. Επιπλέον, είναι απαραίτητη και η ειδική εκπαίδευση ώστε οι ενδιαφερόμενοι να αποκτήσουν γνώσεις αεροδυναμικής, να εξασκηθούν στις τεχνικές που απαιτούνται κατά την πτήση και να ασχοληθούν διεξοδικά με θέματα μετεωρολογίας.

Αν κάποιος ενδιαφέρεται να ασχοληθεί με το αλεξίπτωτο πλαγιάς πρέπει να απευθυνθεί στις ειδικές σχολές που υπάρχουν, προκειμένου να λάβει την απαραίτητη εκπαίδευση. Ορισμένες από αυτές είναι: Αεραθλητικός Σύλλογος Πέλλας, Αερολέσχη Αμφίκλειας, Aeronautica στον Άλιμο, ΑΦΩΣΤΕΛ Αμφίσσης, Cloudbase στα Ιωάννινα, Cretan Paragliding στα Χανιά, Flyparagente στη Γλυφάδα, Fly For Ever στο Αργίριο, Freedom στις Πλαταιές Θηβών, Magic Paragliding School στη Λάρισα, Oxygen Paragliding στο Καπαρέλλι Βοιωτίας, κ.α.

Ο αιωροπτερισμός έκανε την πρώτη του εμφάνιση στην Ελλάδα το 1978 και 21 χρόνια αργότερα η Ελληνική Αεραθλητική Ομοσπονδία τον ενέταξε στο πλαίσió της. Στο άθλημα αυτό, το άτομο με τη χρήση μιας ειδικής ζώνης είναι δεμένο κάτω από μια ειδική κατασκευή για πτήσεις που ονομάζεται "αιωρόπτερο". Το σώμα του, μάλιστα, είναι δεμένο σαν εκκρεμές και όχι σταθερό. Σήμερα, όλο και περισσότερα άτομα δηλώνουν λάτρεις του αθλήματος, με αποτέλεσμα να ιδρύονται νέα σωματεία που είναι σε θέση να παράσχουν υπηρεσίες εκπαίδευσης.

Στη χώρα μας, ο τουρισμός περιπέτειας αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς και αποκτά όλο και περισσότερους οπαδούς.

Τόσο η δομή της ελληνικής φύσης με τις άγριες περιοχές που διαθέτει, όσο και η ίδια η προσπάθεια των τουριστικών γραφείων (προώθηση προγραμμάτων τουρισμού περιπέτειας), συντελούν σε αυτή την ανοδική πορεία.

2.12 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο θρησκευτικός τουρισμός έχει να κάνει με τα ταξίδια και τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται για λόγους πίστης και λατρείας. Οι τουρίστες μεταβαίνουν σε κάποιον θρησκευτικό τόπο για να προσκυνήσουν, να εκπληρώσουν κάποιο τάμα, να λάβουν μέρος σε κάποια θρησκευτική εκδήλωση ή τελετή, κ.α. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα ταξίδια αυτού του είδους ικανοποιούν ψυχικές ανάγκες και λιγότερο ανάγκες ψυχαγωγίας ή διασκέδασης.

Ωστόσο, οι τουρίστες αυτής της κατηγορίας μπορεί να είναι είτε προσκυνητές που ταξιδεύουν σε έναν προορισμό αποκλειστικά και μόνω λόγω θρησκευτικών κινήτρων, είτε τουρίστες που συνδυάζουν το θρησκευτικό ταξίδι και με άλλες τουριστικές δραστηριότητες. Είναι, πάντως, γεγονός ότι στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες τα αμειγώς θρησκευτικά κίνητρα δεν είναι τόσο σημαντικά όσο στις λιγότερο ανεπτυγμένες κοινωνίες.

Ο θρησκευτικός τουρισμός διακρίνεται σε δύο κατηγορίες ανάλογα με το χρόνο παραμονής του τουρίστα στον τόπο προορισμού. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε το βραχυπρόθεσμο και το μακροπρόθεσμο θρησκευτικό τουρισμό. Στην πρώτη περίπτωση, ο τουρίστας επισκέπτεται έναν θρησκευτικό προορισμό κοντινής απόστασης, χωρίς να διανυκτερεύει στον τόπο εκείνον. Αντιθέτως, ως μακροπρόθεσμο χαρακτηρίζουμε τον θρησκευτικό τουρισμό στον οποίο υπάρχει διανυκτέρευση τουλάχιστον 1-2 ημερών.

Όπως κάθε μορφή τουρισμού, έτσι και ο θρησκευτικός παρουσιάζει τόσο θετικές όσο και αρνητικές συνέπειες. Αναλυτικότερα, η οικονομική ανάπτυξη, η προστασία ιερών χώρων και μνημείων καθώς και η διάσωση ορισμένων αξιών που γεννιούνται μέσω της θρησκευτικής δραστηριότητας, είναι τα θετικά αποτελέσματα της τουριστικής δραστηριότητας. Στην αντίπερα όχθη, ωστόσο, παραμονεύει ένας μεγάλος κίνδυνος. Στις θρησκευτικές εκδηλώσεις πολλές φορές αποβάλλεται το πνευματικό στοιχείο λόγω της εμπορευματοποίησης. Έτσι, αφαιρείται ή περιορίζεται η πολιτιστική γνησιότητα.

Ελληνική πραγματικότητα

Εκκλησίες

Οι εκκλησίες, ως χώροι λατρείας του χριστιανισμού, θεωρούνται σημεία αναφοράς για το ελληνικό τοπίο. Ταξιδεύοντας σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, μπορεί κανείς να συναντήσει κανείς εκκλησίες με ποικίλες μορφές αρχιτεκτονικής. Οι παλαιότερες εκκλησίες στον ελληνικό χώρο κατασκευάστηκαν κατά τους πρώτους βυζαντινούς αιώνες. Εκείνη την εποχή (4ος-6ος αι. μ.Χ.), σπουδαίοι ναοί των αρχαίων Ελλήνων (Παρθενώνας, Ερέχθειο, κ.α.) μετατράπηκαν σε ναούς αφιερωμένους στη χριστιανική πίστη, ενώ αρκετοί ακόμα κατασκευάστηκαν στα σημεία όπου, παλαιότερα, βρίσκονταν ειδωλολατρικά κέντρα (Δήλος, Ελευσίνα, κ.α.) ή πλησίον αυτών. Έκτοτε εκατοντάδες ναοί ανηγέρθησαν ακολουθώντας την αρχιτεκτονική της κάθε εποχής αλλά και δανειζόμενοι στοιχεία από άλλους πολιτισμούς.

Αν και ο κατάλογος των ελληνικών εκκλησιών είναι αρκετά μακρύς, αξίζει να αναφερθούμε σε ορισμένες περιπτώσεις με ιδιαίτερη θρησκευτική και πολιτιστική αξία:

1. **Ναός Αγίας Θεοδώρας:** Ο ναός της Αγίας Θεοδώρας αποτελεί μοναδικό φαινόμενο και είναι από τα πιο αξιόλογα αξιοθέατα της Αρκαδίας. Η εκκλησία κτίστηκε μεταξύ του 1050-1100 προς τιμήν της οσιομάρτυρος Θεοδώρας. Βρίσκεται κοντά στο χωριό Βάστα της Μεγαλόπολης σε μια κατάφυτη ειδυλλιακή ρεματιά με πυκνό δάσος από θεόρατες βελανιδιές.

Στη μικρή αυτή εκκλησία η φύση έχει θαυματουργήσει. Δεκαεπτά πελώρια δένδρα είναι φυτρωμένα πάνω στη στέγη της, ενώ από τα θεμέλιά της αναβλύζουν τα νερά ενός κεφαλαριού. Το φαινόμενο αυτό πρέπει να οφείλεται στο ότι η εκκλησία είναι πέτρινη και θολωτή με αρκετή περιεκτικότητα σε χώμα. Σε αυτό το λίγο χώμα φύτευσε αρχικά ένα πουρνάρι που σιγά-σιγά μεγάλωσε και έριξε τους δικούς του καρπούς. Έτσι, πάνω στην οροφή της εκκλησίας φύτευσαν αρκετά πουρνάρια, σφεντάμια και κοκορεβιθιές που η θρησκευτική παράδοση το απέδωσε σε θαύμα.

2. **Καπνικαρέα (οδός Ερμού):** Στην οδό Ερμού βρίσκεται μια Βυζαντινή εκκλησία, σταυροειδούς τύπου με τρούλο, αφιερωμένη

στα Εισόδια της Θεοτόκου. Το αρχικό κτίσμα χρονολογείται από τον 11^ο αι., ο ναός, όμως, αποπερατώθηκε τον 13^ο αι. και κατά καιρούς είχε διάφορα ονόματα: Καμουχαρέα, Χρυσοκαμουκαριώτισσα, Παναγία της Βασιλοπούλας, Παναγία του Πρένζα (Πρίγκιπα). Το 1834, έτος κατασκευής της οδού Ερμού, εξετάστηκε η μεταφορά της σε άλλο σημείο ή ακόμα και η κατεδάφισή της επειδή βρισκόταν στο μέσον της οδού και αποτελούσε εμπόδιο. Σώθηκε, όμως, χάρη στο Λουδοβίκο της Βαυαρίας, πατέρα του βασιλιά Όθωνα, καθώς και στον Νεόφυτο Μεταξά, Επίσκοπο του Ταλαντίου και Μητροπολίτη Αθηνών.

3. Ναός Παναγίας Κακαβιώτισσας στη Λήμνο: Το εξωκκλήσι της Παναγίας Κακαβιώτισσας βρίσκεται κοντά στο χωριό Ζεματά στην περιοχή Θάνος, περίπου 4 χλμ. από τη Μύρινα. Η Παναγία ονομάστηκε Κακαβιώτισσα από το βουνό Κάκαβο στο οποίο βρίσκεται το εξωκκλήσι της. Πρόκειται για μια άσκεπη εκκλησία, η οποία είναι χτισμένη μέσα σε μια σπηλιά. Δεν είναι ακριβώς σπηλιά, αλλά μια εσοχή που σχηματίζουν τα βράχια.

Κατάλοιπο ενός από τα πολλά μετόχια του νησιού, είναι γνωστό από το 1305, έτος που περιήλθε στην ιδιοκτησία της μονής Μεγίστης Λαύρας, όταν μοναχοί από τον Αγ. Ευστράτιο που ανήκαν στη μονή εγκαταστάθηκαν στο εξωκκλήσι για να προστατευθούν από επιδρομές Τούρκων. Κάποτε οι μοναχοί πέθαναν, καινούριοι ασκητές δεν ήρθαν και ο τελευταίος που έμεινε, αποφάσισε να εγκαταλείψει τη Λήμνο και να πάει στο Άγιο Όρος. Πριν φύγει για το Όρος, βρήκε έναν Λήμνιο από την οικογένεια Μουμτζή, από το Κοντιά, που είχε τη μάντρα του εκεί κοντά και του εμπιστεύτηκε την εικόνα της Παναγίας, το «Ρόδον το αμάραντον». Ο μοναχός ζήτησε από το βοσκό να ανεβάξει την εικόνα στο ναό κάθε Λαμπροτρίτη για να λειτουργείται.

4. Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Σέριφο: Η εκκλησία της Παναγίας στον οικισμό Παναγιά, είναι βυζαντινή και είναι η αρχαιότερη εκκλησία του νησιού, χτισμένη γύρω στο 950-1000μ.Χ. Η εκκλησία λέγεται και Ξυλοπαναγιά εξαιτίας του εθίμου που λάμβανε χώρα κατά τη διάρκεια του εορτασμού της, στο πανηγύρι που γίνεται το Δεκαπενταύγουστο.

Σύμφωνα με το έθιμο αυτό, όποιος χορέψει πρώτος με την κοπέλα του στη γέριχη ελιά της πλατείας, θα παντρευτεί μέσα στη χρονιά. Η εκκλησία είναι ρυθμού σταυροειδούς βασιλικής και οι αξιόλογες τοιχογραφίες της χρονολογούνται από τον 14^ο και 17^ο αι. μ.Χ. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821, τα κελιά της χρησιμοποιήθηκαν σαν καταφύγιο προσφύγων από την Πελοπόννησο αλλά και τα γύρω νησιά.

Μοναστήρια

Τα μοναστήρια (μονές), είναι και αυτά άρρηκτα συνδεδεμένα με την πολιτιστική κληρονομιά και την ιστορία της χώρας μας. Το μοναστήρι είναι ο χώρος, το κτίσμα, μέσα στο οποίο ζουν όσοι έχουν ασπαστεί το μοναχισμό. Εκεί υπάρχει ο κεντρικός ναός που ονομάζεται "Καθολικό" και, πιθανόν, κάποιο παρεκκλήσι. Επιπλέον, οι μονές διαθέτουν κελιά για τους μοναχούς αλλά και ειδικούς ξενώνες, όπου φιλοξενούνται οι επισκέπτες που θέλουν να διανυκτερεύσουν. Άλλοι χώροι είναι η βιβλιοθήκη, το εκθετήριο, η τραπεζαρία, κ.α.

Μονή Μεγίστης Λαύρας

Η Μονή Μεγίστης Λαύρας βρίσκεται λίγο βορειότερα του νοτιοανατολικού άκρου της χερσονήσου του Άθω, πάνω σε ένα πλάτωμα βράχου. Ιδρύθηκε πάνω στο σημείο που πιθανολογείται ότι ήταν η αρχαία πελασγική πόλη Ακρόθωσι, από τον Αγ. Αθανάσιο τον Αθωνίτη το 963μ.Χ., που ο ίδιος με την ακολουθία του έκτισε στην αρχή το τετράπλευρο τείχος, στη συνέχεια το καθολικό της Μονής και, τέλος, τις σειρές των κελιών, κατά προτροπή και χρηματοδότηση του φίλου του, αυτοκράτορα του Βυζαντίου Νικηφόρου Φωκά.

Μετέωρα

Το δεύτερο μεγαλύτερο και σημαντικότερο μοναστικό συγκρότημα του ελληνικού χώρου (μετά τη Μονή Μεγίστης Λαύρας) είναι ο ιερός χώρος των Μετεώρων. Αν και οι πρώτες μονές χρονολογούνται τον 14ο αι., φαίνεται πως ήδη τρεις αιώνες

νωρίτερα είχαν καταφθάσει και εγκατασταθεί στο σημείο ερημίτες. Με το πέρασμα των αιώνων, συνολικά ιδρύθηκαν εικοσι τέσσερις μονές, ωστόσο, μόνο οι έξι βρίσκονται σε λειτουργία. Οι υπόλοιπες έχουν εγκαταλειφθεί. Από αυτές τις έξι μόνο οι δύο λειτουργούν ως γυναικεία μοναστήρια (Αγίου Στεφάνου και Ρουσσάνου) ενώ οι άλλες τέσσερις είναι αμιγώς ανδρικά μοναστήρια. Η UNESCO έχει αποδώσει στις μονές των Μετεώρων τον τίτλο "Μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς".

Μονή Αγ. Ιωάννη στην Πάτμο

Η Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στην Πάτμο αποτελεί για όλο το Χριστιανισμό ένα σημαντικό προσκύνημα και θεωρείται το σημαντικότερο μοναστήρι του Αιγαίου Πελάγους. Παράλληλα, μαζί με το Σπήλαιο της Αποκάλυψης και την περιοχή της Χώρας της Πάτμου αποτελεί παγκόσμιο μνημείο κληρονομιάς από την Unesco.

Κατά την περίοδο της Αραβοκρατίας, η Πάτμος ήταν σχεδόν έρημη. Ένας προικισμένος και μορφωμένος μοναχός, ο Όσιος Χριστόδουλος, το 1088, ζήτησε και του παραχωρήθηκε όλο το νησί, από το Βυζαντινό αυτοκράτορα Αλέξιο Α' τον Κομνηνό, για να ιδρύσει μοναστήρι προς τιμή του Ευαγγελιστή Ιωάννη. Ο Όσιος Χριστόδουλος έμεινε στο νησί μέχρι το 1118, όταν επιδρομές Αράβων πειρατών τον ανάγκασαν να εγκαταλείψει το νησί. Το όραμά του, όμως, συνέχισε να εμπνέει φωτισμένους μοναχούς που συνέχισαν το έργο του στους επόμενους αιώνες. Από τη στιγμή εκείνη άρχισε μια καταπληκτική ανάπτυξη της ιεράς νήσου της Πάτμου, κυρίως πέριξ του μοναστηριού, σε όλους τους τομείς.

Ιερά Μονή Αρκαδίου

Η Ιερά Μονή Αρκαδίου βρίσκεται 23χλμ. από το Ρέθυμνο, σε υψόμετρο 500μ. από τη θάλασσα και είναι ένα από τα πιο ιστορικά μοναστήρια της Κρήτης.

Η πρώτη γραπτή μαρτυρία ανάγεται στον 14^ο αι., όταν ιδρύθηκε από το μοναχό Αρκάδιο. Αποτελεί μνημείο πίστης και των απελευθερωτικών αγώνων του κρητικού λαού. Έχει αναγνωριστεί ως παγκόσμιο σύμβολο ελευθερίας (Ευρωπαϊκό Μνημείο

Ελευθερίας από την Unesco) καθώς και σύμβολο μαρτυρίας και αντίστασης σε εχθρικές επιβουλές.

Το 1866 έδρευε στο μοναστήρι η επαναστατική επιτροπή των Κρητών και συντόνιζε τη Μεγάλη Κρητική Επανάσταση που είχε κύριο σύνθημα «ένωσις ή θάνατος» και αίτημα την ελευθερία και ένωση με την Ελλάδα. Εκεί είχαν καταφύγει περίπου 600 γυναικόπαιδα και περίπου 300 πολεμιστές.

Η επίθεση στη μονή ξεκίνησε στις 8 Νοεμβρίου του 1866 από τον τουρκικό στρατό. Τότε ο Ηγούμενος Γαβριήλ, αφού του είχε ζητηθεί να εγκαταλείψει τη μονή, αρνήθηκε να φύγει. Μια ημέρα μετά, οι Τούρκοι τον σκοτώνουν κι έτσι οι υπόλοιποι Κρητικοί (πολεμιστές και γυναικόπαιδα) κλείνονται στην πυριτιδαποθήκη.

Ύστερα από σωματική και ψυχική εξάντληση και με τη σιγουριά της αιχμαλωσίας τους από τους Τούρκους, πυροδότησαν τα βαρέλια με το μπαρούτι και η έκρηξη ήταν τόσο δυνατή ώστε προκάλεσε την καταστροφή της μονής και, φυσικά, το θάνατο των Ελλήνων αλλά και κάποιων Τούρκων που είχαν εισβάλει στη μονή.

Άγιο Όρος

Το Άγιο Όρος, αν και υπάγεται στο Υπουργείο Εξωτερικών, εντούτοις είναι το μόνο κομμάτι της ελληνικής επικράτειας που αυτοδιοικείται. Τα θέματα θρησκείας και χριστιανικής πίστης που προκύπτουν άπτονται στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου που εδρεύει στην Κων/πολη. Στο Άγιο Όρος λειτουργούν είκοσι μονές, οι οποίες δρουν κοινοβιακά. Τα μέλη κάθε μονής εκλέγουν τον Ηγούμενό τους, ο οποίος διατηρεί το αξίωμά του έως το τέλος της ζωής του. Το Όρος Άθως είναι άβατο για τις γυναίκες και το μόνο που τους επιτρέπεται είναι να πλησιάσουν μέσω θαλάσσης ως επιβάτες σε κάποιο πλεούμενο. Οι μονές του Αγίου Όρους έχουν στην κατοχή τους έναν τεράστιο αριθμό ιερών κειμηλίων, όπως εικόνες, χειρόγραφα, θρησκευτικά αντικείμενα, κ.α.

2.13 ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο επιλεκτικός τουρισμός είναι η μορφή τουρισμού που περισσότερο σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά του τουρίστα, παρά με το λόγο του ταξιδιού. Συγκεκριμένα, ο επιλεκτικός τουρισμός αφορά σε άτομα υψηλής εισοδηματικής στάθμης που, συνήθως, ταξιδεύουν μεμονωμένα και ξοδεύουν μεγάλα χρηματικά ποσά κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Και μπορεί, φαινομενικά, αυτή η μορφή τουρισμού να επιφέρει μεγάλα κέρδη, όμως λαμβανομένων υπ' όψιν των απαιτήσεων, καταλαβαίνει κανείς ότι τόσο η προσέλκυση όσο και η ικανοποίηση τέτοιων πελατών απαιτεί άριστη οργάνωση και δυνατές επιχειρηματικές κινήσεις.

Ο επιλεκτικός τουρίστας διαμένει, πάντα, σε τουριστικές επαύλεις ή σε ξενοδοχεία τεσσάρων και πέντε αστέρων με πολλούς συμπληρωματικούς χώρους ψυχαγωγίας και διασκέδασης. Απαιτεί εξυπηρέτηση υψηλής ποιοτικής στάθμης καθώς και αγαθά και υπηρεσίες ισάξια του κύρους του. Επιπλέον παράγοντες που καθορίζουν την επιλογή του τουριστικού του προορισμού είναι το καλό συγκοινωνιακό δίκτυο, η αναπτυσσόμενη αγορά, το φυσικό περιβάλλον, οι πολιτιστικοί και καλλιτεχνικοί χώροι, κ.α. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως πολλοί επιλεκτικοί τουρίστες επιδιώκουν και κάποιου είδους απομόνωση και ανωνυμία στις διακοπές τους, οπότε και συναντάμε περιπτώσεις όπου η διαμονή πραγματοποιείται σε κάποια απομακρυσμένη έπαυλη, η οποία, ωστόσο, καλύπτει όλες τις προδιαγραφές πολυτελείας.

2.14 ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο κοσμοπολίτικος τουρισμός εξειδικεύεται ως προς τον τύπο των τουριστών που τον πραγματοποιούν, καθώς σε αυτόν ανήκουν μόνο άτομα με πολύ μεγάλη οικονομική άνεση, μεγιστάνες του πλούτου, που είναι σε θέση να ξοδέψουν υπέρογκα χρηματικά ποσά.

Οι τουρίστες αυτής της κατηγορίας, μετακινούνται με ιδιόκτητα μεταφορικά μέσα (αεροπλάνα, θαλαμηγούς, κ.α.) και διαμένουν σε υπερπολυτελή ξενοδοχεία ή σε επαύλεις. Πολλές φορές, έχουν υπερβολικές απαιτήσεις, οι οποίες δεν αφορούν μόνο στην ποιότητα των αγαθών και υπηρεσιών που τους προσφέρονται, αλλά και στην εκπλήρωση παράλογων επιθυμιών (η αποκλειστική χρήση μιας παραλίας, η ολική αλλαγή στη διακόσμηση του χώρου διαμονής τους, κ.α.).

Ο κοσμοπολίτικος τουρισμός, αν και αρκετά κερδοφόρος, θεωρείται σαν ένα μονοπάτι δύσβατο για τις περιοχές που τον επιδιώκουν. Οι κοσμοπολίτες τουρίστες θέτουν ως έναν από τους σκοπούς του ταξιδιού τους, την ανάδειξη του πλούτου τους. Η αλόγιστη σπατάλη χρημάτων, κατά τη γνώμη τους, προσδίδει κύρος σε αυτόν που είναι σε θέση να την πραγματοποιεί. Επομένως, ο τουριστικός προορισμός πρέπει να έχει την κατάλληλη υποδομή, τις κατάλληλες εγκαταστάσεις ψυχαγωγίας και διασκέδασης προκειμένου να ικανοποιείται αυτή η ματαιοδοξία. Έτσι, η έντονη κοσμική ζωή μπαίνει στην πρώτη θέση του βάρους των τουριστικών σκοπών. Βέβαια, δεν αρκεί η άρτια υποδομή για να προσελκύσει το ενδιαφέρον των τουριστών. Ο προορισμός πρέπει να έχει καταξιωθεί στη συνείδηση της αριστοκρατίας ως τόπος κοσμοπολίτικου τουρισμού. Και αυτό απαιτεί έντονη προσπάθεια, συνεχή προβολή, διαφημιστικές καμπάνιες προώθησης του τόπου, κ.α.

Ελληνική πραγματικότητα

Στην Ελλάδα, ο κοσμοπολίτικος τουρισμός λαμβάνει χώρα, κυρίως στα νησιά, κατά τη θερινή περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, ένα μεγάλο ποσοστό του εγχώριου και διεθνούς jet set πραγματοποιεί ταξίδια επιλέγοντας προορισμούς όπως η Μύκονος, η Σαντορίνη, η Πάρος, κ.α. Παρατηρώντας την ανοδική τάση αυτής της μορφής τουρισμού, όλο και περισσότεροι επαγγελματίες εντείνουν τις προσπάθειές τους ώστε και το δικό τους νησί να παγιωθεί στη συνείδηση ως κοσμοπολίτικος τουρισμός.

2.15 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Βάσει του ορισμού που έχει διατυπωθεί από το Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού, ως Κοινωνικός τουρισμός ορίζεται το σύνολο των σχέσεων και των διεργασιών που προκύπτουν βάσει ορισμένων προγραμμάτων, από την επιδοτούμενη από την Πολιτεία συμμετοχή στον τουρισμό των κοινωνικών στρωμάτων με χαμηλό εισόδημα.

Πιο συγκεκριμένα, ο κοινωνικός τουρισμός απευθύνεται στα άτομα εκείνα που, λόγω οικονομικών δυσχερειών, αδυνατών να αναπτύξουν τουριστικές δραστηριότητες.

Ο κοινωνικός τουρισμός αποτελεί μια ξεχωριστή έννοια του σύγχρονου ανεπτυγμένου τουρισμού, που οι ρίζες της ξεκινούν στις αρχές της δεκαετίας του 1920, που κατέληξε αρχικά στο διεθνές συνέδριο «πάνω στον ελεύθερο χρόνο των εργαζομένων» και στη συνέχεια το 1936 στην υπογραφή της «Συνθήκης Κοινωνικού Τουρισμού» από 14 χώρες. Στις 7 Ιουνίου 1963 ιδρύεται το Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού (γνωστό και σαν B.I.T.S.), κάτω από τη δυναμική υποστήριξη του Βέλγου κομισάριου τουρισμού και επιφανούς ανθρώπου του παγκόσμιου τουρισμού, του Arthur Hauilot. Μια από τις πλέον σημαντικές πράξεις του B.I.T.S. υπήρξε η Χάρτα, που υπογράφηκε στη Βιέννη στις 18 Οκτωβρίου 1972, η οποία ακόμα και σήμερα θεωρείται το βασικότερο ντοκουμέντο στήριξης των αρχών του Κοινωνικού τουρισμού. Στη συνέχεια, στο πλαίσιο της ιδιαίτερα σημαντικής όσο και ιστορικής για τον παγκόσμιο τουρισμό «Διακήρυξη της Μανίλας» των Φιλιππίνων – που έγινε από 27/9 έως 10/10/1980- καθορίστηκε ένα ακόμα ευρύτερο πλαίσιο άσκησης της διεργασίας του κοινωνικού τουρισμού.

Στην Ελλάδα, ο κοινωνικός τουρισμός εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1982, όταν άρχισαν πειραματικά τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού του Ε.Ο.Τ., της Εργατικής Εστίας και της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Στα πρώτα χρόνια εφαρμογής, τα προγράμματα αυτά γνώρισαν μεγάλη άνθηση, αφού υπολογίζεται ότι το 1984-85 εξυπηρετήθηκαν πάνω από 220.000.

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα του κοινωνικού τουρισμού είναι ότι μπορεί να λειτουργήσει ως συμπλήρωμα για την επίλυση προβλημάτων που δημιουργούνται σε άλλες μορφές τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, με τον κοινωνικό τουρισμό είναι εύκολο να επιμηκυνθεί η τουριστική περίοδος, να ενισχυθεί ο τουρισμός υγείας και τρίτης ηλικίας, να δοθεί ώθηση σε περιοχές που δεν είναι τουριστικά ανεπτυγμένες, κ.α. Έπειτα, οι ίδιοι οι συμμετέχοντες απολαμβάνουν πολλά οφέλη, καθώς τους δίνεται η ευκαιρία να ταξιδέψουν χωρίς να επιβαρυνθούν οικονομικά. Αισθάνονται σημαντικοί και καταλαβαίνουν πως η οικονομική τους κατάσταση δεν καθιστά απαγορευτική την τουριστική δραστηριότητα.

Δικαιούχοι του κοινωνικού τουρισμού

Τα άτομα που δικαιούνται να ενταχθούν στα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού είναι αυτά που ανήκουν σε χαμηλή εισοδηματική στάθμη ή αυτά που για λόγους κοινωνικούς, υγείας, κ.α. δεν είναι εύκολο να ασκήσουν τουριστικές δραστηριότητες.

Έτσι, στην κατηγορία αυτοί μπορούν να υπαχθούν οι άνεργοι, εργαζόμενοι και συνταξιούχοι με χαμηλό εισόδημα, άτομα με ειδικές ανάγκες, πολύτεκνοι, ανύπαντρες μητέρες, γυναίκες και άντρες σε χηρεία, οι χαμηλόμισθοι και συνταξιούχοι του ΙΚΑ με τα προγράμματα εργατικής εστίας, κ.α.

2.16 ΛΑΪΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Χαρακτηριστικό στοιχείο του λαϊκού τουρισμού είναι ότι αναφέρεται στον τουρισμό που κάνουν άτομα που ανήκουν στη χαμηλή εισοδηματική στάθμη. Συνήθως, ταξιδεύουν οικογενειακά, με ιδιόκτητα μεταφορικά μέσα και επιλέγουν κοντινούς προορισμούς. Αποφεύγουν τα κοσμοπολίτικα μέρη διότι το κόστος ζωής είναι αρκετά υψηλό και περιορίζουν το χρόνο διακοπών τους ανάλογα με την οικονομική τους δυνατότητα. Κατά βάση, κάνουν έναν προϋπολογισμό ώστε να γνωρίζουν το ποσό των χρημάτων που είναι διατεθειμένοι να ξοδέψουν, και έπειτα προβαίνουν στον προγραμματισμό του ταξιδιού. Ο συνδυασμός μορφής τουρισμού – διάρκειας διακοπών – ταξιδιωτικού προορισμού, εξαρτάται, κατά κύριο λόγο, από το αν ανταποκρίνεται στα οικονομικά πλαίσια που έχουν θέσει.

2.17 ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η γαστρονομία αποτελεί πολύτιμη πολιτιστική κληρονομιά. Ο τρόπος ζωής ενός τόπου αντανακλάται στο φαγητό και το ποτό, μέσω της διαδικασίας που ακολουθείται για την παραγωγή του και των υλικών που χρησιμοποιούνται. Η Μαγειρική τέχνη και η Γαστρονομία συνθέτουν το πακέτο ενός ταξιδιού μνήμης διαμέσου της γεύσης.

Επομένως, ο Γαστρονομικός τουρισμός αναφέρεται σε ταξίδια που πραγματοποιούνται σε προορισμούς, όπου η τοπική κουζίνα είναι το βασικό κίνητρο για τουρισμό.

Οι τουρίστες του Γαστρονομικού τουρισμού είναι, συνήθως, ζευγάρια ανωτέρου οικονομικού επιπέδου, αποκατεστημένα επαγγελματικά, με ηλικία που κυμαίνεται μεταξύ των 30 με 50 ετών. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους απαιτούν άρτια εξυπηρέτηση και ποιότητα στις υπηρεσίες και τα προϊόντα.

Μεσογειακή διατροφή

Επιστημονικές μελέτες από το 1960 έως και σήμερα έχουν αποδείξει την αξία της μεσογειακής διατροφής ως το ιδανικό μοντέλο διατροφής για το σύγχρονο άνθρωπο.

Ο Αμερικανός επιστήμονας Ancel Benjamin Keys, ύστερα από έρευνες που έκανε σχετικά με την επίδραση της δίαιτας στη σωματική υγεία, καθιέρωσε τον όρο "Μεσογειακή διατροφή", ο οποίος αναφέρεται στο σύνολο των διατροφικών συνηθειών που έχουν οι μεσογειακοί λαοί που έλαβαν μέρος στη Μελέτη των Επτά Χωρών. Το 1993 στη Διεθνή Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε και είχε ως θέμα τη Μεσογειακή Διατροφή, οι επιστήμονες κατέληξαν σε κοινά συμπεράσματα ως προς το ποιές διατροφικές συνήθειες θεωρούνται υγιεινές στη Μεσογειακή Διατροφή. Δύο χρόνια αργότερα, δημιουργήθηκε και ένας ολοκληρωμένος κατάλογος που είναι γνωστός ως "Πυραμίδα της Μεσογειακής Διατροφής", που αναλύεται ως εξής:

- Η κύρια πηγή λιπαρών θα πρέπει να είναι το λάδι ελιάς, ώστε η δίαιτα να είναι πλούσια σε μονοακόρεστα λιπαρά οξέα.
- Να αποφεύγονται τα επεξεργασμένα προϊόντα, η κατανάλωσή τους πρέπει να περιοριστεί στο ελάχιστο.
- Το κόκκινο κρέας να καταναλώνεται το πολύ δύο φορές το μήνα.
- Τα πουλερικά και τα ψάρια να ενταχθούν στις διατροφικές συνήθειες σε μικρή ή μέτρια ποσότητα.
- Καθημερινά η διατροφή μας πρέπει να περιλαμβάνει γαλακτοκομικά προϊόντα με μικρή ή μέτρια ποσότητα.
- Οι φυτικές ίνες πρέπει να καταναλώνονται καθημερινά και σε μεγάλες ποσότητες. Τις βρίσκουμε στα φρούτα, στα όσπρια, στα λαχανικά, κ.α.).

Οι παραπάνω διατροφικοί κανόνες ενισχύουν την υγεία, καθώς εμπλουτίζουν το σώμα με ίνες και υδατάνθρακες. Επίσης, η αποφυγή των κορεσμένων λιπαρών οδηγεί και σε μείωση της χοληστερόλης.

Έρευνα των Επτά Χωρών

Η έρευνα των Επτά Χωρών ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του '40 στις ΗΠΑ, με εμπνευστή και δημιουργό της το διάσημο καθηγητή Άνσελ Κις, τον «Mr Cholesterol» όπως τον αποκαλούσαν οι Αμερικανοί, καθώς ήταν ο πρώτος εκφραστής της σύνδεσης «διτροφή-καρδιά», αλλά και εκείνης μεταξύ της χοληστερόλης με τη στεφανιαία νοσο.

Στη συνέχεια συμπεριέλαβε άλλες χώρες με διαφορετικά χαρακτηριστικά, διαφορετικό τρόπο ζωής. Αποτελεί μια κλασική έρευνα-ορόσημο, τη μεγαλύτερη σε διάρκεια από όλες του είδους της, μαζί με εκείνη του Φράμιγγαμ των ΗΠΑ. Κάλυψε απαρχής 12.500 άτομα μεταξύ 40 και 60 ετών. Παρακολουθήθηκε η υγεία των εθελοντών, κυρίως σε ό,τι αφορούσε τα καρδιαγγειακά νοσήματα, αλλά και τις κακοήθειες. Και σήμερα η έρευνα αυτή συνεχίζεται στη

χώρα μας από ειδικούς της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Στην έρευνα συμπεριελήφθη και η Ελλάδα, κατόπιν πρωτοβουλίας του κ.Αραβάνη. Πώς ελήφθη αυτή η πρωτοβουλία; Η εξιστόρηση του ίδιου του καθηγητή δίνει την καλύτερη απάντηση: «Όταν έφυγα από την Ελλάδα για τις ΗΠΑ, νεότατος γιατρός ων, δεν είχα ακόμα δει ως φοιτητής αλλά και ως ασκούμενος περίπτωση εμφράγματος. Αφού βρέθηκα, όμως, στις ΗΠΑ για μεταπτυχιακές σπουδές, κατάλαβα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα την τρομερή διαφορά στη συχνότητα εμφάνισης των νοσημάτων καρδιάς. Είπα μέσα μου ότι στην Ελλάδα – και κυρίως στην επαρχιακή Ελλάδα - πρέπει να υπάρχει ένας διαφορετικός Θεός σε ό,τι αφορά την υγεία και ένας άλλος στις ΗΠΑ, ο οποίος δεν προστατεύει από τις ασθένειες της καρδιάς τους πολίτες».

Ο κος Αραβάνης πληροφορήθηκε από συναδέλφους για τη νέα επιδημιολογική έρευνα που εξετάζει τη σύνδεση της διατροφής με τα καρδιακά νοσήματα. Έτσι, συναντήθηκε με τον Άνσελ Κρις και συμφωνήθηκε η Ελλάδα να περιληφθεί στην έρευνα, καθώς διέθετε ιδιαίτερα διατροφικά χαρακτηριστικά που δημιουργούν ενδιαφέρον. Στην έρευνα συμπεριελήφθησαν, επίσης, η Ιταλία, η Ολλανδία, η τότε Γιουγκοσλαβία, η Φιλανδία και η Ιαπωνία.

Η έρευνα των Επτά Χωρών προσέφερε έναν διάσημο όρο. Αυτόν της «Μεσογειακής Διατροφής», αναλυτικός κατάλογος του οποίου έχει ήδη αναφερθεί. Τα αποτελέσματά της έδειξαν ότι ο πληθυσμός της Κρήτης βρέθηκε να έχει τη χαμηλότερη θνησιμότητα από στεφανιαία νόσο της καρδιάς σε σύγκριση με όλους τους υπόλοιπους. Αυτό αποδίδεται στη συχνή και μεγάλη κατανάλωση ελαιόλαδου, ελαίων, λαχανικών και φρούτων από τους Κρήτες. Το ελαιόλαδο εκτός από την ελάττωση της LDL-χοληστερόλης (κακή χοληστερόλη) στο αίμα, εμποδίζει την οξειδωση των λιπαρών οξέων την HDL-χοληστερόλης. Αυτό γίνεται από τη μεγάλη ποικιλία αντιοξειδωτικών ουσιών που υπάρχει στο ελαιόλαδο και τις ελιές, όπως οι τοκοφερόλες, πολυφαινόλες, σκουλένια, κ.α. (<https://el.wikipedia.org>)

Ελληνική πραγματικότητα

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, το 44% των ταξιδιωτών ανά τον κόσμο, θεωρούν το φαγητό ως ένα από τα πρωτεύοντα κριτήρια του τόπου που θα επισκεφθούν. Στη Μεσογειακή τουριστική αγορά, ο γαστρονομικός τουρισμός μεσουρανάει. Αντιθέτως, αν και η Ελλάδα θεωρείται η μητρόπολη της μεσογειακής διατροφής, στη χώρα μας βρίσκεται, ακόμα, σε εμβρυακή φάση.

Το γεγονός ότι η γαστρονομία της χώρας δεν έχει ακόμα αξιοποιηθεί επαρκώς οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Τα προβλήματα ανάπτυξης τουριστικών υποδομών και η κατάσταση των χώρων υγιεινής και των εποχικών χώρων εστίασης, αποτελούν βασικό εμπόδιο. Πρέπει, λοιπόν, να γίνει κατανοητό ότι ο Γαστρονομικός τουρισμός δεν αναφέρεται μόνο στην κατανάλωση φαγητού και ποτού, αλλά περιλαμβάνει και ένα πλήθος υπηρεσιών που ολοκληρώνουν το τουριστικό πακέτο. Εδώ, ως επιπλέον εμπόδιο, αξίζει να αναφερθεί και το χαμηλού επιπέδου ανειδίκευτο προσωπικό και το μέτριο έως κακό service. Ο τουρίστας για να απολαύσει ένα γεύμα χρειάζεται και μία πολύ καλή εξυπηρέτηση. Δυστυχώς, στην Ελλάδα το επάγγελμα του σερβιτόρου θεωρείται ως επάγγελμα «εκτάκτου ανάγκης» με αποτέλεσμα πολλοί να καταφεύγουν σε αυτό χωρίς να έχουν τα απαραίτητα προσόντα.

Παρά τα προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, η δημόσια και ιδιωτική πρωτοβουλία προχωρούν σε ορισμένες δράσεις προβολής της ελληνικής γαστρονομίας και ενίσχυσης του γαστρονομικού τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, μιλάμε για τη διοργάνωση τοπικών φεστιβάλ και γιορτών, στις οποίες οι παραγωγοί εκθέτουν τα προϊόντα τους, και σε συνδυασμό με διάφορες άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις προβάλλουν τον τόπο τους.

Μερικά παραδείγματα δίνονται παρακάτω, αλλά πρέπει να ξέρουμε ότι αυτό είναι, μόνο, ένα μικρό δείγμα από τα φεστιβάλ και γιορτές που λαμβάνουν χώρα στην επικράτεια.

- **Φεστιβάλ Κυκλαδικής Γαστρονομίας «Νικόλαος Τσελεμεντές»:** Αρχές Σεπτεμβρη κάθε χρόνο, ο Αρτεμώνας Σίφνου

υποδέχεται το Φεστιβάλ Κυκλαδικής Γαστρονομίας «Νικόλαος Τσελεμεντές». Το φεστιβάλ-θεσμός διαρκεί τρεις μέρες και χρήζει διεθνούς αναγνώρισης.

Σε αυτό, αντιπροσωπεύεις από τα νησιά των Κυκλάδων, μαζί με κάποιου τιμώμενου νησιού από το υπόλοιπο Αιγαίο, ανταμώνουν στη Σίφνο και παρουσιάζουν την ιδιαίτερη γαστρονομική και πολιτιστική τους παράδοση. Κάθε νησί έχει το δικό του περίπτερο στην κεντρική πλατεία του Αρτεμώνα, όπου ερασιτέχνες μαζί με επαγγελματίες μάγειρες και σεφ, παρασκευάζουν και παρουσιάζουν τις συνταγές του τόπου τους. Τις γεύσεις αυτές, οι επισκέπτες μπορούν να δοκιμάσουν στα περίπτερα των νησιών.

Σε μια διαμορφωμένη γωνιά της πλατείας, τα «Τσελεμεντάκια» (παιδιά ηλικίας 6-12 ετών), ντυμένα με ποδιές και πολύχρωμους μαγειρικούς σκούφους, συμμετέχουν σε μαγειρικά παιχνίδια και διαγωνισμούς.

Η είσοδος στο φεστιβάλ είναι ελεύθερη και τα προσφερόμενα φαγητά είναι κερασμένα. (www.e-sifnos.com)

• **Φεστιβάλ Μαστίχας Χίου:** Τιμώντας με τον καλύτερο τρόπο το διασημότερο προϊόν του νησιού, την περίφημη μαστίχα Χίου, ένα ξεχωριστό φεστιβάλ έκανε την εμφάνισή του για πρώτη φορά το 2014 στο νησί της Χίου. Το φεστιβάλ διοργανώνεται από την Περιφέρεια Β.Αιγαίου σε συνεργασία με την Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου και το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Το πλούσιο πρόγραμμα εκδηλώσεων και δράσεων στοχεύει στην ανάδειξη της μαστίχας και στη σύνδεσή της με την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου, την παραδοσιακή παραγωγή αλλά και την ιστορία του νησιού.

Οι επισκέπτες της Χίου έχουν την ευκαιρία να επισκεφθούν την έκθεση τοπικών διατροφικών και πολιτιστικών προϊόντων, αλλά και να διασκεδάσουν σε μια από τις προγραμματισμένες εκδηλώσεις, που περιλαμβάνουν θεατρικές παραστάσεις, προβολές ταινιών, συναυλίες και εργαστήρια για μικρά παιδιά. (www.arttravel.gr)

• **Φεστιβάλ Φυστικιού Αίγινας:** Το Aegina Fistiki Fest ήταν το όνειρο μιας ομάδας ανθρώπων που πίστεψαν ότι η φυσικιά, ο καρπός της και οι καλλιεργητές της μπορούν και πρέπει να αποκτήσουν την αναγνώριση που τους αρμόζει για τη συμβολή τους στην ανάπτυξη της Αίγινας.

Η καρδιά του φεστιβάλ είναι η εμπορική έκθεση. Περισσότεροι από 40 εκθέτες, κατά μήκος της προβλήτας, φιλοξενούν το Αιγινήτικο φυστίκι, τα παράγωγα και τις λιχουδιές που το έχουν ως πρώτη ύλη τους, καθώς και μια σειρά από άλλα προϊόντα που παράγονται στην Αίγινα. Ανάμεσά τους είναι αγροτικά προϊόντα, χειροποίητα κεραμικά, κοσμήματα, κεντήματα, κ.α. (www.aeginafistikifest.gr)

• **Γιορτή Κρητικής Διατροφής στο Ρέθυμνο:** Χιλιάδες Ρεθυμνιώτες, πολίτες από όλη την Κρήτη αλλά και ξένους επισκέπτες του νησιού «μαγνητίζει» η Γιορτή Κρητικής Διατροφής, που πραγματοποιείται στο Δημοτικό Κήπο, με συνδιοργανωτές την Αντιπεριφέρεια, το Δήμο και το Επιμελητήριο Ρεθύμνου.

Πρόκειται για μια αυθεντική γιορτή όπου προβάλλονται τα ποιοτικά Κρητικά προϊόντα, η φημισμένη Κρητική διατροφή-γαστρονομία, αλλά και ο πολιτισμός, η παράδοση, η φιλοξενία των ανθρώπων του νησιού. Είναι μια γιορτή θεσμός που πραγματοποιείται με επιτυχία από το 2011 και διαρκεί μία εβδομάδα.

Στη γιορτή αυτή, παραγωγοί εκλεκτών τοπικών προϊόντων από όλο το νησί αλλά και τεχνίτες της λαϊκής παράδοσης, παρουσιάζουν στις καταπράσινες αλέες κάθε λογής προϊόντα, απ'τον ανεκτίμητο πλούτο της Κρητικής γης και της ντόπιας παράδοσης. Συνταγές από Κρητικές μαγειρίσσες, μαθήματα μαγειρικής από διάσημους σεφ, ο Κρητικός αμπελώνας, αλλά και ένα άκρως διασκεδαστικό και εκπαιδευτικό παιδικό πρόγραμμα, συνθέτουν το καθημερινό πρόγραμμα της γιορτής. Τέλος, μουσική, χοροί, δρώμενα από την Κρήτη και την υπόλοιπη Ελλάδα, ολοκληρώνουν κάθε βράδυ μια ξεχωριστή εμπειρία. (www.cretandietfestival.gr)

Άλλες γιορτές γαστρονομίας

- Γιορτή Λαδιού και Ελιάς στο Κρανίδι
- Γιορτή Σαρδέλας στην Πρέβεζα
- Γιορτή Κερασιού στην Έδεσσα
- Γιορτή Κρασιού στην Αλεξανδρούπολη
- Γιορτή Μανιταριού στη Λάβδα Γρεβενών
- Γιορτή Καλαμποκιού στον Άγιο Βησσαρίωνα Τρικάλων
- Γιορτή Καρατζοβίτικης Πιπεριάς στο Γαρέφι Αριδαίας
- Γιορτή Καλαμαριού στους Άγιους Πάντες Φωκίδας
- Γιορτή Ντομάτας στην Κανδήλα Αρκαδίας, κ.α.

2.18 ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Το κυνήγι αποτελεί παραδοσιακή δραστηριότητα της Ελληνικής υπαίθρου. Σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις, 250.000 άτομα ασκούν κυνηγετική δραστηριότητα. Μια αξιοσημείωτη παράμετρος είναι ο εποχιακός χαρακτήρας της θήρας, καθώς η κυνηγετική περίοδος διαρκεί σχεδόν έξι μήνες, σύμφωνα με την εκάστοτε Ετήσια Ρυθμιστική και συγκεκριμένα από τις 20/8 έως τις 28/2. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι η κυνηγετική περίοδος χρονικά συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με την περίοδο χαμηλής τουριστικής πίεσης για τη χώρα μας.

Με βάση ειδική μελέτη του Ελληνικού Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, το κυνήγι αποτελεί μορφή εναλλακτικού φυσιολατρικού τουρισμού. Η παραπάνω, λοιπόν, διαπίστωση αποτελεί άλλη μια διαπίστευση για την ανάγκη ανάπτυξης του κυνηγετικού τουρισμού. Όσον αφορά στην παρούσα κατάσταση, επιγραμματικά αξίζει να αναφερθούν τα εξής:

- Η μεγάλη προκατάληψη κατά του κυνηγιού δεν έχει επιτρέψει εκ μέρους των θεσμοθετημένων κρατικών φορέων το σχεδιασμό ανάπτυξης του κυνηγετικού τουρισμού.

- Δεν υπάρχουν στοιχεία για την άσκηση του κυνηγετικού τουρισμού στη χώρα μας. Είναι μόνο ευρέως γνωστά ότι υπάρχουν περιοχές που οικονομικά ενισχύονται σημαντικά από το κυνήγι.

- Οι περιοχές με αξιόλογη θηραματική αξία είναι σε ικανοποιητικό βαθμό γνωστές από εμπειρία και καταγραφές.

- Υπάρχει μηχανισμός ελέγχου της άσκησης της κυνηγετικής δραστηριότητας, τόσο από την Πολιτεία όσο και από το Σώμα Ομοσπονδιακής Θηροφυλακής και τους εποχιακούς Θηροφύλακες των Συλλόγων. Το γεγονός αυτό, όσα προβλήματα και αν υπάρχουν, αποτελεί θετική διαφοροποίηση σε σχέση με τη δυνατότητα ελέγχου άλλων υπαίθριων τουριστικών δραστηριοτήτων.

2.19 ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Τόσο ο μορφωτικός όσο και ο μαθησιακός τουρισμός, έχουν ως βασικό γνώρισμα το γεγονός ότι οι τουρίστες αυτού του είδους έχουν ως κύριο σκοπό τη μόρφωση και την πνευματική ανάταση ή ότι έχουν θεσμική σχέση με τη μάθηση. Επιπροσθέτως, οι τουριστικές τους δραστηριότητες είναι συγκεκριμένες και έχουν να κάνουν με επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, ιστορικά μνημεία, κ.α. Επίσης, συχνά συμμετέχουν σε σεμινάρια επιμόρφωσης ή εξειδίκευσης, ή παρακολουθούν ποιοτικές θεατρικές παραστάσεις.

Εξυπακούεται ότι η απαραίτητη υποδομή πρέπει να περιλαμβάνει - εκτός από τη βασική τουριστική υποδομή - και μια ευρεία κλίμακα ιστορικών μνημείων, μουσείων, πινακοθηκών, βιβλιοθηκών, και γενικότερα χώρους που να προσφέρουν πνευματική τροφή στους τουρίστες.

Η διαφορά μεταξύ μορφωτικού και μαθησιακού τουρισμού είναι ότι ο μαθησιακός εξειδικεύεται ως προς το τουριστικό του κοινό, με την έννοια ότι αποτελείται αποκλειστικά από άτομα που ακόμα φοιτούν σε σχολεία, πανεπιστήμια, σχολές, κ.α. Επομένως, είναι, κατά βάση, τουρισμός νέων και σχετίζεται άμεσα με τη σπουδαστική τους ιδιότητα. Πραγματοποιείται μέσω εκπαιδευτικών εκδρομών, ειδικών προγραμμάτων ανταλλαγής φοιτητών, κ.α.

Επιπλέον, ο μαθησιακός τουρισμός μπορούμε να πούμε ότι χωρίζεται σε δύο επιμέρους κατηγορίες ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης, στο μαθητικό και το φοιτητικό.

Η Ελλάδα, αν και διαθέτει αξιοθαύμαστο πολιτιστικό πλούτο, εντούτοις δεν παρουσιάζει την αναμενόμενη ανάπτυξη στο μορφωτικό και μαθησιακό τουρισμό. Οι εγχώριοι τουρίστες – και ειδικά οι νέοι – δεν δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς έχουν συνδυάσει την έννοια του τουρισμού με τη διασκέδαση και την ξεκούραση. Αντιθέτως, οι ξένοι τουρίστες που επιζητούν όλο και πιο έντονα ευκαιρίες για μόρφωση και πνευματική καλλιέργεια, φαίνεται να στηρίζουν και να ενδυναμώνουν αυτή τη μορφή τουρισμού.

2.20 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΑΜΕΑ

Ο τουρισμός ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια όλο και μεγαλύτερη ανάπτυξη. Ωστόσο, δεν προωθούν όλες οι χώρες αυτήν την ειδική μορφή τουρισμού αλλά παρατηρούμε ότι είναι ένα φαινόμενο, κυρίως, των ανεπτυγμένων κρατών. Η κοινωνική ευαισθησία μιας χώρας στον κλάδο του τουρισμού φαίνεται πως προϋποθέτει την οικονομική ευημερία και το ανώτερο πνευματικό επίπεδο των πολιτών της.

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού είναι, καταρχάς, η δημιουργία των κατάλληλων εγκαταστάσεων που θα παρέχουν εύκολη και ασφαλή πρόσβαση (ράμπες, ειδικές σημάνσεις, ανελκυστήρες, κ.α.). Έπειτα, οι χώροι φιλοξενίας θα πρέπει να διαθέτουν τον κατάλληλο εξοπλισμό ώστε οι υπηρεσίες διαμονής να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των τουριστών. Βασικότερο, βέβαια, όλων είναι να θεσπιστούν εκ μέρους της πολιτείας, νόμοι που να προσδιορίζουν ακριβώς τις προϋποθέσεις που απαιτούνται ώστε οι τουριστικές επιχειρήσεις να κρίνονται ως κατάλληλες για τουρισμό ΑΜΕΑ.

Ελληνική πραγματικότητα

Στην Ελλάδα υπάρχουν ελάχιστες πόλεις ή περιοχές που θα μπορούσαν να αποτελέσουν υπόδειγμα προσβασιμότητας για ανθρώπους με αναπηρία. Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε ότι μια ράμπα δεν κάνει κάποιο σημείο προσβάσιμο. Ένα σημείο θεωρείται προσβάσιμο όταν πληρεί κάποιες προϋποθέσεις και διαθέτει ένα σύνολο υποδομών τόσο σε επίπεδο κτηρίων, όσο και σε δημόσιους χώρους όπως πλατείες και πεζοδρόμια.

Στην πόλη της Κομοτηνής έχει γίνει εξαιρετική πρόοδος που οφείλεται στο σύλλογον «Περπατώ» και αποτελεί την πόλη-πρότυπο σχετικά με την προσβασιμότητα, όπου πολλά άτομα με αμαξίδιο μετακομίζουν μόνιμα εκεί από άλλα σημεία της Ελλάδας, για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους. Τα πεζοδρόμια έχουν διαμορφωθεί με το κατάλληλο πλάτος και ράμπες με σωστή κλίση.

Ορισμένα σημεία μαζικής εστίασης διαθέτουν κατάλληλη ράμπα στην είσοδο ενώ οι περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες έχουν προβλέψει για την πρόσβαση, και όλα αυτά συνοδεύονται από κατάλληλες θέσεις παρκαρίσματος ΑΜΕΑ.

Στην Κω, υπάρχουν κατάλληλοι ποδηλατόδρομοι όπου μπορούν να κινούνται αμαξίδια, μια προσβάσιμη παραλία με κατάλληλες υποδομές και ένα σύνολο πέντε ξενοδοχείων, τα οποία διαθέτουν κατάλληλα διαμορφωμένα δωμάτια για αναπηρικό αμαξίδιο. Επίσης, συγκεκριμένα τουριστικά αξιοθέατα διαθέτουν κατάλληλη πρόσβαση.

Σχετικά με τις παραλίες, για να θεωρηθεί κάποια παραλία ιδανική για ΑΜΕΑ, πρέπει να καλύπτει ένα σύνολο υποδομών, όπως οριοθετημένη θέση παρκαρίσματος ΑΜΕΑ, κατάλληλο διάδρομο με σωστή κλίση που να συνδέει τη θέση παρκινγκ με την παραλία και ένα αμφίβιο αμαξίδιο για την είσοδο στη θάλασσα, σε περίπτωση που δεν υπάρχει η πλατφόρμα Seatrac. Για το σύστημα Seatrac, το οποίο αποτελεί τη μόνη πλατφόρμα για αυτόνομη πρόσβαση στη θάλασσα, μπορεί κάποιος να επισκεφθεί τις ιστοσελίδες prosnavis.co και tobea.gr. προκειμένου να ενημερωθεί σχετικά με τις παραλίες στις οποίες έχει τοποθετηθεί.

Ενδεικτικοί προορισμοί για ΑΜΕΑ:

- Χανιά, στο ειδικό ξενοδοχείο για αναπηρικά αμαξίδια **ERIA resort** που διαθέτει κατάλληλη πισίνα και συνοδευόμενες δραστηριότητες και εκδρομές σε τοπικά αξιοθέατα με κατάλληλα μεταφορικά μέσα και πιστοποίηση ACCESSIBILITY PASS.

- Θεσσαλονίκη, στο ορεινό καταφύγιο **«Χορτιάτη»**. Παρέχονται τα απαραίτητα μέσα (ειδικά αμαξίδια ηλεκτροκίνητα ή χειροκίνητα), εξοπλισμός για δραστηριότητες, μετακίνηση και 24ωρη υγειονομική υποστήριξη.

- Λουτράκι, στο ξενοδοχείο για αναπηρικά αμαξίδια **Siren Resort** που διαθέτει και κατάλληλη ράμπα για άμεση πρόσβαση στη θάλασσα.

2.21 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Τα άτομα τρίτης ηλικίας, αν και αποτελούν το συντηρητικότερο τμήμα του τουριστικού δυναμικού, είναι ταυτόχρονα μια διαρκώς τονωτική ένεση για τον τουρισμό. Πιο συγκεκριμένα, ο απεριόριστος ελεύθερος χρόνος, το σταθερό εισόδημα και ο υψηλός δείκτης αποταμίευσης καθιστούν εφικτή την πραγματοποίηση κάποιου ταξιδιού. Επιπλέον, οι μειωμένες οικογενειακές υποχρεώσεις και η αίσθηση ότι η ζωή φεύγει, αυξάνουν την επιθυμία για τουρισμό.

Έτσι, παρατηρείται το φαινόμενο άτομα τρίτης ηλικίας, ξαφνικά, να εγκαταλείπουν την παθητική ψυχαγωγία και να προσανατολίζονται τα ενδιαφέροντά τους σε άλλες δραστηριότητες. Η πλειοψηφία επιλέγει να ταξιδεύει ομαδικά (οργανωμένα group), κυρίως στο εσωτερικό της χώρας, για μικρό χρονικό διάστημα και εκτός τουριστικής περιόδου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να λύνεται το πρόβλημα της εποχικότητας και να υπάρχει συνεχής ενασχόληση υπαλλήλων στα τουριστικά επαγγέλματα.

Ως προς την υποδομή, δεν υπάρχουν υπερβολικές απαιτήσεις, καθώς οι τουρίστες αυτής της κατηγορίας ενδιαφέρονται, κυρίως, για επισκέψεις σε αρχαιολογικούς και πολιτιστικούς χώρους, για συμμετοχή σε κοινωνικές εκδηλώσεις ή για άθληση ήπιου χαρακτήρα. Η υποδομή που υπόσχεται έντονη διασκέδαση και σύγχρονους τρόπους ψυχαγωγίας, αποτελεί περισσότερο αντικίνητρο, παρά κίνητρο για την προσέλκυση τουριστών αυτού του είδους.

Βέβαια, οι υπεύθυνοι των τουριστικών επιχειρήσεων οφείλουν να λάβουν σοβαρά υπόψη τους ότι τα άτομα τρίτης ηλικίας έχουν ιδιαίτερες απαιτήσεις ως προς την οργάνωση του ταξιδιού. Πιο συγκεκριμένα, οι ηλικιωμένοι θέλουν να αναλάβει κάποιος τρίτος τα πάντα περί ταξιδιού τους, δυσανασχετούν έντονα στην ασυνέπεια, θέλουν να γνωρίζουν ακριβώς το κοστολόγιο του ταξιδιού και δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην ευγένεια και την εξυπηρέτηση. Ουσιαστικά, είναι απαραίτητο γι'αυτούς να αισθάνονται ασφάλεια, και πως κάποιος που κατανοεί τις ιδιαίτερες ανάγκες τους βρίσκεται συνεχώς κοντά τους. Στην αντίπερα όχθη, εξαιρετικά ενδιαφέρουσα

περίπτωση, αποτελούν τα άτομα τρίτης ηλικίας που προτιμούν να βιώνουν την εμπειρία του ταξιδιού με αντισυμβατικότητα. Έτσι, βλέπουμε ηλικιωμένους να πραγματοποιούν ατομικά ταξίδια σε ιδιαίτερους προορισμούς (Ταϊλάνδη, Ινδία, κ.α.), για μεγάλα χρονικά διαστήματα, και χωρίς συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Σε αυτή την περίπτωση, δίδεται η αίσθηση ότι οι τουρίστες αυτοί δεν επισκέπτονται, απλώς, νέους προορισμούς, αλλά οδηγούνται σε μια συνάντηση με τη χαμένη τους νεότητα. Με τη νεότητα αυτή που παραμένει καλά κρυμμένη μέσα στον καθένα μας.

2.22 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Τα ταξίδια που πραγματοποιούν τα μέλη μιας οικογένειας ανήκουν στην κατηγορία του οικογενειακού τουρισμού. Ο τουρισμός αυτής της μορφής επηρεάζεται από τις επαγγελματικές υποχρεώσεις των γονέων, αυτό, όμως, που αποτελεί τον βασικό παράγοντα σχεδιασμού ενός οικογενειακού ταξιδιού είναι οι δραστηριότητες των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε:

- Σχολικές υποχρεώσεις: Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους πραγματοποιούνται ταξίδια μικρής χρονικής διάρκειας σε κοντινούς προορισμούς. Έτσι, επιτυγχάνεται η αποφόρτιση από την καθημερινότητα, χωρίς να παραμερίζεται το σχολικό πρόγραμμα. Εξαιρέση αποτελούν οι περίοδοι διακοπών (Πάσχα, Χριστούγεννα), οπότε και είναι πιο εύκολος ο προγραμματισμός ενός ταξιδιού μεγαλύτερης διάρκειας. Το καλοκαίρι, αντιθέτως, η πολύμηνη αποχή από τις σχολικές υποχρεώσεις ευνοεί τα μεγάλα ταξίδια σε μακρινούς προορισμούς.

- Εξωσχολικές υποχρεώσεις: Αρκετά συχνά, τα παιδιά γεμίζουν τον ελεύθερο χρόνο τους με διάφορες δραστηριότητες (ωδείο, γυμναστική, φροντιστήριο), και αυτό είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τις αποφάσεις που σχετίζονται με το ταξίδι. Ειδικά όταν οι δραστηριότητες αυτές συνεχίζονται και μετά τη λήξη της σχολικής περιόδου (καλοκαιρινά μαθήματα, συμμετοχή σε αθλήματα που απαιτούν καθημερινή προπόνηση, κ.α.).

- Ηλικία των παιδιών: Πολλοί γονείς αποφεύγουν τον οικογενειακό τουρισμό όταν το παιδί τους είναι πολύ μικρό, διότι οι απαιτήσεις που έχει ένα βρέφος είναι δύσκολο να εξυπηρετηθούν εκτός σπιτιού. Η ειδική προετοιμασία της τροφής του, το ωράριο ύπνου, η ηρεμία, κ.α. είναι διαδικασίες που δεν ακολουθούνται εύκολα κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Έτσι, σε αυτή την περίπτωση οι γονείς επιλέγουν κοντινούς προορισμούς για ολιγοήμερες διακοπές. Όσο το παιδί μεγαλώνει, τόσο πιο εύκολη γίνεται η πραγματοποίηση ενός ταξιδιού. Η μετακίνηση προς τον προορισμό δεν κουράζει την οικογένεια, το παιδί αντιλαμβάνεται και

απολαμβάνει τις διακοπές, το πρόγραμμα ύπνου και διατροφής του είναι πιο ελαστικό, κ.α.

- Αριθμός παιδιών: Όσο πιο πολλά παιδιά υπάρχουν σε μια οικογένεια, τόσο πιο δύσκολη γίνεται η πραγματοποίηση ενός ταξιδιού. Από άποψη οργάνωσης, η προετοιμασία είναι αρκετά χρονοβόρα, ειδικά αν την προετοιμασία των αποσκευών την έχει αναλάβει αποκλειστικά ο ένας γονέας. Από άποψη οικονομικής δαπάνης, είναι γνωστό ότι στις διακοπές αυξάνεται το ατομικό κόστος ζωής μας καθώς έχουμε την τάση να καταναλώνουμε περισσότερα αγαθά και να απολαμβάνουμε υπηρεσίες που βρίσκονται εκτός καθημερινού προγράμματος. Επομένως, όσο αυξάνεται ο αριθμός των μελών σε μια οικογένεια, τόσο περισσότερο επιβαρύνεται ο οικογενειακός προϋπολογισμός. Τέλος, από άποψη ψυχαγωγίας και διασκέδασης, τα παιδιά χρειάζεται να απασχολούνται συνεχώς προκειμένου να μην δυσανασχετούν. Οι γονείς οφείλουν να επιλέγουν δραστηριότητες που να καλύπτουν τις επιθυμίες όλων των παιδιών τους ώστε να περνούν ευχάριστα και δημιουργικά τις διακοπές τους. Όμως, αυτό είναι ένα έργο δύσκολο, ειδικά όταν έχουν να αντιμετωπίσουν τις επιθυμίες παιδιών με διαφορετικά θέλω, διαφορετική ηλικία, διαφορετικό φύλο.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η ύπαρξη παιδιών σε μια οικογένεια μειώνει τις δυνατότητες για τουρισμό και δημιουργεί περιορισμούς ως προς τη διάρκεια, τον προορισμό και τη μορφή του. Οι τουριστικοί πράκτορες οφείλουν να συνεργάζονται με τις τουριστικές επιχειρήσεις, ώστε τα πακέτα διακοπών να είναι προσιτά ως προς την τιμή (εκπτώσεις σε παιδικά εισιτήρια), ποιοτικά ως προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες και να συμπεριλαμβάνουν επιπλέον δραστηριότητες για παιδιά κάθε ηλικίας. Βασική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη της κατάλληλης υποδομής που να πληρεί όλους τους κανόνες ασφαλείας. Παιδικές χαρές, παιδικές πισίνες, αίθουσες παιχνιδιών, κ.α. μπορούν σε συνδυασμό με τμήματα δημιουργικής απασχόλησης, μαθήματα χειροτεχνίας, θεατρικά παιχνίδια, μαθήματα παραδοσιακών χορών, κ.α. να αποτελέσουν ένα σημαντικότατο κίνητρο για τους γονείς που

θέλουν το ταξίδι να είναι απολαυστικό για όλα τα μέλη της οικογένειας.

2.23 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΝΕΟΝΥΜΦΩΝ

Ο τουρισμός νεονύμφων είναι το ταξίδι που πραγματοποιεί το νεόνυμφο ζευγάρι, συνήθως, αμέσως μετά τη γαμήλια τελετή και που αποτελεί την έναρξη της κοινής τους ζωής. Σήμερα το ταξίδι νεονύμφων αποκτά ιδιαίτερη κοινωνική διάσταση καθώς πέρα από τη συνεύρεση του ζευγαριού για κάποιο χρονικό διάστημα σε μακρινά μέρη, αποδρώντας από την καθημερινότητα και το οικογενειακό περιβάλλον, προσδίδει κοινωνικό γόητρο εμπιρεύοντας και το στοιχείο της εξωτικότητας του επισκέψιμου προορισμού.

Στο σημείο αυτό, θα ήταν καλό να γίνει αναφορά στις δύο κατηγορίες τουριστών της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού, και να αναλυθούν οι διαφορές τους. Από τη μία πλευρά, λοιπόν, έχουμε τους εγχώριους τουρίστες. Αυτοί, συνήθως, είναι ζευγάρια που δεν έχουν ιδιαίτερη οικονομική άνεση για ταξίδι στο εξωτερικό, ή που λόγω άλλων υποχρεώσεων (επαγγελματικών, οικογενειακών, κ.α.) πραγματοποιούν ένα σύντομο και κοντινό ταξίδι, αφήνοντας για αργότερα ένα δεύτερο, πιο εντυπωσιακό «γαμήλιο ταξίδι». Και στις δύο περιπτώσεις, γίνεται σαφές ότι η τουριστική δαπάνη δεν είναι υψηλή και, επομένως, τα οφέλη για την τουριστική οικονομία λιγότερα. Στο άλλο άκρο βρίσκονται οι τουρίστες του εξωτερικού, οι οποίοι επιλέγουν την Ελλάδα ως εξωτικό προορισμό. Είναι κυρίως άνθρωποι ανώτερου μορφωτικού επιπέδου, φιλέλληνες, με οικονομικό υπόβαθρο τέτοιο ώστε να μπορούν να καλύψουν το αυξημένο κόστος.

Ελληνική πραγματικότητα

Βάσει των δύο παραπάνω κατηγοριών, γίνεται κατανοητό ότι ο επιχειρηματικός κόσμος αναζητά τρόπους προσέλκυσης, κυρίως,

των νεόνυμφων ζευγαριών του εξωτερικού. Προχωρώντας προς αυτήν την κατεύθυνση, βλέπουμε πως έχουν αρχίσει να αναπτύσσονται νέα τουριστικά πακέτα για νεόνυμφους, πέρα των κλασικών που αφορούν στη μετακίνηση – διατροφή – διαμονή. Πλέον, δηλαδή, στο φάσμα των παρεχόμενων υπηρεσιών εντάσσεται και η διοργάνωση της γαμήλιας τελετής. Σε πολλά μέρη της Ελλάδος υπάρχουν ελεύθεροι επαγγελματίες οι οποίοι, κυρίως, μέσω των site που έχουν, προσεγγίζουν ξένους τουρίστες προβάλλοντας διάφορα μέρη της Ελλάδος ως ιδανικούς προορισμούς για την τέλεση του γάμου και του γαμήλιου ταξιδιού. Οι επαγγελματίες-διοργανωτές έχουν ήδη κάνει συμφωνίες με όλων των ειδών τις επιχειρήσεις που είναι απαραίτητες για την οργάνωση ενός πακέτου νεονύμφων. Και εδώ μιλάμε για τουριστικά καταλύματα, αίθουσες δεξιώσεων, εταιρείες που αναλαμβάνουν στολισμούς γάμων, ορχήστρες παραδοσιακής μουσικής, κ.α. Ο πελάτης, λοιπόν, επιλέγει τον προορισμό και ο διοργανωτής καταθέτει την προσφορά του.

Διοργανωτές Γάμων

- Perla Weddings Santorini: Live your dream
- Wedding Designs Santorini: Elegant Weddings
- Bridal Art
- The Twelve Events
- Joanna Loukaki Destination Weddings Greece
- Greek Wedding Planner
- Stepsis Weddings in Crete
- De Plan V
- Fantasia Weddings κ.α.

2.24 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΕΝΘΕΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Η ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή με τη μορφή της «παρένθετης μητρότητας», δηλαδή την κυοφορία από μια γυναίκα ενός παιδιού το οποίο νομικά και κατόπιν δικαστικής αδείας θα ανήκει σε άλλη που βιολογικά αδυνατεί να αποκτήσει τέκνα, διάγει ήδη τη δεύτερη δεκαετία εφαρμογής της στην ελληνική επικράτεια. Πολύ πρόσφατα, όμως, μια νομοθετική ρύθμιση έφερε τα πάνω κάτω στα όσα μέχρι τότε ίσχυαν, ως προς την κατοικία της κυοφόρου και της νομικής μητέρας. Και αυτό διότι μετέτρεψε τη διαδικασία απόκτησης τέκνου από μορφή αναπαραγωγικής υποστήριξης σε μορφή αναπαραγωγική τουρισμού.

Πιο αναλυτικά, ενώ μέχρι τον Ιούλιο του 2014 απαιτείτο και οι δύο εμπλεκόμενες να έχουν την κατοικία τους στην Ελλάδα, με το ν.4272/2014 επεκτάθηκε το επιτρεπτό της διαδικασίας σε όλες τις περιπτώσεις όπου έστω και μόνο ένα από τα δύο μέρη έχουν απλώς προσωρινή διαμονή στην Ελλάδα.

Είναι ευνόητο ότι μια μεγάλη βιομηχανία, αυτή της παρένθετης μητρότητας, θα ανθίσει. Κανείς δεν αρνείται ότι η προσέλευση αλλοδαπών, ακόμα και για ιατρικούς λόγους, είναι καθόλα επιθυμητή και καλοδεχούμενη, ιδίως σε εποχές κρίσης. Το αν η διεύρυνση της σχετικής δυνατότητας υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή θα αποτελέσει αφορμή για εκμετάλλευση οικονομικά αδυνάμων γυναικών, μένει να φανεί. Απαιτούνται έτσι μεγαλύτερα εχέγγυα για την προστασία των υποψήφιων παρένθετων μητέρων, ώστε να μην πέσουν θύματα κυκλωμάτων κατά μετατροπή τους σε «αναπαραγωγικές σκλάβες».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελίδης Μηνάς, Αναπληρωτής Καθηγητής Ε.Μ.Π, «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη», Εκδόσεις Συμμετρία, 2000
- Αλεξανδράκη Κριτσωτάκη Ροδάνθη, «Τουριστική οικονομία», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000
- Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουρισμός, Έννοιες, Μεγέθη, Δομές» α΄ & β΄ τόμος, Εκδόσεις Προπομπός, 2000
- Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουριστική Ανάπτυξη και Διοικητική», Εκδόσεις Προπομπός, 1999
- Βαφειάδη – Κοντογιώργου – Παπακωνσταντινίδη, «Αγροτουρισμός και Ισόρροπη ανάπτυξη», Εκδόσεις Α.Τ.Ε., Αθήνα 1998
- Βενετσανοπούλου Γ.Μάρω, «Η κρατική συμβολή στον τουρισμό,εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Εκδόσεις Interbooks, 2006
- Γαλάνη-Μουτάφη Βασιλική, «Έρευνες για τον τουρισμό στην Ελλάδα και την Κύπρο , μία ανθρωπολογική προσέγγιση», Εκδόσεις Προπομπός, 2002
- Γετίμης Παναγιώτης, Γρηγόρης Καυκαλάς, « Χώρος και Περιβάλλον. Παγκοσμιοποίηση, Διακυβέρνηση, Βιωσιμότητα», Εκδόσεις Τόπος, 2003
- Γκιολμαν Μ., «Ελληνικός τουρισμός , Μύθοι και πραγματικότητα –Το yachting στην Ελλάδα,» Εκδόσεις Aumbis, 1996
- Ευθυμιάτου - Πουλάκου Α ., «Η σύμβαση της χρονομεριστικής Μίσθωσης», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000
- Ηγουμενάκης Γ. Νίκος «Τουριστική Οικονομία», τόμος α, Εκδόσεις Interbooks, πρώτη έκδοση 1991, δεύτερη έκδοση 1997
- Ηγουμενάκης Γ. Νίκος, Κώστας Ν.Κραβαρίτης, Περικλής Ν.Λύτρας, «Εισαγωγή στον τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, 1998, 1999

- Ηγουμενάκης Γ. Νίκος, «Τουριστικό Marketing», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1999
- Ηγουμενάκης Γ. Νίκος, «Προϋποθέσεις για τη χάραξη και εφαρμογή μιας ρεαλιστικής πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης», Εκδόσεις Interbooks, 2000
- Ηγουμενάκης Γ. Νίκος, «Τουρισμός και ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000
- Ηγουμενάκης Γ. Νίκος, «Τουρισμός: Βασικές Έννοιες», Εκδόσεις Interbooks, 2004
- Καραθάνος, Γ., «Ελληνικός Τουρισμός: Ο ρόλος των δημοσίων σχέσεων», Αθήνα: Εκδόσεις Anubis, 1996
- Καψή Νέλλη, «Έντονο επιχειρηματικό ενδιαφέρον για τον τουρισμό», Άρθρο Αφιέρωμα στον Τουρισμό», Οικονομική επιθεώρηση, Νοέμβριος 2005
- Κοκκώσης Χ., Π. Τσάρτας, «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον», Εκδόσεις Κριτική, 1η Έκδοση, Σεπτέμβριος 2001
- Κολτσιδόπουλος Γ., «Τουρισμός - θεωρητική προσέγγιση», Εκδόσεις Έλλην, 2000
- Κομίλης, Π., Βαγιωνής Ν. «Τουριστικός Σχεδιασμός: μέθοδοι και πρακτικές Αξιολόγησης», Εκδόσεις Προπομπός, Αθηνά, 1999
- Κομίλης Π., Βαγιωνής Ν. «Τουριστικός Σχεδιασμός – Οι Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις του τουρισμού», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999
- Κομίλης Παναγιώτης, «Οικοτουρισμός - Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης», Εκδόσεις Προπομπός, Οκτώβριος 2001
- Κραβαρίτης Ν. Κώστας, «Επαγγελματικός τουρισμός, συνεδρίων-κινήτρων- εκθέσεων, οργάνωση συνεδρείων στα ξενοδοχεία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1992
- Λύτρας Π., «Τουριστική ψυχολογία», Εκδόσεις Interbooks, 1993
- Λύτρας Π., «Τουριστική ανάπτυξη», Εκδόσεις Παπαζήση, 1995

- Παυλόπουλος, Π., «Θέματα Οικονομικής και Τουριστικής Πολιτικής», Ειδικές Εκδόσεις ΙΤΕΠ, Αθήνα 2001
- Πολυξένη Μοίρα, "Θρησκευτικός Τουρισμός", Εκδόσεις Interbooks, 2009
- Ραφαήλ Μ., «Θέματα Τουριστικής Πολιτικής», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σακκούλα, 2001
- Σφακιανάκης Κων. Μανώλης, «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Έλλην, 2000

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

www.mylemnos.gr
www.aeginafistikifest.gr
www.onecaribbean.org
www.newbeast.gr
www.world-tourism.org
www.greek-tourism.gr
www.agrotourism.gr
www.anthropos.gr
www.traveldailynews.gr
www.touristnews.gr
www.ecocrete.gr
www.in.gr/agro
www.greekhotels-association.com
www.golf.gr
www.experts.pathfinder.gr
www.gspa.gr
www.alternativegreece.gr
www.statistics.gr
www.touristorama.gr
www.altergreece.gr
www.trekking.gr
www.visitgreece.gr

www.eooa.gr
www.parnassoski.gr
www.3-5pigadia.gr
www.pelionski.gr
www.seli-ski.gr
www.falakro.gr
www.kaimaktsalan.gr
www.kalavrita-ski.gr
www.velouxi.gr
www.xionodromika.gr
www.vasilitsa.com
www.elatothori-ski.gr
www.mainaloski.gr
www.ski.gr
www.e-sifnos.com
www.arttravel.gr
www.cretadietfestival.gr
www.portoelounda.com
www.costanavarinogolf.com
www.glyfadagolf.gr
www.afandougolfcourse.com
www.lamia.gr

www.in2life.gr
www.kynigosnet.gr
www.kathimerini.gr
www.thessalonikiartandculture.gr
www.dimosmakrakomis.gov.gr
www.studiosoropanis.gr
www.molivoswinendine.com
www.demokritos.gr
www.hapco.gr
www.andravidakillini.gr
www.odysseus.culture.gr
www.eugenfound.edu.gr
www.zappeion.gr
www.aegeanislands.gr
www.loutraki-agioitheodoroi.gr
www.tha.gr
www.nikaria.gr
www.eccd.gr
www.methana.com
<https://arcadia.ceid.upatras.gr>
<https://troizinia.info>

www.avdera.gr
www.serrelib.gr
www.loutraypatis.gr
www.portocarras.com
www.pezoporia.gr
www.protothema.gr
www.ebea.gr
www.lomnosgreece.gr
www.eie.gr
www.pireos254.gr
www.konista.gr
www.arcadiaspot.gr
www.kavala.gov.gr
www.evia-guidi.gr
www.thermalsprings.gr
www.agriniopress.gr
www.gozakynthos.gr
www.apollonia-spa.gr
www.vita.gr
www.inlarissa.gr

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

- Κοκκώσης Χ., Κυρατσούλης Θ, «Προς μια βιώσιμη τουριστική Ανάπτυξη. Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα», Περιοδικό Αγορά Χωρίς Σύνορα.
- Ψαρούδας Σ., «Τουρισμός σε προστατευόμενες περιοχές», WWF Ελλάς, 2003
- Ιακωβίδου Όλγα, «Περιβάλλον -Τουρισμός-Πολιτισμός. Αγροτικός Τουρισμός Η ελληνική Πραγματικότητα», 3ο θεματικό Πεδίο, Αναπτυξιακό Συνέδριο

- Σβορώνου Ε., «Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού σε Προστατευμένες Περιοχές», ΥΠΕΧΩΔΕ – WWF, 2002
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2001, «Τουριστική Πολιτική 2002-2006», ΕΟΤ
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2003, «Η εξέλιξη της τουριστικής κίνησης 2002-2003», ΕΟΤ
- Κλαδική μελέτη ICAP για τον τουρισμό, Οκτώβριος 2008
- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, «Οι σύγχρονες εξελίξεις στις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Μέρος 9, Έκθεση 2007
- ΙΤΕΠ, «Τουριστική Εκπαίδευση και κατάρτιση, Εξελίξεις, Προβλήματα, Ανάγκες και Πολιτική», Μελέτες, 16, 2004
- Παπαγεωργίου Π., Χασσίδ., ΣΕΤΕ, «Ο ρόλος του τουρισμού στην πολιτική αύξηση της απασχόλησης και στην αντιμετώπιση της ανεργίας», 2ο Συνέδριο, 2003
- Φυλλάδιο Ε.Ο.Τ. «Το μονοπάτι μεγάλων διαδρομών Ε4 GR»
- Φυλλάδιο Ε.Ο.Τ. «Το ευρωπαϊκό μονοπάτι Ε6 GR»
- Έξαρχος Γ., Καραγιάννης Στ., «Αγροτουρισμός - Μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου», Κέντρο τεχνολογικής έρευνας Κρήτης, 2004
- Παυλόπουλος Π., «Ο χειμερινός τουρισμός στην Ελλάδα, άναλυση συμπεράσματα, προτάσεις». Ι.Τ.Ε.Π., Αθήνα 2001
- «ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ»
- Ρίγγας Χρήστος, «Σημειώσεις στο μάθημα : αειφορία και εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Α.Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ, Ηράκλειο 2003
- Δρ. Γεώργιος Στ. Έξαρχος / Δρ. Στέφανος Γ. Καραγιάννης, «Αγροτουρισμός: μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου», Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη 2004